

ขบวนการเคลื่อนไหวภาคประชาชนในการคัดค้านการสร้างบ่อขยะแบบฝังกลบ :
กรณีศึกษาตำบลบางหิน อำเภอกะเปอร์ จังหวัดระนอง

นางสาวกนกวรรณ รัตนวิทย์

การศึกษาค้นคว้าอิสระนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาหลักสูตรปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต
วิชาเอกการเมืองการปกครอง สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

พ.ศ.2562

**The People's Movement to Oppose a Construction of the Landfill: A Case Study
of Banghin Subdistrict, Kapoe District, Ranong Province**

Miss Kanokwan Rattanawit

An Independent Study Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for
the Degree of Master of Political Science in Politics and Government

School of Political Science

Sukhothai Thammathirat Open University

2019

หัวข้อการศึกษาค้นคว้าอิสระ ขบวนการเคลื่อนไหวภาคประชาชนในการคัดค้านการสร้างบ่อขยะ
แบบฝังกลบ : กรณีศึกษาตำบลบางหิน อำเภอเกาะเปอร์ จังหวัดระนอง
ชื่อและนามสกุล นางสาวกนกวรรณ รัตนวิทย์
วิชาเอก การเมืองการปกครอง
สาขาวิชา รัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
อาจารย์ที่ปรึกษา ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วรวัฒน์ โรจนพล

การศึกษาค้นคว้าอิสระนี้ ได้รับความเห็นชอบให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรระดับปริญญาโท เมื่อวันที่ 7 ตุลาคม 2563

คณะกรรมการสอบการศึกษาค้นคว้าอิสระ

ประธานกรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วรวัฒน์ โรจนพล)

กรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ดร.ยุทธพร อิศรชัย)

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์วันัส ปิยะกุลชัยเดช)

ประธานกรรมการประจำสาขาวิชารัฐศาสตร์

ชื่อการศึกษาค้นคว้าอิสระ ขบวนการเคลื่อนไหวภาคประชาชนในการคัดค้านการสร้างบ่อขยะแบบฝังกลบ : กรณีศึกษาดำบลบางหิน อำเภอกะเปอร์ จังหวัดระนอง
ผู้ศึกษา นางสาวกนกวรรณ รัตนวิทย์ **รหัสนักศึกษา** 2618000257 **ปริญญา** รัฐศาสตรมหาบัณฑิต
อาจารย์ที่ปรึกษา ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วรวิญญูช์ โรจนพล **ปีการศึกษา** 2562

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) รูปแบบการเคลื่อนไหวของขบวนการเคลื่อนไหวภาคประชาชนในการคัดค้านการสร้างบ่อขยะแบบฝังกลบ ในตำบลบางหิน อำเภอกะเปอร์ จังหวัดระนอง 2) วิธีการระดมทรัพยากรของขบวนการเคลื่อนไหวภาคประชาชนในการคัดค้านการสร้างบ่อขยะแบบฝังกลบ ในตำบลบางหิน อำเภอกะเปอร์ จังหวัดระนอง และ 3) สาเหตุที่ทำให้ขบวนการเคลื่อนไหวภาคประชาชนในการคัดค้านการสร้างบ่อขยะแบบฝังกลบ ในตำบลบางหิน อำเภอกะเปอร์ จังหวัดระนองประสบความสำเร็จในการเคลื่อนไหว

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงโดยแบ่งประชากรการวิจัยออกเป็น 4 กลุ่ม รวมทั้งหมด 13 คน คือ แกนนำชาวบ้าน จำนวน 3 คน ผู้นำชุมชน จำนวน 3 คน ประชาชนที่เข้าร่วมการคัดค้านการสร้างบ่อขยะแบบฝังกลบ จำนวน 5 คน และข้าราชการส่วนภูมิภาค จำนวน 2 คน เครื่องมือที่ผู้วิจัยใช้ คือ แบบสัมภาษณ์ การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า 1) รูปแบบการเคลื่อนไหวของขบวนการเคลื่อนไหวภาคประชาชนในการคัดค้านการสร้างบ่อขยะแบบฝังกลบ ประกอบไปด้วย การยื่นหนังสือร้องเรียนต่อหน่วยงานรัฐ การต่อสู้ผ่านการใช้สิทธิตามกฎหมายและกระบวนการยุติธรรม การจัดเวทีปราศรัยคัดค้านการดำเนินการ การชุมนุมประท้วง และการรณรงค์สื่อสารสาธารณะ 2) วิธีการระดมทรัพยากรของขบวนการเคลื่อนไหวดังกล่าว คือ การสร้างกลุ่มแกนนำที่หลากหลายรูปแบบ การสร้างฐานประชาชนในการสนับสนุนการเคลื่อนไหว และการสร้างเครือข่าย และ 3) สาเหตุที่ทำให้ขบวนการเคลื่อนไหวภาคประชาชนประสบความสำเร็จในการเคลื่อนไหว เป็นผลมาจากบทบาทของแกนนำประชาชนมีเป้าหมายในการเคลื่อนไหวที่ชัดเจน การได้รับสนับสนุนจากเจ้าหน้าที่รัฐ และการได้รับสนับสนุนทางการเงินจากภาคส่วนต่าง ๆ

คำสำคัญ ขบวนการเคลื่อนไหวภาคประชาชน การคัดค้านการสร้างบ่อขยะแบบฝังกลบ
อำเภอกะเปอร์ จังหวัดระนอง

Independent Study title: The People's Movement to Oppose a Construction of the Landfill:

A Case Study of Banghin Subdistrict, Kapoe District, Ranong Province

Author: Miss Kanokwan Rattanawit; **ID:** 261800257; **Degree:** Master of Political Science;

Independent Study advisor: Dr. Wornwaluncha Rojanapol, Assistant Professor;

Academic year: 2019

Abstract

The objectives of this research were (1) to study patterns of people's movement to oppose a construction of the landfill in Banghin Subdistrict, Kapoe District, Ranong Province, (2) to investigate method of mobilizing resources of the people's movement to oppose a construction of the landfill in Banghin Subdistrict, Kapoe District, Ranong Province and (3) to identify the cause of the successful people's movement to oppose a construction of the landfill in Banghin Subdistrict, Kapoe District, Ranong Province.

The qualitative approach was applied in this research. The purposive samples had 4 groups (13 samples in total) including 3 main villagers, 3 community leaders, 5 people who participated in oppose a construction of the landfill and 2 regional government officers. The research instruments were interviews and descriptive data analysis.

This study found that (1) the patterns of people's movement to oppose a construction of the landfill consisted of filing a complaint to a government agency, fighting through the exercise of rights and the justice process, setting a speech stage to oppose the landfill and promoting public communication campaign. (2) The methods of mobilizing resources of those people's movement were creating multi-patterns of main leaders, creating a people's base in support of the movement and creating a networking. (3) The cause of the successful people's movement were the roles of main leaders having a clear targets, getting support from the government officers and receiving financial support from various sectors.

Keywords: People's Movement, Opposition, Construction of a Landfill, Kapoe District, and Ranong Province

กิตติกรรมประกาศ

การศึกษาค้นคว้าอิสระฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี เนื่องจากได้รับความอนุเคราะห์จาก ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วรวลัยช์ โรจนพล อาจารย์ที่ปรึกษาการวิจัยที่คอยให้คำแนะนำ คำปรึกษา ในกระบวนการจัดทำวิจัยอย่างสม่ำเสมอ ตั้งแต่การเสนอ โครงร่างการศึกษาค้นคว้าอิสระ การตั้ง หัวข้อวิจัย การเขียนบทนำ การเลือกแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยอย่างครอบคลุม การจัดทำ ระเบียบวิธีการวิจัย การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อตอบวัตถุประสงค์การวิจัย จนกระทั่งการเขียนรูปเล่ม การวิจัย จึงทำให้การวิจัยฉบับนี้เสร็จสมบูรณ์ไปด้วยดี

นอกจากนั้นการวิจัยฉบับนี้จะประสบความสำเร็จไม่ได้หากไม่ได้รับความอนุเคราะห์ ข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างทั้ง 4 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มแกนนำชาวบ้าน กลุ่มผู้นำชุมชน กลุ่มประชาชนที่ เข้าร่วมการคัดค้านการสร้างบ่อขยะแบบฝังกลบ และกลุ่มข้าราชการส่วนภูมิภาคที่เสียสละเวลาใน การให้ข้อมูลแก่ผู้วิจัย ตลอดจนเจ้าหน้าที่สาขารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ที่คอย ประสานงานในการจัดทำกรวิจัย ขอขอบคุณเพื่อน ๆ สาขารัฐศาสตร์ ปริญญาโทที่คอยช่วยเหลือ แลกเปลี่ยนความรู้ในการจัดทำกรวิจัย และที่ขาดไม่ได้ขอขอบคุณ คุณพ่อและคุณแม่ที่คอยให้ กำลังใจตลอดกรจัดทำกรวิจัย อีกทั้งสนับสนุนกำลังทรัพย์จนทำให้ผู้วิจัยประสบความสำเร็จ

สุดท้ายนี้ผู้วิจัยหวังว่าการศึกษาค้นคว้าอิสระฉบับนี้จะเป็นประโยชน์แก่ผู้ที่ต้องการ ศึกษาในเรื่องดังกล่าวไม่มากนักน้อย และเป็นแนวทางให้กับชุมชนอื่นนำไปปรับใช้ในการต่อสู้ คัดค้านเกี่ยวกับปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นในพื้นที่ของตนเอง

กนกวรรณ รัตนวิทย์

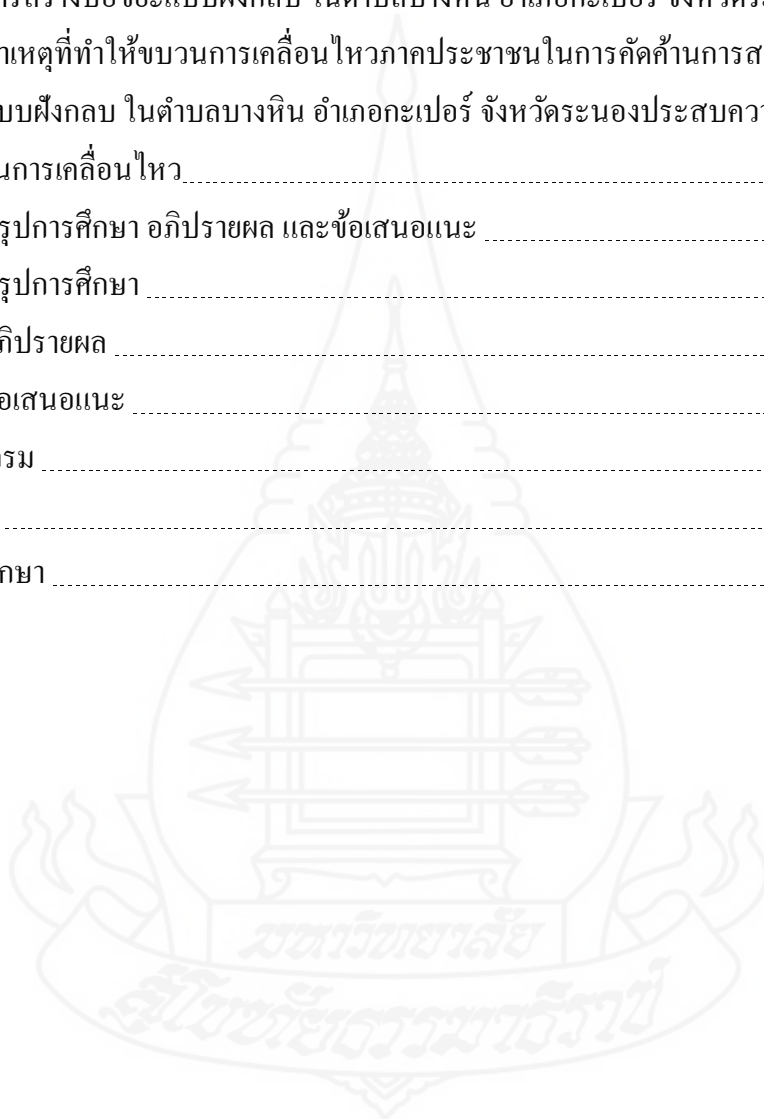
กันยายน 2563

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ	ฉ
สารบัญภาพ	ฅ
บทที่ 1 บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์ในการศึกษา	4
กรอบแนวคิดการวิจัย	4
ขอบเขตของการวิจัย	6
นิยามศัพท์	7
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	7
บทที่ 2 วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง	8
แนวคิดเกี่ยวกับขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่	8
ทฤษฎีการระดมทรัพยากร	22
แนวคิดเกี่ยวกับการเมืองภาคประชาชน	33
แนวคิดเกี่ยวกับสิทธิชุมชน	47
ความเป็นมาของชุมชนที่นำมาสู่ขบวนการเคลื่อนไหวในการคัดค้านการสร้างบ่อขยะ แบบฝังกลบ	60
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	63
บทที่ 3 วิธีดำเนินการศึกษา	67
ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	67
เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา	68
การเก็บรวบรวมข้อมูล	69
การวิเคราะห์ข้อมูล	70
บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	71
รูปแบบการเคลื่อนไหวของขบวนการเคลื่อนไหวภาคประชาชนในการคัดค้านการสร้าง บ่อขยะแบบฝังกลบ ในตำบลบางหิน อำเภอกะเปอร์ จังหวัดระนอง	71

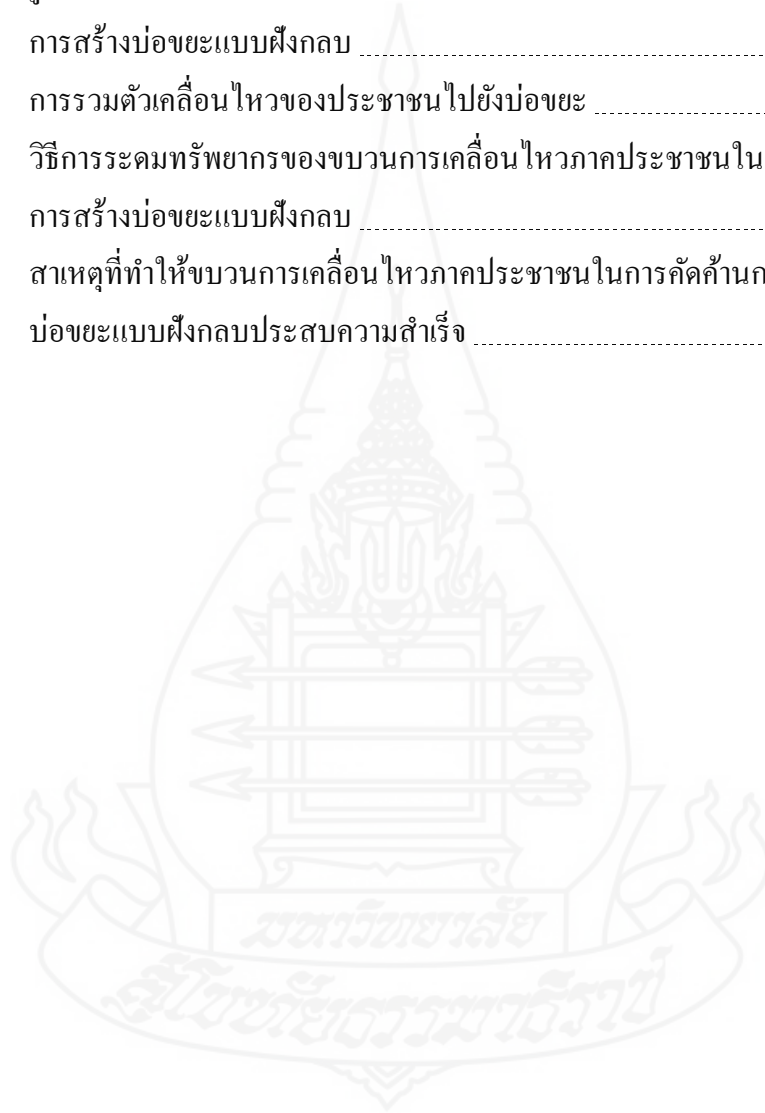
สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
วิธีการระดมทรัพยากรของขบวนการเคลื่อนไหวภาคประชาชนในการคัดค้าน การสร้างบ่อขยะแบบฝังกลบ ในตำบลบางหิน อำเภอกะเปอร์ จังหวัดระนอง.....	97
สาเหตุที่ทำให้ขบวนการเคลื่อนไหวภาคประชาชนในการคัดค้านการสร้างบ่อขยะ แบบฝังกลบ ในตำบลบางหิน อำเภอกะเปอร์ จังหวัดระนองประสบความสำเร็จ ในการเคลื่อนไหว.....	105
บทที่ 5 สรุปการศึกษา อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	116
สรุปการศึกษา	116
อภิปรายผล	125
ข้อเสนอแนะ	130
บรรณานุกรม	132
ภาคผนวก	140
ประวัติผู้ศึกษา	148

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ 1.1 กรอบแนวคิดการวิจัย.....	5
ภาพที่ 4.1 รูปแบบการเคลื่อนไหวของขบวนการเคลื่อนไหวภาคประชาชนในการคัดค้าน การสร้างบ่อขยะแบบฝังกลบ	72
ภาพที่ 4.2 การรวมตัวเคลื่อนไหวของประชาชนไปยังบ่อขยะ	92
ภาพที่ 4.3 วิธีการระดมทรัพยากรของขบวนการเคลื่อนไหวภาคประชาชนในการคัดค้าน การสร้างบ่อขยะแบบฝังกลบ	97
ภาพที่ 4.4 สาเหตุที่ทำให้ขบวนการเคลื่อนไหวภาคประชาชนในการคัดค้านการสร้าง บ่อขยะแบบฝังกลบประสบความสำเร็จ	106

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ปัญหาขยะมูลฝอยเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมไทยมาอย่างยาวนานตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ที่นับวันจะทวีความรุนแรงมากขึ้นเรื่อย ๆ โดยมีสาเหตุมาจากการมุ่งเน้นการพัฒนาด้านเศรษฐกิจและสังคม การพัฒนาด้านเทคโนโลยี การเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากร ตลอดจนพฤติกรรมกรอุปโภคบริโภคของประชาชนที่เพิ่มสูงขึ้น ทำให้ปริมาณขยะมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น ซึ่งทุกรัฐบาลพยายามแก้ไขปัญหาขยะให้มีปริมาณลดลง โดยอาศัยความร่วมมือจากหลาย ๆ ฝ่าย ไม่ว่าจะเป็นภาครัฐ ภาคเอกชน หรือภาคประชาชน เพื่อให้ปัญหาดังกล่าวคลี่คลายในทิศทางที่ดีขึ้น จนกระทั่งเมื่อวันที่ 26 สิงหาคม 2557 รัฐบาลของพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา ได้กำหนดให้ปัญหาขยะของประเทศไทยกลายเป็นวาระแห่งชาติ โดยขับเคลื่อนผ่าน Roadmap และมอบหมายให้กระทรวงมหาดไทยเป็นหน่วยงานหลักในการขับเคลื่อนแก้ไขปัญหาขยะให้เป็นรูปธรรมโดยให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นซึ่งเป็นหน่วยงานที่มีการปกครองตามหลักการกระจายอำนาจ มีความเป็นอิสระในการปกครองตนเอง ดำเนินนโยบายด้านการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมและขยะมูลฝอยแบบยั่งยืนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ตามความเหมาะสมของบริบทแต่ละพื้นที่ภายใต้หลักประชารัฐที่อาศัยความร่วมมือร่วมใจระหว่างภาครัฐ ภาคประชาชน รวมถึงภาคเอกชนในการแก้ไขปัญหาขยะมูลฝอย (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2562, น.ข)

จากการดำเนินการแก้ไขปัญหาขยะมูลฝอยขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นภายใต้การสนับสนุนของกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กระทรวงพลังงาน โดยอยู่ภายใต้กรอบแนวทางที่สำคัญ ได้แก่ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ นโยบายและแผนส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ นโยบายรัฐบาล นโยบายการรวมกลุ่มขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น นโยบายการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการขยะมูลฝอย และนโยบายส่งเสริมพลังงานทดแทน (ปิยชาติ ศิลปะสุวรรณ, 2557, น.ก) ซึ่งการดำเนินการตามนโยบายดังกล่าว องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเกรงว่าหากปัญหาขยะมูลฝอยไม่ได้รับการแก้ไขและบริหารจัดการอย่างถูกต้องจะส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสุขภาพของประชาชน จึงมีการจัดหาสถานที่ทิ้งขยะเพื่อรองรับนโยบายด้านการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมและขยะมูลฝอยแบบยั่งยืนขององค์กรปกครอง

ส่วนท้องถิ่น แต่เนื่องจากการจัดหาสถานที่ทิ้งขยะที่ผ่านมาในหลายพื้นที่ไม่ได้คำนึงถึงการบริหาร การกำจัดขยะมูลฝอยอย่างต่อเนื่อง และสถานที่ทิ้งขยะไม่เข้าหลักเกณฑ์เงื่อนไขตามที่กรมควบคุม มลพิษได้กำหนดไว้ ไม่ได้คำนึงถึงผลกระทบต่อประชาชนและสิ่งแวดล้อมอย่างรอบด้าน ไม่มีการ ทำประชาพิจารณ์รับฟังความคิดเห็นจากประชาชนและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง (เผชิญ ชรรมสร่างกูร, ออนไลน์) จึงทำให้ประชาชนมีการเคลื่อนไหวต่อต้านคัดค้านขึ้นในพื้นที่ต่าง ๆ

กรณีพื้นที่หมู่ที่ 5 บ้านคลองทราย ตำบลบางหิน อำเภอกะเปอร์ จังหวัดระนอง เป็น พื้นที่หนึ่งที่เกิดปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมในการจัดการขยะมูลฝอย ที่นำมาสู่ขบวนการเคลื่อนไหว ภาคประชาชนในการคัดค้านการสร้างบ่อขยะแบบฝังกลบ จากการจัดให้เป็นพื้นที่รองรับนโยบาย การจัดการปัญหาขยะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยมีพื้นที่ใกล้เคียงติดกับตำบลกะเปอร์ อำเภอกะเปอร์ จังหวัดระนอง บริเวณโดยรอบจะอยู่ติดกับพื้นที่ป่าชายเลน พื้นที่ชายฝั่งทะเลและ เป็นพื้นที่ชุ่มน้ำโลกหรือแรมซาไซด์ที่มีความสำคัญระหว่างประเทศ โดยภาคเอกชนเข้ามา ดำเนินการสร้างบ่อขยะแบบฝังกลบในปลายปี 2558 และระยะของเทศบาลเมืองระนองจะนำขยะ มาทิ้งในพื้นที่ตำบลบางหินทุกวัน แต่ประชาชนในพื้นที่ไม่ได้รับรู้ถึงการสร้างบ่อขยะแบบฝังกลบ ประชาชนจึงสอบถามไปยังองค์การบริหารส่วนตำบลบางหินในการอนุญาตให้ภาคเอกชนดังกล่าว เข้ามาดำเนินการสร้างบ่อขยะแบบฝังกลบในพื้นที่ตำบลบางหิน จึงทราบว่าทางองค์การบริหาร- ส่วนตำบลบางหินไม่ได้มีการอนุญาตให้ออกขณรายดังกล่าวดำเนินการสร้างบ่อขยะแบบฝังกลบ จึงเป็นที่มาที่ประชาชนในพื้นที่ตำบลบางหินและพื้นที่ใกล้เคียงรวมตัวเพื่อให้ระงับหรือยกเลิก โครงการดังกล่าว เนื่องจากโครงการบ่อขยะดังกล่าวส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศชุมชนเป็นบริเวณ กว้างไม่ว่าจะเป็น บริเวณโดยรอบไม่มีความเหมาะสมในการสร้างบ่อขยะ เนื่องจากติดกับพื้นที่ป่า ชายเลน พื้นที่ชายฝั่งทะเลพื้นที่ชุ่มน้ำโลกหรือแรมซาไซด์ หากดำเนินโครงการต่อไปจะส่ง ผลกระทบต่อพื้นที่ดังกล่าว ส่งผลต่อแหล่งน้ำดื่ม น้ำใช้ของประชาชนและแหล่งรายได้ที่สำคัญของ ชาวบ้านที่ประกอบอาชีพประมง ทำให้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมชุมชนเสื่อมโทรม นอกจากนี้ยังพบว่าขั้นตอนการดำเนินการสร้างบ่อขยะไม่มีการทำประชาคมหรือสอบถามความ คิดเห็นจากประชาชนในพื้นที่ ทำให้ประชาชนไม่มีความเชื่อมั่นการทำงานของหน่วยงานรัฐและ ภาคเอกชนที่เข้ามาดำเนินการในพื้นที่ว่าขั้นตอนการสร้างบ่อขยะแบบฝังกลบในพื้นที่ตำบลบางหิน จะมีความโปร่งใส เป็นไปตามขั้นตอนที่ถูกต้องตามกฎหมาย ประชาชนจึงรวมตัวกันเพื่อคัดค้าน โครงการดังกล่าว

ขบวนการเคลื่อนไหวภาคประชาชนในพื้นที่ตำบลบางหินเริ่มจากการรวมตัว เคลื่อนไหวไปยังภาครัฐด้วยการเสนอข้อร้องเรียนการสร้างบ่อขยะแบบฝังกลบต่อองค์กรปกครอง- ส่วนท้องถิ่น ถึงอำนาจหน้าที่นายกองค์การบริหารส่วนตำบลบางหินในการอนุญาตหรือยับยั้ง

การดำเนินกิจการบ่อขยะ แต่เมื่อการเสนอขอรื้อเรียนไม่ประสบความสำเร็จ ชาวบ้านในพื้นที่ตำบลบางหินจึงรวมตัวกันเป็นกลุ่มด้วยตนเองโดยการเดินขบวนประท้วง มีการชุมนุมบริเวณหน้าถนนเพชรเกษมในพื้นที่ตำบลบางหิน ซึ่งการเคลื่อนไหวของกลุ่มประชาชนที่คัดค้านการก่อสร้างบ่อขยะแบบฝังกลบสอดคล้องกับแนวคิดเกี่ยวกับขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่ซึ่งเป็นการเคลื่อนไหวเพื่อเปลี่ยนแปลงภายใต้กรอบทางสังคม โดยไม่ต้องการเข้าไปช่วงชิงอำนาจรัฐเหมือนในอดีต ขณะเดียวกันการเคลื่อนไหวดังกล่าวเป็นการเคลื่อนไหวของประชาชนคนธรรมดาในพื้นที่ตำบลบางหินและพื้นที่ใกล้เคียงที่ต้องการเปลี่ยนแปลงให้กฎกติกาหรือกฎเกณฑ์ของสังคมใหม่ โดยให้มีการเปิดโอกาสให้พวกตนเข้าไปมีส่วนร่วมในการตัดสินใจโครงการใดโครงการหนึ่งที่จะส่งผลกระทบต่อตนเองในระยะยาว โดยมีความสมัครใจเพื่อผลประโยชน์สาธารณะ การเคลื่อนไหวเรียกร้องดังกล่าวไม่ได้เรียกร้องผ่านกลไกรัฐ เนื่องจากพบว่าภาครัฐไม่สามารถจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้นได้ภาคประชาชนจึงต้องเข้ามาแก้ไขปัญหาโดยการเรียกร้องด้วยตนเอง (จุมพล นิมพานิช, 2561, น.7-83) ในเรื่องปัญหาสิ่งแวดล้อมก่อสร้างบ่อขยะแบบฝังกลบที่ส่งผลกระทบต่อประชาชนในพื้นที่ตำบลบางหิน

จากที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยจึงเกิดความสนใจขบวนการเคลื่อนไหวภาคประชาชนในการคัดค้านการก่อสร้างบ่อขยะแบบฝังกลบ ในพื้นที่ตำบลบางหิน อำเภอเกาะเปอร์ จังหวัดระนอง เนื่องจากเหตุการณ์ขบวนการเคลื่อนไหวภาคประชาชนในการคัดค้านการก่อสร้างบ่อขยะในพื้นที่จังหวัดระนองมีน้อยมาก ตัวผู้วิจัยทำงานและได้รับมอบหมายให้รับผิดชอบดูแลเรื่องขยะในพื้นที่ตำบลบางหิน จึงได้ทราบว่าประชาชนในพื้นที่ตำบลบางหินมีการบริหารจัดการขยะภายในครัวเรือนด้วยตนเองมาโดยตลอด ไม่มีรถจัดเก็บขยะ และไม่เคยมีการก่อสร้างบ่อขยะ การที่มีภาคเอกชนเข้ามาดำเนินการสร้างบ่อขยะแบบฝังกลบในพื้นที่และนำขยะจากที่อื่นมาทิ้งในพื้นที่ตนเอง ทั้ง ๆ ที่ตนเองไม่ได้เป็นผู้สร้างขยะให้เกิดขึ้นจึงเป็นเรื่องใหญ่สำหรับคนในพื้นที่ตำบลบางหิน และขบวนการเคลื่อนไหวดังกล่าวมีประชาชนเข้าร่วมเป็นจำนวนมากทั้งประชาชนในพื้นที่ตำบลบางหินและพื้นที่ใกล้เคียงซึ่งแสดงให้เห็นถึงการตื่นตัวของประชาชนที่ออกมาปกป้องทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่นของตนเอง เพื่อให้มีทรัพยากรใช้อย่างยั่งยืนนำไปสู่ความสำเร็จในขบวนการเคลื่อนไหว ผู้วิจัยจึงอยากทราบว่า 1) ประชาชนในพื้นที่ตำบลบางหินมีรูปแบบการเคลื่อนไหวของขบวนการเคลื่อนไหวภาคประชาชนในการคัดค้านการก่อสร้างบ่อขยะแบบฝังกลบอย่างไรบ้าง 2) แกนนำของกลุ่มขบวนการเคลื่อนไหวมีวิธีการระดมประชาชนอย่างไรให้เข้ามามีส่วนร่วมในขบวนการเคลื่อนไหวดังกล่าว และ 3) สาเหตุใดที่ทำให้ขบวนการเคลื่อนไหวภาคประชาชนในการคัดค้านการก่อสร้างบ่อขยะแบบฝังกลบประสบความสำเร็จในการ

เคลื่อนไหวเพื่อนำมาเป็นแนวทางให้ชุมชนอื่นที่กำลังประสบปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นในพื้นที่ตนเองนำไปปรับใช้ต่อไป

2. วัตถุประสงค์ในการศึกษา

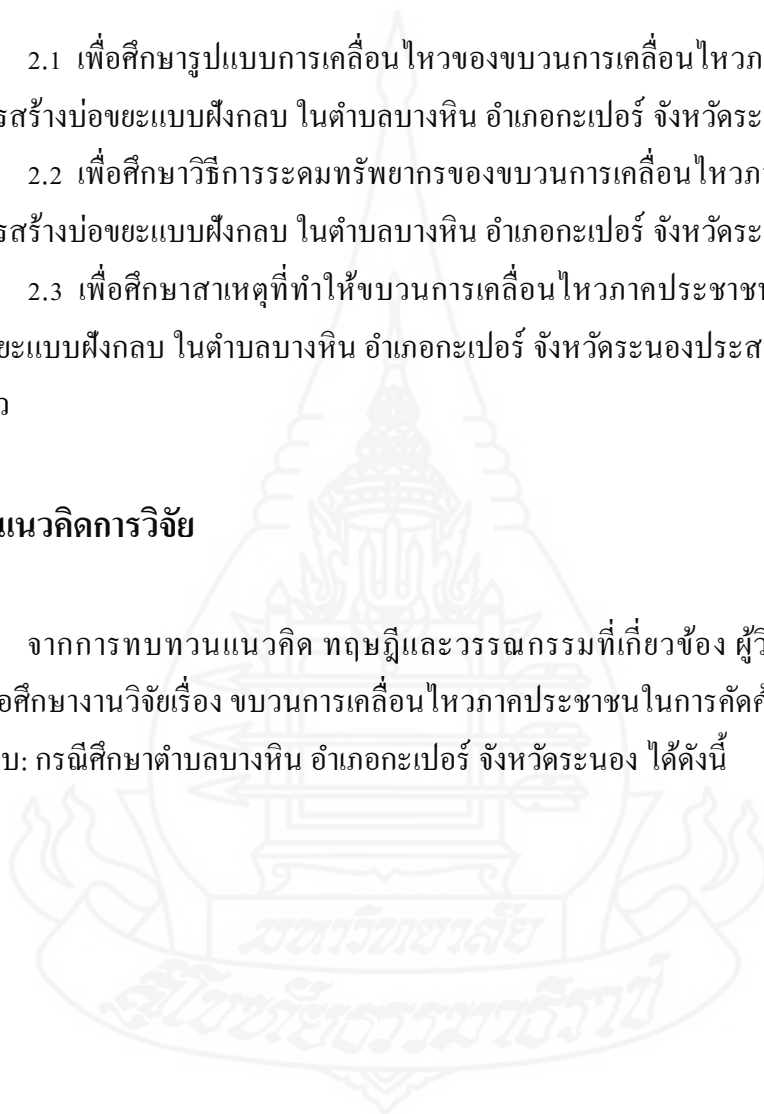
2.1 เพื่อศึกษารูปแบบการเคลื่อนไหวของขบวนการเคลื่อนไหวภาคประชาชนในการคัดค้านการสร้างบ่อขยะแบบฝังกลบ ในตำบลบางหิน อำเภอกะเปอร์ จังหวัดระนอง

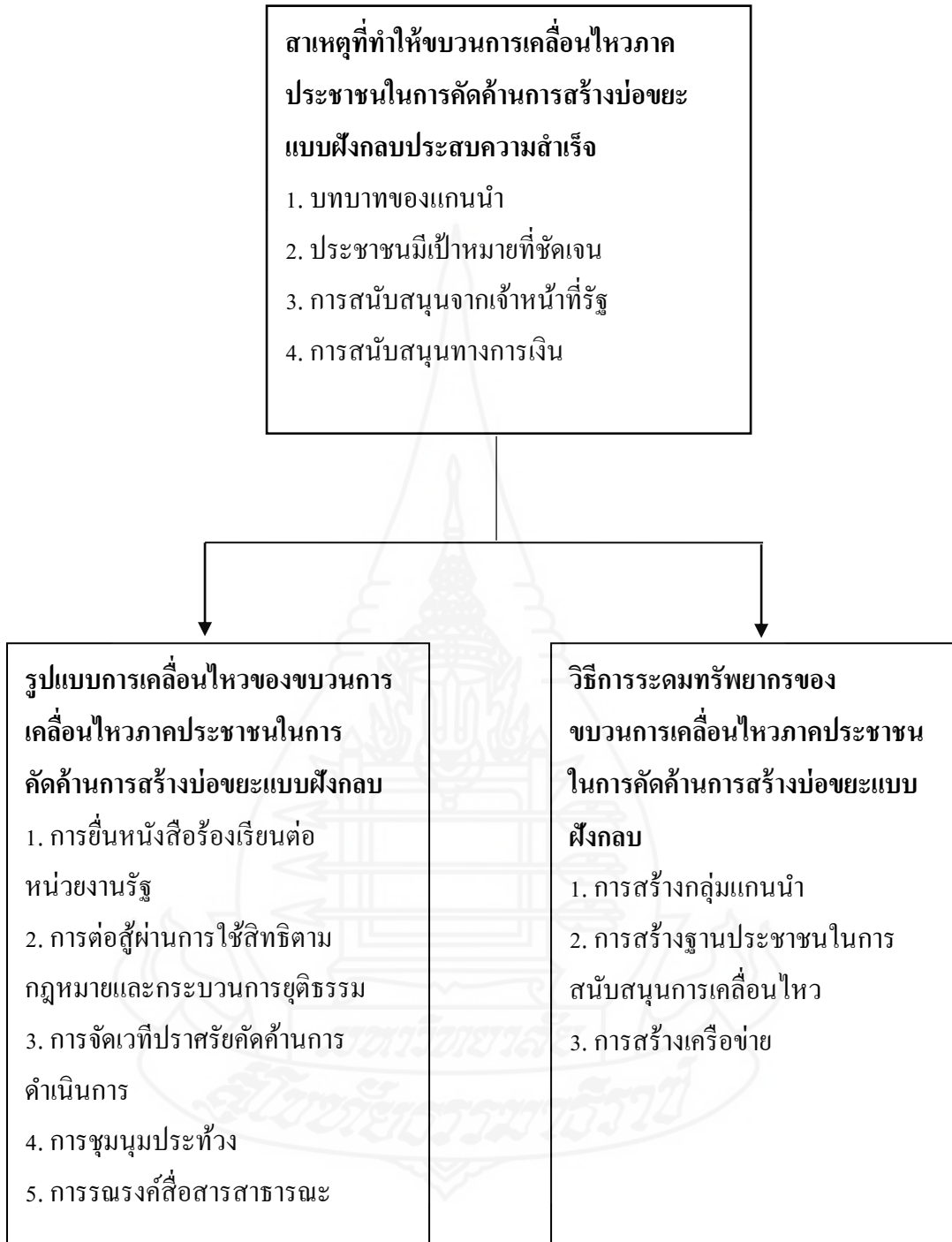
2.2 เพื่อศึกษาวิธีการระดมทรัพยากรของขบวนการเคลื่อนไหวภาคประชาชนในการคัดค้านการสร้างบ่อขยะแบบฝังกลบ ในตำบลบางหิน อำเภอกะเปอร์ จังหวัดระนอง

2.3 เพื่อศึกษาสาเหตุที่ทำให้ขบวนการเคลื่อนไหวภาคประชาชนในการคัดค้านการสร้างบ่อขยะแบบฝังกลบ ในตำบลบางหิน อำเภอกะเปอร์ จังหวัดระนองประสบความสำเร็จในการเคลื่อนไหว

3. กรอบแนวคิดการวิจัย

จากการทบทวนแนวคิด ทฤษฎีและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยนำมาเป็นกรอบแนวคิดเพื่อศึกษางานวิจัยเรื่อง ขบวนการเคลื่อนไหวภาคประชาชนในการคัดค้านการสร้างบ่อขยะแบบฝังกลบ: กรณีศึกษาตำบลบางหิน อำเภอกะเปอร์ จังหวัดระนอง ได้ดังนี้

ภาพที่ 1.1 กรอบแนวคิดการวิจัย

ที่มา : ผู้วิจัย

4. ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษาเรื่อง ขบวนการเคลื่อนไหวภาคประชาชนในการคัดค้านการสร้างบ่อขยะแบบฝังกลบ: กรณีศึกษาตำบลบางหิน อำเภอเกาะเปอร์ จังหวัดระนอง มีขอบเขตการศึกษาดังนี้

4.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา

การศึกษานี้ ศึกษาเนื้อหาเกี่ยวกับ 1) รูปแบบการเคลื่อนไหวของขบวนการเคลื่อนไหวภาคประชาชนในการคัดค้านการสร้างบ่อขยะแบบฝังกลบ 2) วิธีการระดมทรัพยากรของขบวนการเคลื่อนไหวภาคประชาชนในการคัดค้านการสร้างบ่อขยะแบบฝังกลบ 3) สาเหตุที่ทำให้ขบวนการเคลื่อนไหวภาคประชาชนในการคัดค้านการสร้างบ่อขยะแบบฝังกลบ ประสบความสำเร็จในการเคลื่อนไหว

4.2 ขอบเขตด้านพื้นที่

การศึกษาในครั้งนี้ศึกษาขบวนการเคลื่อนไหวภาคประชาชนในการคัดค้านการสร้างบ่อขยะแบบฝังกลบ ในตำบลบางหิน อำเภอเกาะเปอร์ จังหวัดระนอง

4.3 ขอบเขตด้านประชากร

ตัวแทนประชากรในการวิจัยครั้งนี้จะแบ่งออกเป็น 4 กลุ่ม รวมทั้งหมด 13 คน ดังนี้

4.3.1	กลุ่มแกนนำชาวบ้าน	จำนวน 3 คน
4.3.2	กลุ่มผู้นำชุมชนที่เข้าร่วมการเคลื่อนไหว	จำนวน 3 คน
4.3.3	กลุ่มประชาชนที่เข้าร่วมการคัดค้านการสร้างบ่อขยะแบบฝังกลบ	จำนวน 5 คน
4.3.4	กลุ่มข้าราชการส่วนภูมิภาค	จำนวน 2 คน

4.4 ขอบเขตด้านระยะเวลา

ศึกษาขบวนการเคลื่อนไหวภาคประชาชนในการคัดค้านการสร้างบ่อขยะแบบฝังกลบ ในตำบลบางหิน อำเภอเกาะเปอร์ จังหวัดระนอง ในช่วงเดือนพฤศจิกายน พ.ศ.2558 - เดือนสิงหาคม พ.ศ.2559

5. นิยามศัพท์เฉพาะ

5.1 ขบวนการเคลื่อนไหวภาคประชาชน หมายถึง การรวมกลุ่มของประชาชน เพื่อคัดค้านการสร้างบ่อขยะแบบฝังกลบ ในพื้นที่หมู่ที่ 5 ตำบลบางหิน อำเภอเกาะเปอร์ จังหวัดระนอง

5.2 การสร้างบ่อขยะแบบฝังกลบ หมายถึง การฝังกลบขยะในพื้นที่ที่เป็นหลุมเป็นบ่อ หรือเป็นพื้นที่ที่ต่ำและต้องการถมให้พื้นที่นั้นสูงขึ้นกว่าระดับเดิม อาทิ บริเวณบ่อดินลูกรัง ริมคลอง หรือบริเวณที่ถูกขุดดินเพื่อออกไปทำประโยชน์อย่างอื่น เป็นต้น โดยการฝังกลบพื้นที่แบบนี้ จะดำเนินการเทขยะลงไป หลุมแล้วเกลี่ยขยะให้กระจายโดยรอบพร้อมกับบดอัดให้แน่น หลังจากนั้นก็ใช้ดินกลบแล้วบดอัดให้แน่นอีกครั้งในพื้นที่หมู่ที่ 5 ตำบลบางหิน อำเภอเกาะเปอร์ จังหวัดระนอง

5.3 วิธีการระดมทรัพยากร หมายถึง รูปแบบวิธีการต่าง ๆ ที่จะได้มาซึ่งทรัพยากร ประกอบด้วย การสร้างกลุ่มแกนนำ การสร้างฐานประชาชนในการสนับสนุนการเคลื่อนไหว และการสร้างเครือข่ายในขบวนการเคลื่อนไหวคัดค้านการสร้างบ่อขยะแบบฝังกลบ ในพื้นที่หมู่ที่ 5 ตำบลบางหิน อำเภอเกาะเปอร์ จังหวัดระนอง

6. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

6.1 ทำให้ทราบถึงรูปแบบการเคลื่อนไหวของขบวนการเคลื่อนไหวภาคประชาชนในการคัดค้านการสร้างบ่อขยะแบบฝังกลบ ในตำบลบางหิน อำเภอเกาะเปอร์ จังหวัดระนอง

6.2 ทำให้เข้าใจถึงวิธีการระดมทรัพยากรของขบวนการเคลื่อนไหวภาคประชาชนในการคัดค้านการสร้างบ่อขยะแบบฝังกลบ ในตำบลบางหิน อำเภอเกาะเปอร์ จังหวัดระนอง

6.3 ทำให้ทราบถึงสาเหตุที่ทำให้ขบวนการเคลื่อนไหวภาคประชาชนในการคัดค้านการสร้างบ่อขยะแบบฝังกลบ ในตำบลบางหิน อำเภอเกาะเปอร์ จังหวัดระนองประสบความสำเร็จในการเคลื่อนไหว เพื่อเป็นแนวทางให้กับชุมชนอื่นนำมาปรับใช้ในการต่อสู้คัดค้านเกี่ยวกับปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นในพื้นที่ของตนเอง

บทที่ 2

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่อง ขบวนการเคลื่อนไหวภาคประชาชนในการคัดค้านการสร้างบ่อขยะแบบฝังกลบ: กรณีศึกษาดำบลบางหิน อำเภอกะเปอร์ จังหวัดระนอง ผู้วิจัยได้ค้นคว้ารวบรวมแนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาใช้ประกอบ เพื่อให้งานวิจัยสมบูรณ์มากขึ้น ดังนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่
2. ทฤษฎีการระดมทรัพยากร
3. แนวคิดเกี่ยวกับการเมืองภาคประชาชน
4. แนวคิดเกี่ยวกับสิทธิชุมชน
5. ความเป็นมาของชุมชนที่นำมาสู่ขบวนการเคลื่อนไหวในการคัดค้านการสร้างบ่อขยะแบบฝังกลบ
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิดเกี่ยวกับขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่

1.1 พัฒนาการของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่

ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม (Social Movements) เกิดขึ้นจากกลุ่มคนที่ไม่พอใจหรืออึดอัดข้องใจในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง จึงมีการรวมตัวกันแสดงออกหลากหลายรูปแบบ ไม่ว่าจะเป็นการทำทนาย การต่อต้าน การขจัดขึ้น การเสนอข้อเรียกร้องต่าง ๆ การประท้วง เป็นต้น เพื่อหลีกเลี่ยงหรือยุติเรื่องที่ตนเองไม่พอใจขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมมักเป็นการเคลื่อนไหวภายใต้บริบทประชาธิปไตยที่ไม่ได้ความรุนแรง ในขณะเดียวกันการเคลื่อนไหวดังกล่าว มักเป็นขบวนการเคลื่อนไหวในเชิงอุดมการณ์

จากแนวคิดขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปแล้วว่า ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมที่เกิดขึ้นหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ในช่วงทศวรรษที่ 1950-1960 ถือเป็นช่วงการเมืองแบบเก่าในช่วงนั้นเป็นช่วงที่สังคมกว้างจัดตั้งสถาบันหรือองค์กรทางสังคม การเมืองที่เป็นบรรดาตัวแสดงและประเด็นที่เคลื่อนไหวมักเป็นประเด็นที่เกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ โดยมีสถาบันทางการเมืองที่สำคัญ คือ พรรคการเมืองและกลุ่มประโยชน์ และสถาบันทางการเมือง

ที่สำคัญในช่วงนี้เป็นช่องทางหรือกลไกทางการเมืองเพื่อนำไปสู่การแก้ไขข้อขัดแย้งในสังคมการเมือง โดยวิธีการแก้ไขความขัดแย้งดังกล่าวสถาบันทางการเมืองเหล่านี้ได้ปิดช่องทางเลือกอื่น ๆ ในการแก้ไขปัญหา หรือพยายามกีดกันตัวแสดงร่วม (collective actors) ที่ไม่สอดคล้องกับพาราไดม์ของพันธมิตรรวมความมั่นคง-เศรษฐกิจออกไป ทำให้ความขัดแย้งทางการเมืองที่เกิดขึ้นถูกลดทอนให้เหลือเพียงความขัดแย้งในรูปแบบของการต่อรองของกลุ่มผลประโยชน์และพรรคการเมือง เมื่อเป็นเช่นนี้ทำให้ประเด็นทางการเมือง จึงเป็นเพียงประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการกระจายผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่ผ่านช่องทางสถาบันทางการเมืองเหล่านี้เท่านั้นซึ่งถือเป็นพื้นที่ทางการเมือง ส่วนการเคลื่อนไหวโดยตัวแสดงประเด็นหรือช่องทางวิธีการอื่น ๆ ที่อยู่นอกเหนือไปจากนี้กลายเป็นเรื่องส่วนตัวไม่เกี่ยวข้องกับการเมือง (จุมพล หนิมพานิช, 2561, น.7-82 – 7-83)

หลังจากนั้นเริ่มต้นตั้งแต่ต้นทศวรรษ 1970 เป็นต้นมา มีขบวนการประเภทเคลื่อนไหวเรียกร้องของประชาชนธรรมดาเกิดขึ้นมากมายในประเทศอุตสาหกรรมก้าวหน้าในซีกโลกตะวันตก เช่น ขบวนการต่อต้านอาวุธนิวเคลียร์ ขบวนการสันติภาพ ขบวนการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ขบวนการเรียกร้องให้กลับไปสู่คำสอนดั้งเดิมของศาสนา กลับไปสู่วัฒนธรรม/ภูมิปัญญาดั้งเดิมของตน ขบวนการเรียกร้องสิทธิต่าง ๆ อย่างขบวนการสิทธิสตรี ขบวนการสิทธิของคนพื้นเมืองดั้งเดิมในประเทศต่าง ๆ ขบวนการสิทธิของคนรัก ร่วมเพศหรือแม้แต่ขบวนการเคลื่อนไหวเรียกร้องให้กินอาหารธรรมชาติอย่างขบวนการมังสวิวัติน เป็นต้น (ไชยรัตน์ เจริญสิน โอปาร, 2545, น.1)

ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมดังกล่าวนับตั้งแต่ทศวรรษ 1970 เป็นต้นมา มีลักษณะแตกต่างไปจากขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมในอดีต กล่าวคือ

ประการแรก ขบวนการเหล่านี้ไม่ใช่ขบวนการเคลื่อนไหวของชนชั้นใดเพียงชนชั้นเดียวอย่างขบวนการเคลื่อนไหวในอดีต

ประการที่สอง ประเด็นที่ทำให้เป็นที่มาของการเคลื่อนไหวมักจะเป็นเรื่องหรือประเด็นที่เกี่ยวกับผลประโยชน์ของมวลมนุษยชาติ

ประการที่สาม การเรียกร้องของขบวนการเหล่านี้ไม่ได้เรียกร้องผ่านกลไกทางการเมือง (political mechanism) เช่น พรรคการเมือง นักการเมือง ขณะเดียวกันก็ไม่ได้หวังพึ่งกลไกรัฐเหมือนกับขบวนการเคลื่อนไหวในอดีตที่ผ่านมา หากแต่เป็นการเคลื่อนไหวเพื่อเรียกร้องด้วยตนเอง

ประการที่สี่ เป้าหมายของการเคลื่อนไหวดังกล่าวไม่ได้ต้องการช่วงชิงอำนาจรัฐอย่างขบวนการเคลื่อนไหวในอดีตที่มุ่งสู่การปฏิวัติ หากแต่ต้องการให้มีการสร้างกฎกติกาใหม่ในการดำรงชีวิต (ไชยรัตน์ เจริญสิน โอปาร, 2545, น.2-3)

นักวิชาการต่าง ๆ จึงพยายามอธิบายการเกิดขึ้นของขบวนการเคลื่อนไหวเรียกร้องดังกล่าว พยายามค้นหาแนวคิดต่าง ๆ เพื่อนำมาทำความเข้าใจขบวนการเคลื่อนไหวที่เกิดขึ้นเนื่องจากในขณะนั้นกรอบแนวคิดเดิมที่มีอยู่ไม่สามารถอธิบายการเกิดขึ้นของขบวนการเคลื่อนไหวเหล่านี้ได้ จนปัจจุบันคนในแวดวงวิชาการทางด้านสังคมศาสตร์ได้รับการยอมรับ และเรียกทฤษฎีชุดนี้ว่า “ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่” (New social movement)

ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่ เป็นการเคลื่อนไหวต่อสู้ด้านอัตลักษณ์ และวัฒนธรรมมากกว่าการต่อสู้ทางด้านการเมืองหรือเศรษฐกิจอย่างที่ผ่านมา และมีความเป็นขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมมากกว่าที่จะเป็นขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมือง เพราะให้ความสนใจในเรื่องค่านิยมและวิถีชีวิตซึ่งมีส่วนสำคัญในการทำกิจกรรมในปริภูมิสาธารณะ (Public Sphere) เพื่อสังคมโดยรวม และไม่ได้มุ่งที่จะเข้าไปมีส่วนในอำนาจรัฐหรือครองอำนาจรัฐ แต่พยายามจะเปลี่ยนแปลงทางสังคม ทั้งการเปลี่ยนแปลงค่านิยมและโดยการพัฒนาวิถีชีวิตใหม่ ๆ ขึ้นมาเป็นทางเลือกแทนที่จะมุ่งสู่การเปลี่ยนแปลงโดยผ่านระบบการเมืองหรือโดยการกระทำทางการเมือง (วิภาดา เอี่ยมคง, 2553, น.12) ซึ่งมีพื้นที่กระทำที่ไม่ใช่ “รัฐ” หรือ “เศรษฐกิจ” แต่มีพื้นที่อยู่ที่ “สังคม” หรือวัฒนธรรม และมีลักษณะที่กว้างขวางมากไปกว่าขอบเขตในเรื่องของประเด็นทางด้านเศรษฐกิจ โดยมีผลกระทบในสังคมในวงกว้าง ไม่ใช่ผลกระทบเฉพาะบางชนชั้นบางกลุ่มบางพวก ไม่ใช่เรื่องของชนชั้น ซึ่งมาร์กซิสต์แบบดั้งเดิมไม่สามารถอธิบายประเด็นดังกล่าวได้อย่างครอบคลุม (จุมพล หนิมพานิช, 2561, น.7-85)

ทฤษฎีขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่ จึงเป็นการอธิบายขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมที่มีความเชื่อมโยงกับความล้มเหลวของระบอบประชาธิปไตยของสังคมยุคหลังสมัยใหม่ โดยมีการประกันว่าปัจเจกบุคคลมีเสรีภาพ ความเสมอภาคและภราดรภาพอย่างสมบูรณ์ ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมใหม่จึงเป็นขบวนการที่ปลุกให้คนในสังคมเกิดการตื่นตัวเพื่อสร้างอัตลักษณ์ความเป็นมนุษย์และสังคมที่ปลอดจากการครอบครองของรัฐ เป็นการรวมกลุ่มรูปแบบหนึ่งเพื่อท้าทายการใช้อำนาจทางการเมืองและเศรษฐกิจแบบผิด ๆ และเปลี่ยนสถาบันทางการเมืองและสถาบันทางเศรษฐกิจ เพื่อสร้างสังคมใหม่ที่ดีกว่าและในแต่ละสังคมก็จะมีรูปแบบและแนวทางในการเคลื่อนไหวที่แตกต่างกันออกไป (ผาสุก พงษ์ไพจิตร, 2545, น.11-12)

1.2 ความหมายของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่

นักวิชาการแต่ละท่านได้ให้ความหมายของคำว่า “ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่” ไว้อย่างหลากหลาย แตกต่างกันไป ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์การใช้งานและอุดมการณ์ทางการเมืองที่หลากหลาย ดังเช่น

สำนักงานราชบัณฑิตยสภา (2550) ขบวนการ หมายถึง การเคลื่อนไหวของกลุ่มบุคคล เพื่อดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่งตามจุดมุ่งหมายของตน

สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (2558) ได้นิยามว่า ขบวนการทางสังคม หมายถึง การรวมตัวกันเคลื่อนไหวเพื่อเป้าหมายบางอย่างที่สมาชิกของกลุ่มมีส่วนร่วม เช่น ขบวนการแรงงานแบบเดิมเคลื่อนไหวเพื่อขอปรับค่าจ้างแรงงาน หรือขอเพิ่มสวัสดิการจากผู้บริหาร ส่วนขบวนการเกษตรกรแบบเดิมเคลื่อนไหวเพื่อเรียกร้องให้รัฐบาลปรับราคาสินค้าเกษตร หรือให้ความช่วยเหลือด้านวัตถุดิบหรือการลงทุนในการเพาะปลูก เป็นต้น แต่ขบวนการทางสังคมแนวใหม่ เป็นการรวมตัวของผู้ที่มิใช่เป้าหมายมากกว่าผลประโยชน์เฉพาะของกลุ่ม โดยเน้นที่เป้าหมายของการปรับเปลี่ยนทางสังคมที่กว้างขวาง และสามารถสร้างผลกระทบต่อสาธารณชนโดยรวมด้วย

Lyman (1995) (อ้างในวิเชียร บูรณรักษ์, 2548, น.24) กล่าวว่า ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม หมายถึง กระบวนการที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต บรรทัดฐานของสังคม เพื่อบรรลุเป้าหมายไม่เฉพาะการปฏิรูปทางสังคมเศรษฐกิจและการเมืองเท่านั้น แต่ยังมุ่งหวังที่จะบรรลุเป้าหมายในส่วนที่เกี่ยวกับสภาพแวดล้อมและสิทธิส่วนบุคคล แต่ไม่อาจเป็นไปได้ในขณะนี้ ภายใต้บริบทการบริหารบ้านเมืองตามทัศนคติและบรรทัดฐานแบบดั้งเดิมอยู่

McAdam และ Snow (อ้างในภาณุภัทร จิตเที่ยง, 2560, ออนไลน์) ได้สรุปว่านิยามโดยทั่วไปของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมว่ามีองค์ประกอบที่สำคัญร่วมกัน 4 ประการ คือ 1) มีการจัดการระดมคน (organizing) ในระดับหนึ่ง 2) มีความต่อเนื่องของการเคลื่อนไหวในช่วงระยะเวลาหนึ่ง (temporal continuity) 3) มีเป้าหมายที่มุ่งเน้นการเปลี่ยนแปลง (change-oriented goals) และ 4) อาศัยการปฏิบัติการนอกแนวทางสถาบัน (extrainstitutional forms of action) เช่น การประท้วงบนท้องถนน เพื่อสนับสนุนการนำเสนอข้อเรียกร้องผ่านโครงสร้างสถาบัน เช่น การส่งจดหมายร้องเรียน การลงคะแนนเสียง เป็นต้น

Tilly (อ้างในภาณุภัทร จิตเที่ยง, 2560, ออนไลน์) อธิบายว่า ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมเกิดขึ้นผ่านการหลอมรวมขององค์ประกอบสำคัญ 3 ประการ คือ 1) การรณรงค์ (campaign) หมายถึง ความพยายามของกลุ่มคนที่รวมตัวกันในช่วงระยะเวลาหนึ่งเพื่อเสนอข้อเรียกร้องร่วมกันต่อกลุ่มเป้าหมาย 2) ชุดของการปฏิบัติการเคลื่อนไหว (repertoire of contention) หมายถึง การดำเนินการเคลื่อนไหวโดยใช้การปฏิบัติการอย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่างร่วมกัน อาทิ การสร้างแนวร่วมหรือองค์กรเครือข่าย การจัดประชุมสาธารณะ การเดินขบวน การประท้วง การออกแถลงการณ์ในสื่อสาธารณะ การยื่นคำร้อง และ การแจกใบปลิว และ 3) การนำเสนอคุณค่า

และความสำคัญ (Worthiness) ความสามัคคี (Unity) จำนวน (Numbers) และเจตนาพร้อมร่วม (Commitment) ของกลุ่มผู้เข้าร่วมขบวนการเคลื่อนไหว

วรรณิ พุทธิถาวร (อ้างในนราพร อินทร์แดนคอน, 2556, น.13) ได้อธิบายว่า ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม เป็นขบวนการสังคมในแง่มุมมองพฤติกรรมร่วม ซึ่งประชาชนได้เข้าร่วมเคลื่อนไหวเพื่อจะกระทำอะไรบางอย่างในการสนับสนุนหรือคัดค้านการเปลี่ยนแปลงในกลุ่มสังคม หรือโลกที่เขาเป็นส่วนหนึ่ง ซึ่งเป็นการกระทำผ่านวิถีทางหลายรูปแบบ ทั้งที่เป็น การกระทำรุนแรง การปฏิบัติ รวมถึงการถอนรากถอนโคนสู่ชุมชนอุดมคติ

สัมพันธ อัมพุช (2545, น.13) สรุปไว้ว่า ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม เป็นการรวมตัวของบุคคลผู้มีความต้องการในเรื่องเดียวกัน รวมตัวกันแสดงความต้องการและร่วมกันหาแนวทางเพื่อแก้ปัญหาซึ่งมีวิธีการในการเคลื่อนไหวแตกต่างกันออกไป บางกลุ่มเคลื่อนไหวอย่างสงบต้องการเพียงแสดงความคิดเห็นและมีกิจกรรมร่วมกันเพื่อนำไปสู่แนวทางมาตรการแก้ปัญหาที่กลุ่มเห็นว่าเหมาะสม ในขณะที่บางกลุ่มใช้ความรุนแรงในการเรียกร้องเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กลุ่มต้องการ อย่างไรก็ดี ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมเป็นวิถีทางที่นำไปสู่การแสดงออกของความแน่นอนเข้าร่วมในวิถีทางที่ทำให้บรรลุเป้าหมายร่วมกันได้

จุมพล หนิมพานิช (2561, น.7-82) ได้ให้ความหมายของคำว่า ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่ หมายถึง การเคลื่อนไหวเพื่อเปลี่ยนแปลงภายใต้กรอบสังคม (social frame) โดยไม่ต้องการเข้าไปช่วงชิงอำนาจรัฐ ขณะเดียวกันการเคลื่อนไหวดังกล่าว เป็นการเคลื่อนไหวของคนธรรมดา (ordinary people) ที่ต้องการเปลี่ยนแปลงให้กฎกติกาหรือกฎเกณฑ์ของสังคมใหม่โดยให้มีการเปิดโอกาสให้ทุกคนเข้าไปมีส่วนร่วม โดยมีความสมัครใจเพื่อผลประโยชน์สาธารณะ (public interest) โดยการเคลื่อนไหวเรียกร้องดังกล่าวไม่ได้เรียกร้องผ่านกลไกรัฐ

ไชยรัตน์ เจริญสิน โอฟาร (2540, น.15) ได้กล่าวว่า ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่ หมายถึง การเคลื่อนไหวที่เกิดขึ้นเพื่อตอบโต้ปัญหาและความขัดแย้งชุดใหม่ที่เกิดขึ้นในสังคม เพราะสถาบันหลักทางการเมืองและสังคมที่ดำรงอยู่ไม่สามารถจะแก้ไขปัญหาความขัดแย้งเหล่านี้ได้ นอกจากนั้นขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแนวใหม่ยังรวมไปถึงการเคลื่อนไหวในเรื่องเพศ เชื้อชาติ ชาติพันธุ์ ศาสนา และวัฒนธรรมเข้าไปด้วยทำให้ความขัดแย้งชุดใหม่ที่เกิดขึ้นมีความยุ่งยากและสลับซับซ้อนมากกว่าความขัดแย้งในอดีตที่เกี่ยวข้องกับความขัดแย้งเฉพาะในเรื่องของความแตกต่างทางชนชั้นและอุดมการณ์ทางการเมือง

กาญจนา แก้วเทพ (2539, น.270) ได้ให้คำนิยามไว้ว่า ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่ หมายถึง ขบวนการที่แตกต่างไปจากขบวนการเรียกร้องของชาวนา ชนชั้นกรรมาชีพใน

แบบเดิม แต่เป็นขบวนการเรียกร้องในสิทธิ เช่น ขบวนการสิทธิสตรี ขบวนการต่อต้านนิวเคลียร์ ขบวนการพิทักษ์สิ่งแวดล้อม ขบวนการสันติภาพ เป็นต้น โดยมีองค์ประกอบ ดังนี้ 1) กิจกรรมรวมหมู่ (collective action) ที่มีสมาชิกทั้งหมดเข้าใจร่วมกัน 2) ผู้เข้าร่วมมีผลประโยชน์ร่วม (common interest) และ 3) มีเอกลักษณ์ร่วมกัน

ผาสุก พงษ์ไพจิตร และคณะ (2545, น.13) ได้ให้ความหมายของคำว่า ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่ หมายถึง เรื่องของการรวมกลุ่มเพื่อกระทำการรวมหมู่ ซึ่งมีจุดมุ่งหมายหรือมีผลเปลี่ยนแปลงทางสังคมในทางที่สร้างสรรค์ โดยผู้เข้าร่วมอาจจะมีจุดมุ่งหมายหรือไม่มีจุดมุ่งหมายที่จะเปลี่ยนแปลงสังคมตั้งแต่แรก แต่เมื่อขบวนการแข็งแกร่งมากขึ้นก็อาจจะส่งผลกระทบต่อค่านิยม สถาบันและความสัมพันธ์ทางอำนาจระหว่างกลุ่มสังคมต่าง ๆ ระหว่างรัฐกับประชาชนได้ และที่สำคัญการเข้าร่วมขบวนการก็ส่งผลต่อตัวผู้เข้าร่วม เพราะขบวนการกระตุ้นให้เกิดการตื่นตัวและจิตสำนึกทางการเมืองของผู้เข้าร่วมกิจกรรม

อลัน สก็อต, (อ้างในภาพร อติวานิชยพงศ์, 2549, น.8) ได้สรุปนิยาม ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่ไว้ว่า หมายถึง ขบวนการทางสังคมที่เกิดขึ้นในยุคหลังอุตสาหกรรม ซึ่งไม่ใช่ขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองที่มุ่งเน้นการยึดอำนาจรัฐแต่เป็นขบวนการทางสังคมหรือวัฒนธรรมที่ต้องการปกป้องประชาสังคม ไม่ได้ท้าทายอำนาจรัฐโดยตรง แต่เน้นการเปลี่ยนแปลงค่านิยมและพัฒนาการคุณภาพชีวิตของประชาชนในแนวทางใหม่ที่แตกต่างจากเดิม องค์การจัดตั้งของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่ก็ไม่ได้มีลักษณะเป็นทางการแบบเดิม แต่เป็นรูปแบบเครือข่าย องค์การระดับรากหญ้า โดยวิธีการต่อสู้จะเน้นปฏิบัติการโดยตรงของประชาชนมากกว่าการเคลื่อนไหวผ่านองค์กรที่เป็นตัวแทน ซึ่งมีความแตกต่างจากขบวนการเคลื่อนไหวแนวเดิมที่กระทำการผ่านพรรคการเมืองหรือสหภาพแรงงาน

ดังนั้นจากการนิยามความหมายของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่สามารถสรุปได้ว่า ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่ หมายถึง การเคลื่อนไหวทางสังคมของประชาชนคนธรรมดาในรูปแบบเครือข่าย ประชาชนในระดับรากหญ้าที่มารวมตัวกัน โดยมีจุดมุ่งหมายหรือเป้าหมายเพื่อแก้ไขปัญหาสังคมในเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่สถาบันหลักทางการเมืองและสังคมที่ดำรงอยู่ไม่สามารถจะแก้ไขปัญหาความขัดแย้งนี้ได้ โดยไม่ต้องการเข้าไปช่วงชิงอำนาจรัฐ แต่ต้องการเปลี่ยนแปลงกฎกติกาหรือกฎเกณฑ์ของสังคมใหม่ โดยเปิดโอกาสให้พวกตนเข้าไปมีส่วนร่วม มีความสมัครใจเพื่อผลประโยชน์สาธารณะ ซึ่งการเคลื่อนไหวเรียกร้องดังกล่าวไม่ได้เรียกร้องผ่านกลไกรัฐแต่จะเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนมากกว่าการเคลื่อนไหวผ่านองค์กรที่เป็นตัวแทน

1.3 ลักษณะสำคัญของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่

Alan Scott ได้สรุปลักษณะสำคัญของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่ไว้ 3 ประการ ดังนี้

1.3.1 ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่ต่างจากขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบเก่าในแง่ที่ว่าเป็นขบวนการที่เคลื่อนไหวทางวัฒนธรรมหรือสังคมเป็นหลักการเคลื่อนไหวทางการเมืองหากจะมีอยู่บ้างก็ถือเป็นเรื่องรอง ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบเก่าเป็นการเคลื่อนไหวเพื่อสิทธิความเป็นพลเมืองและการมีตัวแทน ทำให้มีลักษณะเป็นขบวนการทางการเมืองเป็นสำคัญ ส่วนขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่สนใจเกี่ยวกับค่านิยมและวิถีชีวิตมากกว่าสิทธิพลเมือง จึงมีลักษณะเป็นขบวนการทางสังคมมากกว่าขบวนการทางการเมือง

1.3.2 ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่ เคลื่อนไหวในประชาสังคม (civil society) ขบวนการเหล่านี้ “เลียดรัฐ” (bypass the state) ไม่มุ่งเผชิญหน้าท้าทายรัฐโดยตรง แต่มีเป้าหมายในการปกป้องประชาสังคมจากการเบียดขับของรัฐ

1.3.3 ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่ไม่มุ่งที่จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงผ่านระบบการเมืองและการปฏิบัติการทางการเมือง แต่จะพยายามก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงผ่านการเปลี่ยนค่านิยมและสร้างวิถีชีวิตแบบใหม่ขึ้นมา (สมชัย ภัทรธนานันท์, 2560, น.110)

จากการเปลี่ยนผ่านเชิงโครงสร้างขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบเก่ามาสู่ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่ ประภาส ปิ่นตบแต่ง (2552, น.136) ได้สรุปลักษณะสำคัญของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแนวใหม่ ว่ามีลักษณะสำคัญ 3 ประการ คือ

1. ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่ไม่ได้อยู่บนฐานของชนชั้นเดียว ดังเช่นขบวนการสังคมในอดีตที่ทฤษฎีมาร์กซิสต์ได้อธิบายไว้ แต่เป็นการตอบโต้กับปัญหาและความขัดแย้งใหม่ที่เกิดขึ้นในสังคมซึ่งวางอยู่บนฐานหลากหลายชนชั้น

2. ในขณะที่กรอบทฤษฎีกลุ่มผลประโยชน์ กลุ่มผลักดัน การกระทำ การรวมหมู่ อยู่ภายในระบบการเมือง แต่การปรากฏตัวของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่ในสังคมหลังอุตสาหกรรม มีลักษณะเป็นการเคลื่อนไหวเรียกร้องที่ไม่ผ่านกลไกทางการเมืองที่ดำรงอยู่ เช่น พรรคการเมือง นักการเมือง หรือไม่หวังพึ่งกลไกรัฐ เพราะความขัดแย้งใหม่ๆ ที่เกิดขึ้นซับซ้อนเกินกว่าที่สถาบันทางการเมืองในระบบการเมืองปกติจะจัดการได้ ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแนวใหม่จึงได้แสวงหากลไกที่จะเปิดช่องทางทางการเมืองแบบใหม่ที่มีมากกว่าสถาบันและกลไกการเมืองปกติในระบบประชาธิปไตยแบบตัวแทน

3. ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่ไม่ได้เรียกร้องเกี่ยวกับผลประโยชน์เฉพาะกลุ่มดังเช่นในกรอบของทฤษฎีกลุ่มผลประโยชน์ ขบวนการเคลื่อนไหวดังกล่าวไม่ได้ต้องการช่วงชิงอำนาจรัฐดังเช่นขบวนการทางชนชั้นที่มุ่งสู่การปฏิวัติ แต่ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแนวใหม่ต้องการสร้างกติกากฎเกณฑ์ชุดใหม่ในการดำรงชีวิต ต้องการสร้างค่านิยมหรือความหมายชุดใหม่ให้กับสิ่งที่ต่อสู้ หรือเป็นการเคลื่อนไหวเพื่อวาทกรรมชุดใหม่ในเรื่องนั้น ๆ

จากการสรุปลักษณะสำคัญของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่ของประชาชาติ ปิ่นตบแต่ง จึงมีความสอดคล้องกับ ไชยรัตน์ เจริญสิน โอปาร (อ้างในภัทร ยืนยง, 2557, น.121) ที่ได้อธิบายลักษณะของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแนวใหม่ ว่ามีลักษณะสำคัญ 4 ประการ ดังต่อไปนี้

1. ขบวนการเคลื่อนไหวแบบใหม่ไม่ได้ให้ความสำคัญกับระบอบการปกครองแบบรัฐสภาที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน เนื่องจากเห็นว่ารัฐสภาไม่ได้ให้พื้นที่กับประชาชนธรรมดาในการเข้าไปมีส่วนร่วมตัดสินใจทางการเมือง ซึ่งเป็นการไม่เชื่อในเรื่องความเป็นตัวแทนประชาชนของสถาบันหลักทางการเมือง และไม่เห็นด้วยกับวิธีคิดแบบอภิปรายที่นิยมแยกสรรพสิ่งออกเป็นสองขั้วเด็ดขาด ขบวนการเคลื่อนไหวแบบใหม่จึงไม่ให้ความสำคัญทั้งรัฐประชาชาติและพรรคการเมือง

2. ขบวนการเคลื่อนไหวรูปแบบใหม่ให้ความสำคัญกับประเด็นปัญหาที่กว้างไกลและหลากหลาย ไม่ว่าจะเป็น เรื่องคุณภาพชีวิตในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เรื่องสันติภาพ เป็นต้น โดยไม่ได้ให้ความสำคัญในเรื่องความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและความมั่นคงของชาติ เพราะเห็นว่าที่ผ่านมาจากการให้ความสำคัญทางเศรษฐกิจและความมั่นคงของชาติ ได้สร้างปัญหาให้กับสังคมสมัยใหม่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ที่นำมาซึ่งการสูญเสียในด้านสิ่งแวดล้อมเป็นอย่างมาก ภายใต้อัฒางความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ การพัฒนาอุตสาหกรรม และการทำสงครามล้างเผ่าพันธุ์มนุษย์ภายใต้อัฒางของความมั่นคงของชาติ

3. กลุ่มคนที่ให้การสนับสนุนหรือเป็นฐานให้กับขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่ เป็นคนละชุดกับขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบเก่าที่ได้รับการสนับสนุนจากชนชั้นนายทุน ผู้ประกอบการ ชนชั้นกลางและชนชั้นแรงงาน ในขณะที่กลุ่มคนที่สนับสนุนหลักกับขบวนการเคลื่อนไหวแบบใหม่ ได้แก่กลุ่มที่เรียกขานวาทกรรมในทางวิชาการว่า “ชนชั้นกลางใหม่”

4. ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่ ไม่ได้เป็นขบวนการที่เคลื่อนไหวเพื่อประท้วงหรือต่อต้านอย่างโดด ๆ เหมือนกับขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบเก่า แต่เป็น

ขบวนการที่มีเป้าหมายอยู่ที่การช่วงชิงการนำในการสร้างค่านิยมหรือความหมายชุดใหม่ให้กับสิ่ง
ที่เรียกร้องต่อผู้เคลื่อนไหว

มีทนา โกลุสม์ (2549, น.8) ได้กล่าวว่าคุณลักษณะเด่นของขบวนการเคลื่อนไหวทาง
สังคมรูปแบบใหม่อยู่ที่ความสามารถในการประสาน เชื่อม โยงชีวิตประจำวันเข้ากับ
การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองทั้งในระดับประเทศและในระดับโลก มีลักษณะของการปฏิรูป
เปลี่ยนแปลงในวงกว้างโดยรวมเอาเรื่องส่วนตัว เช่น ความสัมพันธ์ระหว่างเพศ ความยากจน หรือ
ราคาผลผลิตการเกษตรตกต่ำกับเรื่องส่วนรวม เช่น ปัญหาสิ่งแวดล้อมเข้าไว้ด้วยกันในการ
เคลื่อนไหวเรียกร้อง โดยลักษณะร่วมที่สำคัญของขบวนการเคลื่อนไหวรูปแบบใหม่ ได้แก่
การสร้างวัฒนธรรมการต่อต้าน/ขัดขืน โดยมีวัตถุประสงค์ที่หลากหลายมาก เช่น เพื่อระดมคนเพื่อ
ยกระดับจิตสำนึก/การรับรู้ของประชาชนในเรื่องที่ต่อต้าน/ขัดขืน หรือเพื่อสร้างคุณค่าความเชื่อ
ชุดใหม่ ขณะเดียวกันก็เพื่อลดขอบธรรมของระบบที่ดำรงอยู่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการลดความชอบ
ธรรมของอำนาจรัฐในรูปของการใช้สิทธิที่จะไม่เชื่อฟังรัฐ (civil disobedience) เป็นต้น แต่ที่สำคัญ
ยิ่งกว่านั้นก็คือว่าวัฒนธรรมต่อต้าน/ขัดขืนของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่พุ่งเป้า
ไปที่การเรียกร้องให้หน่วยงานของรัฐต้องรับผิดชอบต่อการกระทำของคนที่มิได้มีผลกระทบต่อ
ประชาชนหรือสังคมในวงกว้าง (accountability) มิใช่ทำตามอำเภอใจหรือดั่งละเมิดอำนาจของ
ตัวเอง เป็นการเคลื่อนไหวที่ต้องการจะอุดช่องว่างในส่วนที่รัฐและองค์การระหว่างประเทศ
ทำไม่ได้ หรือไม่มีความต้องการจะทำ หรือการเรียกร้องให้ประชาชนเข้าไปมีบทบาทในระดับของ
การตัดสินใจในองค์กร สถาบันที่จัดระบบระเบียบเศรษฐกิจโลก เป็นต้น

ภัทรชมน รัตนางกู (2553, ออนไลน์) โดยสรุปแล้วขบวนการสังคมใหม่ใน
ประเทศโลกที่สามสามารถกล่าวได้ดังนี้

1. ขบวนการทางสังคมใหม่ในโลกที่สามมักถูกให้ความหมายว่าเป็นการตอบโต้
ของประชาชนอย่างหลากหลายและกว้างขวางต่อวิกฤตการณ์ที่เกิดจากการพัฒนา ซึ่งเข้าไปรุกราน
ชีวิตชุมชนท้องถิ่น Kothari (อ้างในภัทรชมน รัตนางกู, 2553, ออนไลน์) ได้ชี้ให้เห็นปรากฏการณ์
ของขบวนการทางสังคมในโลกที่สามว่า เป็นความล้มเหลวของระบบการเมืองปกติ ทั้งสถาบัน
นิติบัญญัติ สถาบันบริหารหรือรัฐบาลที่ตั้งอยู่บนทฤษฎีการมีส่วนร่วมแบบที่เน้นการเลือกตั้ง
โดยการมีส่วนร่วมนี้เป็นเพียงมายาคติ (myth)

2. การพัฒนาที่ส่งผลกระทบต่อชีวิตชาวบ้าน โดยรัฐและทุนได้บุกเข้าไปใน
ชนบทมากขึ้น ทำให้บทบาทของรัฐเพิ่มขึ้น รัฐจึงเข้าไปใช้อำนาจควบคุมขบวนการทางสังคมแบบ
รากหญ้า โดยที่ขบวนการเคลื่อนไหวระดับรากหญ้า ไม่ได้เปิดพื้นที่ในการต่อสู้กับรัฐ แต่เป็น
ความพยายามที่จะเปิดพื้นที่ของการเมืองนอกเวทีปกติ เพื่อที่จะจัดความสัมพันธ์กับรัฐใหม่

3. ขบวนการทางสังคมรากหญ้าถูกมองว่าเป็นความพยายามที่จะสลายการครองความเป็นเจ้า สลายความโดดเด่น หรืออาจพูดได้ว่าขบวนการทางสังคมในโลกที่สามคือวาทกรรมแห่งการต่อต้านการพัฒนา (anti- development discourse)

จากที่ได้กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่าขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่เป็นการเคลื่อนไหวของประชาชนในหลากหลายชนชั้น หลากหลายประเด็น โดยการเรียกร้องไม่ผ่านกลไกทางการเมืองที่ดำรงอยู่ ไม่ว่าจะเป็น พรรคการเมือง นักการเมือง เนื่องจากภาครัฐไม่สามารถเข้ามาแก้ไขปัญหาให้กับประชาชนได้ ซึ่งขบวนการเคลื่อนไหวดังกล่าวไม่ได้ต้องการแย่งชิงอำนาจรัฐ แต่ต้องการสร้างการศึกษาในสังคมใหม่ โดยเปิดโอกาสให้พวกเขาเข้าไปมีส่วนร่วมเข้าไปตัดสินใจในโครงการใดโครงการหนึ่งที่คาดว่าจะส่งผลกระทบต่อสังคม

1.4 แนวทางการเคลื่อนไหวต่อสู้และยุทธวิธีในการเคลื่อนไหว

ในการทำความเข้าใจขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมขบวนการใดขบวนการหนึ่งที่เกิดขึ้นในสังคม แต่ละเหตุการณ์ย่อมมีรูปแบบการเคลื่อนไหว แนวทางและยุทธวิธีในการเคลื่อนไหวแตกต่างกันไปตามบริบทของแต่ละพื้นที่ เพราะฉะนั้นเมื่อพิจารณาถึงและยุทธวิธีการเคลื่อนไหวของขบวนการทางสังคมในกรอบของทฤษฎีระดมทรัพยากร และกระบวนการทางการเมืองนั้น จึงจำเป็นต้องทำความเข้าใจตำแหน่งแห่งที่ทางการเมืองของผู้ท้าทายระบบการเมืองปกติ (challengers) ซึ่งเป็นกลุ่มคนที่ไม่สามารถเข้าถึงการครอบครองใช้ประโยชน์จากทรัพยากรทางการเมืองและช่องทางกลไกทางการเมืองในระบบการเมืองปกติได้ จึงแสวงหาแนวทางหรือยุทธวิธีที่จะต่อสู้กับความไร้อำนาจในรูปแบบต่าง ๆ ทำให้ลักษณะของแนวทางการเคลื่อนไหวก้าวข้ามช่องทางการเมืองปกติ พยายามหายุทธศาสตร์ที่ไม่ใช่วิถีของการเมืองเชิงสถาบันที่อยู่ในสังคมการเมืองในขณะนั้น มีการสร้างสถานการณ์ที่ขัดขวางท้าทายระบบปกติของสังคม จนอาจนำไปสู่การความเสียหายจากการเผชิญหน้าในที่สุด

ประภาส ปิ่นตบแต่ง (2552, น.157-173) ได้สรุปแนวทางและยุทธวิธีการเคลื่อนไหวของขบวนการทางสังคมไว้ 3 ลักษณะดังนี้

1. ยุทธวิธีการขัดขวาง ทำลายระบบการเมืองปกติ เป็นวิธีการที่มีลักษณะใกล้เคียงกับ “ปฏิบัติการท้าทายซึ่งหน้า” โดยเข้าไปขัดขวาง กัดฉุดกระบวนการตัดสินใจทางการเมืองของรัฐ และฝ่ายที่เผชิญหน้า นอกเหนือจากวิธีการผ่านกระบวนการเลือกตั้งและการยึดอำนาจโดยทหาร ซึ่งสามารถแบ่งได้เป็น 2 ระดับ คือ

ระดับแรก ปฏิบัติการแบบท้าทายที่ไม่ผิดกฎหมาย แต่ใช้ความกล้าหาญกล้าได้ กล้าเสีย ของผู้กระทำ เช่น การบอยคอต (boycott) หรือการปฏิเสธไม่ยอมรับที่ต้องแลกด้วย

ความสูญเสียทางด้านเศรษฐกิจหรือความสบายของผู้เข้าร่วมขบวนการเคลื่อนไหว และการนั่งประท้วง (sit-ins) ซึ่งเป็นการบุกไปนั่งประท้วงในสถานที่หวงห้าม

ระดับที่สอง กิจกรรมที่มีลักษณะผิดกฎหมายแต่ปฏิบัติด้วยยุทธวิธีที่ไร้ความรุนแรง เช่น อารยะขัดขืน ซึ่งมีลักษณะเป็นสันติวิธีเป็นการเคลื่อนไหวที่ไม่ทำตามกฎหมาย

2. ยุทธวิธีการใช้ความรุนแรง ลักษณะสำคัญ คือ การทำให้บาดเจ็บล้มตายหรือทำให้เกิดความเสียหายต่อทรัพย์สิน เป็นวิธีที่สามารถดึงดูดและสร้างข่าวได้ แต่ในสังคมประชาธิปไตยปัจจุบัน วิธีการใช้ความรุนแรงถูกนำมาใช้น้อยลง เนื่องจากรัฐสามารถควบคุมผูกขาดความชอบธรรมในการใช้กลไกการปราบปราม และได้เข้ามาควบคุมการใช้ความรุนแรง ผลของการใช้ความรุนแรงทำให้เกิดความขัดแย้ง เผชิญหน้า และการเมืองแบบแยกขั้ว ดังนั้นการเคลื่อนไหวประท้วงสมัยใหม่จึงมักเป็นไปในสองแนวทาง คือ ยุทธวิธีการขัดขวาง ทำลายระบบการเมืองปกติ และยุทธวิธีตามช่องทางระบบการเมืองปกติ

3. ยุทธวิธีตามช่องทางระบบการเมืองปกติ เป็นวิธีการที่เป็นที่ยอมรับหรืออยู่ในบรรทัดฐานของประชาธิปไตยสมัยใหม่ เช่น การลงชื่อ การเดินขบวน การนัดหยุดงาน ซึ่งเป็นวิธีการที่ไม่ต้องการเอาจริงเอาจัง แต่ดึงดูดผู้เข้าร่วมได้จำนวนมาก โดยวิธีการเดินขบวนและการนัดหยุดงานได้กลายเป็นวิธีที่ใช้ต่อรองเชิงสถาบันที่มีกฎเกณฑ์ตายตัว มีความคาดหวังที่ชัดเจนระหว่างผู้ทำทลายกับผู้เผชิญหน้า และได้รับการรับรองโดยรัฐธรรมนูญในหลายประเทศว่าเป็นการกระทำที่ถูกต้องตามกฎหมาย

เพราะฉะนั้น การที่จะเลือกใช้วิธีการใดก็ตามที่สามารถดึงดูดผู้เข้าร่วม ผู้สนับสนุนในการสร้างหรือขยายเครือข่าย และสามารถสร้างกรอบโครงหลัก จึงต้องมีพื้นฐานอัตลักษณ์ร่วมของความเป็นขบวนการเดียวกัน กระบวนการที่ได้กล่าวมาล้วนอยู่ภายใต้บริบททางการเมืองหรือโครงสร้างโอกาสทางการเมือง ที่เปลี่ยนไปตามช่วงเวลาต่าง ๆ ทำให้สิ่งที่ทำลายขบวนการทางสังคมก็คือ ความสามารถในการสร้าง ขยาย และรักษาโอกาสทางการเมืองเอาไว้

จากการอธิบายแนวทางการเคลื่อนไหวต่อสู้และยุทธวิธีในการเคลื่อนไหว ทำให้ผู้วิจัยได้ทราบว่ารูปแบบ หรือแนวทางและยุทธวิธีการเคลื่อนไหวของขบวนการทางสังคมมีกี่รูปแบบ เป็นไปในแนวทางใดบ้าง และสามารถนำไปเป็นกรอบในการวิเคราะห์ขบวนการเคลื่อนไหวภาคประชาชนในการคัดค้านการสร้างบ่อขยะแบบฝังกลบ ในพื้นที่ตำบลบางหิน อำเภอกะเปอร์ จังหวัดระนอง

1.5 รูปแบบของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม

การทำความเข้าใจขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน ไม่ว่าจะเป็นการทำความเข้าใจถึงพัฒนาการของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมที่เกิดขึ้น ความหมาย ลักษณะที่

สำคัญ แนวทางการเคลื่อนไหวต่อสู้และยุทธวิธีในการเคลื่อนไหว อีกวิธีการหนึ่งที่ทำให้เราเข้าใจ ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมได้มากขึ้น นั่นคือ การจัดแบ่งประเภทหรือรูปแบบของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม เพื่อให้เข้าใจถึงบริบททางสังคมของขบวนการเคลื่อนไหว นอกจากนี้ยังเป็น การพิจารณาถึงประเด็น ยุทธศาสตร์ และวัตถุประสงค์หลักของการเคลื่อนไหวที่มีความสัมพันธ์ ซึ่งกันและกัน ซึ่งอานันท์ กาญจนพันธุ์ (2544, น.249-251) ได้จัดแบ่งรูปแบบของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมออกเป็น 5 รูปแบบ ตามลักษณะความซับซ้อนของประเด็นปัญหาทางสังคม ดังนี้

รูปแบบแรก ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมที่ผูกติดกับชนชั้นใหม่ในสังคม นั่นคือ ขบวนการของชนชั้นกลาง (Middle-Class Movement) คือ การที่ประชาชนพยายามเข้ามามี ส่วนร่วมทางการเมืองมากขึ้นด้วยการท้าทายอำนาจรัฐ เพื่อเปิดพื้นที่ของการเมืองภาคประชาชนให้ กว้างมากขึ้น ประชาชนจะได้มีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายหรือแนวทางของประเทศซึ่ง เกี่ยวข้องกับประชาชนโดยตรง เช่น การมีส่วนร่วมในการร่างรัฐธรรมนูญใหม่ การร่วมตรวจสอบ กรณีการทุจริตต่าง ๆ เป็นต้น ในอีกด้านหนึ่งขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมเป็นการแสวงหาตัวตน ใหม่ ผ่านการตีความและสร้างความหมายในลัทธิความเชื่อต่าง ๆ เช่น กรณีกรรมกายและขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมยังอาจเป็นการแสดงอัตลักษณ์แบบอื่น ๆ ที่แฝงอยู่ในชีวิตประจำวันอีกด้วย ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของชนชั้นกลางจึงอาจมีลักษณะของขบวนการสันติภาพ ซึ่งผู้ติด กับความเชื่อทางศาสนาแบบดั้งเดิม ดังนั้นสามารถสรุปได้ว่าในบางบริบทของสังคม พลังการ อธิบายทางชนชั้นในขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมยังคงมีอยู่ แต่อาจไม่ได้หมายความถึงชนชั้นใน ฐานะผู้แสวงหากำไรและกดขี่แรงงาน เช่น คำอธิบายของทฤษฎีมาร์กซิสต์ แต่เป็นชนชั้นที่มี อัตลักษณ์ร่วมกันบางอย่างซึ่งกล่าวได้ว่าอัตลักษณ์เหล่านี้มาพร้อมกับการพัฒนาความเป็นเมือง การศึกษาและปัจจัยอื่น ๆ ด้วย

รูปแบบที่สอง ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ ระหว่างกระแสโลกาภิวัตน์ (Globalization) และกระบวนการท้องถิ่น (Localization) โดยขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมที่สำคัญคือ ขบวนการด้านสิ่งแวดล้อม ซึ่งมีตัวผู้เล่นสำคัญ เช่น องค์กรพัฒนา เอกชน ในฐานะผู้ให้ความรู้และข้อมูลข่าวสาร รวมถึงการเป็นพี่เลี้ยง ประชาชนในพื้นที่ ในฐานะ ผู้ได้รับความเดือดร้อนหรือได้รับผลกระทบจากโครงการของรัฐ เป็นต้น โดยวัตถุประสงค์หลักของ ขบวนการเหล่านี้คือ การทำความเข้าใจเกี่ยวกับประเด็นด้านสิ่งแวดล้อม การดำเนินชีวิตของมนุษย์ เพื่อสามารถอยู่กับสิ่งแวดล้อมได้อย่างยั่งยืน รวมถึงการอนุรักษ์และหาทางเลือกในการพัฒนา ท้องถิ่น ขบวนการสิ่งแวดล้อมมักใช้ยุทธศาสตร์ในการให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมและผ่าน วิธีการทางการเมืองเชิงสัญลักษณ์ (Symbolic Politic) โดยผ่านการบริโภคเชิงสัญลักษณ์ เพื่อปลูก

จิตสำนึกให้สังคมตระหนักถึงปัญหาสิ่งแวดล้อม และนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงวิถีดำรงชีวิตใหม่ เช่น การสวมเสื้อออร์แกนิกเพื่ออนุรักษ์ธรรมชาติ การรณรงค์ต่อต้านการบริโภคสินค้าที่มีการตัดต่อทางพันธุกรรม เป็นต้น

รูปแบบที่สาม ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับการเมืองของการพัฒนา (Politic of Development) เช่น การดำเนินกิจกรรมขององค์กรพัฒนาเอกชนที่ร่วมกับชุมชนท้องถิ่นต่อต้านแนวทางการพัฒนาของรัฐ ซึ่งมักส่งผลกระทบต่อชุมชนท้องถิ่นและการอนุรักษ์ธรรมชาติ ความไม่เป็นธรรมทางสังคม โดยขบวนการนี้จะเรียกร้องให้มีการพัฒนาแนวทางการพัฒนาทางเลือกใหม่ที่เป็นมิตรกับธรรมชาติและชุมชนท้องถิ่น ส่วนในด้านยุทธศาสตร์ ขบวนการเหล่านี้มียุทธศาสตร์การเคลื่อนไหวทางสังคมที่หลากหลาย โดยจุดเด่นอาจอยู่ที่การนำแนวความคิดของท้องถิ่นนั้นมาปรับใช้ การสื่อเชิงสัญลักษณ์ต่อผู้มีอำนาจ เช่น ขบวนการพัฒนาแนววัฒนธรรมชุมชน ขบวนการพัฒนาเกษตรทางเลือกและขบวนการพัฒนาเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชน เป็นต้น

รูปแบบที่สี่ ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับการต่อต้านของชาวนาในชีวิตประจำวัน (Everyday Life Resistance) มักแสดงออกในรูปแบบที่หลากหลาย ตั้งแต่การชูปชิต นินทา การดื้อแพ่ง การประกอบพิธีกรรมต่อต้านต่าง ๆ และการประท้วงเงียบ โดยการแอบทำลายและขโมยข้าวของเจ้าของที่ดินโดยไม่ให้รู้ตัวคนทำ ซึ่งเป็นการท้าทายอำนาจอย่างเงียบ ๆ ของชาวนาในการต่อต้านและไม่เห็นด้วยต่อแนวทางการพัฒนาและนโยบายรัฐ โดยเป็นการสร้างสัญลักษณ์ต่อต้าน และการทำความเข้าใจเกี่ยวกับอำนาจและอัตลักษณ์ของตนเอง สิ่งซึ่งสำคัญที่สุดคือ การช่วยให้ชาวนาได้ทำความเข้าใจเกี่ยวกับวัฒนธรรมทางการเมืองแบบทางเลือก ทำให้หลายกรณีชาวนาสามารถรวมตัวกันเป็นเครือข่าย เพื่อแก้ไขปัญหาบางอย่างของตนเอง ตลอดจนการสร้างอำนาจการต่อรองกับรัฐ เช่น กรณีสมัชชาคนจนและเครือข่ายเกษตรกรภาคเหนือ เป็นต้น

รูปแบบที่ห้า ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับการเรียกร้องสิทธิ (The Rights Movement) ของคนกลุ่มต่าง ๆ เช่น กลุ่มสตรี กลุ่มชนเมืองและกลุ่มลักษณะพิเศษต่าง ๆ เช่น กลุ่มคนรักเพศเดียวกัน กลุ่มคนพิการและกลุ่มคนที่เป็นโรคเอดส์ เป็นต้น สังคมไทยรวมเรียกขบวนการเรียกร้องสิทธิของกลุ่มชนเหล่านี้ว่า สิทธิชุมชน (Community Rights) ซึ่งถือเป็นความพยายามของกลุ่มชนต่าง ๆ ในการแสดงอัตลักษณ์ของตนออกมา เพื่อให้สังคมเข้าใจและยอมรับศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของตนเอง ซึ่งถือได้ว่าเป็นสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานอย่างหนึ่ง

1.6 ข้อวิพากษ์วิจารณ์และถกเถียงเกี่ยวกับขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม

จากการพยายามอธิบายทฤษฎีขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่ของชาวตะวันตกที่เกี่ยวข้องสิ่งแวดล้อม เพศ เชื้อชาติ ชาติพันธุ์ ว่าขบวนการเหล่านี้ได้ท้าทายวัฒนธรรม

การบริโภค จำกัดสิทธิส่วนบุคคล ทำให้มนุษย์มีความคลุมเครือระหว่างพื้นที่ส่วนตัวและสาธารณะ ทฤษฎีเหล่านี้ได้ถูกวิจารณ์ในเรื่องเกี่ยวกับโลกที่สาม โดยนักวิชาการต่างเสนอว่าขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมในประเทศยากจน เป็นการต่อสู้ระหว่างผู้ปกครองกับผู้ที่ถูกกดขี่ แต่จากการวิจัยเกี่ยวกับการประท้วงในเอเชีย แอฟริกา และลาตินอเมริกา พบว่าผู้ประท้วงเป็นกลุ่มคนชั้นกลาง จึงทำให้การอธิบายการเคลื่อนไหวทางสังคมในโลกที่สามกับโลกตะวันตกมีการโต้เถียงกัน เนื่องจากความขัดแย้งในโลกมีลักษณะที่หลากหลายแตกต่างกันออกไป ดังนั้นข้อถกเถียงเกี่ยวกับขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมจึงเกี่ยวกับเรื่องที่สำคัญ ๆ 4 เรื่อง ดังนี้

1.6.1 ความสัมพันธ์ระหว่างยุทธศาสตร์กับอัตลักษณ์ ซึ่งได้รับความสนใจจากนักสังคมวิทยาและนักรัฐศาสตร์ในอังกฤษและอเมริกา ซึ่งอธิบายเกี่ยวกับโครงสร้าง ทรัพยากร และเป้าหมายของการประท้วง ตรงข้ามกับนักคิดในภาคพื้นยุโรปที่สนใจเกี่ยวกับอัตลักษณ์ ซึ่งมีเรื่องของมุมมองทางการเมืองและจินตนาการรวมหมู่

1.6.2 ความขัดแย้งและการสิ้นไหว “การเคลื่อนไหว” บ่งบอกถึงความเป็นหนึ่งเดียว การศึกษาชี้ให้เห็นว่าภายในองค์กรการเคลื่อนไหวก็มีความตึงเครียด ดังนั้นกลุ่มการเคลื่อนไหวจึงไม่ได้มีเอกภาพ แต่มีลักษณะของการใกล้ชิดต่อรองเพื่อแบ่งแยกและร่วมมือกัน การศึกษาแนวใหม่สนใจเรื่องประชาชนที่อาจเข้าไปพัวพันหรือหลีกเลี่ยงจากการดิ้นรนทางสังคม นักวิชาการส่วนใหญ่เห็นว่าการต่อสู้ของปวงชนไม่ได้มีภาพสวยงามหรือสมดุลง แต่ปวงชนมีการต่อรอง แบ่งแยก และไม่มีความมั่นคง

1.6.3 ในเรื่องศักยภาพของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม ที่จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลง กระบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม คือเหตุการณ์ที่อยู่ระหว่างการจัดขึ้นและการปฏิบัติ นักวิชาการต่างให้ความเห็นที่แตกต่างกันไป เช่น นักวิชาการบางคนเชื่อว่ากระบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมเป็นการแสดงออกของประชาธิปไตยและเสรีภาพของประชาชน ที่ประชาชนสามารถกระทำได้เพื่อให้การเคลื่อนไหวขยายออกไปอย่างกว้างขวาง ในขณะที่นักวิชาการบางท่านเชื่อว่ากระบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม คือความหวังของประเทศยากจน นักวิชาการบางคนเชื่อว่าการเคลื่อนไหวทางสังคมเกิดขึ้นเฉพาะคนกลุ่มเล็ก ๆ ซึ่งพยายามเป็นตัวแทนของคนส่วนใหญ่ ด้วยเหตุนี้การศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้จำเป็นต้องหาเหตุผลว่าทำไมผู้คนจึงไม่เคลื่อนไหวในสิ่งที่เขาทำอยู่ ซึ่งค่อนข้างจะมีความซับซ้อน และมีความหลากหลายคาดเดาได้ยาก

1.6.4 เรื่องเกี่ยวกับบทบาททางการเมืองของนักมานุษยวิทยา ที่ผ่านมาการเข้าไปมีส่วนในองค์กรภาครัฐหรือองค์กรพัฒนา เป็นโอกาสที่จะทำให้เห็นการเคลื่อนไหวทางสังคม นักมานุษยวิทยาหลายคนเชื่อว่าการเคลื่อนไหวทางสังคมจะเป็นเครื่องมือของการต่อสู้เพื่อสันติภาพและความยุติธรรม การเคลื่อนไหวทางสังคมชี้ให้เห็นว่าประชาชนไม่ใช่คนที่อยู่นิ่งหรือเป็นฝ่ายรับ

อย่างเฉียว ในทางตรงกันข้ามการต่อสู้ที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมหากตกอยู่ในอำนาจทางเศรษฐกิจ การเคลื่อนไหวทางสังคมอาจมีความหมายที่เปลี่ยนไป (นฤพันธ์ ค้วงวิเศษ, ออนไลน์)

2. ทฤษฎีการระดมทรัพยากร (Resource Mobilization Theory-RMT)

2.1 พัฒนาการของทฤษฎีการระดมทรัพยากร

ทฤษฎีการระดมทรัพยากรเป็นทฤษฎีทางสังคมวิทยาที่ใช้ในการอธิบายขบวนการทางสังคม โดยให้ความสำคัญกับความสามารถของสมาชิกในขบวนการในการระดมทรัพยากรและระดมคนเพื่อให้สามารถบรรลุเป้าหมายของขบวนการ ทฤษฎีการระดมทรัพยากรมีฐานคติเบื้องต้นว่าปัจเจกบุคคลเป็นผู้มีเหตุผล และขบวนการทางสังคมเป็นกิจกรรมที่มุ่งสู่เป้าหมาย ทฤษฎีนี้นำทฤษฎีการเลือกอย่างมีเหตุผล (rational choice theory) มาใช้ในการอธิบายขบวนการทางสังคม โดยมองว่าปัจเจกบุคคลจะชั่งน้ำหนักระหว่างต้นทุนและผลได้ของการเข้ามามีส่วนร่วมในขบวนการและจะตัดสินใจกระทำการเมื่อคาดว่าผลได้จะสูงกว่าต้นทุน ทฤษฎีการระดมทรัพยากรเสนอว่าในขบวนการทางสังคมจะมีกลุ่มแกนนำเป็นผู้วางยุทธศาสตร์ในการนำพลังที่ยังไม่ถูกใช้มาใช้ มีการระดมเงินทองและผู้สนับสนุน เร้าความสนใจจากสื่อมวลชน สร้างพันธมิตรกับผู้ที่มีอำนาจและสร้างองค์กรขึ้นมา ทฤษฎีนี้จึงสรุปว่า หากปราศจากเหล่านี้ ขบวนการทางสังคมจะไม่เกิดประสิทธิผล และย้ำว่าความไม่เห็นพ้องหรือความแตกร้างแต่เพียงอย่างเดียวไม่สามารถทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมได้ Kendall (อ้างในมณีมัย ทองอยู่, 2557, น.52)

ทฤษฎีการระดมทรัพยากร (Resource mobilization Theory) เกิดขึ้น ในช่วงทศวรรษที่ 1960 จากบริบทที่ผู้คนลุกขึ้นมาท้าทายสภาพสังคมที่ดำรงอยู่ เช่น ขบวนการฟาสซิสต์ในประเทศเยอรมนี ขบวนการนักศึกษา ขบวนการเคลื่อนไหวเพื่อสิทธิพลเมือง ขบวนการสหภาพ ขบวนการประท้วงทางการเมือง ขบวนการต่อต้านสงคราม ขบวนการสิ่งแวดล้อม เป็นต้น ทำให้การวิเคราะห์จากมุมมองของทฤษฎีพฤติกรรมหมู่เสื่อมความนิยมลง จากเหตุที่ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมในระยะหลังไม่ได้เกิดจากพฤติกรรมเบี่ยงเบน หรือไร้เหตุผลเหมือนกับมุมมองของทฤษฎีพฤติกรรมรวมหมู่ แต่กลับเห็นว่าพฤติกรรมที่เกิดขึ้นของผู้คนในขณะนั้นเป็นการกระทำที่มีเหตุผล (สุกิริ์ สมอนา, 2555, น.15)

นับตั้งแต่หลังทศวรรษ 1960 ทฤษฎีการระดมทรัพยากรจึงถูกนำมาใช้ในการวิเคราะห์แทนทฤษฎีพฤติกรรมรวมหมู่อย่างสมบูรณ์ โดยมีนักคิดคนสำคัญ คือ Mancar Olson นักเศรษฐศาสตร์ผู้เป็นต้นคิดทฤษฎีผู้กระทำการมีเหตุผล (Rational Actor Theory) พื้นฐานสำคัญในการพัฒนาทฤษฎีการระดมทรัพยากรของ Olson (1971) อยู่ที่การอธิบายการคำนวณผลได้

ผลเสียในการเข้าร่วมขบวนการของปัจเจกบุคคล ซึ่งปัจเจกบุคคลที่มีเหตุผลจะเข้าร่วมการระทำการ เพื่อให้ได้มาซึ่ง “ผลประโยชน์ร่วม (collective goods) หรือ “ผลประโยชน์สาธารณะ (public goods)” ถ้าต้นทุนของการเข้าไปมีส่วนร่วมของปัจเจกบุคคลไม่มากไปกว่าผลประโยชน์ของปัจเจกบุคคล โดยศึกษาการกระทำร่วมของผู้คนในกลุ่มขนาดต่าง ๆ และพบว่าเมื่อมีการกระทำร่วมเกิดขึ้น จะมีปัญหาการรับประโยชน์แต่ไม่ลงแรงเกิดขึ้นตามมา ซึ่งปัญหาที่เกิดขึ้นดังกล่าวเป็นเพราะมนุษย์มีคุณลักษณะพื้นฐาน 2 อย่าง นั่นคือ ความมีเหตุผล (rationality) และการเห็นแก่ผลประโยชน์ส่วนตัว (self interest) มนุษย์จึงต้องการผลประโยชน์สูงสุดเท่าที่จะแสวงหาได้ (เอกพล ฌัน ฌันพัทพันธ์, 2556, น.187) นอกจากนี้ Olson กล่าวไว้ว่า ความต้องการและความรู้สึกถูกกลืนรอน ไม่สามารถที่จะแปรเปลี่ยนโดยตรงไปสู่การเกิดการระดมพลังร่วมกัน ซึ่งข้อเสนอดังกล่าวนี้เป็น การวิจารณ์ต่อความคิดเกี่ยวกับความรู้สึกที่ได้รับการกลืนรอน โดยเปรียบเทียบโดยตรงไปตรงมา Klandermans และ Tarrow (อ้างในจุมพล หนิมพานิช, 2561, น.7-87)

Olson ได้สรุปว่าปัจเจกบุคคลจะตัดสินใจบนผลประโยชน์สูงสุดด้วยการเลือก เข้าสู่การรวมกลุ่มหรือในการกระทำร่วม (collective action) ถ้าการรวมตัวดังกล่าวสามารถเสนอ ผลประโยชน์ได้มากกว่าหรือเท่ากับต้นทุนที่ต้องจ่ายไปในการเข้าร่วม ซึ่ง Olson เรียกว่า “การเลือก เหตุกระตุ้น” โดยออกสันได้แบ่งผลประโยชน์ดังกล่าวออกเป็น 3 ประเภท คือ

1. ผลประโยชน์ทางวัตถุ (material benefits) คือ รางวัลตอบแทนที่ได้จากการเข้าร่วมในรูปแบบของรายได้หรือบริการที่ประเมินค่าเป็นตัวเงินได้
2. ผลประโยชน์ด้านความมั่นคงและความสมานฉันท์ทางสังคม (solidarity benefits) เป็นสิ่งที่ได้รับในมิติทางสังคม เป็นผลตอบแทนที่ได้จากการเข้าร่วมในบทบาทของการรวมกลุ่ม เช่น ความเป็นมิตร สถานภาพ หรือความเคารพนับถือ เป็นต้น
3. ผลประโยชน์ด้านการบรรลุในอุดมการณ์ ความเชื่อ (purposive or expressive reward) (ภิญทิล จิตต์หมวด, 2546, น.14)

การวิเคราะห์ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมผ่านทฤษฎีการระดมทรัพยากร ปรากฏครั้งแรกในงานที่มีชื่อว่า “Protest as a Political Resource” ของไมเคิล ลิปสกี (Micheal Lipsky) ซึ่งตีพิมพ์ใน ค.ศ. 1968 Lipsky ไม่เห็นด้วยกับแนวคิดพหุนิยม (Pluralism) ที่เสนอว่าระบบ การเมืองของสหรัฐอเมริกาเปิดโอกาสให้คนทุกกลุ่มในสังคมเข้าถึงอำนาจได้โดยผ่านการต่อรอง กันอย่างเท่าเทียม โดยเขาเห็นว่ามีคนหลายกลุ่มไร้ซึ่งอำนาจไม่สามารถมีอิทธิพลต่อระบบการเมือง ได้ ไร่ก็ก็ตามพวกเขามีทรัพยากรที่สำคัญประการหนึ่ง นั่นคือ การประท้วง ที่ทำให้พวกเขา กลายเป็นผู้มีบทบาททางการเมืองได้ Lipsky ชี้ให้เห็นว่าการประท้วงของเหล่าบรรดาคนจนไม่ได้ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในนโยบายของรัฐโดยตรง พวกเขาจำเป็นต้องระดมพลังบุคคลที่สามมา

สนับสนุน การสนับสนุนอย่างแข็งขันของสาธารณชนได้กลายเป็นแรงกดดันต่อนักการเมืองนำไปสู่การปรับนโยบายให้ตอบสนองต่อความต้องการของคนจน ดังนั้นการประท้วงจึงเป็นเครื่องมือในการสร้างแรงสนับสนุนจากพันธมิตรผู้ซึ่งมีอิทธิพลในสังคม โดย Lipsky พบว่าการประท้วงเพียงลำพังของคนจนส่วนใหญ่มักไม่ประสบความสำเร็จ หากแต่การประสบความสำเร็จเป็นผลมาจากการเข้าถึงทรัพยากร เช่น ผู้นำที่มีความสามารถ ผู้เข้าร่วมที่มีมั่นคงเด็ดเดี่ยว และการสนับสนุนทางการเงิน Lipsky (สมชัย ภัทรชนานันท์, 2560, น.45)

ส่วน McCarthy และ Zald ได้ให้ความคิดเห็นในประเด็นที่ขัดแย้งว่า ความรู้สึกไม่พอใจมีอยู่มากมายในทุก ๆ สังคม แต่ความรู้สึกไม่พอใจเพียงอย่างเดียวนั้นไม่สามารถเป็นเงื่อนไขที่ทำให้เกิดขบวนการทางสังคม การระดมทรัพยากรรวมทั้งโอกาสของการกระทำร่วมกันคือ ประเด็นที่มีความสำคัญมากกว่าความรู้สึกไม่พอใจในการก่อให้เกิดขบวนการทางสังคมขึ้น Klandermans และ Tarrow (อ้างในจุมพล หนิมพานิช, 2561, น.7-87)

สำนักทฤษฎีว่าด้วยการระดมทรัพยากร มีความเห็นว่า ความคับข้องใจมีอยู่ในสังคมทุกสังคมเสมอไม่ว่ามีมากหรือน้อยแค่ไหนก็ตาม Turner and Killian (อ้างใน โนบุทากะ คุเซ, 2545, น.19) John McCarthy และ Mayer Zald กล่าวว่าแม้ไม่มีความคับข้องใจในหมู่ประชาชนก็ตามแต่ก็สามารถเกิดขึ้นมาได้โดยการวางแผนขององค์กรการเคลื่อนไหว หรือแกนนำขบวนการที่ McCarthy และ Zald เรียกว่า ผู้จัดการบริหารทางการเมือง ด้วยเหตุนี้สถานการณ์ที่มีความคับข้องใจเพียงอย่างเดียว จึงถือว่าไม่เพียงพอที่จะก่อให้เกิดขบวนการทางสังคม ความสามารถในการระดมทรัพยากรและใช้โอกาสเพื่อเริ่มการกระทำรวมหมู่จะเป็นสาเหตุสำคัญมากกว่า Zald and McCarthy และ Klandermans (อ้างใน โนบุทากะ คุเซ, 2545, น.19)

ส่วน Zurcher และ Snow กล่าวไปในทางเดียวกันว่า ความรู้สึกถูกกลืนโดยเปรียบเทียบและความแปลกแยกเป็นเพียงสภาวะของการระลึกรู้ของบุคคล ซึ่งอาจนำไปสู่การเข้าร่วมขบวนการทางสังคม แต่ก็ไม่เพียงพอที่จะอธิบายการเข้าร่วมขบวนการทางสังคม ดังนั้นการที่กล่าวว่างค์ประกอบเกี่ยวกับแรงจูงใจเป็นตัวนำให้บุคคลเข้าไปร่วมกับขบวนการทางสังคมนั้น ให้ความเห็นว่าแม้แต่ตัวบุคคลเองก็ไม่มีแรงจูงใจเพียงพอ ทั้งนี้เป็นเพราะแรงจูงใจที่แท้จริงอาจจะถูกปิดบังได้ทั้งโดยความตั้งใจ ความซับซ้อน และการให้ความสำคัญกับองค์ประกอบด้านแรงจูงใจมากไป จึงทำให้การประเมินผลในลักษณะวัตถุวิสัย (objective) เป็นไปได้ยาก (จุมพล หนิมพานิช, 2561, น.7-87)

McCarthy and Zald (อ้างในเอกพล เสียงดั่ง, 2550, น.18) จึงได้สรุปมุมมองของทฤษฎีการระดมทรัพยากร ว่ามีมุมมองหลักๆ อยู่ 5 ประการ คือ

ประการแรก มุ่งเน้นไปที่การศึกษาการรวบรวมทรัพยากรต่าง ๆ (The aggregation of resources) ไม่ว่าจะเป็นเงินหรือแรงงาน ซึ่งถือว่าเป็นสิ่งสำคัญในการทำความเข้าใจกิจกรรมของขบวนการทางสังคม

ประการที่สอง มุ่งไปที่การศึกษารูปแบบองค์กรของขบวนการทางสังคม (Social movement organizations-SMOs) เนื่องจากการรวบรวมทรัพยากรต่าง ๆ จำเป็นต้องมีองค์กรไม่ว่าจะเป็น รูปแบบที่เป็นทางการหรือไม่เป็นทางการก็ตาม

ประการที่สาม มุ่งเน้นไปที่การสร้างสำนึกหรือการรับรู้ (recognition) ให้ปัจเจกชนและองค์กรต่าง ๆ ที่อยู่ภายนอกองค์กรของขบวนการทางสังคม ซึ่งการสร้างสำนึกหรือการรับรู้ดังกล่าวถือเป็นสิ่งที่จะช่วยในการตรวจสอบความสำเร็จของขบวนการทางสังคมด้วย

ประการที่สี่ มุ่งเน้นไปที่การศึกษากระแสการหลั่งไหลของทรัพยากร (The flow of resources) ที่เข้าและออกไปจากขบวนการทางสังคมต่าง ๆ ซึ่งประยุกต์มาจากตัวแบบของอุปทานและอุปสงค์ (supply and demand model) โดยอาจดูจากการเรียกร้องต่าง ๆ ของขบวนการทางสังคมและผลที่ขบวนการได้รับหลังจากที่เรียกร้องไปแล้ว

ประการที่ห้า มุ่งเน้นไปที่การอธิบายผลได้ผลเสีย (costs and rewards) ที่ปัจเจกชนและองค์กรต่าง ๆ ได้รับจากการเข้าร่วมกิจกรรมของขบวนการทางสังคม ซึ่งผลได้และผลเสียที่เกิดขึ้นดังกล่าวนี้ เป็นผลมาจากอิทธิพลของโครงสร้างทางสังคม และกิจกรรมต่าง ๆ ของเจ้าหน้าที่รัฐ

ถึงแม้ว่าการเน้นความสำคัญของทรัพยากรจากภายนอกจะเป็นลักษณะสำคัญประการหนึ่งของทฤษฎีการระดมทรัพยากร แต่ในขณะเดียวกันก็มีการย้ำถึงความสำคัญของเครือข่ายที่เกิดขึ้นภายในชุมชนว่าเป็นปัจจัยที่เอื้อต่อการเข้าร่วมขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของผู้คน แอนโทนี โอเบิร์สชอลล์ (Anthony Oberschall) ซึ่งให้เห็นว่าชุมชนที่ด้านหนึ่งผู้คนภายในชุมชนมีความสัมพันธ์กันอย่างแน่นแฟ้น และไม่มีเชื่อมโยงกับชนชั้นนำของสังคม จะเอื้อต่อการก่อตัวของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม เพราะในสภาวะเช่นนี้คนจนไม่ค่อยมีช่องทางที่ทำให้ชนชั้นนำทำตามข้อเรียกร้องนอกจากการประท้วง ขณะเดียวกันชนชั้นนำก็ไม่มีความควบคุมอื่นนอกจากการใช้กำลัง ดังนั้นเมื่อทั้งสองฝ่ายขัดแย้งกัน คนจนซึ่งค่อนข้างเป็นอิสระจากการควบคุมของชนชั้นนำจะเข้าร่วมกับขบวนการทางสังคมได้ง่าย นอกจากนี้การไม่มีความเชื่อมโยงกับชนชั้นนำทำให้ไม่มีการดึงดูดเอาผู้ที่มีความสามารถในหมู่คนจนไปรับใช้ชนชั้นนำ ทำให้พวกเขายังเป็นทรัพยากรของคนจนต่อไป Oberschall เห็นว่าคนพวกนี้จะกลายเป็นผู้นำของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม การกล่าวเช่นนี้มีความสอดคล้องกับทัศนะของ ชาร์ลส์ ทิลลี (Charles Tilly) ที่มองว่าศักยภาพในการระดมพลังของกลุ่มส่วนใหญ่ถูกกำหนดโดยระดับความเป็น

องค์กรของกลุ่มที่ดำรงอยู่ก่อนที่จะเกิดขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม เพราะกลุ่มที่มีอัตลักษณ์ที่เข้มข้นร่วมกันและมีเครือข่ายความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่แน่นหนาภายในหมู่สมาชิกย่อมมีการจัดตั้งในระดับสูง ดังนั้นจึงมีความพร้อมในการระดมพลัง โดยเครือข่ายที่เอื้อต่อการก่อตัวของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมมีอยู่ 2 ประเภท นั่นคือ ประเภทแรก องค์กรชุมชน (communal organization) องค์กรประเภทนี้จะเชื่อมผู้คนเข้าด้วยกันผ่านความสัมพันธ์เชิงประเพณีที่มีมาช้านานที่มีนัยเชิงสัญลักษณ์และศีลธรรม เช่น ศาสนา วัฒนธรรม หรือชาติพันธุ์ ประเภทที่สอง องค์กรเชิงสมาคม (association organization) ซึ่งเป็นการรวมตัวที่เป็นแบบแผนมีความผูกพันสะท้อนถึงผลประโยชน์ของกลุ่ม เช่น สหภาพแรงงาน พรรคการเมือง หรือองค์กรอาสาสมัครอื่น ๆ ดังนั้นในประเด็นที่ว่าการรวมตัวกันของประชาชนจะทำได้ง่ายขึ้นหากความสัมพันธ์ระหว่างพวกเขาเข้มข้น และตัดขาดความสัมพันธ์จากชนชั้นนำ (สมชัย ภัทรธนานันท์, 2560, น.52-53)

อย่างไรก็ตามสามารถสรุปได้ว่าพื้นฐานของทฤษฎีการระดมทรัพยากรมีองค์ประกอบหลักที่ใช้อธิบายว่าบุคคลจะเข้าร่วมหรือไม่เข้าร่วมขบวนการทางสังคมอยู่ 3 ประการหลัก ๆ คือ Klandermans and Tarrow (อ้างในวรวิไลชัย โรจนพลและจุมพล หนิมพานิช, 2556, น.36-37)

1. ต้นทุนและกำไรของการมีส่วนร่วม (The costs and benefits of participation) ถือเป็นสิ่งสำคัญในการวิเคราะห์กระบวนการระดมพลัง โดยเป็นองค์ประกอบสำคัญของทฤษฎีการระดมทรัพยากรที่เกี่ยวข้องกับหลักเหตุผลของ Olson (1968) เกี่ยวกับการกระทำร่วมกัน โดยเฉพาะในระหว่างแรงกระตุ้นร่วม (collective incentives) และแรงกระตุ้นของบุคคล (selective incentive) โดยอธิบายว่าแรงกระตุ้นร่วมจะมีลักษณะที่ตอบสนองและเป็นเงื่อนไขร่วมกัน และมีส่วนให้บุคคลตัดสินใจเข้าไปมีส่วนร่วมในขบวนการแต่ก็ไม่ใช่สิ่งที่ทำให้เกิดการมีส่วนร่วมในการกระทำรวมหมู่ (collective action) ที่แน่นอนในการกระทำร่วมกันทุก ๆ ครั้งแม้ว่าเขาจะมีเป้าหมายร่วมกัน แต่แรงกระตุ้นของบุคคลต่างหากที่ทำให้เกิดการมีส่วนร่วม โดย Olson ได้เน้นว่าระดับปัจเจกจะไม่เข้ามามีส่วนร่วมในการกระทำร่วมกัน (collective action) นอกจากแรงกระตุ้นของบุคคลที่ส่งเสริมให้เขาต้องกระทำเช่นนั้น

2. องค์กร (Organization) ถือเป็นทรัพยากรที่มีความสำคัญในขบวนการทางสังคมแต่ก็ไม่ทั้งหมด เพราะองค์กรมีส่วนช่วยให้เกิดการลดต้นทุนการมีส่วนร่วม และเพิ่มโอกาสของความสำเร็จและรูปแบบขององค์กรก็ต่างไปจากองค์กรราชการแบบดั้งเดิม อีกทั้งเป็นตัวแทนในการตกลงเพื่อสร้างให้เกิดผลสำเร็จของขบวนการ

3. ความคาดหวังในความสำเร็จ มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่ง เพราะจะเป็นแรงกระตุ้นร่วม ซึ่งปัจจัยนี้เกี่ยวข้องกับเรื่องโครงสร้างโอกาสทางการเมืองและยุทธวิธีในการต่อสู้โดย

Oberschall ได้เชื่อมโยงความหมายของความสำเร็จว่ามีความสัมพันธ์กับจำนวนผู้ที่เข้าร่วมในขบวนการ และชีวิตร่วมกันของขบวนการทางสังคมในระยะยาวจะเป็นเรื่องของความมีเหตุผลมากกว่าการกระทำที่ไร้เหตุผลเหมือนกับความสำเร็จของสำนักคิดพฤติกรรมรวมหมู่แบบดั้งเดิม

ดังนั้นทฤษฎีการระดมทรัพยากร (Resource mobilization theory) จึงเป็นทฤษฎีที่อธิบายขบวนการสังคม โดยศึกษาว่า ขบวนการทางสังคมมีการจัดตั้งองค์กรอย่างไร โดยไม่ได้สนใจสาเหตุที่เกิดขบวนการทางสังคม ว่าเพราะเหตุใดบางขบวนการจึงล้มเหลว แต่บางขบวนการกลับประสบความสำเร็จ ดังนั้นขบวนการจะประสบความสำเร็จได้จึงจำเป็นต้องมีทรัพยากรที่พร้อมทั้งในด้านบุคคล งบประมาณ หรือพันธมิตร และต้องมีการเคลื่อนไหวที่มีประสิทธิภาพไม่ว่าจะเป็นการจัดตั้ง การชักจูง หรือการสร้างเครือข่ายแนวร่วม โดยผู้เข้าร่วมในขบวนการจะต้องเข้าร่วมและระดมทุนด้วย เมื่อเขาเห็นประโยชน์จากการเข้าร่วมขบวนการ ทฤษฎีการระดมทรัพยากรจึงเน้นไปที่ยุทธศาสตร์ที่ทำให้ขบวนการประสบความสำเร็จในการเรียกร้องเปลี่ยนแปลงนโยบายรัฐบาล หรือกฎหมาย (จักรวาล วรรณวงศ์, 2547, น.9)

2.2 ความหมายของทฤษฎีการระดมทรัพยากร

ทฤษฎีการระดมทรัพยากร หมายถึง กรอบทฤษฎีหนึ่งที่ใช้ในการอธิบายการกำเนิดขึ้น การพัฒนา และความสำเร็จหรือความล้มเหลวของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม โดยต้องการอธิบายกระบวนการของการระดมรวมหมู่ (Collective Mobilization) ให้มีความสำคัญกับปัจจัยเชิงโครงสร้างขององค์กร (Structure Resource) ว่าส่งผลต่อการเกิดขึ้นของขบวนการ ยุทธวิธีการเคลื่อนไหวและความสำเร็จหรือความล้มเหลวของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม

ทฤษฎีการระดมทรัพยากรเริ่มต้นด้วยการปฏิเสธการให้ความสำคัญกับอารมณ์และความเดือดร้อนที่จิตวิทยาสังคมใช้ในการศึกษา แต่ทฤษฎีการระดมทรัพยากรจะเริ่มต้นจากการศึกษาการเคลื่อนไหวทางสังคมว่า

1. การเคลื่อนไหวทางสังคมสามารถเข้าใจได้จากพฤติกรรมรวมหมู่ที่แสดงออกถึงความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในสังคม
2. พฤติกรรมรวมหมู่นี้ไม่มีความแตกต่างระหว่างความเป็นองค์กรหรือสถาบันที่มีระเบียบแบบแผนกับความไม่เป็นสถาบันหรือองค์กร
3. เงื่อนไขของความขัดแย้งนำไปสู่การสร้างความสัมพันธ์เชิงอำนาจ
4. พฤติกรรมรวมหมู่ประกอบด้วยความคิดตามผลประโยชน์ (interest) ของกลุ่ม
5. เป้าหมายและความเดือดร้อนที่เกิดขึ้นในสังคมเป็นผลมาจากความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่เกิดขึ้น ไม่สามารถนำมานับกับการก่อตัวของการเคลื่อนไหว

6. ผลที่เกิดขึ้นจากการเคลื่อนไหวทางสังคมขึ้นอยู่กับ การเปลี่ยนแปลงแปลงใน ทรัพยากร องค์กรและ โอกาสของพฤติกรรมรวมหมู่

7. ความสำเร็จของการเคลื่อนไหวเกิดขึ้นจากการที่กลุ่มสามารถเพิ่มพูนผลประโยชน์ได้

8. การรวบรวมทรัพยากรในการเคลื่อนไหวทางสังคมต้องประกอบด้วยเป้าหมาย การจัดระเบียบที่ดีและองค์กรที่เป็นทางการ

จากที่ได้กล่าวมาจึงสรุปได้ว่า ทฤษฎีการระดมทรัพยากร เป็นทฤษฎีที่มุ่งอธิบาย กระบวนการของการระดมรวมหมู่ (Collective mobilization) ที่มองว่าการถูกดิรอนเชิงเปรียบเทียบ เป็นเพียงเงื่อนไขหนึ่งที่ทำให้เกิดการเคลื่อนไหวทางสังคมแต่ไม่ใช่เงื่อนไขทั้งหมด ทฤษฎีการ ระดมทรัพยากรเน้นการเข้าร่วมในการเคลื่อนไหวทางสังคมที่เกิดจากการคำนวณผลได้ผลเสียจาก การเข้าร่วมการเคลื่อนไหว เพราะการที่บุคคลต้องการผลประโยชน์ไม่จำเป็นต้องเข้าร่วมการ เคลื่อนไหวเสมอไป โดยพยายามอธิบายการเข้าร่วมการเคลื่อนไหวทางสังคมว่ามีสาเหตุ มาจากอะไร และให้ความสำคัญกับการระดมทรัพยากรในการเคลื่อนไหวทางการเมือง องค์กร การเคลื่อนไหวและ โครงสร้างของโอกาสทางการเมือง ที่พัฒนาทฤษฎีมาจากแนวคิดของ Olson ในเรื่อง ตัวแบบมนุษย์เศรษฐกิจที่สมเหตุสมผล (rational economic man model) (กันทิล จิตต์ หมวด, 2546, น.13-14)

Jean Cohen (อ้างในกันทิล จิตต์หมวด, 2546, น.16) ได้สรุปไว้ว่า ทฤษฎีการระดม ทรัพยากร คือ การกระทำรวมหมู่ (Collective Action) ระหว่างกลุ่มที่มีความสนใจคัดค้านร่วมกัน ดังนั้นทฤษฎีการระดมทรัพยากรจึงสนใจที่จะศึกษา ผู้จัดการการเคลื่อนไหว (movement organizer) ที่ให้ความสำคัญกับกระบวนการรวบรวมทรัพยากรหรือการให้ความสำคัญกับสภาพทางการเมือง นั้นเอง

ผาสุก พงษ์ไพจิตร และคณะ (2543) ได้กล่าวว่า Resource mobilization คือ การที่ บัณฑิตบุคคลเข้าร่วมขบวนการ เพราะคาดหวังจะรับประโยชน์จากขบวนการเป็นรูปธรรม ที่จับต้อง ได้ เช่น กฎหมายใหม่ นโยบายใหม่ เป็นต้น และวิเคราะห์ว่าขบวนการจะประสบความสำเร็จได้ จะต้องมีกำลังทรัพย์ ยุทธศาสตร์ และการสร้างเครือข่ายกับกลุ่มอื่น ๆ

สุปรียา จำเมือง (2549, น.19) การระดมทรัพยากร หมายถึง การแสวงหาทรัพยากร เช่น เงิน วัสดุอุปกรณ์ บุคลากร บริการทางสังคม ทูตทางสังคม เป็นต้น เพื่อนำมาสนับสนุนองค์กร โดยการแสวงหาทรัพยากรอาจทำได้โดยการจัดสรร จัดหา จัดสร้าง ให้เกิดทรัพยากรขึ้นมาแล้ว นอกจากนี้ยังอาจต้องอาศัยรูปแบบ และวิธีการระดมทรัพยากร เพื่อเข้ามาช่วยในการแสวงหา ทรัพยากรเข้ามาช่วยให้การบริหารงานในองค์กรให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

จากการนิยามความหมายสามารถสรุปได้ว่า ทฤษฎีการระดมทรัพยากร (Resource mobilization Theory) เป็นทฤษฎีที่อธิบายการเกิดขึ้นของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม การระดมรวมหมู่ โดยเน้นไปที่การอธิบายผลได้ ผลเสียที่ปัจเจกชนและองค์กรต่าง ๆ ได้รับความจากการเข้าร่วมขบวนการทางสังคม ไม่ว่าจะเป็นการรวบรวมเงินทุน กำลังคนเข้าร่วมกิจกรรม โดยพยายามอธิบายการเข้าร่วมการเคลื่อนไหวทางสังคมว่ามีสาเหตุมาจากอะไร และให้ความสำคัญกับการระดมทรัพยากรในการเคลื่อนไหวทางการเมือง องค์กรการเคลื่อนไหวและโครงสร้างของโอกาสทางการเมือง

2.3 องค์ประกอบของทฤษฎีการระดมทรัพยากร

ทฤษฎีการระดมทรัพยากรมีหัวใจสำคัญ คือ การอธิบายการเกิด และการพัฒนาขบวนการทางสังคมไปสู่ความเข้มแข็ง ตลอดจนความสำเร็จของขบวนการทางสังคมด้วย “เงื่อนไขเพียงพอ (sufficiency condition)” โดยประกอบไปด้วย เงื่อนไขด้านองค์กรการเคลื่อนไหวทางสังคม กระบวนการระดมทรัพยากร และยุทธวิธีการเคลื่อนไหว ซึ่งถือเป็นจุดเน้นสำคัญในการวิเคราะห์ทฤษฎีการระดมทรัพยากร โดยมีรายละเอียดขององค์ประกอบที่เป็นเงื่อนไขสำคัญ ดังนี้ (ประภาส ปิ่นตบแต่ง, 2552, น.78-84)

2.3.1 องค์กรการเคลื่อนไหวทางสังคม เป็นองค์กรที่มีบทบาทสำคัญในการระดมทรัพยากรและระดมคนเข้าร่วมการเคลื่อนไหว มีการมีการแข่งขันกับองค์กรอื่น ๆ เพื่อแย่งชิงทรัพยากร โดยเฉพาะอย่างยิ่งบทบาทในการปรับเป้าหมายและยุทธวิธีให้เหมาะสมกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้น เพื่อให้บรรลุเป้าหมายของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม

2.3.2 การระดมทรัพยากร เป็นการอธิบายว่าการระดมทรัพยากรจะทำให้ได้คนหลากหลายประเภทในขบวนการเคลื่อนไหว ไม่ว่าจะเป็นสมาชิกผู้ร่วมจุดหมายเดียวกัน สมาชิกผู้สนับสนุน สาธารณผู้เฝ้ามอง ฝ่ายตรงกันข้าม ซึ่งล้วนส่งผลต่อขบวนการเคลื่อนไหว

2.3.3 ยุทธวิธีการเคลื่อนไหว เป็นการอธิบายว่าจะใช้วิธีการใดในการเคลื่อนไหว เพื่อให้บรรลุตามเป้าหมายที่ได้ตั้งไว้ โดยยุทธวิธีนั้นคือ การใช้การกระทำรวมหมู่ ด้วยยุทธวิธีขัดขวางระบบปกติ ได้แก่ การกระทำการระดมมวลชนและผู้สนับสนุน การสร้างอัตลักษณ์ร่วมของผู้คนในขบวนการหรือสร้างเหตุการณ์การชุมนุมประท้วง ฯลฯ ซึ่งวิธีการดังกล่าวนี้เกิดขึ้นนอกพื้นที่และช่องทางระบบการเมืองปกติ

2.4 ลักษณะของทฤษฎีการระดมทรัพยากร

Kitschet (1991) (อ้างใน โนบุทากะ คุเซ, 2545, น.26) สรุปลักษณะของทฤษฎีการระดมทรัพยากรทั้งแนวทางการวิเคราะห์กระบวนการทางการเมือง (political process approach) และแนวทางการวิเคราะห์องค์กร (organizational approach) โดยภาพรวม ดังนี้

2.4.1 ทฤษฎีการระดมทรัพยากร มีสมมุติฐานพื้นฐานว่า ปัจเจกบุคคลเขาย่อมรู้ตัวเองว่าอยากได้อะไรจากการเข้าร่วมขบวนการ และมีวิถีคิดแบบทฤษฎีการเลือกปฏิบัติงาน โดยใช้เหตุผลมาอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างการตัดสินใจของผู้เข้าร่วมกับเป้าหมายของขบวนการและผลสำเร็จที่จะได้รับการเข้าร่วมขบวนการ

2.4.2 ทฤษฎีการระดมทรัพยากร มีสมมุติฐานพื้นฐานว่า ปัจเจกบุคคลย่อมคำนึงถึงสิ่งที่จะได้รับและสิ่งที่เสียไปจากการเข้าร่วมขบวนการ นอกจากนั้นยังสามารถตัดสินใจกลยุทธ์ วิธีการ และรูปแบบของขบวนการว่าจะใช้วิธีการใดในขบวนการเคลื่อนไหว จะใช้ความรุนแรงหรือไม่ ตั้งชื่อเรียกรื่องกว้างแค่ไหน จะมีการเรียกรื่องในระดับไหน

2.4.3 ทฤษฎีการระดมทรัพยากร มีสมมุติฐานพื้นฐานที่ว่า ความคับข้องใจมีอยู่ในทุกสังคมอย่างเสมอจึงไม่ได้เป็นเงื่อนไขเพียงพอที่จะก่อให้เกิดขบวนการ แกนนำขบวนการหรือองค์การเคลื่อนไหวพยายามที่จะทำให้คนทั่วไปตระหนักถึงความสำคัญของขบวนการในการแก้ไขปัญหาที่ทำให้เกิดความคับข้องใจนั้นและให้มาเข้าร่วมขบวนการ โดยชี้ให้เห็นถึง collective incentives และ selective incentives

2.4.4 ทฤษฎีการระดมทรัพยากร มีสมมุติฐานพื้นฐานที่ว่า ลักษณะของขบวนการถูกกำหนดโดยสภาพแวดล้อมทางสังคมการเมืองที่กระตุ้นให้ขบวนการทางสังคมเติบโตหรือในทางตรงกันข้ามจำกัดการขยายตัวของขบวนการทางสังคม ผู้เข้าร่วมขบวนการปรับปรุงวิธีการปฏิบัติของตนเองให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมทางสังคมการเมืองโดยใช้เหตุผล หากสภาพแวดล้อมทางสังคมการเมืองไม่กระตุ้นให้ขบวนการทางสังคมเติบโตขึ้นแต่อย่างใดและทำให้ความเป็นไปได้ในการบรรลุเป้าหมายของขบวนการ ผู้ที่เข้าร่วมจะถอนตัวออกจากขบวนการ ดังนั้นสภาพแวดล้อมทางสังคมการเมืองจะเป็นสิ่งสำคัญที่กำหนดปริมาณทรัพยากรของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม

2.5 การจัดประเภทและการระดมทรัพยากร

2.5.1 การจำแนกประเภททรัพยากร

มณี มัย ทองอยู่ (2557, น.66-73) ได้จำแนกประเภททรัพยากรออกเป็น 5 ด้าน ดังนี้

1) ทรัพยากรด้านหลักธรรมจริยา (*moral resource*) ได้แก่ ความชอบธรรม (legitimacy) การสนับสนุนร่วมมือ (solidarity support) การสนับสนุนกำลังใจ (sympathetic support) และการสนับสนุนจากผู้มีชื่อเสียงโด่งดังในสังคม (celebrity)

2) ทรัพยากรด้านวัฒนธรรม (*cultural resource*) หมายถึง สิ่งประดิษฐ์และผลผลิตทางวัฒนธรรม เช่น เครื่องมือทางความคิด (conceptual tools) และความรู้อันเฉพาะเรื่องที่เป็นที่

ยอมรับอย่างกว้างขวาง รวมถึงความรู้ที่ฝังอยู่ในตัวของแต่ละคน (tacit knowledge) ที่นำไปใช้ในการทำงานให้บรรลุผล นอกจากนี้ยังครอบคลุมไปถึงองค์ความรู้ทางยุทธศาสตร์ ยุทธวิธี และเทคนิควิธีในการระดมมวลชนเข้าร่วมการเคลื่อนไหว การจัดตั้งมวลชน และการผลิตอุปกรณ์เครื่องมือสื่อสารที่ใช้ในการเคลื่อนไหว เช่น จดหมายข่าว คนตรี วรรณกรรม หนังสือพิมพ์ วิดีโอ เป็นต้น

3) *ทรัพยากรด้านองค์กร-สังคม (social-organizational resource)* ประกอบด้วย โครงสร้างพื้นฐานกับเครือข่ายและกลุ่มองค์กร โดยมีโครงสร้างพื้นฐาน ได้แก่ ทรัพยากรสาธารณะต่าง ๆ เช่น บริการไปรษณีย์ สุขาภิบาล ถนน ทางเดินเท้า ซึ่งเป็นสิ่งอำนวยความสะดวกที่ใช้ในชีวิตประจำวัน โครงสร้างพื้นฐานเป็นทรัพยากรส่วนรวมที่คนทั่วไปสามารถเข้าถึงได้ เครือข่ายและกลุ่มองค์กรที่อยู่ภายนอกขบวนการมักถูกควบคุมกีดกัน ไม่ให้เข้าถึงทรัพยากรเหล่านี้

4) *ทรัพยากรมนุษย์ (human resource)* หมายถึง แรงงาน ประสิทธิภาพทักษะและความชำนาญ รวมทั้งสถานะผู้นำ ทรัพยากรเหล่านี้ยึดติดในตัวบุคคลมากกว่าติดอยู่กับองค์กรหรือวัฒนธรรม การที่บุคคลจะเข้าไปมีส่วนร่วมในขบวนการทางสังคม ก็จะทำให้ขบวนการสามารถนำทรัพยากรมนุษย์มาใช้ได้

5) *ทรัพยากรวัตถุ (material resource)* หมายถึง เงินตรา (financial capital) และทุนฝีมือมนุษย์ (physical capital) ทรัพยากรทางวัตถุเป็นสิ่งที่นักวิเคราะห์ขบวนการทางสังคมให้ความสนใจ เพราะเป็นสิ่งที่จับต้องได้เป็นสิ่งที่ผู้มีเจ้าของกรรมสิทธิ์ และแลกเปลี่ยน/ทดแทนได้ง่ายกว่าทรัพยากรประเภทอื่น

ดังนั้นเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้ขบวนการทางสังคมประสบความสำเร็จหรือล้มเหลวคือ ความเกี่ยวข้องระหว่างองค์กรการเคลื่อนไหวทางสังคมกับผู้ถือครองทรัพยากร ซึ่งอาจเป็นไปได้ทั้งปัจเจกบุคคล และองค์กรต่าง ๆ ในสังคม โดยการแบ่งประเภทผู้ถือครองทรัพยากรจะเชื่อมโยงไปสู่การวิเคราะห์กระบวนการระดมทรัพยากร และการพัฒนาเติบโตของขบวนการทางสังคมได้

2.5.2 กลไกในการเข้าถึงทรัพยากร

มณีมัย ทองอยู่ (2557, น.74-77) ได้แบ่งกลไกที่ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมสามารถเข้าถึงทรัพยากร ก่อนที่ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมจะนำทรัพยากรใด ๆ มาใช้ออกเป็น 4 แบบ คือ

1) *การระดมจากผู้สนับสนุน (aggregation)* หมายถึง กลไกการรวบรวมทรัพยากรที่กระจัดกระจายอยู่ตามปัจเจกชนต่าง ๆ ให้มารวมเป็นหนึ่งเดียวกัน ก่อนจะถูกนำมา

จัดสรรโดยนักเคลื่อนไหว การระดมทรัพยากรจากผู้สนับสนุนซึ่งเป็นผู้ที่ได้รับประโยชน์โดยตรง จากขบวนการและผู้สนับสนุนเชิงอุดมการณ์ จะถูกนำมาใช้เพื่อดำเนินการให้บรรลุวัตถุประสงค์ ร่วมกันของขบวนการ ซึ่งขบวนการอาจใช้วิธีการจัดประชุมขนาดใหญ่ เชิญนักกิจกรรมต่าง ๆ มา แลกเปลี่ยนข้อมูล ระดมสมองเพื่อสร้างยุทธศาสตร์การเคลื่อนไหว หรือจัดอบรม เพื่อระดม ทรัพยากรทางวัฒนธรรม เป็นต้น

2) *การผลิตเอง (self-production)* หมายถึง กลไกที่ SMO หรือผู้นำ ขบวนการที่สร้างมูลค่าเพิ่มให้แก่ทรัพยากรที่ได้รับดมมาเข้านำไป หรือได้รับจากผู้อุปถัมภ์ กลไก พื้นฐานของการเข้าถึงทรัพยากรประเภทนี้คือ การผลิตเองจากภายในขบวนการ ขบวนการทาง สังคมอาจสร้างผลผลิตทางวัฒนธรรม เช่น กรอบแนวทางในการสร้างกิจกรรมรวมหมู่ กลวิธีการ ดำเนินกิจกรรม คนตรี วรรณกรรม ตราสัญลักษณ์ขององค์กร เพื่อดำเนินกิจกรรมหรือการรณรงค์ ต่าง ๆ นอกจากนี้ขบวนการยังมีการก่อตั้งองค์กรการเคลื่อนไหว (SMO) สร้างเครือข่าย และสร้าง พันธมิตร มีการสร้างและพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ด้วยการจัดฝึกอบรม มีการจัดวางตำแหน่งเพื่อสร้าง ผู้นำรุ่นต่อ ๆ ไป

3) *การเข้านำไป/การเข้าครอบครอง (co-optation/appropriation)* ขบวนการ ทางสังคมมักใช้ประโยชน์จากความสัมพันธ์ที่มีกับองค์กรทางสังคมอื่น ๆ ที่มีได้จัดตั้งขึ้นเพื่อการ เคลื่อนไหว การนำเข้าไป หมายถึง การหยิบยืมทรัพยากรโดยโปร่งใสและได้รับอนุญาตจากกลุ่ม องค์กรซึ่งเป็นผู้ระดมทรัพยากรนั้น การเข้าครอบครอง หมายถึง การฉวยประโยชน์อย่างมีเสถียรต่อ ทรัพยากรที่ระดมมาโดยองค์กร/กลุ่มอื่น

4) *การอุปถัมภ์ (patronage)* หมายถึง การที่ทรัพยากรถูกมอบให้แก่ SMO โดยปัจเจกบุคคลหรือองค์กรซึ่งมีความชำนาญในการอุปถัมภ์ ไม่ว่าจะเป็น การอุปถัมภ์ด้านการเงิน ผู้อุปถัมภ์ที่อยู่นอก SMO จะให้เงินจำนวนมากแก่ SMO แต่โดยทั่วไปมักจะดำรงสิทธิในการ ควบคุมการใช้จ่ายเงิน และอาจมีการสร้างอิทธิพลซึ่งนำการทำงานและการตัดสินใจเชิงนโยบาย สัญญาการทำงานกับภาครัฐ การให้เงินทุนสนับสนุนจากมูลนิธิ และการบริจาคเงินจำนวนมากจาก ภาคเอกชนเป็นรูปแบบการอุปถัมภ์ที่เห็นกันทั่วไป นอกจากนี้ การอุปถัมภ์อาจจะมาในรูปแบบของ ทรัพยากรมนุษย์ เช่น การให้ยืมบุคลากรมาเป็นการชั่วคราว หรือการอุปถัมภ์ด้านธรรมจริยา เช่น การมอบรางวัลต่าง ๆ เป็นต้น

2.6 ข้อวิพากษ์วิจารณ์จุดอ่อนของทฤษฎีการระดมทรัพยากร

อย่างไรก็ตามแม้ว่าทฤษฎีการระดมทรัพยากรจะเป็นทฤษฎีที่ได้รับความนิยมมาก ในการศึกษาขบวนการทางสังคม แต่ในขณะเดียวกันทฤษฎีนี้ก็ยังมีจุดอ่อนให้วิพากษ์วิจารณ์อยู่ หลายประการ ดังนี้

2.6.1 การอธิบายตามแนวทางทฤษฎีการระดมทรัพยากรนั้นดูเหมือนจะให้ความสำคัญกับความมีเหตุผลในการตัดสินใจเข้าร่วมขบวนการทางสังคมของปัจเจกบุคคลมากขึ้นไป เพราะการตัดสินใจต่าง ๆ นอกจากจะต้องขึ้นอยู่กับบริบททางสังคมที่พวกเขาเผชิญอยู่แล้วยังขึ้นอยู่กับปัจจัยภายในของแต่ละบุคคล เช่น บุคลิกภาพ ทัศนคติ สถานภาพทางสังคม ฯลฯ อีกด้วย

2.6.2 การนิยามความหมายของ “ทรัพยากร” และ “ผลประโยชน์ที่จะได้รับ” จาก การเข้าร่วมขบวนการยังขาดความชัดเจนทำให้การวิเคราะห์ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นยังมีความสับสนว่าสิ่งใดถือเป็นทรัพยากรตามทฤษฎีนี้บ้าง เพราะผู้ที่ศึกษาจะมองว่าสิ่งใดที่เอื้อประโยชน์ต่อ ขบวนการถือว่าเป็นทรัพยากรทั้งสิ้น

2.6.3 ในประเด็นเรื่องผลประโยชน์ และเป้าหมายของขบวนการยังมีปัญหาอยู่ เพราะขบวนการทางสังคมที่เกิดขึ้นส่วนใหญ่จะมีองค์กรของขบวนการทางสังคมหลากหลาย องค์กรเข้าร่วม จึงไม่มีความแน่นอนว่าจะต้องมีเป้าหมายหรือผลประโยชน์ที่ตรงกันทุกองค์กร

2.6.4 ทฤษฎีการระดมทรัพยากรให้ความสำคัญกับตัวองค์กรของขบวนการทางสังคมในการระดมทรัพยากรมากขึ้นไป โดยเฉพาะในเรื่องการจัดการภายในองค์กรและภาวะความเป็นผู้นำของขบวนการ ซึ่งเท่ากับว่าเป็นการลดความสำคัญของปัจเจกชนที่เข้าร่วมขบวนการในการเข้ามามีส่วนร่วมในการเคลื่อนไหว เพราะจะทำให้ผู้เข้าร่วมขบวนการเป็นเพียงแค่เครื่องมือหรือ ทรัพยากรให้ผู้นำขบวนการใช้ประโยชน์ในการต่อรองเรียกร้องผลประโยชน์จากรัฐเท่านั้น โดยที่ ผู้เข้าร่วมขบวนการอาจไม่ได้มีผลประโยชน์ที่แท้จริงตามที่ตนเองต้องการก็ได้ (เอกพล เสียงคัง, 2550, น.19-20)

3. แนวคิดเกี่ยวกับการเมืองภาคประชาชน

3.1 วิวัฒนาการของการเมืองภาคประชาชน

3.1.1 ความเป็นมาของการเมืองภาคประชาชนและขบวนการเคลื่อนไหวภาคประชาชน

สันติ ตังกรพิพากร (2551, ออนไลน์) ได้กล่าวว่าการเมืองภาคประชาชน กำเนิดขึ้นในบริบทของการเมืองในระบอบประชาธิปไตยชนชั้นนายทุน ที่มีพรรคการเมืองตัวแทน กลุ่มทุนเป็นผู้ใช้อำนาจบริหารประเทศในรูปของประชาธิปไตยตัวแทน ที่ทำหน้าที่ในการจัดสรร ทรัพยากร ความมั่งคั่งของ โภคทรัพย์ให้คนในสังคม โดยกลุ่มทุนเป็นผู้ที่ได้รับประโยชน์ ได้รับ อภิสิทธิ์มากมายในการบริหารประเทศ ตรงข้ามกับประชาชนที่ได้รับผลประโยชน์จากการจัดสรร

ทรัพยากรน้อยมาก ค่อยโอกาส ขาดช่องทางในการเข้าถึงทรัพยากรของประเทศ ทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำสังคมอย่างชัดเจน ไม่ว่าจะเป็น การแยกชั้นในสังคมระหว่างคนรวยกับคนจน ผู้มีโอกาสกับผู้ด้อยโอกาส ผู้ได้เปรียบกับผู้เสียเปรียบ ได้กลายเป็นปัญหาเรื้อรังที่บั่นทอนความเจริญก้าวหน้าของชีวิตและสังคม เป็นต้นเหตุให้เกิดความขัดแย้งและการใช้ความรุนแรงแก้ไข ปัญหาความขัดแย้งจนเป็นที่มาของการก่ออาชญากรรม เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนเรา

ด้วยปัญหาเชิงโครงสร้างที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องตั้งแต่เริ่มต้น ทำให้ประชาชนส่วนใหญ่ในสังคมได้รับความเดือดร้อน จึงหาทางแก้ไขด้วยวิธีการต่าง ๆ ทั้งด้วยการพึ่งพาตนเอง และเรียกร้องให้ภาครัฐยื่นมือเข้าช่วยเหลือ มีการรวมตัวกันเข้าเป็นขบวนการเคลื่อนไหวเรียกร้องสิทธิประโยชน์ ขอความเป็นธรรมอย่างไม่ขาดสายในด้านต่าง ๆ และในรูปแบบต่าง ๆ จนกระทั่งถึงขั้นรวมตัวกันเข้าเป็นกลุ่มกดดันทางการเมือง เสนอตัวเข้าไปมีส่วนร่วมในรูปแบบของประชาธิปไตยโดยตรง ในการกำหนดแนวทางการใช้อำนาจอธิปไตยของประเทศของนักการเมืองกลุ่มทุนหรือในบางประเทศได้พัฒนาเป็นพรรคการเมือง ได้รับเลือกเป็นตัวแทนเข้าไปในรัฐสภา ดำเนินการเมืองในระบบโดยตรง กระทั่งเข้าร่วมเป็นรัฐบาล ใช้อำนาจอธิปไตยในบางส่วนบางด้าน แต่ทั้งนี้ก็ต้องตกลงเงื่อนไขกับพรรคการเมืองกลุ่มทุนให้ได้ในเรื่องใหญ่ๆ ที่สำคัญคือ ไม่ไปแตะต้องผลประโยชน์พื้นฐานของกลุ่มทุน ซึ่งมักจะเกี่ยวข้องกับนโยบายระดับชาติ เช่น นโยบายการค้า การเงินการคลัง นโยบายต่างประเทศ และการป้องกันประเทศ เป็นต้น

ในบางประเทศ โดยเฉพาะในกลุ่มประเทศสแกนดิเนเวีย อาทิ สวีเดน เดนมาร์ก เป็นต้น มีพรรคการเมืองแนวสังคมนิยมประชาธิปไตยได้รับเลือกเป็นรัฐบาลติดต่อกันอย่างยาวนานหลายสิบปี หรืออังกฤษ ออสเตรเลีย และนิวซีแลนด์ ที่มีพรรคแรงงานเป็นพรรคการเมืองใหญ่สามารถเอาชนะพรรคอนุรักษนิยมหรือพรรคเสรีนิยมเป็นครั้งคราว ก็ได้ดำเนินนโยบายแก้ไข ปัญหาความเหลื่อมล้ำในสังคมอย่างจริงจัง เช่น ดำเนินนโยบายรัฐสวัสดิการ กำหนดให้ประชาชนได้รับสิทธิประโยชน์อย่างทั่วถึง แต่ก็ไม่ถึงกับทำลายฐานเศรษฐกิจแบบทุนนิยม เป็นเพียงการประนีประนอมกันระหว่างกลุ่มทุน (โดยพรรคการเมืองกลุ่มทุน) กับประชาชน (โดยขบวนการการเมืองภาคประชาชน) เท่านั้น

โดยภาพรวมการเมืองภาคประชาชนเป็นส่วนเสริมของการเมืองในระบบประชาธิปไตยของชนชั้นนายทุน มีส่วนทำให้การใช้อำนาจอธิปไตยของพรรคการเมืองตัวแทนกลุ่มทุนดำเนินไปในทิศทางที่เป็นประโยชน์ต่อสาธารณชนมากขึ้น ซึ่งเป็นสิ่งที่ดีที่สังคมต้องส่งเสริม กลุ่มทุนต้องยอมรับ และประชาชนต้องเข้าร่วมโดยนัยนี้ การพัฒนาขบวนการการเมืองภาคประชาชนให้ใหญ่โต ด้วยรูปแบบที่เหมาะสมและทรงประสิทธิภาพยิ่งขึ้น จึงมีความจำเป็น

สำหรับประเทศที่ปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตยชนชั้นนายทุน เพื่อให้การใช้อำนาจบริหารประเทศของพรรคการเมืองกลุ่มทุน (หรือบางช่วงโดยพรรคการเมืองแนวสังคมนิยมประชาธิปไตย) เป็นผลดีต่อประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศมากที่สุดเท่าที่จะทำได้ อันจะนำไปสู่การขับเคลื่อนของสังคมไปในทางที่ดีขึ้น สังคมน่าอยู่ยิ่งขึ้น และเกิดความพร้อมที่จะก้าวไปสู่สังคมอุดมการณ์ได้เร็วขึ้น

3.1.2 พัฒนาการของการเมืองภาคประชาชนในประเทศไทย

“การเมืองภาคประชาชน” มีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับปรากฏการณ์การเคลื่อนไหวทางสังคมของประชาชน และการเคลื่อนไหวทางสังคมในแต่ละยุคสมัย การเมืองภาคประชาชนในสังคมไทยเริ่มขึ้นตั้งแต่การประท้วงของคนงานรถรางและการก่อตั้งเป็นสมาคมเมื่อ พ.ศ.2475 ซึ่งเป็นการเคลื่อนไหวของกรรมกรและปัญญาชนที่เกิดขึ้นหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.2475 โดยองค์กรพัฒนาเอกชน (NGOs) มีบทบาทสำคัญต่อการเคลื่อนไหวของประชาชนหลังทศวรรษ 2520 ที่ใช้แนวคิดการพัฒนาในการขับเคลื่อนไหวและใช้ปัญหาที่เกิดจากการจัดการของรัฐเป็นประเด็นการเคลื่อนไหว ในขณะที่เดียวกันการเคลื่อนไหวที่เกิดขึ้นไม่ได้มาโดยองค์กรพัฒนาเอกชน (NGOs) แต่ได้รับอิทธิพลมาจากความคิดสังคมนิยมของปัญญาชนตั้งแต่ช่วงทศวรรษ 2490 จนนำไปสู่การเคลื่อนไหวทั้งก่อนและหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 ที่มีการเคลื่อนไหวเรียกร้องสิทธิประโยชน์ของกรรมกร ชวนา โดยมีขบวนการนักศึกษาเข้าร่วมได้ พัฒนาการเคลื่อนไหวที่มีการขยายตัวอย่างรวดเร็วไปทั่วประเทศ จนนำไปสู่การจัดตั้ง “สมาพันธ์ชาวไร่ชาวนาแห่งประเทศไทย” และองค์กรประสานงาน “ศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย” การเคลื่อนไหวของภาคประชาชนได้คลี่คลายลงหลังเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 ซึ่งเป็นเหตุการณ์จลาจลและปราบปรามนักศึกษา ผู้ประท้วงในบริเวณมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่าพระจันทร์ และท้องสนามหลวง ขณะที่นักศึกษาจากหลายมหาวิทยาลัยกำลังชุมนุมประท้วงการเดินทางกลับประเทศของจอมพลถนอม กิตติขจร อดีตนายกรัฐมนตรี ที่สนามฟุตบอลมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ จนนำไปสู่การนองเลือดครั้งใหญ่ที่สุดในประวัติศาสตร์ไทย เมื่อเจ้าหน้าที่รัฐบาลและกลุ่มฝ่ายขวาหลายกลุ่มร่วมมือกันก่อการสังหารหมู่ประชาชน จนทำให้มีประชาชนผู้เสียชีวิตและบาดเจ็บจำนวนมาก เหตุการณ์หลังจากการปราบปรามของเจ้าหน้าที่เป็นช่วงที่แนวคิดแบบมาร์กซิสต์เริ่มเสื่อมความนิยม องค์กรพัฒนาเอกชน (NGOs) จึงมีบทบาทสำคัญขับเคลื่อนในการพัฒนา ธรรมชาติเพื่อแก้ไขปัญหา และผลักดันนโยบาย ซึ่งเป็นช่วงเวลาของการเปลี่ยนรูปการเคลื่อนไหวไปสู่การเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่ (New Social Movement) โดยที่ประชาชนมีองค์กรพัฒนาเอกชน (NGOs) คอยสนับสนุน จนเกิดการพัฒนาทางความคิดมีการสลับบทบาทเรียนการทำงาน มีการนำแนวคิดของนักวิชาการต่าง ๆ มาใช้ในการพัฒนาชนบท ทั้งวัฒนธรรม

ชุมชน การจัดสรรทรัพยากร และการจัดการสิ่งแวดล้อม องค์กรพัฒนาเอกชน (NGOs) เหล่านี้ได้ บ่มเพาะนักเคลื่อนไหวและนักกิจกรรมทางการเมืองในระยะต่อมาและเป็นส่วนสำคัญต่อการสร้างความเข้มแข็งให้ภาคประชาสังคมในชนบท ในช่วงเวลาดังกล่าวจึงเกิดการเคลื่อนไหวทางสังคมของประชาชน ที่เรียกว่า “ขบวนการองค์กรภาคประชาชน”

ต่อมาในปลายทศวรรษที่ 2530 ประชาชนเริ่มมีความตื่นตัวในประเด็นสิ่งแวดล้อม ทรัพยากร และการจัดสรรทรัพยากรอย่างเป็นธรรม รวมทั้งปัญหาผลกระทบจากการพัฒนาตาม แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติตั้งแต่ฉบับที่ 1 เริ่มปรากฏขึ้น ทำให้เกิดผลกระทบด้านลบ ต่อประชาชนในชนบท ผู้ด้อยโอกาส และคนยากจน ประชาชนจึงมีการรวมตัวในรูปกลุ่ม องค์กร เครือข่าย และมีการเคลื่อนไหวร่วมกัน เรียกว่า “ขบวนการเคลื่อนไหวระดับรากหญ้า (Grass Root Movement)” เช่น ขบวนการสมัชชาคนจน กลุ่มรวมของผู้ที่ได้รับผลกระทบจากปัญหาความ เดือดร้อนผลกระทบของโครงการหรือนโยบายการพัฒนาของรัฐ เรียกว่าการเคลื่อนไหวของ ขบวนการประชาชนว่า “การเมืองบนท้องถนน”

หลังเหตุการณ์พฤษภาคม 2535 เพื่อให้ความหมายและอธิบายปรากฏการณ์ เคลื่อนไหวของประชาชนมีความหลากหลายมากขึ้น กลุ่มเคลื่อนไหวทางการเมือง 30 องค์กร ประชาธิปไตย และกลุ่มนักวิชาการ นักกิจกรรมทางการเมืองได้ผลักดันความคิดและรณรงค์ เคลื่อนไหวความคิดทางการเมือง และผลักดันให้แนวคิดการเมืองภาคประชาชนในสังคมไทยบรรจุ ไว้ในรัฐธรรมนูญพ.ศ.2540 ทำให้การเคลื่อนไหวของประชาชนยกระดับเป็น “การเมืองภาค ประชาชน”

การเคลื่อนไหวของประชาชนจึงมีชื่อเรียกแตกต่างกันออกไปในแต่ละช่วงเวลาใน สังคมไทย การเมืองภาคประชาชนจึงเป็นแนวคิดทางสังคมการเมืองที่ถูกสร้างขึ้นเพื่ออธิบาย การเคลื่อนไหวของประชาชน มโนทัศน์การเคลื่อนไหวทางสังคมจึงเป็นฐานสำคัญในการศึกษา การเมืองภาคประชาชนในสังคมไทย ที่รัฐธรรมนูญ พ.ศ.2540 ยอมรับการชุมนุมเคลื่อนไหวอย่าง สงบปราศจากอาวุธและอาจกล่าวได้ว่าการเคลื่อนไหวและการเมืองภาคประชาชนได้กลายเป็นส่วน หนึ่งของกันและกัน (ศรัณยู หมั่นทรัพย์, 2558, น.102-104)

ในปัจจุบันการเมืองภาคประชาชนเป็นเรื่องที่ตระหนักและกลายเป็นส่วนสำคัญ ของรัฐธรรมนูญที่ใช้อยู่ในประเทศไทยตั้งแต่รัฐธรรมนูญปี 2540 โดยเฉพาะอย่างยิ่งรัฐธรรมนูญ ปี 2550 ได้มีการขยายเพิ่มเติมในเรื่องการเมืองภาคประชาชนจากรัฐธรรมนูญปี 2540 ให้มากขึ้น กว่าเดิม โดยมีบทบัญญัติสำคัญเกี่ยวกับการเมืองภาคประชาชนจำนวนมาก โดยมีบทบัญญัติ สำคัญ ๆ ดังนี้

1. การปกครองตนเอง ในรัฐธรรมนูญปี 2550 มาตรา 78 (3) และในหมวด 14 ได้บัญญัติไว้ว่า รัฐต้องกระจายอำนาจให้ท้องถิ่นปกครองตนเองและตัดสินใจเรื่องท้องถิ่นได้ด้วยตนเอง นอกจากนั้นยังมีมาตราอื่น ๆ ที่ขยายความเกี่ยวกับการปกครองส่วนท้องถิ่น ทั้งนี้เพราะการปกครองตนเองเป็นส่วนสำคัญของการเมืองภาคประชาชนในการจัดการเรื่องที่อยู่ในขอบเขตอำนาจของตน ที่สำคัญที่สุดเป็นพื้นฐานสำคัญของการพัฒนาระบบการปกครองแบบประชาธิปไตยที่แท้จริง

2. การอนุรักษ์รักษาชุมชนของชุมชนท้องถิ่น โดยที่ประชาชนเป็นเจ้าของชุมชนที่ตนมีส่วนในการพัฒนา ดังนั้นจึงมีสิทธิที่จะคุ้มครองชุมชนของตนให้พ้นจากการมีผลในทางลบจากนโยบายหรือการลงทุนของนักธุรกิจที่อยู่ในระบบทุนนิยม ประชาชนจึงมีอำนาจที่จะคุ้มครองและอนุรักษ์ชุมชนของตนตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 66 และ 67 ในส่วนนี้ย่อมเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในทางการเมืองอย่างแข็งขันซึ่งเป็นส่วนสำคัญอีกส่วนหนึ่งของการเมืองภาคประชาชน

3. การทำประชาพิจารณ์ ส่วนสำคัญของการเมืองภาคประชาชนก็คือ ประชาชนมีสิทธิที่จะประชาพิจารณ์โครงการสำคัญๆ ของฝ่ายบริหารที่จะส่งผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ของตน โดยเฉพาะอย่างยิ่งสภาพแวดล้อม ฯลฯ เพื่อให้การตัดสินใจของฝ่ายรัฐได้รับการพิจารณารอบด้านและฟังเสียงของประชาชนผู้เป็นเจ้าของประเทศและพื้นที่ ซึ่งมีบัญญัติไว้ในมาตรา 57 และมาตรา 58

4. การชุมนุมโดยสงบปราศจากอาวุธ และการรวมกลุ่มทางการเมือง ประชาชนย่อมมีสิทธิที่จะมีการแสดงออกทางการเมืองด้วยการคัดค้านและประท้วงนโยบายบางอย่างตามที่ได้กล่าวมาแล้ว ที่สำคัญจะต้องชุมนุมโดยสงบและปราศจากอาวุธ ซึ่งมีบัญญัติไว้ในมาตรา 63 นอกเหนือจากนั้นในมาตรา 64 ยังบัญญัติให้ประชาชนมีสิทธิรวมกลุ่มเป็นชมรม สมาคม ฯลฯ ซึ่งจะมีส่วนเสริมให้มีส่วนร่วมทางการเมือง คือ การเมืองภาคประชาชน (ลิขิต ชีรเวทิน, 2556, ออนไลน์)

จากที่กล่าวมาแสดงให้เห็นได้ว่าประเทศไทยซึ่งอยู่ภายใต้ระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยได้เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมืองมากขึ้น ในรูปแบบของการเมืองภาคประชาชน เพื่อลดความเหลื่อมล้ำและสร้างความเป็นธรรมให้เกิดขึ้นในสังคม โดยให้สิทธิและเสรีภาพแก่ประชาชนในการออกมาปกป้องชุมชนหรือท้องถิ่นตนเอง เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจนโยบาย หรือ โครงการใด โครงการหนึ่ง หากโครงการที่ดำเนินการส่งผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน

3.2 ความหมายของการเมืองภาคประชาชน

โดยทั่วไปนักวิชาการจะมีการนิยามความหมายของคำว่า “การเมืองภาคประชาชน” ที่แตกต่างกันออกไปตามเป้าหมาย วัตถุประสงค์การใช้ ดังนี้

เสกสรรค์ ประเสริฐกุล (2548, น.144) ได้นิยามไว้ว่า การเมืองภาคประชาชน หมายถึง การเมืองแบบมีส่วนร่วมของพลเมือง ซึ่งครอบคลุมทั้งการเคลื่อนไหวของสาธารณชนทั่วไปในการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับนโยบายหรือกิจการสาธารณะ และการเคลื่อนไหวของประชาชนเฉพาะกลุ่มเพื่อแสดงสิทธิในการกำหนดวิถีชีวิตของตนเอง หรือเพื่อยับยั้งการกระทำของรัฐที่ส่งผลกระทบต่อผลประโยชน์

ประเวศ วะสี (2551, ออนไลน์) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การเมืองภาคประชาชน หมายถึง พลังทางสังคมที่เข้ามาตรวจสอบการใช้อำนาจอรัฐและมีส่วนในนโยบายสาธารณะ (ตามรัฐธรรมนูญมาตรา 87) เป็นการเมืองภาคพลเมืองหรือการเมืองภาคประชาชน การเมืองภาคประชาชนมีพลังการตรวจสอบและกำกับให้เกิดความถูกต้องทางการเมืองมากกว่ารัฐสภา และมากกว่าองค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญ ในสภาพการณ์ปัจจุบันนี้เป็นที่มาของคำกล่าวที่ว่า ประชาธิปไตยมาก่อนรัฐธรรมนูญ เพราะประชาชนสามารถรวมตัวกันเคลื่อนไหวประชาธิปไตยก่อนมีรัฐธรรมนูญ

วิเชิต ทวีกุล (2548, น.27) ได้อธิบายได้ว่า การเมืองภาคประชาชน หมายถึง การเคลื่อนไหวทางการเมืองในมิติทรัพยากรของ “กลุ่มชาวบ้านผู้เสียเปรียบ” ในการใช้และเข้าถึงทรัพยากรภายในชุมชน ซึ่งมีได้กระทำโดยการร้องเรียนภาครัฐผ่านระบบราชการ แต่ใช้วิธีการเดินขบวน ชุมชนประท้วง รวมทั้งปรับใช้กลุ่มองค์กรทางการเมืองของชาวบ้าน องค์กรพัฒนาเอกชน นักวิชาการตลอดจนวัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชนมาเป็นพื้นฐาน เพื่อสร้างความชอบธรรมและโอกาสในการเข้าถึงทรัพยากรที่เท่าเทียมกันมากขึ้น และกดดันให้ภาครัฐเข้ามาแก้ไขปัญหาความขัดแย้งด้านทรัพยากรที่เกิดขึ้นในชุมชน

สงกรานต์ สารคุณ (2553, น.3) ได้ให้ความหมายว่า การเมืองภาคประชาชน หมายถึง การเมืองแบบมีส่วนร่วมของประชาชน รวมทั้งการเคลื่อนไหวของสาธารณชนทั่วไปในการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับนโยบายหรือกิจการสาธารณะและการเคลื่อนไหวของประชาชนเฉพาะกลุ่ม เพื่อแสดงสิทธิในการกำหนดวิถีชีวิตของตนเอง หรือเพื่อยับยั้งการกระทำของรัฐที่ส่งผลกระทบต่อประโยชน์ของประเทศ

นิติ เอียวศรีวงศ์ (2561, ออนไลน์) ได้สรุปไว้ว่า “การเมืองภาคประชาชน” หมายถึง การเคลื่อนไหวของประชาชนเพื่อกำหนดนโยบายสาธารณะโดยตรง โดยไม่ผ่านทาง

ตัวแทนของพรรคการเมือง หรือหน่วยงานราชการ การเมืองภาคประชาชนเป็นอีกรูปแบบหนึ่งของการดำเนินกิจกรรมทางการเมือง ซึ่งย้ำแนวคิดที่ว่า "การเมืองไม่ใช่แค่การเลือกตั้ง"

สายัญ จิตตา (2553, น.19) ได้ให้ความหมายว่า การเมืองภาคประชาชน หมายถึง แนวความคิด อุดมการณ์ กระบวนการ วิธีการ และการกระทำทั้งหลายในวิถีทางหรือแนวทางประชาธิปไตยโดยสันติวิธี ซึ่งประชาชนในฐานะที่เป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย สามารถที่จะใช้สิทธิในอำนาจดังกล่าวได้ทั้งโดยตรงและโดยทางอ้อมในระบบการเมือง เพื่อการสร้างความเข้มแข็งทางการเมืองที่จะทำให้อันตนเอง ทั้งในฐานะส่วนตัวหรือในฐานะกลุ่มชุมชนในระดับต่าง ๆ เข้มแข็งและช่วยตนเองได้

ภราดร สุทธิสารากร (2555, น.10) สรุปว่า การเมืองภาคประชาชน คือการเคลื่อนไหวทางการเมืองของประชาชน ในการดำเนินกิจการทางการเมืองเพื่อลดฐานะการครอบงำของรัฐ โดยการรวมตัวกันนี้เพื่อดำเนินการทั้งในทางบวกหรือลบต่อรัฐ เพื่อผลประโยชน์ของส่วนรวมไม่ใช่บุคคล ภายใต้สิทธิรัฐธรรมนูญให้การรับรอง และเพื่อสร้างฉันทานุมัติแบบต่อเนื่อง

วุฒิพงษ์ บัวช้อย (2559, น.17) ได้ให้ความหมายของ การเมืองภาคประชาชนว่า หมายถึง การเมืองที่เกิดจากประชาชนผู้เป็นอำนาจการปกครองในระบบประชาธิปไตยได้ใช้อำนาจด้วยตนเอง ผ่านกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อการเรียกร้องสิทธิ การปกป้องสิทธิหรือการพิทักษ์สิทธิตนเอง หรือของชุมชนที่ตนเองมีส่วนเกี่ยวข้องในขณะที่ยังมีระบบผู้แทน โดยการเมืองภาคประชาชนจะปรากฏขึ้นในพื้นที่ที่ผู้แทนได้ละเลย หรือเข้าไม่ถึงปัญหาของประชาชนในพื้นที่นั้น ๆ ซึ่งเป็นการแสดงความรับผิดชอบต่อชะตากรรมของตนเองต่อปัญหาต่าง ๆ ที่พวกเขาเป็นเจ้าของ ทั้งนี้เพื่อการดำรงชีวิตที่ดีในชุมชน สังคม และประเทศชาติ

ดังนั้นจากการนิยามความหมายของ “การเมืองภาคประชาชน” สามารถสรุปได้ว่า “การเมืองภาคประชาชน” หมายถึง การเคลื่อนไหวทางการเมืองของประชาชน ตั้งแต่ระดับท้องถิ่น ระดับชาติ ตลอดจนระดับนานาชาติ โดยไม่ผ่านการเมืองประชาธิปไตยแบบตัวแทน เพื่อให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายสาธารณะ สามารถกำหนดวิถีชีวิตของตนเอง และยับยั้งนโยบายหรือโครงการที่ส่งผลกระทบต่อสาธารณสุข ซึ่งเป็นการลดฐานะการครอบงำของรัฐ และสร้างชุมชนให้มีความเข้มแข็งมากขึ้น

3.3 ลักษณะของการเมืองภาคประชาชน

นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2552, น.154-156) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับลักษณะของการเมืองภาคประชาชนไว้ 3 ประการ คือ

3.3.1 การเคลื่อนไหวของการเมืองภาคประชาชน ต้องมีการจัดองค์กรในลักษณะแนวราบ นั่นคือ ไม่เพียงแต่ละองค์กรที่เข้าร่วมการเคลื่อนไหวโดยสมัครใจเท่านั้น แต่ต้องมี

เป้าหมายของตนเองโดยไม่เปลี่ยนแปลง ซึ่งเป้าหมายต้องได้รับความสำคัญในการเคลื่อนไหวอย่างเท่าเทียมกับเป้าหมายขององค์กรอื่น ในด้านการนำของการเมืองภาคประชาชน แกนนำ คือ ตัวแทนของกลุ่มองค์กรที่เคลื่อนไหวกับประเด็นปัญหาของตนเอง ร่วมกันคิดและตัดสินใจในการเคลื่อนไหว ซึ่งการนำของการเมืองภาคประชาชนไม่มีแกนนำที่เป็นกลุ่มก้อนจำนวนน้อย ที่มีหน้าที่ตัดสินใจว่าจะเคลื่อนไหว

3.3.2 การเคลื่อนไหวในลักษณะการเมืองภาคประชาชน มีลักษณะลึ้นไหลอย่างอิสระ โดยที่กลุ่มองค์กรหรือบุคคลสามารถเข้าร่วมหรือออกจากการทำงานอย่างอิสระ ผู้เข้าร่วมไม่มีฐานะที่แตกต่างกันระหว่างผู้เข้าร่วมแรก และผู้เข้าร่วมภายหลัง แม้แต่เป้าหมายที่ตั้งไว้สามารถปรับเปลี่ยนได้ในการเจรจา เพราะว่าการเมืองภาคประชาชน คือ การเคลื่อนไหวเพื่อให้ประชาชนที่ไร้อำนาจได้มีส่วนในการกำหนดนโยบายสาธารณะ

3.3.3 สภาพทวิสัยของผู้เข้าร่วมในการเมืองภาคประชาชน ไร้ซึ่งอำนาจการเงิน ไร้สื่อ ไร้ความเข้าใจของสาธารณชนรองรับบังคับหรือกำหนดยุทธวิธีของการเคลื่อนไหว

Mathews (อ้างใน วุฒิพงค์ บัวซ้อย, 2559, น.18) ได้สรุปลักษณะของการเมืองภาคประชาชน ดังนี้ การเมืองภาคประชาชนเริ่มต้นเมื่อประชาชนมีความรับผิดชอบต่อโชคชะตาหรือชะตากรรมที่อยู่ต่อหน้าพวกเขา เมื่อพวกเขาเป็นเจ้าของปัญหาต่าง ๆ ของเขาเอง การเมืองภาคประชาชนจذจ่อ เอาใจใส่กับการสร้างความชัดเจน และถ้ามีความจำเป็นก็จะทบทวนปัญหาเหล่านั้นอีก ก่อนจะขับเคลื่อนไปสู่การแก้ไขปัญหา โดยเน้นความสำคัญกับการเรียกร้องของประชาชนต่อความรับผิดชอบของพวกเขา และนำมาซึ่งการแก้ปัญหาด้วยพวกเขาเอง เน้นการสร้างรูปแบบใหม่ของอำนาจในทุกระดับชุมชน โดยใช้จิตสาธารณะเป็นฐานของทุนทางการเมือง และมีการประเมินความสามารถของพวกเขา มีการสร้างความสัมพันธ์ในการแก้ไขปัญหา และเอาหลายกลุ่มมาทำงานร่วมกันเพื่อแก้ปัญหา กำหนดทิศทางแก้ไข โดยสอนทักษะที่ได้ผลจริงของการปฏิบัติในพื้นที่สาธารณะ การเมืองภาคประชาชนจึงเกี่ยวกับการร่วมกันหรือการช่วยเหลือกันในทางปฏิบัติ และสร้างพื้นที่สาธารณะ

สมเกียรติ พงษ์ไพบูลย์ (อ้างในจุมพล หนีมพานิช, 2550, น.29-90) ได้กล่าวถึงลักษณะของการเมืองภาคประชาชนว่ามีลักษณะดังต่อไปนี้

1. การเมืองภาคประชาชนเป็นการเมืองแนวใหม่ที่มีการย้ายศูนย์กลางไปที่ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ ซึ่งการเคลื่อนไหวนี้ ภาคประชาชนจะกำหนดประเด็นต่าง ๆ ในสังคม โดยพื้นที่ของการเคลื่อนไหวจะอยู่นอกพื้นที่การเมืองของรัฐ ในลักษณะประชาชนล้อมรัฐ

2. การเมืองภาคประชาชนเป็นการเมืองที่มุ่งตอบสนองผลประโยชน์ของคนส่วนใหญ่ โดยมีองค์ประกอบสำคัญสามส่วน คือ กลุ่มนักวิชาการเพื่อสังคม องค์กรพัฒนาเอกชน (เอ็นจีโอ) และองค์กรประชาชน

3. การเมืองภาคประชาชนเป็นการสร้างกลุ่ม หรือกระบวนการทางสังคม ให้เป็นขั้วอำนาจที่สามขึ้นมาแทนที่พรรคการเมือง เพื่อให้เกิดดุลยภาพระหว่างรัฐกับสังคมมากกว่าที่เป็นอยู่

4. การเมืองภาคประชาชนเป็นการต่อสู้ระหว่างคู่ขัดแย้งใหม่ คือ ภาคสังคมกับรัฐ โดยปฏิเสธการต่อสู้ทางชนชั้น นั่นคือการยุติการช่วงชิงทางอุดมการณ์ระหว่างชนชั้นกรรมาชีพกับนายทุนในระดับทุนนิยม

5. การเมืองภาคประชาชนเป็นรูปแบบการต่อสู้ที่แปรเปลี่ยนมาจากพลังการต่อสู้ขนาดใหญ่ จากการปฏิวัติในอดีตมาเป็นขบวนการแบบใหม่ ที่มีการกระจายตัวแบบหลากหลายเพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น ซึ่งเป็นการต่อสู้เชิงปฏิรูป อนุรักษ์ และสังคมสงเคราะห์ ซึ่งเรียกรวมการเคลื่อนไหวแนวใหม่นี้ว่า “การเคลื่อนไหวในปัญหาสังคม”

6. การเมืองภาคประชาชนไม่ใช่สิ่งที่จะมาหักล้างการเมืองของนักการเมือง และในทางกลับกันการเมืองแบบเลือกตั้งก็ไม่ใช่สิ่งที่จะมาทดแทนการเมืองภาคประชาชน เนื่องจากทั้งสองส่วนล้วนเป็นองค์ประกอบถาวรของระบบใหญ่ที่เราเรียกว่า “ระบอบประชาธิปไตยการเมืองภาคประชาชน” โดยบทบาทที่สำคัญ คือ การรวบรวมปัญหาต่าง ๆ ของประชาชนเสนอต่อผู้รับผิดชอบรัฐบาล ตลอดจนผลักดันให้มีการปรับปรุงประเทศในเรื่องโครงสร้าง นโยบายต่าง ๆ รวมถึงการใช้กระบวนการอำนาจของรัฐบาลให้มีความถูกต้อง

7. การเมืองภาคประชาชนเป็นการเมืองที่จะต้องเลิกพึ่งพาประชาธิปไตยตัวแทน แต่เป็นการเมืองแนวใหม่ที่เคลื่อนย้ายไปอำนาจอยู่ที่ตัวเรา ซึ่งเรียกว่าประชาธิปไตยกึ่ง โดยตรงเป็นการผสมผสานประชาธิปไตยแบบตัวแทนกับประชาธิปไตยทางตรงมาอยู่ในระบบเดียวกัน

8. การเมืองภาคประชาชนเป็นการใช้สิทธิเสรีภาพของพลเมือง โดยรัฐธรรมนูญจะต้องมีการรับรองสิทธิเสรีภาพ กำหนดหน้าที่ของพลเมือง และการก่อตั้งองค์กรกลไก และกระบวนการที่ใช้ในการควบคุม ตรวจสอบ ตัดสินใจในการกระทำขององค์กรทางการเมืองและข้าราชการประจำ เพื่อให้การใช้อำนาจนั้นเป็นไปโดยชอบด้วยกฎหมาย มีความเป็นธรรมและตอบสนองความต้องการของประชาชนอย่างแท้จริง

ดังนั้น สรุปได้ว่า การเมืองภาคประชาชน เป็นการรวมกลุ่มขององค์กรหรือกลุ่มบุคคลที่มีเป้าหมายร่วมกัน โดยเน้นความสำคัญในการเรียกร้องของประชาชนให้ภาครัฐมีต่อความรับผิดชอบของพวกเขา และนำมาซึ่งการแก้ปัญหาด้วยพวกเขาเอง โดยภาคประชาชนจะเลิกพึ่งพาประชาธิปไตยแบบตัวแทนและหันมาพึ่งตนเองมากขึ้น เน้นการสร้างรูปแบบใหม่ของอำนาจเพื่อสร้างความเป็นธรรมให้เกิดขึ้นในสังคม โดยมีแกนนำซึ่งทำหน้าที่เป็นตัวแทนของกลุ่มที่ร่วมกันคิดและร่วมกันตัดสินใจในการเคลื่อนไหว

3.4 เงื่อนไขจำเป็นของการเมืองภาคประชาชน

นิติ เอียวศรีวงศ์ (อ้างถึงใน อุเชนทร์ เชียงเสน, 2561, น.36-37) ได้กำหนดเงื่อนไขที่จำเป็นของการเคลื่อนไหวทางการเมืองที่จะเป็น “การเมืองภาคประชาชน” ไว้ 3 ประการดังนี้

ประการแรก การเคลื่อนไหวทางการเมืองของภาคประชาชน ต้องจัดองค์กรให้เป็นลักษณะแนวราบ โดยมีสมาชิกคนจนเป็นตัวแทน นอกจากแต่ละคนแต่ละองค์กรจะเข้ามา ร่วมกันในการเคลื่อนไหวโดยสมัครใจแล้ว ยังต้องดำรงรักษาอัตลักษณ์ ผลประโยชน์ เป้าหมายของ ตนเองไว้ ส่วนการเคลื่อนไหวที่ไม่มีแกนนำ มีผู้เข้าร่วมการเคลื่อนไหวจำนวนน้อย การเคลื่อนไหว ในลักษณะนี้แกนนำก็คือตัวแทนของกลุ่มองค์กรที่เคลื่อนไหวที่จะร่วมกันคิดและตัดสินใจในการ เคลื่อนไหว และทุนในการเคลื่อนไหวต้องช่วยกันระดมกันเอง

ประการที่สอง การเคลื่อนไหวในลักษณะการเมืองภาคประชาชน มีลักษณะ ลื่นไหลอย่างอิสระ กลุ่มองค์กรหรือบุคคลจะเข้าร่วมหรือออกจากกรเคลื่อนไหวได้อย่างอิสระไม่มี ฐานะแตกต่างระหว่างผู้เข้าร่วมแต่แรกหรือผู้เข้าร่วมในภายหลัง แม้แต่เป้าหมายที่ตั้งไว้ก็สามารถใช้ การเจรจาลดหย่อนได้

ประการที่สาม การดื้อแพ่งหรืออารยะขัดขืน เป็นอาวุธสำคัญของการเมืองภาค ประชาชน เนื่องจากผู้เข้าร่วมไม่มีอำนาจทางการเงิน ไม่มีสื่อของตนเอง ไม่มีความเข้าใจของ สาธารณชน จึงบังคับหรือกำหนดให้ต้องใช้ยุทธวิธีดังกล่าวในการเคลื่อนไหว

นอกจากนี้ยังมีการกระทำเพื่อให้บรรลุเป้าหมายอีกสองประการ นั่นคือ 1) การช่วง ชิงพื้นที่ทางวัฒนธรรม แสดงความเป็น “คน” ของตนให้ปรากฏในสำนึกของทั้งนักการเมืองและ คนชั้นกลาง และ 2) การแสวงหาการยอมรับนับถือ เป็นกุญแจสำคัญในการชิงเอาการรับฟังมาอยู่ กับตน

3.5 รูปแบบทิศทางการเคลื่อนไหวการเมืองภาคประชาชน

เสกสรรค์ ประเสริฐกุล (2548, น.174-181) ได้กล่าวว่า การรวมกลุ่มเคลื่อนไหว ของประชาชนมีสาเหตุมาจากหลายประเด็นด้วยกัน แม้ว่ารูปแบบในการแก้ไขปัญหาจะเป็นการ ต่อสู้ที่มีลักษณะคล้ายกัน ไม่ว่าจะเป็น การประท้วง การชุมนุม การยื่นข้อเรียกร้องจากรัฐบาล แต่

ทิศทางการเคลื่อนไหวไม่ได้มีลักษณะที่เหมือนกัน การเมืองภาคประชาชนเป็นการเคลื่อนไหว ออกมาต่อสู้เพื่อให้มีสภาพความเป็นอยู่ในชีวิตที่ดีขึ้น โดยลดการครอบงำจากภาครัฐ ซึ่งการเคลื่อนไหวทางการเมืองภาคประชาชนแบ่งออกเป็น 4 ทิศทางใหญ่ ๆ ด้วยกัน คือ

1. การเคลื่อนไหวร้องทุกข์ หรือเรียกร้องให้รัฐเข้ามาแก้ปัญหาที่ไม่ได้รับการเหลียวแล ซึ่งเป็นการเคลื่อนไหวที่มากที่สุด แต่ก็สามารถนำไปสู่เส้นทางที่สามารถรับผิดชอบตนเองได้มากขึ้น จนไปถึงการยกเลิกแนวคิดพึ่งพารัฐไปพร้อมกัน เช่น กรณีแม่ใหญ่ไฮ ชนจันทา ร่วมกับสมัชชาคนจนและเอ็นจีโอกลุ่มต่าง ๆ ประท้วงเขื่อนห้วยละห้าท่วมที่นาทำกินนาน 27 ปี

2. การเคลื่อนไหวที่มุ่งตรวจสอบกระบวนการใช้อำนาจรัฐ มักเป็นการเคลื่อนไหวของปัญญาชน และองค์กรประชาชนในเมืองมากกว่าระดับรากหญ้า เช่น กรณีเครือข่ายองค์กรพัฒนาเอกชนตรวจสอบทุจริตยาอื้อฉาวในกระทรวงสาธารณสุข การต่อต้านคอร์ปชั่น เป็นต้น

3. การประท้วงอำนาจรัฐและเรียกร้องให้ถ่ายโอนอำนาจที่รัฐเคยมีมาเป็นของประชาชน ซึ่งมักเกิดจากการตัดสินใจของรัฐที่ส่งผลกระทบต่อประชาชน โดยเฉพาะคนในท้องถิ่นในโครงการต่าง ๆ จนได้ข้อสรุปว่าควรให้ชุมชนเป็นผู้ตัดสินใจหรือเข้ามามีส่วนร่วมในโครงการ เช่น กรณีร่าง พ.ร.บ.ป่าชุมชนฉบับประชาชน การต่อต้านโครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าพลังถ่านหินที่บ่อนอก-หินกรูด จ.ประจวบคีรีขันธ์ การคัดค้านโครงการวางท่อก๊าซไทย-มาเลเซีย ของประชาชน อ.จะนะ จ.สงขลา เป็นต้น

4. การร่วมมือเชิงวิพากษ์กับรัฐ หรือความผูกพันในทางสร้างสรรค์เพื่อเบียดแย่งพื้นที่ในกระบวนการใช้อำนาจมาเป็นของประชาสังคม ซึ่งมีลักษณะที่ก้ำกึ่งระหว่างการถ่วงดุลกับการร่วมมือ คือ เป็นการเคลื่อนไหวที่พยายามหาทางถ่ายโอนอำนาจบางด้านของรัฐมาสู่ประชาชน ด้วยการเน้นความสามารถในการดูแลประชาชนมากกว่าการประท้วงหรือการเผชิญหน้ากับรัฐโดยตรง เช่น แนวทางการเคลื่อนไหวสามเหลี่ยมเขยื้อนภูเขาของ หมอประเวศ วะสี เป็นต้น

จากที่ได้กล่าวมาการเคลื่อนไหวทางการเมืองภาคประชาชน ในทิศทางที่ 3) การประท้วงอำนาจรัฐและเรียกร้องให้ถ่ายโอนอำนาจที่รัฐเคยมีมาเป็นของประชาชน สอดคล้องกับแนวทางถ่ายโอนอำนาจของรัฐไปสู่สังคมมากที่สุด อีกทั้งเป็นการช่วงชิงฐานะได้เปรียบเสียเปรียบกับพลังตลาด/ทุนด้วย จึงอาจกล่าวได้ว่าเป็นแม่แบบ (model) ของการเมืองภาคประชาชน (เกษียร เตชะพีระ, 2554, น.66)

3.6 การเมืองภาคประชาชนจากฐานทฤษฎีขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่

ธีรยุทธ บุญมี (อ้างถึงใน อุเชนทร์ เชียงเสน, 2561, น.39-41) ได้อธิบายการเกิดการเมืองภาคประชาชนผ่านปัญหาที่ “การเมืองรัฐสภาหรือการเมืองแบบตัวแทนกำลังลดบทบาทลง และตัวมันเองไม่เพียงพอที่จะตอบปัญหาทุกเรื่องแก่ผู้คนได้” ว่าประกอบด้วย 1) การเกิดกลุ่ม

ความคิด ความเชื่อ และผลประโยชน์ที่หลากหลายซับซ้อนภายใต้ “โลกาภิวัตน์” ทำให้การเมืองแบบตัวแทนและระบอบราชการไม่สามารถแก้ไขปัญหาได้ทั้งหมด ต้องอาศัยการเมืองแบบปริมาตรสาธารณะหรือประชาสังคมในการขับเคลื่อนความขัดแย้งให้ลงตัว 2) เกิดกระบวนการถดถอยของความเป็นรัฐและกรอบอำนาจแบบเดิม โดยมีตลาดหรือเอกชนที่ต้องการให้ธุรกิจเอกชนจัดการในทุก ๆ ด้านกับภาคประชาชนที่ต้องการให้ภาคสังคมหรือชุมชนจัดการในกิจกรรมเหล่านั้นเข้ามาแทนที่ และ 3) การเมืองโลกขยายจากการเมืองอำนาจไปสู่การเมืองวัฒนธรรมและสังคมมากขึ้น โดยให้ความสำคัญกับการแสวงหาความหมายและความต้องการของตนเองโดยผูกพันกับกลุ่มสัญลักษณ์เพื่อสร้างตัวตน มีกลุ่มสังคมที่แข่งขันสถานะในสังคมหรือเศรษฐกิจมากขึ้น

องค์ประกอบของการเมืองภาคประชาชนจึงประกอบไปด้วย 1. องค์การอิสระตามรัฐธรรมนูญ 2. สื่อมวลชนต่าง ๆ 3. สถาบันวิชาการและปัญญาชนอิสระ 4. กลุ่มสิทธิและกลุ่มกิจกรรมเฉพาะ และ 5. องค์การเอกชนต่าง ๆ ทั้งในระดับโลกและระดับท้องถิ่น โดยมีชื่อเรียกที่หลากหลายตามเป้าหมายที่แตกต่างกัน ดังนี้

1. การเมืองภาคปริมาตรสาธารณะ (public sphere) ที่มุ่งสร้างพื้นที่ เวที กลไก ส่วนกลาง ซึ่งไม่ใช่รัฐสภาที่มีการถกเถียงเพื่อขยายสิทธิอำนาจต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม
2. การเมืองภาคประชาสังคม (civil society) หรือเรียกว่าการเมืองภาคพลเมือง (citizen politics) มีพื้นที่มุ่งร่วมการแข่งขันของบุคคล องค์การต่าง ๆ ในสังคม ที่ถกเถียงและบรรลुข้อตกลงในประเด็นต่าง ๆ หรือผลักดันบางประเด็นให้เป็นนโยบายรัฐ
3. การเมืองภาคประชาชน (people's politics) หรือขบวนการสังคมใหม่ (new social movements) มุ่งสร้างจิตสำนึกของคนในประเด็นผลประโยชน์ร่วมของมนุษยชาติ ได้แก่ สภาพแวดล้อมโลก การควบคุมทุนการเงินโลก การคัดค้านโลกาภิวัตน์ การเคารพอำนาจอธิปไตยในวิถีชีวิตของชุมชนหรือบุคคล

นอกจากนี้การเมืองภาคประชาชน โดยเฉพาะองค์การเอกชนและกลุ่มเคลื่อนไหวของชาวบ้าน มีบทบาทและลักษณะสำคัญที่สามารถสังเกตได้ คือ 1. มีบทบาทและลักษณะที่ไม่ใช่การปฏิบัติสังคมเหมือนกับในอดีต แต่จะมีลักษณะที่เป็นกลุ่มที่พยายามจะแสดงให้เห็นสังคมใหม่อย่างชัดเจนขึ้นเรื่อย ๆ เพื่อปรับทิศทาง เตรียมตนเองและครอบครัวไปสู่อนาคตของการอยู่ร่วมกัน โดยยอมรับความแตกต่างหลากหลายของวิถีชีวิต เพศ วัย ความคิด วัฒนธรรม ลดความเสี่ยงจากโรคภัยไข้เจ็บวิกฤตเศรษฐกิจ การเมือง และสภาพแวดล้อมร่วมกันมากขึ้น 2. มีคุณูปการในการสร้างแผนภูมิทางความรู้ คุณธรรม และอำนาจแก่สังคม ดังนั้นจะเห็นได้ว่าการเน้นไปที่การเปลี่ยนแปลงในระดับโครงสร้างขนาดใหญ่ทำให้เกิดปัญหาใหม่ ๆ สลับซับซ้อนมากขึ้น รวมทั้ง

การให้ความสำคัญกับการเมืองอัตลักษณ์ มาจากฐานการวิเคราะห์และจุดเน้นของทฤษฎีขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่

3.7 ข้อจำกัดของความเข้าใจและการศึกษาการเมืองภาคประชาชน

มนตรา พงษ์นิล (2559, น.177-180) กล่าวว่าภายใต้สภาวะของการเปลี่ยนแปลงที่เคลื่อนที่เข้าสู่โลกสมัยใหม่ ก่อให้เกิดปัญหาใหม่ๆ ในหลายด้านตามมา การรวมตัวกันเพื่อแก้ไขปัญหาและพยายามเข้าไปปรับเปลี่ยนนโยบายหรือต่อรองกับรัฐจึงเป็นเรื่องสำคัญ โดยอยู่ในรูปของประชาสังคมที่เป็นการเมืองภาคประชาชนทั้งในเมืองและชนบท ความสำคัญของการเปิดพื้นที่ให้ประชาชนที่อยู่นอกรัฐเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการทางการเมือง โดยมีพื้นที่สาธารณะเป็นพื้นที่ทางการเมือง จึงเป็นตัวสะท้อนถึงลักษณะความเป็นพลเมืองที่มีจำนวนประชาชนเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ

อย่างไรก็ตามแม้ว่าการเมืองภาคประชาชนจะถูกนำมาใช้ในการอธิบายเหตุการณ์ทางการเมืองที่เกิดขึ้นในสังคมไทยอย่างมากมาย แต่ก็มีข้อจำกัดในการศึกษาและวิพากษ์วิจารณ์ต่าง ๆ ดังนี้

1. การศึกษาการเมืองภาคประชาชนที่ผ่านมายังมองในภาพรวมและมักจะสะท้อนความเป็นเอกภาพของการเมืองภาคประชาชนในแต่ละกลุ่มมากเกินไป จนเหมือนเป็นการเมืองภาคประชาชนในอุดมคติที่มีแต่ความสวยงามในเชิงสร้างสรรค์ ยกตัวอย่างเช่น การเมืองภาคประชาชนในทัศนะแบบชุมชนนิยมราชาชาตินิยม หรือมองการเมืองภาคประชาชนของทั้งสองกลุ่มสี่เสื่ออย่างเป็นเอกภาพมากเกินไป จนทำให้ไม่เห็นความแตกต่างอย่างหลากหลาย มองไม่เห็นความขัดแย้งและต่อรองกันภายในในกลุ่มเดียวกันที่มีความแตกต่างหลากหลายของสถานภาพของกลุ่มหรือชนชั้น

2. การศึกษาวิพากษ์การเมืองภาคประชาชนในบางด้านแม้จะเป็นการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์กับรัฐ ที่มีแนวโน้มร่วมมือและส่งเสริมบทบาทของรัฐจนลดบทบาทของภาคประชาชนหรือทำให้การเมืองภาคประชาชนปลดการเมือง แต่ก็ยังขาดมุมมองของการเมืองเรื่องการเมืองภาคประชาชนที่มีความสัมพันธ์กับผู้ได้อำนาจรัฐในแต่ละช่วงสมัยของประวัติศาสตร์การเมือง เช่น อาจจะมีการตั้งคำถามต่อไปว่าการขึ้นมาเป็นรัฐบาลของพรรคการเมืองที่ต่างชั่วคราวซึ่งดำรงอยู่ในสังคมไทยอย่างยาวนานตั้งแต่ทศวรรษ 2540 เป็นต้นมานั้น ส่งผลต่อการปรับเปลี่ยนบทบาทของกลุ่มการเมืองภาคประชาชนแต่ละกลุ่มที่จะเข้าไปสัมพันธ์กับรัฐในลักษณะใด มีเงื่อนไขหรืออิทธิพลทางเศรษฐกิจการเมืองสังคมใดที่แวดล้อมต่อลักษณะความสัมพันธ์ที่จะเกิดขึ้นหรือไม่

3. การอธิบายการเมืองภาคประชาชนที่ผ่านมา จะสะท้อนให้เห็นความตื่นตัวทางการเมืองที่อยู่ในกระบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมที่มีความสำคัญในโลกปัจจุบันมากกว่าความเป็นพลเมืองที่อยู่ในฐานะกลุ่มหรือองค์กรที่ทำหน้าที่พลเมืองของรัฐ และการเป็นพลเมืองที่ส่งเสริมกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยมีความสำคัญกว่าการเป็นพลเมืองที่มีแนวโน้มชัดเจน

กระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยและสร้างเสริมความรุนแรง คำอธิบายเช่นนี้เป็นการอธิบายให้เห็นความแตกต่าง แต่ไม่สามารถอธิบายให้เห็นความสัมพันธ์ต่อกันได้ รวมถึงเป็นการอธิบายที่แยกให้เห็นความเป็นสิ่งที่ตรงข้ามกันอย่างขาวกับดำระหว่างสองฝั่งเท่านั้น

4. การศึกษาการเมืองภาคประชาชนที่ผ่านมาเป็นการศึกษาในมุมมองระดับบนของสังคมไทย โดยไม่ได้สะท้อนให้เห็นภาพการเมืองภาคประชาชนในระดับภูมิภาคหรือจังหวัดที่มีความแตกต่างหลากหลาย แต่ดำรงอยู่ร่วมกันและไม่อาจแบ่งได้เพียงกลุ่มการเมืองแค่สองสี่สี่เท่านั้น และมีปฏิสัมพันธ์เลือกใช้ประโยชน์จากอุดมการณ์หรือปฏิบัติการของสถาบันพระมหากษัตริย์ รัฐ ราชการ นักวิชาการ และองค์กรพัฒนาเอกชน เพื่อเอื้อต่อการเคลื่อนไหวของบางกลุ่มเท่านั้น

5. การศึกษาการเมืองภาคประชาชนในพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่ง จะพบว่าแต่ละกลุ่มจะมีอุดมการณ์ทางการเมือง โลกทัศน์ แนวคิดต่าง ๆ ที่แตกต่างกันออกไป ซึ่งทำให้ไม่สามารถทำความเข้าใจเพียงลักษณะและพัฒนาการของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งเท่านั้น แต่ต้องเข้าใจลักษณะ พัฒนาการของแต่ละกลุ่มที่ผ่านมามี เพราะในระหว่างทางจะมีความสลับซับซ้อน รวมถึงความสัมพันธ์กับอำนาจรัฐ ราชการ เอกชน ฯลฯ จนเกิดเป็นภาพของพลวัตทางการเมืองภาคประชาชนที่ไม่ใช่มีคู่ปฏิสัมพันธ์เพียงคู่เดียวในพื้นที่หนึ่งเท่านั้น

6. การศึกษาการเมืองภาคประชาชนที่ผ่านมามักจะให้ความสำคัญต่อกลุ่มที่ถือว่าเป็นการเมืองภาคประชาชนว่าเข้าไปสัมพันธ์กับนโยบายหรือประเด็นปัญหาทางสังคมที่มีต่อรัฐอย่างไร และแต่ละกลุ่มอ้างว่าเป็นการเคลื่อนไหวในนามประชาสังคมที่เป็นการเมืองของภาคประชาชน จนกระทั่งการเคลื่อนไหวในแต่ละกลุ่มเกิดการปะทะกัน มีการใช้ความรุนแรงเกิดขึ้น ดังเช่น ขบวนการคนเสื้อเหลืองและคนเสื้อแดง ปัญหาของการศึกษาการเมืองภาคประชาชนที่ผ่านมายังไม่ได้สนใจเกี่ยวกับการก่อตัวพัฒนาการและที่มาของกลุ่มพลังทางสังคมกลุ่มต่าง ๆ ว่าเกิดขึ้นในปัจจุบันได้อย่างไร

7. การศึกษาต่าง ๆ มักเริ่มต้นความสนใจการเมืองภาคประชาชนในฐานะเป็นกลุ่มที่เกิดขึ้นและพัฒนาขึ้นมาเป็นการเคลื่อนไหวทางสังคม แต่ยังขาดการศึกษาที่วางอยู่บนฐานของพื้นที่หนึ่ง ๆ ซึ่งหากให้ความสนใจจะพบว่าในพื้นที่หนึ่ง ๆ นั้นประกอบไปด้วยกลุ่มทางสังคมมากมายที่มีความแตกต่างหลากหลาย และมีการรวมตัวกันที่อาจเรียกว่าการเมืองภาคประชาชนที่แตกต่างกันขึ้นมาได้ อาจจะทำให้สะท้อนให้เห็นถึงพลวัตของพัฒนาการการเมืองภาคประชาชนภายในกลุ่มและปฏิสัมพันธ์ของกลุ่มการเมืองภาคประชาชนระหว่างกลุ่ม ต่าง ๆ ในฐานะผู้กระทำการทางสังคม

ดังนั้นจะเห็นได้ว่า หากเริ่มต้นศึกษาการเมืองภาคประชาชน โดยยึดพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่งเป็นฐาน เราไม่อาจศึกษาการเมืองภาคประชาชนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งที่คิดว่ามีบทบาทสำคัญต่อ

พื้นที่นั้นได้เพียงกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งเท่านั้น เนื่องจากไม่มีกลุ่มใดผูกขาดความเป็นการเมืองภาคประชาชนเอาไว้ในเฉพาะกลุ่มของตนเองว่ามีความสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงสังคมเท่านั้น แต่การเคลื่อนไหวทางสังคมของกลุ่มต่าง ๆ ในพื้นที่น่าจะแสดงถึงพลวัตที่มุ่งสนใจต่อประเด็นปัญหาที่มีมากมายและหลากหลาย

4. แนวคิดเกี่ยวกับสิทธิชุมชน

4.1 ที่มาและความสำคัญของสิทธิชุมชน

4.1.1 ที่มาของสิทธิชุมชน

สิทธิชุมชนเป็นแนวคิดที่ใช้ในการอธิบายปรากฏการณ์ที่เกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติและชุมชนในการสร้างรูปแบบทางวัฒนธรรมของตนเอง ซึ่งเป็นเครื่องมือในการผลักดันเกี่ยวกับปัญหาทรัพยากร และเพื่อการเข้าถึงการใช้ประโยชน์จากทรัพยากร ทำให้ในด้านหนึ่งชุมชนสามารถจัดการให้สมาชิกในชุมชนได้ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติอย่างทั่วถึง และอีกด้านหนึ่งชุมชนสามารถกำกับดูแล และจัดการกับปัญหาด้านทรัพยากรที่เกิดจากปัจจัยภายนอกพื้นที่ เช่น ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นจากรัฐ หรือกลุ่มนายทุนเอกชน เป็นต้น สิทธิชุมชนจึงเป็นกระบวนการของการสร้างสรรค์ภูมิปัญญาในการเข้าถึงและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติบนพื้นฐานของการให้สมาชิกในชุมชนสามารถใช้ทรัพยากรร่วมกัน และมีโอกาสเข้าถึงทรัพยากรอย่างทั่วถึง สามารถดูแลรักษา อนุรักษ์ให้เกิดความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรหรือระบบนิเวศได้ (กิตติศักดิ์ ชลศิริ, 2556, น.12)

จากข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ของการสร้างองค์ความรู้ แนวคิดทฤษฎีเรื่อง “สิทธิ” จนคลี่คลายมาถึง “สิทธิชุมชน” ในปัจจุบันนี้มีรากฐานสำคัญมาจากการพัฒนาปรัชญาการเมืองที่เกิดขึ้นในสังคมตะวันตกในศตวรรษที่ 16-17 ซึ่งให้ความสำคัญกับ “สิทธิของปัจเจกชน” ในฐานะ “สิทธิของพลเมือง” และ “สิทธิทางการเมือง” อันเป็นที่มาของระบอบการเมืองเสรีประชาธิปไตย และระบอบทรัพย์สินส่วนบุคคลหรือกรรมสิทธิ์เอกชนอันเป็นหัวใจของระบบเศรษฐกิจทุนนิยม ซึ่งเติบโตงอกงามต่อมา แต่ก็ถูกท้าทายและวิพากษ์จากนักคิดสายสังคมนิยมซึ่งเห็นว่าสิทธิปัจเจกชนและระบอบทรัพย์สินส่วนบุคคลเป็นที่มาของความเลื่อมล้ำทางศีลธรรมเป็นที่มาของการขูดรีดทางชนชั้นและลดทอนศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ จึงควรให้ความสนใจแก่ “สิทธิกลุ่ม”, “สิทธิร่วม” และแทนที่จะมีเพียงสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ต้องมี “สิทธิทางเศรษฐกิจและสังคมวัฒนธรรม” ด้วย จนต่อมาในปี 2491 เมื่อสหประชาชาติประกาศ “ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน” จึงต้องประกาศ “กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิ

ทางการเมือง” ควบคู่ไปกับกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม และต่อมาได้เปิดพรมแดนคู่มือสิทธิที่มีความหลากหลาย ความเท่าเทียม การมีส่วนร่วมของประชาชน ส่งผลให้เกิดความสนใจเรื่อง “สิทธิชุมชน” ได้รับความสนใจมากขึ้น กฤษฎา บุญชัย (อ้างในวรวัชชัย วิจารณ์ผลและจุมพล หนิมพานิช, 2556, น.17)

ในกรณีประเทศไทยแนวคิดสิทธิชุมชนได้เกิดขึ้นแล้วในช่วงระยะเวลาหนึ่งก่อนที่รัฐธรรมนูญจะบัญญัติเรื่องนี้ไว้เป็นลายลักษณ์ โดยก่อตั้งขึ้นในช่วงครึ่งหลังของทศวรรษ 2520 ถึงช่วงแรกของทศวรรษ 2530 โดยองค์กรพัฒนาเอกชน (NGOs) ที่ดำเนินกิจกรรมเกี่ยวกับสิทธิชุมชน ในช่วง พ.ศ.2527-2533 และกลุ่มนักวิชาการได้วิจัยงานชุด “ป่าชุมชนในประเทศไทย : แนวทางการพัฒนา” ในช่วงครึ่งแรกของทศวรรษ 2530 ซึ่งสร้างให้เกิดความเข้าใจใหม่เพิ่มเติมเกี่ยวกับสิทธิในการเข้าถึงทรัพยากรและกระบวนการสร้างสำนึก อีกทั้งความหมายของสิทธิชุมชนด้วย ส่วนในภาคปฏิบัติการทางสังคม ช่วงแรก ๆ ของทศวรรษ 2530 กลุ่มชาวบ้าน นักศึกษา และนักพัฒนาเอกชน ได้เคลื่อนไหวประเด็นสิทธิชุมชนเพื่อผลักดันและเรียกร้องการรับรองสิทธิของชุมชนในการดูแลและจัดการทรัพยากรภายในท้องถิ่นในรูปแบบของพระราชบัญญัติป่าชุมชน จนต่อมาแนวคิดสิทธิชุมชนได้แพร่หลายมากขึ้น และการรับรองสิทธิของชุมชนท้องถิ่น ได้รับการบัญญัติขึ้นเป็นครั้งแรกในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ปีพ.ศ.2540 (โคม ไกรปรกรณ์, 2548, น.312)

4.1.2 ความสำคัญของสิทธิชุมชน

นิตยา โพธิ์นอก (2557, น.18-20) ได้สรุปไว้ว่าแนวคิดเกี่ยวกับสิทธิชุมชนพัฒนาการมาจากสิทธิมนุษยชน เนื่องจากมีฐานคิดเรื่องสิทธิเสรีภาพเป็นพื้นฐาน เพียงแต่สิทธิชุมชนมีลักษณะเป็นสิทธิรวมหมู่ (Collective right) ไม่ใช่สิทธิของปัจเจกหรือใครคนใดคนหนึ่ง จนกระทั่งในปี ค.ศ.1986 ได้มีการประกาศปฏิญญาว่าด้วยสิทธิในการพัฒนาโดยองค์การสหประชาชาติ ที่ทำให้สิทธิรวมหมู่แพร่ขยายมากขึ้น จนกระทั่งหลังยุคสงครามเย็น ในทศวรรษที่ 1990 ทั่วโลกลดความเกรงกลัวต่อแนวคิดสังคมนิยม และทำให้เกิดการเรียกร้องสิทธิมนุษยชนในลักษณะที่เป็นสิทธิรวมหมู่หรือสิทธิชุมชนควบคู่ไปกับสิทธิของปัจเจกชน และยังคงเกิดแนวโน้มการเรียกร้องไปถึงชุมชนในลักษณะอื่น ๆ เช่น ชุมชนดั้งเดิม ชุมชนพื้นเมือง เป็นต้น โดยมีตัวอย่างสำคัญที่แสดงให้เห็นกติการะหว่างประเทศซึ่งนำไปสู่การรับรองสิทธิของชุมชนที่ได้รับการยอมรับทั่วโลก คือ การประชุมสุดยอดผู้นำว่าด้วยการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาที่กรุงริโอเดอ-จานโร ในปี ค.ศ.1992 ที่ได้มีการรับรองสถานะของชนพื้นเมือง จากนั้นในปี ค.ศ.1993 องค์การสหประชาชาติได้ประกาศให้เป็นปีแห่งชนพื้นเมืองโลก

สำหรับประเทศไทยแต่เดิมนั้น ชุมชนมีสิทธิพื้นฐานในการบริหารจัดการภายในชุมชน สิทธิในการรักษาทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน ซึ่งเรียกว่าสิทธิตามสภาพ (De facto right) แต่

ไม่ใช่สิทธิกฎหมาย (De jure right) ซึ่งผู้ใช้อำนาจตามสิทธิทางกฎหมายคือผู้นำหรือกษัตริย์ในสมัยก่อน การใช้สิทธิตามกฎหมายโดยผู้มีอำนาจสูงสุดของสังคมไม่อาจครอบคลุมไปได้ทุกพื้นที่ ดังนั้น สิทธิตามสภาพจึงเกิดขึ้นในชุมชนมาช้านาน จนเหมือนเป็นการยอมรับสิทธิของชุมชนตามสภาพ แต่รัฐก็มีกลไกบางประการเพื่อรับประโยชน์จากชุมชน เช่น การเก็บภาษี หรือส่วย เป็นต้น ความเป็นมาเหล่านี้สะท้อนให้เห็นได้ว่ารัฐส่วนกลางแต่เดิมไม่มีความเข้มแข็งเพียงพอที่จะปกครองชุมชนได้อย่างทั่วถึง จนเมื่อรัฐมีอำนาจมากขึ้น ทำให้สิทธิตามสภาพถูกลดความสำคัญลงเพราะรัฐส่วนกลางมีแนวโน้มควบคุมชุมชนในทุกที่ โดยเห็นได้ในรูปแบบขององค์กรปกครองท้องถิ่น อย่างไรก็ตาม ประเทศไทยได้เข้าร่วมภาคยานุวัติต่อกติกาสากลว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ค.ศ.1996 และมีผลบังคับกับประเทศไทยเมื่อ 30 มกราคม พ.ศ.2540 จากนั้นได้เข้าร่วมภาคยานุวัติต่อกติกาสากลว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมในปี พ.ศ.2542 มีผลบังคับกับประเทศไทยเมื่อ 5 ธันวาคม พ.ศ.2542 จึงอาจกล่าวได้ว่า กระแสแนวคิดสิทธิชุมชนในระดับสากลทำให้เกิดการตื่นตัวในเรื่องสิทธิชุมชนในประเทศไทย จนทำให้เกิดข้อบัญญัติในรัฐธรรมนูญ 2540 เพื่อรับรองการมีอยู่ของชุมชนตามกฎหมาย ทำให้ชุมชนในฐานะที่เกิดจากบุคคลมารวมตัวกันนี้มีสิทธิตามรัฐธรรมนูญ

ชุมชนมีคุณค่าในฐานะที่เป็นหน่วยทางสังคมซึ่งประกอบด้วยคนหลายคน และคนหรือปัจเจกชนเหล่านี้ก็มาอยู่รวมเป็นชุมชน ดังนั้น สิทธิชุมชนจึงเป็นสิทธิของส่วนรวม ซึ่งตามทฤษฎีเสรีนิยมมักให้ความสำคัญกับสิทธิของปัจเจกชนทำให้บุคคลมีสิทธิและความเป็นบุคคล แต่สิทธิบุคคลจะไม่มี ความหมายหากไม่มีการยอมรับสิทธิชุมชนไปด้วย เพราะบุคคลเกิดขึ้นท่ามกลางกลุ่มหรือชุมชน และมีปฏิสัมพันธ์กันในชุมชน หากแต่ละคนมีสิทธิแต่ไม่มีความเป็นส่วนรวมกับชุมชน สิทธินั้นก็ไม่มี ความหมายเพราะไม่ได้ทำให้เกิดผลอะไรขึ้นมา ขณะที่เมื่อแต่ละคนมีสิทธิและมารวมตัวกันแล้วสิทธินั้นก็จะมีพลังทำให้ชุมชนมีสิทธิและโดยส่วนใหญ่ชุมชนมักใช้สิทธิเพื่อการอนุรักษ์และดำรงอยู่

สิทธิชุมชน ยังมีความสำคัญที่สอดคล้องกับแนวคิดคุณภาพสังคม (Social quality) ในฐานะที่เป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้คุณภาพสังคมเป็นไปได้ ในเรื่องของการยอมรับทางสังคม เนื่องจากสิทธิชุมชนเป็นเรื่องของการยอมรับในสิทธิของบุคคลที่รวมตัวกันเป็นชุมชน ซึ่งการยอมรับย่อมทำให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในสังคม เพราะบุคคลที่รวมตัวกันเป็นชุมชนได้รับการยอมรับในฐานะที่เป็นพลเมืองคนหนึ่งตามระบอบประชาธิปไตย ความคิดที่ว่ารัฐควรยอมรับสิทธิของชุมชนเพราะชุมชนเป็นที่รวมสิทธิของบุคคลซึ่งอยู่ในชุมชนนั้น สอดคล้องกับสิทธิของรัฐที่เกิดจากเจตจำนงของประชาชนดังที่ Hobbes และ Locke กล่าวว่าสัญญาประชาคมเกิดจากความยินยอมพร้อมใจของประชาชน ดังนั้น ความสัมพันธ์ระหว่างเอกชนจึงถือเป็นพื้นฐานของ

สัญญาประชาคม นั้นหมายความว่าสิทธิของรัฐนั้นมีได้เพราะบุคคลซึ่งอยู่รวมกันมอบให้รัฐ
ดำเนินการ

4.2 ความหมายของสิทธิชุมชน

“สิทธิ” ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานแปลว่า “อำนาจอันชอบธรรม”
(สำนักงานราชบัณฑิตยสถาน, ออนไลน์)

สันติ จีระพันธ์ (2539, น.23) ได้อธิบายว่า สิทธิ หมายถึง ความถูกต้อง ชอบธรรม
ในทางจริยธรรมหรือทางกฎหมาย ซึ่งได้รับการรับรองจากสังคม เพื่อให้ปัจเจกบุคคลสามารถที่จะ
กระทำการใด ๆ หรือเรียกร้องให้ผู้อื่นกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งเกี่ยวข้องกับบุคคลผู้นั้น สิทธิ
มีลักษณะเชิงสถานการณ์ คือ สามารถกำหนด ถอดถอนหรือขยายขอบเขตได้ สิทธิถูกจำกัดหรือ
ขยายโดยพันธะหน้าที่ตามสถานภาพสมาชิกของกลุ่ม สถานการณ์ทางสังคม และบทบาทของสังคม
ซึ่งเกี่ยวพันกับการใช้สิทธิด้านใดด้านหนึ่ง

“ชุมชน” ในความหมายดั้งเดิมหมายถึง “หมู่บ้าน กลุ่มคน ที่อยู่ร่วมกันเป็นสังคม
ขนาดเล็ก อาศัยอยู่ในอาณาบริเวณเดียวกัน และมีผลประโยชน์ร่วมกัน” (สำนักงานราชบัณฑิตย-
สถาน, ออนไลน์)

อานันท์ กาญจนพันธ์ (2542, น.103) ได้กล่าวไว้ว่า สิทธิชุมชน หมายถึง สิทธิ
ร่วมกันเหนือทรัพย์สินของชุมชน สมาชิกของชุมชนซึ่งทำหน้าที่ในการดูแลป่าเท่านั้น จึงจะมีสิทธิ
ใช้และได้ประโยชน์จากป่า สิทธิชุมชนให้ความสำคัญกับการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรเพื่อ
ส่วนรวมมากกว่าส่วนตน แม้สมาชิกทุกคนจะมีสิทธิตามธรรมชาติก็ตามและชุมชนก็มีความชอบ
ธรรมที่จะออกกฎ ควบคุมการใช้ประโยชน์จากป่าอย่างเป็นธรรม

ชรรค์เพชร ชายทวีป (2552, น.30) ได้สรุปไว้ว่า สิทธิชุมชน (Community Rights)
เป็นสิทธิที่มีลักษณะรวมหมู่ (Collective Right) เป็นสิทธิร่วมกันของประชาชนที่รวมกันเป็นกลุ่ม
และดำเนินชีวิตร่วมกันภายใต้แบบแผนการปกครองที่แน่นอน ซึ่งความหมายรวมถึงชุมชนท้องถิ่น
และชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม ในฐานะที่เป็นหมู่คณะที่ดำเนินวิถีชีวิตร่วมกันและเป็นที่รับรู้แก่สาธารณะ
ในลักษณะที่ได้รับการยอมรับว่ามีตัวตนและมีความสามารถ มีสิทธิในทางใดทางหนึ่ง

เสนห์ จามริก (2542, น.98) ได้ให้ความหมายว่า สิทธิชุมชน คือ การให้ชุมชน
ชาวบ้านมีสิทธิในการเลือกอนาคตของตัวเอง เป็นตัวของตัวเอง เป็นอิสระโดยตัวเองในสถานการณ์
ปัจจุบัน ชาวบ้านจำเป็นต้องเรียนรู้ชุมชนที่เขาอยู่ ทรัพยากรความหลากหลายทางชีวภาพ ต้องเชื่อมสิ่ง
ที่มีอยู่กับความต้องการ ความคาดหวังจากโลกภายนอก รู้เท่าทันที่จะปกป้องสิทธิของตน
ในขณะที่เดียวกันก็ใช้สิทธิที่จะพิสูจน์ให้โลกเห็นว่าตนสามารถทำประโยชน์ให้กับโลกได้ อย่างน้อย

ที่สุดก็คือปกป้องรักษาทรัพยากรของโลกไว้ นอกจากนั้นชาวบ้านต้องสนใจเรียนรู้เพิ่มเติมที่จะทำวิจัย และยินดีที่จะร่วมมือทำสิ่งต่าง ๆ เพื่อที่จะใช้ทรัพยากรเหล่านั้นอย่างเป็นประโยชน์ยิ่งขึ้น

รังรอง ทาบุญเมือง (2559, น.10) ได้สรุปไว้ว่า สิทธิชุมชน หมายถึง หมู่ชนกลุ่มคนที่มีความสัมพันธ์ร่วมกัน มีที่อยู่ร่วมกันเป็นสังคม มีขอบเขตเป็นชุมชนใดชุมชนหนึ่ง หรือหลายชุมชน หลายกลุ่มชนชาติพันธุ์ โดยไม่จำกัดเฉพาะกลุ่มใดชนบทเท่านั้น แต่จะรวมถึงกลุ่มคนในเมืองด้วย กลุ่มคนเหล่านี้จะมีความสัมพันธ์ทางสังคม มีวัฒนธรรมร่วมกัน มีการจัดสรรการใช้ทรัพยากรและมีผลประโยชน์ร่วมกัน ซึ่งกลุ่มคนนั้นมีอำนาจอันชอบธรรมถูกต้องตามกฎหมาย ประเพณี หรือข้อตกลงที่บุคคลยึดถือร่วมกัน

รจนา คำดีเกิด (2554, น.18-19) ได้นิยามว่า สิทธิชุมชน คือ “สิทธิอันชอบธรรมของชุมชนในการมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็น ใช้ประโยชน์ หรือจัดการทรัพยากรธรรมชาติ เศรษฐกิจสังคมในชุมชนพร้อมทั้งสร้างกฎเกณฑ์ ข้อตกลง ในการดูแลสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ในชุมชนให้อยู่ได้และพัฒนาอย่างยั่งยืน เป็นธรรม โดยร่วมกับภาคส่วนอื่น ๆ ในสังคมเพื่อให้เกิดชุมชนที่ดีในสังคมที่ดีด้วย”

นฤดม ทิมประเสริฐ (2554, น.12) ได้กล่าวไว้ว่า สิทธิชุมชน หมายถึง อำนาจอันชอบธรรมของชุมชนในการบริหารจัดการพิทักษ์รักษาทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม ตลอดจนสิทธิอื่น ๆ อันเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตอยู่โดยไม่ถูกรุกล้ำล่วงเกิน รวมถึงการที่ชุมชนสามารถกำหนดอนาคตของตนเอง เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ส่วนรวมอย่างยั่งยืน

สวิตตา ตีรณ วัฒนากุล (2557, น.16) สรุปความหมายของ สิทธิชุมชน ไว้ว่า หมายถึง เป็นสิทธิร่วมกันของชุมชนเหนือทรัพยากร สมาชิกในชุมชนซึ่งเป็นผู้ดูแลและมีสิทธิในการใช้ทรัพยากรร่วมกัน ซึ่งเป็นแนวคิดที่ยังไม่ปรากฏชัดเจนในรูปกรรมสิทธิ์ของกฎหมายที่ให้สิทธิเฉพาะกับรัฐ และปัจเจกเท่านั้นที่มีสิทธิตามกฎหมายในการถือครองเป็นเจ้าของทรัพย์สินหรือทรัพยากร

กิตติศักดิ์ ชลศิริ (2556, น.18) สรุปไว้ว่า สิทธิชุมชน เป็นขบวนการทางสังคมที่มีการเรียกร้องสิทธิให้กับชุมชนในการจัดการทรัพยากรที่เป็นของส่วนรวม และไม่ใช้ระบบกรรมสิทธิ์ตามที่เรารู้จักตามตะวันตก แต่เป็นสิทธิในการใช้ประโยชน์ ซึ่งดำรงอยู่ควบคู่กับหน้าที่ในการดูแลรักษา และเป็นเกณฑ์พื้นฐานของการจัดการทรัพยากรโดยชุมชนแต่เดิม การรับรองสิทธิชุมชนจึงเป็นการส่งเสริมพัฒนารากเหง้าของระบอบประชาธิปไตยในระดับรากฐาน เป็นการเปิดโอกาสและการกระจายอำนาจการตัดสินใจให้ชุมชนท้องถิ่นสามารถกำหนดวิถีชีวิต และทางเลือกของตนเอง และยังเป็นมาตรการสำคัญที่นำไปสู่การใช้ประโยชน์และการอนุรักษ์ทรัพยากรอย่างยั่งยืน

จากการนิยามข้างต้น สามารถสรุปความหมายของสิทธิชุมชน ได้ว่า สิทธิชุมชน หมายถึง สิทธิอันชอบธรรมของชุมชน ที่สามารถกำหนดอนาคตของตนเองโดยอิสระ โดยการมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น การใช้ประโยชน์ การจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในชุมชน เพื่อปกป้องผลประโยชน์ของชุมชน แต่ทั้งนี้การใช้สิทธิต้องเป็นไปตามขั้นตอนที่กฎหมายกำหนด

4.3 หลักการสำคัญของสิทธิชุมชน

4.3.1 สิทธิชุมชน คือ ข้อตกลง กฎเกณฑ์ทางสังคมที่พัฒนาให้กลุ่มคนร่วมกันจัดการทรัพยากร การจัดการทางเศรษฐกิจ สังคมและอื่น ๆ โดยกลุ่มคนดังกล่าวมีความสัมพันธ์ทางสังคมร่วมกัน มีวัฒนธรรมร่วมกันจำเป็นที่ต้องจัดการร่วมกัน โดยชุมชนได้สร้างข้อตกลงหรือกติกาในการจัดการทรัพยากร เศรษฐกิจ สังคม ข้อตกลงอาจเป็นลายลักษณ์อักษรหรือกฎจารีตประเพณี ซึ่งข้อตกลงเป็นเรื่องของการเรียนรู้ การต่อสู้ ต่อรองทั้งภายในระหว่างชุมชนหรือภายนอกชุมชน ข้อตกลงร่วมจึงมีการปรับเปลี่ยนตามสถานการณ์ทางเศรษฐกิจการเมืองและสังคม สิทธิชุมชนจึงมีขอบเขตที่กว้าง ยืดหยุ่น ปรับเปลี่ยนได้

4.3.2 สิทธิชุมชนเป็นรูปแบบสิทธิเชิงซ้อน หมายถึง ภายใต้ข้อตกลงจัดการร่วมกันของชุมชนจะมีสิทธิหลายประเภทแต่สัมพันธ์กัน เช่น สิทธิการครอบครอง สิทธิการใช้ สิทธิการจัดการ ซึ่งสิทธิแต่ละประเภท มีการปรับสร้างใหม่อยู่เสมอ และการซ้อนของสิทธิมีหลายระดับ ทั้งรูปแบบสิทธิและเจ้าของสิทธิ เช่น บางเงื่อนไขสิทธิความเป็นเจ้าของทรัพยากรบางประเภทอาจเป็นของรัฐ หรือของบุคคลในชุมชนแต่ชุมชนมีสิทธิในการใช้ และสิทธิจัดการ

4.3.3 สิทธิชุมชนมีลักษณะเน้นการมีส่วนร่วม หมายถึง การให้ภายนอกเข้ามาร่วมสนับสนุนตั้งแต่ระดับท้องถิ่น สาธารณะและรัฐ สิทธิชุมชนไม่ใช่สิทธิความเป็นเจ้าของแบบเบ็ดเสร็จ เช่น สิทธิรัฐที่เป็นเจ้าของใช้สิทธิตนเองกีดกันภายนอกเข้ามาเกี่ยวข้องอย่างสิ้นเชิง เห็นได้จากกิจกรรมการจัดการป่าชุมชน กลุ่มออมทรัพย์ เศรษฐกิจชุมชน หรือการฟื้นฟูอัตลักษณ์ของท้องถิ่น ล้วนเป็นกิจกรรมที่ต้องการการสนับสนุนจากชุมชนท้องถิ่น ประชาสังคมและรัฐ ซึ่งชุมชนก็ได้สร้างเงื่อนไข กติกาที่มีการควบคุมจากภายนอก เพื่อป้องกันการละเมิดสิทธิชุมชน กล่าวได้ว่าสิทธิชุมชนให้ความสำคัญกับผู้ที่อยู่กินดูแลทรัพยากรเพื่อความอยู่รอดของชุมชนเป็นอันดับแรก คนภายนอกจะมาอ้างสิทธิเพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีของชุมชนเมือง มาอยู่เหนือการมีชีวิตรอดของชุมชน ไม่ได้ทำให้การมีส่วนร่วมลดหลั่นกันไปตามความจำเป็นพื้นฐานของชีวิตและสังคม อย่างไรก็ตาม โดยทั่วไปสิทธิชุมชนมักมีลักษณะการมีส่วนร่วมจากภายนอกมากกว่ากีดกัน โดยหลักการสำคัญของ “การมีส่วนร่วม” ก็คือ เป้าหมายของสิทธิชุมชน มิใช่เพื่อประโยชน์เฉพาะส่วนของชุมชนเท่านั้น แต่ต้องเป็นไปเพื่อประโยชน์ของสังคมด้วย

4.3.4 อุดมการณ์ของสิทธิชุมชนวางอยู่บนหลักพื้นฐานว่าด้วยความยั่งยืน และความเป็นธรรม เห็นได้จากการจัดการป่า การจัดการน้ำ ต้องการให้สมาชิกมีส่วนร่วมในการเข้าถึงทรัพยากร และได้รับการแบ่งปันทรัพยากรอย่างเป็นธรรม การที่ชุมชนจะอยู่รอดได้ก็ขึ้นอยู่กับฐานทรัพยากรที่ยั่งยืน การบริโภคให้หมดไปเป็นการทำลายทุนชีวิตของชุมชนโดยตรง ซึ่งอุดมการณ์สิทธิชุมชนจะมุ่งประสิทธิภาพสูงสุดจากการใช้ทรัพยากร

4.3.5 สิทธิชุมชนบนเนื้อหาที่หลากหลาย ชุมชนจำนวนมากได้อาศัยทุนทางสังคมของตนสร้างระบบ ในการจัดการตนเองเพื่อปรับสัมพันธภาพทางอำนาจในหลายรูปแบบ เช่น สิทธิการจัดการทรัพยากร สิทธิในที่อยู่อาศัย สิทธิสตรี เศรษฐกิจชุมชน เป็นต้น

4.3.6 สิทธิชุมชนเป็นขบวนการเคลื่อนไหวประชาธิปไตยจากรากหญ้า สิทธิชุมชนเป็นการต่อสู้ โดยมีเป้าหมายหลักเพื่อไปสู่ความเป็นพลักษณ์ประชาธิปไตย หรือสังคมที่เคารพความหลากหลาย หรือมีนโยบายให้แต่ละท้องถิ่นตลอดจนกลุ่มต่าง ๆ ในสังคมให้ได้มีเสรีภาพของตนเองในการกำหนดกติกาของวิถีชีวิต เศรษฐกิจ ทรัพยากรตามภูมินิเวศวัฒนธรรมของตน ทั้งนี้อยู่บนพื้นฐานความรับผิดชอบร่วมกันของสังคมด้วย รัฐต้องมีนโยบายสนับสนุนชุมชนให้มีเสรีภาพในการกำหนดกฎ กติกา ระบบสิทธิการจัดการทรัพยากร เศรษฐกิจ วิถีชีวิตวัฒนธรรมของตนเองและมีกลไกสนับสนุนความเข้มแข็งของชุมชน (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2555, น.20-24)

4.4 ลักษณะของสิทธิชุมชน

จากความเป็นธรรมชาติของสิทธิชุมชนที่เกิดขึ้น ที่ให้แต่ละท้องถิ่นมีสิทธิเสรีภาพในการกำหนดกฎ กติกา ในการบริหารจัดการทรัพยากรในท้องถิ่น เพื่อผลประโยชน์ส่วนรวมของสังคม ไพสิฐ พานิชกุล (2547, น.15) ได้สรุปไว้ว่าสิทธิชุมชนมีลักษณะที่สำคัญอยู่ 7 ประการ ดังนี้

4.4.1 อุดมการณ์ของสิทธิชุมชนเป็นอุดมการณ์ที่เกิดขึ้นเพื่อความอยู่รอดของชุมชน

4.4.2 กระบวนการในการเกิดขึ้นของสิทธิชุมชน มิได้เกิดจากความสัมพันธ์ในเชิงพันธะสัญญา หากแต่เป็นผลที่เกิดขึ้นจากกระบวนการภายในของชุมชนในแต่ละพื้นที่ที่ทดลองเรียนรู้ตั้งสมขึ้นมาเป็นส่วนหนึ่งของโครงสร้างสังคมในระดับชุมชน และในหลายๆ กรณีมีการเลียนประสบการณ์และผลิตซ้ำทางความคิด

4.4.3 สิทธิชุมชนตั้งอยู่บนสำนึกและความรับรู้ร่วมกันของชุมชนเป็นหลัก จึงมักจะไม่ปรากฏในรูปของบันทึกที่เป็นลายลักษณ์อักษร

4.4.4 สิทธิชุมชนมีกลไกในการบังคับให้เป็นไปโดยอาศัยวิธีการของแต่ละชุมชนผ่านทางระบบความสัมพันธ์ในด้านต่าง ๆ ที่มีอยู่ในชุมชน

4.4.5 สิทธิชุมชนเป็นความพยายามของชุมชนที่จะจัดความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกของชุมชนให้สอดคล้องกับการผลิตที่ทุกคนสามารถเข้าถึงและมีทางเลือก

4.4.6 สิทธิชุมชนเป็นสิทธิที่มีเงื่อนไขไม่ใช่สิทธิเด็ดขาดขึ้นอยู่กับปัจจัยทั้งหมดที่มีอยู่ในชุมชน

4.4.7 สิทธิชุมชนมักจะมิกลไกภายในชุมชนที่เกี่ยทรัพยากรที่จำเป็นต่อการดำรงชีพและให้โอกาสกับสมาชิกของชุมชน

อานันท์ กาญจนพันธุ์ (อ้างในอัยฎาฐ วสนา, 2558, น.82) ได้สรุปว่าสิทธิชุมชนในประเทศไทยมีอยู่ 2 ลักษณะ ได้แก่

1. สิทธิหน้าหมู่บ้าน หมายถึง สิทธิของส่วนรวม ซึ่งใช้ในการจัดการและควบคุมการเข้าถึงทรัพยากรในท้องถิ่นหลายประเภท เช่น ระบบชลประทานแบบเหมืองฝาย ป่าศักดิ์สิทธิ์ที่ใช้สำหรับประกอบพิธีกรรม ป่าต้นน้ำของชุมชน ป่าช้าที่เลี้ยงสัตว์ของหมู่บ้าน และวัด เป็นต้น

2. สิทธิการใช้ หมายถึง สิทธิที่เกิดขึ้นจากการกระทำ โดยจะเน้นกิจกรรมที่ทำอยู่เป็นพื้นฐานผู้ใช้จะไม่สามารถผูกขาดสิทธินั้นไว้ได้ตลอดไป เพราะสิทธิจะหมดไปเมื่อหยุดการใช้ประโยชน์แล้ว ดังนั้น สิทธิการใช้ดังกล่าวนี้จึงไม่ผูกติดกับกลุ่มคนหรือปัจเจกบุคคล แต่จะปรับเปลี่ยนผู้ครอบครองตลอดเวลา

ยศ สันตสมบัติ และคณะ (อ้างในสำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ, 2558, น.8) กล่าวว่าสิทธิชุมชน เป็นสิทธิโดยธรรมชาติหรือสิทธิขั้นพื้นฐานของชุมชน รวมทั้งเป็นอำนาจอันชอบธรรมที่ชุมชนพึงมีพึงได้อย่างถูกต้องชอบธรรม ซึ่งผู้อื่นต้องยอมรับและจะละเมิดหรือลิดรอนมิได้ และยังหมายรวมถึงการให้ชุมชนชาวบ้านมีสิทธิในการเลือกอนาคตตัวเองเป็นตัวของตัวเอง และเป็นอิสระโดยตัวเอง ซึ่งมีลักษณะ ดังนี้

1. สิทธิชุมชนจะมีความเฉพาะเจาะจงแต่ละชุมชนท้องถิ่น ซึ่งกำหนดรูปแบบสิทธิอย่างไรนั้นก็ขึ้นอยู่กับบริบททางสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมของตนเอง ทั้งนี้ ไม่สามารถกำหนดสิทธิชุมชนให้เป็นมาตรฐานเดียวกันหรือเป็นรูปแบบตายตัวได้

2. สิทธิชุมชนไม่ใช่สิทธิครอบครองเป็นเจ้าของอย่างเบ็ดเสร็จเหมือนสิทธิปัจเจกและสิทธิของรัฐที่เจ้าของสามารถใช้สิทธิของตนเองกีดกันการเกี่ยวข้องกับภายนอกได้อย่างสิ้นเชิง แต่สิทธิชุมชนให้ความสำคัญกับผู้ตกถิ่น คูแลทรัพยากรเพื่อความอยู่รอดของชุมชนเป็นอันดับแรก คนภายนอกจะมาอ้างสิทธิเพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีของชุมชนเมืองมาอยู่เหนือการมีชีวิตรอดของชุมชนไม่ได้ ระดับของการมีส่วนร่วมจึงลดหลั่นกันไปตามความจำเป็นพื้นฐานของชีวิตและสังคม

3. สิทธิชุมชนเป็นสิทธิร่วมเหนือทรัพย์สินของชุมชนที่ให้ความสำคัญกับการใช้ประโยชน์จากทรัพยากร เพื่อส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตัว เช่น สมาชิกของชุมชนซึ่งทำหน้าที่ดูแลรักษาป่าเท่านั้น จึงจะมีสิทธิใช้และได้ประโยชน์จากป่า รวมถึงการที่ชุมชนก็สามารถใช้อำนาจออกกฎเกณฑ์โดยคำนึงถึงความเป็นธรรมในสังคมเป็นสำคัญ ตัวอย่างเช่น ชุมชนหลายแห่งมีกฎเกณฑ์อนุญาตให้แต่ละเฉพาะครัวเรือนที่แต่งงานใหม่และยากจนเท่านั้น จึงจะมีสิทธิตัดไม้เพื่อใช้ส่วนตัว ในขณะที่ครัวเรือนที่มีฐานะดีจะไม่ได้สิทธิอันนั้น

เลิศชาย ศิริชัย และคณะ (2546) สิทธิชุมชนต้องอาศัยเงื่อนไขในการเกิดขึ้นการดำรงอยู่ และการคลี่คลายเปลี่ยนแปลง โดยมีเงื่อนไขต่าง ๆ ดังนี้

1. ฐานทรัพยากร คือ ปัจจัยพื้นฐาน ชุมชนจะต้องสามารถเข้าถึงทรัพยากรธรรมชาติไปพร้อมกับความอุดมการณ์ของธรรมชาติที่ดำรงอยู่ ถ้าคนทุกคนไม่สามารถเข้าถึงทรัพยากรเพื่อใช้ในการดำรงชีวิตได้ สิทธิชุมชนก็จะหมดความหมาย

2. การรื้อเครือข่ายของชุมชนท้องถิ่น เป็นการช่วยเหลือพึ่งพากันระหว่างชุมชน ทั้งการแลกเปลี่ยนทางด้านวัฒนธรรม เช่น ภูมิปัญญา ประเพณี ความเชื่อ เป็นต้น และการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ เช่น การต่อสู้เคลื่อนไหว เป็นต้น

3. อำนาจในการจัดการของชุมชน ที่จะจัดระเบียบว่าแต่ละคนสามารถเข้ามาใช้ประโยชน์จากทรัพยากรได้มากน้อยแค่ไหน เพื่อให้ทรัพยากรยังคงความสมบูรณ์ตลอดไป โดยที่คนทั้งภายในและภายนอกชุมชนสามารถใช้ทรัพยากรร่วมกันได้อย่างเท่าเทียม

ดังนั้น สรุปได้ว่า สิทธิชุมชนเป็นสิทธิอันชอบธรรมที่ชุมชนพึงมีอย่างถูกต้องชอบธรรม เป็นอุดมการณ์ที่เกิดขึ้นเพื่อความอยู่รอดของชุมชน โดยเกิดจากสร้างจิตสำนึกและการรับรู้ร่วมกันของชุมชน ซึ่งจะมีลักษณะเฉพาะเจาะจงตามบริบททางสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมของแต่ละพื้นที่ เพื่อให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการดูแลทรัพยากร มีสิทธิในการออกมาปกป้องทรัพยากรในชุมชนของตนเอง

4.5 ยุทธศาสตร์การเคลื่อนไหวสิทธิชุมชน

กฤษฎา บุญชัย (2542, น.34) การเคลื่อนไหวผลักดันสิทธิชุมชนจะต้องมีการเคลื่อนไหวโดยใช้ยุทธศาสตร์ 4 ระดับ คือ

1. ระดับวาทกรรม เป็นการสร้างความหมาย ความรู้ ความชอบธรรมให้แก่แนวคิดสิทธิชุมชน โดยทั้งนี้จะต้องสร้างวาทกรรมสิทธิชุมชนในความหมายกว้างและหลากหลาย เพื่อให้รัฐและสังคมยอมรับความหลากหลายของวัฒนธรรม อัตลักษณ์ของท้องถิ่น ระบบเศรษฐกิจ วิถีชีวิต และเชื่อมโยงให้เห็นว่าไม่ใช่เรื่องเฉพาะชุมชนชายขอบ หรือมีแต่เรื่องป่าชุมชน แต่เป็นการสร้าง

สถาบันทางสังคมของประชาชนทั้งเมืองและชนบทในการจัดการตนเอง และผลที่ได้ก็มีใช้แค่ชุมชนของตน แต่เป็นผลประโยชน์ร่วมของสังคมด้วย

2. ระดับโครงสร้าง เป็นการผลักดันให้เกิดกลไก สถาบัน ในการจัดการทรัพยากร เพื่อมาสนับสนุนการจัดการของชุมชนให้เป็นรูปธรรม เช่น มาตรการภาษีที่ดิน การปฏิรูปการถือครองที่ดิน การจัดการน้ำที่ชุมชนมีส่วนร่วม หรืออื่น ๆ ให้มีทางเลือกที่หลากหลาย เพื่อถ่ายโอนทรัพยากรและผลประโยชน์จากผู้ควบคุมทรัพยากรมาสู่คนที่เข้าถึงทรัพยากรได้น้อย พัฒนาระบบยุติธรรมให้มีประสิทธิภาพโดยสังคมร่วมตรวจสอบ กระบวนการกำหนดนโยบายที่ให้ประชาชนมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง ทั้งนี้โดยอาศัยรัฐธรรมนูญที่สนับสนุนหลักการสิทธิชุมชน และขับเคลื่อนเพื่อให้ได้นโยบายและกฎหมายของรัฐที่จะสนับสนุนสิทธิชุมชน โดยนโยบายหรือกฎหมายดังกล่าวหาใช่การกำหนดกฎระเบียบในการควบคุมชุมชน อันเป็นกลไกทางสังคมได้ดำเนินการอย่างเป็นอิสระและมีฐานะเป็นกฎหมาย การได้มาซึ่งโครงสร้างหลัก และมาตรการสนับสนุนกลไกของท้องถิ่น จะต้องมีการศึกษาวิจัยอย่างลึกซึ้ง พร้อมกับพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชน และสังคมให้ชัดเจนยิ่งขึ้น

3. การเคลื่อนไหวระดับท้องถิ่น เป็นการเคลื่อนไหวทั้งในด้านวัฒนธรรม พื้นฟูสำนึก/อัตลักษณ์ท้องถิ่น โดยสนใจมิติของอำนาจศักดิ์สิทธิ์ (Sacred) เชื่อมโยงกับอำนาจทางมิติทางเศรษฐกิจ การเมือง การพัฒนาเครือข่ายตามภูมินิเวศ กลุ่มวัฒนธรรม กลุ่มอาชีพ สนับสนุนการเคลื่อนไหวภาคประชาชนในการต่อสู้กับการละเมิดสิทธิ และสนับสนุนชุมชนพัฒนาองค์ความรู้ สถาบัน ระบบการจัดการทรัพยากร เศรษฐกิจ สังคมของตนเอง เพื่อเป็นแบบอย่างการดำรงชีวิตทางเศรษฐกิจ สังคม การเมืองที่เป็นอิสระ โดยมีองค์กรพัฒนาเอกชน นักวิชาการสนับสนุนทางวิชาการ และการผลักดัน

4. ระดับความเชื่อมโยงกับกระแสภายนอก ภายใต้อาณัติทุนนิยมเสรีในปัจจุบัน ที่รัฐร่วมกับทุนต่างชาติเข้าแย่งชิงทรัพยากรในท้องถิ่น การเคลื่อนไหวเรื่องสิทธิชุมชนจะต้องวิเคราะห์เชื่อมโยงให้เท่าทันสถานการณ์ปัจจุบัน และพัฒนารูปแบบการเคลื่อนไหวการสร้างกลไก สถาบัน ในการต่อสู้ทั้งในระดับชาติและท้องถิ่น โดยยุทธศาสตร์ทั้งหมดนี้ พุ่งเป้าไปที่สังคมมากกว่าโครงสร้างรัฐเพียงอย่างเดียว

สิทธิชุมชนจึงเป็นแนวคิดและยุทธศาสตร์การเคลื่อนไหวของประชาชนที่เผชิญปัญหาทางโครงสร้างจากรัฐและนายทุนที่ทำลายความอยู่รอดของชุมชน ที่ชุมชนอาศัยรากฐานทางทรัพยากร วัฒนธรรม ระบบเศรษฐกิจในการดำรงชีวิต เมื่อทรัพยากรถูกทำลายหรือถูกรวบงำสิทธิชุมชนจึงปรับความสัมพันธ์ทางอำนาจระหว่างชุมชนกับรัฐและสังคมให้นำมาสู่ความเท่าเทียม

และยอมรับความหลากหลายของสังคม ซึ่งมีความลึกซึ้งมากกว่าวาทกรรมเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชน การกระจายอำนาจ ประชาสังคมที่ปัจจุบันถูกรัฐบิดเบือนจนขาดพลังในการต่อสู้

เมื่อแนวคิดสิทธิชุมชนสามารถขยายพื้นที่ทางสังคมได้มากขึ้น และมีภาคปฏิบัติการมีการจัดกลไก สถาบันทางสังคมหลายรูปแบบ เพื่อมาสนับสนุนขบวนการเคลื่อนไหวสิทธิชุมชนได้มากขึ้น โดยความร่วมมือของพันธมิตรที่หลากหลาย จากองค์กรพัฒนาเอกชน นักวิชาการ กลุ่มองค์กรสาธารณะในภาคประชาสังคมร่วมสร้างพลังทางความคิดและการปฏิบัติการ ก็จะมีพลังในการปรับเปลี่ยนความสัมพันธ์ทางอำนาจให้รัฐและทุนอ่อนตัว โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกระแสโลกาภิวัตน์ ที่ความเป็นรัฐชาติหรือความเป็นชาติกำลังถูกท้าทายจากทุนนิยมโลก การเคลื่อนไหวของประชาชนจะต้องมีความชัดเจนในทางทฤษฎี ยุทธศาสตร์ และมีรูปแบบ (Model) การจัดการตนเองทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม การเมืองที่ชัดเจน เพื่อที่จะเป็นพลังในการต้านทานกระแสโลกาภิวัตน์ โดยสร้างขบวนการเคลื่อนไหวของท้องถิ่น (Localization) โดยให้ประชาชนมีส่วนร่วมสร้างนโยบาย กลไก จัดสัมพันธ์อำนาจใหม่ ไปสู่สังคมพหุลักษณะ (Pluralistic Society) ที่ความหลากหลายและเท่าเทียมกันที่สุดในที่สุด

4.6 สิทธิชุมชนตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

4.6.1 สิทธิชุมชนตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540

การรับรองสิทธิของชุมชนท้องถิ่น ได้รับการบัญญัติขึ้นเป็นครั้งแรกในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ปีพ.ศ.2540 ซึ่งถือได้ว่าเป็นจุดเริ่มต้นครั้งสำคัญในการสร้างกฎหมายด้านสิทธิชุมชน ที่ทำให้คำว่าสิทธิชุมชนเป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลายมากขึ้นในสังคมสิทธิชุมชนได้กลายเป็นเครื่องมือสำคัญในกระบวนการเคลื่อนไหวของชุมชนท้องถิ่น ที่เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อมของท้องถิ่นตนเอง โดยรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ได้มีบทบัญญัติที่เกี่ยวกับสิทธิชุมชนในการจัดการทรัพยากร - ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมไว้ ดังนี้

มาตรา 46 บุคคลซึ่งรวมตัวกันเป็นชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมย่อมมีสิทธิอนุรักษ์ หรือฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะหรือวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่นและของชาติ และมีส่วนร่วมในการจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน ทั้งนี้ตามที่กฎหมายบัญญัติ

มาตรา 56 สิทธิของบุคคลที่จะมีส่วนร่วมร่วมกับรัฐและชุมชนในการบำรุงรักษา และการได้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและ ความหลากหลายทางชีวภาพและในการคุ้มครอง ส่งเสริม และรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม เพื่อให้ดำรงชีพอยู่ได้อย่างปกติและต่อเนื่องใน

สิ่งแวดล้อมที่จะไม่ก่อให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพอนามัย สวัสดิการ หรือคุณภาพชีวิตของคนที่
ย่อมได้รับความคุ้มครอง ทั้งนี้ตามที่กฎหมายบัญญัติ

การดำเนินโครงการหรือกิจกรรมที่อาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อ
คุณภาพสิ่งแวดล้อมจะกระทำมิได้ เว้นแต่จะได้ศึกษาและประเมินผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม
รวมทั้งได้ให้องค์การอิสระซึ่งประกอบด้วยผู้แทนองค์การเอกชนด้านสิ่งแวดล้อมและผู้แทน
สถาบันอุดมศึกษาที่จัดการศึกษาด้านสิ่งแวดล้อม ให้ความเห็นประกอบก่อนมีการดำเนินการ
ดังกล่าว ทั้งนี้ตามที่กฎหมายบัญญัติ

สิทธิของบุคคลที่จะฟ้องหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ
ราชการส่วนท้องถิ่นหรือองค์กรอื่นของรัฐ เพื่อให้ปฏิบัติหน้าที่ตามที่บัญญัติไว้ในกฎหมายตาม
วรรคหนึ่งและวรรคสองย่อมได้รับความคุ้มครอง

มาตรา 59 บุคคลย่อมมีสิทธิได้รับข้อมูล คำชี้แจง และเหตุผล จาก
หน่วยงานราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือราชการส่วนท้องถิ่น ก่อนการอนุญาตหรือ
การดำเนินโครงการหรือกิจกรรมใดที่อาจมีผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม สุขภาพอนามัย
คุณภาพชีวิต หรือส่วนได้เสียสำคัญอื่นใดที่เกี่ยวกับตนหรือชุมชนท้องถิ่น และมีสิทธิแสดงความ
ความเห็นของตนในเรื่องดังกล่าว ทั้งนี้ตามกระบวนการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนที่กฎหมาย
บัญญัติ

มาตรา 61 บุคคลย่อมมีสิทธิเสนอเรื่องราวร้องทุกข์และได้รับแจ้งผลการ
พิจารณาภายในเวลาอันสมควร ทั้งนี้ตามที่กฎหมายบัญญัติ

มาตรา 79 รัฐต้องส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการ
สงวน บำรุงรักษาและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและ ความหลากหลายทางชีวภาพอย่าง
สมดุล รวมทั้งมีส่วนร่วมในการส่งเสริม บำรุงรักษา และคุ้มครองคุณภาพสิ่งแวดล้อมตามหลักการ
การพัฒนาที่ยั่งยืน ตลอดจนควบคุมและกำจัดการมลพิษที่มีผลต่อสุขภาพอนามัย สวัสดิภาพ และ
คุณภาพชีวิตประชาชน (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540, 2540)

จากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่ารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.
2540 ได้เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมในชุมชนตนเองมากขึ้น ทั้งการเปิดรับความ
คิดเห็นจากประชาชน การจัดทำประชาพิจารณ์ในพื้นที่ต่าง ๆ ก่อนการดำเนินโครงการใดโครงการ
หนึ่งที คาดว่าจะส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมในชุมชน เพื่อคุ้มครองสิทธิของชุมชน

อย่างไรก็ตามแม้ว่ารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 จะเป็น
รัฐธรรมนูญฉบับที่ฉบับหนึ่งของประเทศไทย ที่ขยายสิทธิและเสรีภาพให้ประชาชนเข้ามามี
ส่วนร่วมในชุมชนมากกว่าที่เคยมีมา แต่ก็ยังมีข้อบกพร่องอยู่หลายประการ ไม่ว่าจะเป็น การวินิจฉัย

ตีความ สิทธิตามรัฐธรรมนูญไม่สามารถบังคับใช้ได้ทั้งที่มีการระบุไว้ว่า “ทั้งนี้ตามที่กฎหมายบัญญัติ” เป็นต้น จนทำให้เกิดการถกเถียงเป็นอย่างมาก จนในที่สุดมีการยกเลิกรัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าว และได้ประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2550

4.6.2 สิทธิชุมชนตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2550

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2550 เป็นรัฐธรรมนูญที่ยังคงยึดถือหลักการสิทธิชุมชนและมีการรับรองสิทธิการรวมกลุ่ม โดยขยายการรับรองสิทธิชุมชนมากกว่ารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 เพื่อให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่นมากขึ้น โดยได้ตัดเงื่อนไขที่กำหนดให้ต้องมีกฎหมายมารองรับออกไป จึงเป็นการยอมรับสิทธิชุมชนเหนือทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชนมากกว่าสิทธิของรัฐและสิทธิของเอกชนที่มีมาแต่เดิม ทำให้ประชาชนสามารถใช้สิทธิชุมชนได้โดยไม่ต้องรอให้มีการออกกฎหมายต่าง ๆ นอกจากนี้ยังมีการคุ้มครองสิทธิชุมชนโดยบัญญัติให้โครงการที่อาจก่อผลกระทบต่อชุมชนอย่างรุนแรง จะต้องมีการศึกษาผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ รวมทั้งจัดรับฟังความคิดเห็นของชุมชนและประชาชน ก่อนที่จะมีการดำเนินโครงการและรับรองสิทธิของชุมชนในการฟ้องร้องหน่วยงานรัฐให้ปฏิบัติตามรัฐธรรมนูญ โดยรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 ได้มีบทบัญญัติเกี่ยวกับสิทธิชุมชนไว้ใน หมวดที่ 3 ส่วนที่ 12 ดังนี้

มาตรา 66 บุคคลซึ่งรวมกันเป็นชุมชน ชุมชนท้องถิ่น หรือชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม ย่อมมีสิทธิอนุรักษ์หรือฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่นและของชาติ และมีส่วนร่วมในการจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม รวมทั้งความหลากหลายทางชีวภาพอย่างสมดุลและยั่งยืน

มาตรา 67 สิทธิของบุคคลที่จะมีส่วนร่วมทั้งกับรัฐและชุมชนในการอนุรักษ์ บำรุงรักษา และการได้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและความหลากหลายทางชีวภาพ และในการคุ้มครอง ส่งเสริม และรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม เพื่อให้ดำรงชีพอยู่ได้อย่างปกติและต่อเนื่องในสิ่งแวดล้อมที่จะไม่ก่อให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพอนามัย สวัสดิภาพ หรือคุณภาพชีวิตของตน ย่อมได้รับความคุ้มครองตามความเหมาะสม

การดำเนินโครงการหรือกิจกรรมที่อาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อชุมชนอย่างรุนแรงทั้งทางด้านคุณภาพสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติ และสุขภาพ จะกระทำมิได้ เว้นแต่จะได้ศึกษาและประเมินผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมและสุขภาพของประชาชนในชุมชน และจัดให้มีกระบวนการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนและผู้มีส่วนได้เสียก่อน รวมทั้งได้ให้องค์การอิสระซึ่งประกอบด้วยผู้แทนองค์การเอกชนด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ และผู้แทนสถาบันอุดมศึกษาที่

จัดการการศึกษาด้านสิ่งแวดล้อมหรือทรัพยากรธรรมชาติหรือด้านสุขภาพ ให้ความเห็นประกอบก่อนมีการดำเนินการดังกล่าว

สิทธิของชุมชนที่จะฟ้องหน่วยงานราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ ราชการ ส่วนท้องถิ่น หรือองค์กรอื่นของรัฐที่เป็นนิติบุคคล เพื่อให้ปฏิบัติหน้าที่ตามบทบัญญัตินี้ย่อมได้รับความคุ้มครอง (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2550, 2550)

ดังนั้นจะเห็นได้ว่ารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2550 มีการบรรจุเรื่องสิทธิชุมชนให้ครอบคลุมเพื่อสร้างคามยุติธรรมในการเข้าถึงและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรสิ่งแวดล้อมมากขึ้น และในท้ายบทบัญญัติได้ตัดคำว่า “ทั้งนี้ตามที่กฎหมายบัญญัติ” ออกไป จากที่เคยปรากฏในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่ารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยทั้ง 2 ฉบับได้เล็งเห็นความสำคัญของแนวคิดสิทธิชุมชน ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อให้ประชาชนเข้ามีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่นของตนเอง เกิดจิตสำนึกที่ดีในการเป็นเจ้าของทรัพยากรธรรมชาติ และร่วมมือรักษาสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นการส่งเสริมให้เกิดสิทธิชุมชนอย่างแท้จริง

5. ความเป็นมาของชุมชนที่นำมาสู่ขบวนการเคลื่อนไหวในการคัดค้านการสร้างบ่อขยะแบบฝังกลบ

5.1 สภาพพื้นที่ในการสร้างบ่อขยะแบบฝังกลบ

บ่อขยะแบบฝังกลบที่ได้กล่าวถึงในการศึกษาคั้งนี้ มีที่ตั้งอยู่ในพื้นที่หมู่ที่ 5 บ้านคลองทราย ตำบลบางหิน อำเภอกะเปอร์ จังหวัดระนอง ซึ่งสภาพพื้นที่เดิมเป็นบ่อเลี้ยงกุ้งและสวนปาล์มบางส่วน บริเวณใกล้เคียงติดกับพื้นที่ตำบลกะเปอร์ จังหวัดระนอง โดยเจ้าของพื้นที่ได้ให้บริษัทเอกชนเช่าในการทำบ่อฝังกลบขยะ จากรายงานข้อมูลการตรวจสอบของสำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ 14 (สุราษฎร์ธานี) พบว่าบ่อขยะดังกล่าวมีเนื้อที่ใช้งานประมาณ 6 ไร่ สภาพทั่วไปบริเวณสร้างบ่อขยะแบบฝังกลบ ประกอบไปด้วย บ่อรับขยะมูลฝอยรองพื้นบ่อด้วยแผ่นพลาสติก HDPE (High density polyethylene) จำนวน 1 บ่อ มีการขุดบ่อกว้าง 40 เมตร ยาว 80 เมตร และลึกประมาณ 10 เมตร และมีบ่อรับน้ำชะขยะมูลฝอย บ่อบำบัดน้ำเสียรองพื้นบ่อด้วยแผ่นพลาสติก HDPE (High density polyethylene) จำนวน 1 บ่อ

พื้นที่โดยรอบบ่อขยะแบบฝังกลบ อยู่ใกล้กับแหล่งอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ติดกับพื้นที่ป่าชายเลน แหล่งน้ำสาธารณะ(คลองกะเปอร์) และพื้นที่ชุ่มน้ำหรือ

แรมซาไซค์ที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติและมนุษย์สร้างขึ้น ทั้งพื้นที่น้ำจืด น้ำกร่อย และน้ำเค็ม รวมไปถึงชายฝั่งทะเล และที่ในทะเลในบริเวณเมื่อน้ำลดลงต่ำสุด มีความลึกของระดับน้ำไม่เกิน 6 เมตร ซึ่งมีความสำคัญระหว่างประเทศในการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ ที่เกี่ยวข้องกับชนิดพันธุ์และชุมชนประชากรทางนิเวศของนกน้ำและปลา นอกจากนี้บริเวณดังกล่าวยังมีบ้านเรือนประชาชนตั้งอยู่จำนวน 2 ครัวเรือน ซึ่งอยู่ห่างจากบ่อขยะประมาณ 300 เมตร

สำหรับสาเหตุที่มีการสร้างบ่อขยะแบบฝังกลบสืบเนื่องจากบริษัทเอกชนแห่งหนึ่งในจังหวัดระนอง ได้ดำเนินการรับจ้างโครงการกำจัดขยะมูลฝอย ซึ่งเป็นการประมูลงานจากเทศบาลเมืองระนอง และได้กำหนดก่อสร้างบ่อขยะในพื้นที่หมู่ที่ 5 ตำบลบางหิน อำเภอกะเปอร์ จังหวัดระนอง เพราะเห็นว่าพื้นที่ตำบลบางหินอยู่ห่างไกลจากชุมชนเมืองและพื้นที่ตำบลบางหินประชาชนมีการบริหารจัดการขยะมูลฝอยภายในครัวเรือนเองยังไม่มีสถานที่กำจัดขยะ จึงดำเนินการสร้างบ่อขยะแบบฝังกลบในพื้นที่ดังกล่าว

5.2 สภาพปัญหาที่นำมาสู่ขบวนการเคลื่อนไหวในการคัดค้านการสร้างบ่อขยะแบบฝังกลบ

บ่อขยะแบบฝังกลบที่สร้างขึ้นในพื้นที่ตำบลบางหิน อำเภอกะเปอร์ จังหวัดระนอง ได้เริ่มดำเนินการสร้างบ่อขยะแบบฝังกลบขึ้นในปลายปี 2558 โดยมีบริษัทเอกชนเข้ามาดำเนินการสร้างบ่อขยะแบบฝังกลบ และรถขยะของเทศบาลเมืองระนองจะนำขยะมาทิ้งในพื้นที่ตำบลบางหินทุกวัน โดยรถหล้อ และมีประชาชนจำนวนมากในตำบลบางหินและตำบลกะเปอร์ซึ่งเป็นพื้นที่ใกล้เคียง พบเห็นว่ามีรถหล้อมาทิ้งขยะทั้งในเวลากลางวันและกลางคืน แต่ประชาชนในพื้นที่ไม่ได้รับรู้ถึงการสร้างบ่อขยะแบบฝังกลบดังกล่าว ประชาชนจึงสอบถามไปยังองค์การบริหารส่วนตำบลบางหินซึ่งเป็นหน่วยงานที่มีอำนาจหน้าที่โดยตรงในการดูแลพื้นที่ในการอนุญาตให้ภาคเอกชนดังกล่าวเข้ามาดำเนินการสร้างบ่อขยะแบบฝังกลบในพื้นที่ตำบลบางหินจึงได้รับการชี้แจงว่า บริษัทเอกชนรายดังกล่าวมีการยื่นขออนุญาตเพื่อดำเนินการก่อสร้างบ่อขยะตามพระราชบัญญัติการขุดดินและถมดิน พ.ศ.2543 ต่อเจ้าพนักงานท้องถิ่นจริง แต่ทางองค์การบริหารส่วนตำบลบางหินยังไม่ได้อนุญาตให้ภาคเอกชนรายดังกล่าวดำเนินการสร้างบ่อขยะแบบฝังกลบเนื่องจากยื่นเอกสารไม่ครบตามที่กฎหมายกำหนด และไม่มีการมายื่นเอกสารเพิ่มเติมแต่อย่างใด

ต่อมาบริษัทเอกชนได้ดำเนินการก่อสร้างและเปิดกิจการรับจ้างฝังกลบขยะจากเทศบาลเมืองระนอง โดยไม่รอการขออนุญาตจากองค์การบริหารส่วนตำบลบางหินในฐานะองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีหน้าที่ดูแลสถานที่โดยตรง และยังไม่ได้รับการออกใบรับแจ้งการขุดดินจากเจ้าพนักงานท้องถิ่น ไม่มีการออกใบอนุญาตประกอบกิจการกำจัดสิ่งปฏิกูลให้บริษัท

ดังกล่าวแต่อย่างใด ประกอบกับองค์การบริหารส่วนตำบลบางหินยังไม่มีข้อบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับการกำจัดสิ่งปฏิกูลรองรับในการพิจารณาออกใบอนุญาตในการประกอบกิจการกำจัดสิ่งปฏิกูล

เมื่อเป็นเช่นนั้นประชาชนในพื้นที่ตำบลบางหินจึงเกิดความไม่พอใจในการก่อสร้างบ่อขยะดังกล่าว เกิดการรวมตัวเคลื่อนไหวกว่า 150 คน คัดค้านให้เอกชนผู้ดำเนินการสร้างบ่อขยะแบบฝังกลบระงับหรือยกเลิกโครงการ เนื่องจากโครงการดังกล่าวส่งผลกระทบต่อประชาชนเป็นอย่างมาก ส่งผลกระทบต่อชุมชนและวิถีชีวิตของประชาชนในพื้นที่ เป็นการทำลายระบบนิเวศทรัพยากรธรรมชาตินำมาสู่ขบวนการเคลื่อนไหวระดับชุมชน เนื่องจากประชาชนในพื้นที่มีความเห็นว่าโครงการดังกล่าวไม่เหมาะสมที่จะก่อสร้างในพื้นที่ตำบลบางหิน

นอกจากนั้นยังพบว่าขั้นตอนการทำบ่อขยะแบบฝังกลบประชาชนไม่ได้มีส่วนร่วม ไม่มีการทำประชาคมหรือสอบถามความคิดเห็น ไม่ได้แจ้งหรือจัดทำประชาพิจารณ์เพื่อรับฟังความเห็นจากประชาชนในพื้นที่ก่อน ทั้งยังมีการจัดทำเอกสารที่เป็นเท็จเพื่อแสดงให้เห็นว่าการจัดประชุมเพื่อรับฟังความคิดเห็นจากประชาชนในพื้นที่แล้ว จากการสอบถามชาวบ้านหมู่ที่ 5 ตำบลบางหิน อำเภอเกาะเปอร์ จังหวัดระนอง ทราบว่าจากการประชาคมระดับหมู่บ้านเมื่อวันที่ 8 พฤศจิกายน พ.ศ.2558 เป็นการประชาคมเรื่องการก่อสร้างโครงการถนนภายในหมู่บ้าน กำนันไม่ได้พูดถึงบ่อขยะที่จะสร้างขึ้นในชุมชนซึ่งแสดงให้เห็นว่ากำนันมีวาระซ่อนเร้นแอบแฝงอยู่ หลังจากนั้นมีการนำรายชื่อชาวบ้านที่เห็นด้วยไปสวมรอยว่าเป็นเรื่องการก่อสร้างบ่อขยะแบบฝังกลบ อีกทั้งโครงการดังกล่าวไม่มีการขออนุญาตที่ถูกต้องตามกฎหมาย การดำเนินการสร้างบ่อฝังกลบบ่อขยะมีแนวโน้มที่จะส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศ และยังส่งผลกระทบต่ออำเภอเกาะเปอร์ซึ่งถือเป็นแหล่งรายได้ที่สำคัญของชาวบ้านที่ประกอบอาชีพประมงในพื้นที่ สภาพที่ตั้งของบ่อขยะอยู่ติดกับป่าชายเลนและพบว่ามีกรั่วไหลของน้ำขะลงป่าชายเลน มีน้ำซึมเข้าบ่อน้ำดินรอบบริเวณ หากดำเนินการต่อไปก็จะส่งผลกระทบต่อทรัพยากรป่าชายเลน ส่งผลต่อแหล่งน้ำกินน้ำใช้ของชาวบ้านมากขึ้น และที่สำคัญบ่อขยะอยู่ใกล้กับพื้นที่ชุ่มน้ำหรือแรมซาไซค์

ประชาชนในพื้นที่ตำบลบางหินจึงออกมารวมตัวกันออกมาเคลื่อนไหวระดับชุมชน โดยเริ่มจากการรวมตัวเคลื่อนไหวไปยังภาครัฐ นั่นคือการเสนอข้อร้องเรียนการสร้างบ่อขยะแบบฝังกลบต่อองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ถึงอำนาจหน้าที่นายกองค์การบริหารส่วนตำบลบางหินในการอนุญาตหรือยับยั้งการดำเนินกิจการบ่อขยะ แต่เมื่อการเสนอข้อร้องเรียนไม่ประสบความสำเร็จ ชาวบ้านในพื้นที่ตำบลบางหินจึงรวมตัวกันเป็นกลุ่มด้วยตนเองโดยการเดินประท้วง มีการชุมนุมบริเวณหน้าถนนเพชรเกษมในพื้นที่ตำบลบางหิน ซึ่งการเคลื่อนไหวของกลุ่มประชาชนที่คัดค้านการก่อสร้างบ่อขยะแบบฝังกลบสอดคล้องกับแนวคิดเกี่ยวกับขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแนวใหม่ ซึ่งเป็นการเคลื่อนไหวเพื่อเปลี่ยนแปลงภายใต้กรอบทางสังคม โดยไม่ต้องการเข้า

ไปช่วงชิงอำนาจรัฐ ขณะเดียวกันการเคลื่อนไหวดังกล่าว เป็นการเคลื่อนไหวของคนธรรมดาที่ต้องการเปลี่ยนแปลงให้กฎกติกาหรือกฎเกณฑ์ของสังคมใหม่ โดยให้มีการเปิดโอกาสให้ทุกคนเข้าไปมีส่วนร่วม โดยมีความสมัครใจเพื่อผลประโยชน์สาธารณะ การเคลื่อนไหวเรียกร้องดังกล่าวไม่ได้เรียกร้องผ่านกลไกรัฐ แต่เป็นการเคลื่อนไหวเพื่อเรียกร้องด้วยตนเอง ในเรื่องปัญหาสิ่งแวดล้อมก่อสร้างบ่อขยะแบบฝังกลบที่ส่งผลกระทบต่อประชาชนในพื้นที่ตำบลบางหินมีการยื่นข้อร้องเรียนไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง นั่นคือ ผู้ว่าราชการจังหวัดระนอง เพื่อขอให้ระงับหรือยกเลิกโครงการ และร้องเรียนไปยังคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติให้มาตรวจสอบโครงการดังกล่าว เนื่องจากในระยะยาวชาวบ้านมีความกังวลว่าระบบบำบัดน้ำเสีย ขยะ รวมถึงกลิ่นของขยะจะส่งผลกระทบต่อไปยังอ่าวกะเปอร์ ซึ่งถือได้ว่าเป็นแหล่งรายได้ที่สำคัญของชาวประมงพื้นบ้านในละแวกนี้

6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

กัญฉติล จิตต์หมวด (2546) ศึกษาเรื่อง “ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของชาวไทยมุสลิม : ศึกษากรณีองค์กรต่อต้านสงครามในอัฟกานิสถาน 2544-2545” โดยมีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาองค์ประกอบของการเคลื่อนไหวทางสังคมของชาวไทยมุสลิม กรณีการต่อต้านสงครามในอัฟกานิสถาน 2) เพื่อศึกษาอัตลักษณ์ของชาวไทยมุสลิมในการเคลื่อนไหวทางสังคมของชาวไทยมุสลิม กรณีการต่อต้านสงครามในอัฟกานิสถาน และ 3) เพื่อศึกษาถึงความร่วมมือระหว่างองค์กรชาวไทยมุสลิมในการดำเนินการเคลื่อนไหวทางสังคม กรณีการต่อต้านสงครามในอัฟกานิสถาน ผลการวิจัยพบว่า เป้าหมายสูงสุดของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของชาวไทยมุสลิมครั้งนี้คือสันติภาพ โดยมีการเรียกร้องให้ยุติสงครามโดยเร็ว ส่วนกิจกรรมที่มีความหลากหลายในการขับเคลื่อนขบวนการเคลื่อนไหวครั้งนี้ตั้งอยู่บนแนวทางของสันติวิธีตามวัฒนธรรมอิสลามเป็นสำคัญ โดยองค์กรการเคลื่อนไหวทางสังคมต่างมีส่วนนำเอาคำสอนของอิสลามมาสู่การปฏิบัติทั้งในส่วนที่เป็นเป้าหมาย รูปแบบและสาระของขบวนการ ซึ่งทั้งหมดนี้สะท้อนให้เห็นถึงอัตลักษณ์ร่วมของชาวไทยมุสลิม จากการศึกษาการดำเนินงานขององค์กรการเคลื่อนไหวทั้ง 6 องค์กร ที่มีสถานภาพทางกฎหมายและทางสังคมแตกต่างกัน ข้อแตกต่างขององค์กรเหล่านี้มีส่วนสำคัญในการระดมทรัพยากรในการเคลื่อนไหวทางสังคมที่แตกต่างกันไปตามศักยภาพและลักษณะของแต่ละองค์กรนั้น ๆ ซึ่งทำให้เห็นถึงการร่วมมืออย่างหลวมๆ ระหว่างองค์กรของกลุ่มชาวไทยมุสลิมในบริบทสังคมไทย

กรองกาญจน์ การเนตร (2557) ศึกษาเรื่อง “วาทกรรมของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม : ศึกษากรณีขบวนการคัดค้านโครงการท่าเรือ อำเภอท่าศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช” โดยมีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาการประกอบสร้างและการต่อสู้ของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมคัดค้านโครงการท่าเรือ อำเภอท่าศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช และ 2) เพื่อศึกษาการใช้วาทกรรมในการต่อสู้ของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมคัดค้านโครงการท่าเรือ อำเภอท่าศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช ผลการวิจัยพบว่า ขบวนการเคลื่อนไหวเริ่มต้นจากปัญญาชนท้องถิ่นเชื่อมโยงกับปัญญาชนอิสระ กลุ่มประมงพื้นบ้านในพื้นที่และพื้นที่ใกล้เคียง ผู้นำการเมืองท้องถิ่น รวมถึงเครือข่ายพันธมิตรทั้งในพื้นที่และในพื้นที่ที่อยู่ห่างไกลซึ่งมีความวิตกกังวลเรื่องผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสุขภาพของโครงการและได้รับการสนับสนุนในการเคลื่อนไหวจากขบวนการต่อต้านโรงไฟฟ้าถ่านหินในพื้นที่ใกล้เคียง ซึ่งขบวนการเคลื่อนไหวดังกล่าวใช้วาทกรรมหลัก 3 เรื่อง ได้แก่ (1) วาทกรรมเกี่ยวกับนิคมอุตสาหกรรม (2) วาทกรรมว่าด้วยผลกระทบทางลบของโครงการและการดำเนินงานทางลบในอดีตของบริษัทเจ้าของโครงการ และ (3) วาทกรรมที่เกี่ยวข้องกับการขาดธรรมาภิบาลในการดำเนินโครงการ โดยวาทกรรมทะเลร้างถูกสร้างขึ้นเป็นเครื่องมือในการลดความชอบธรรมของรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมของโครงการและต่อมามีการสร้างวาทกรรมอ่าวทองคำ ซึ่งจำเป็นต้องมีการปกป้องความมั่นคงทางอาหารเพื่อช่วงชิงความหมาย ปฏิบัติการวาทกรรมของโครงการมีหลายรูปแบบ ได้แก่ การตีความใหม่และผลิตซ้ำความหมายใหม่ๆ เพื่อลดความชอบธรรมของวาทกรรมดั้งเดิม ปฏิบัติการเชิงสัญลักษณ์เพื่อใช้ในการสร้างสำนึกร่วมของสาธารณะ รวมไปถึงการระดมการสนับสนุนจากขบวนการต่อต้านโรงไฟฟ้าถ่านหินด้วย ผลของปฏิบัติการทางวาทกรรมดังกล่าว ทำให้เกิดความสำเร็จของขบวนการในการระดมการสนับสนุนและทรัพยากรมากขึ้น และส่งผลให้การยกระดับสถานะของขบวนการในฐานะผู้แต่งสนามวาทกรรมด้วย

เทพนคร วรรณมหาชัย (2559) ศึกษาเรื่อง “ยุทธวิธีของขบวนการเคลื่อนไหวทางสิ่งแวดล้อมในการคัดค้าน รายงานวิเคราะห์ผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ โครงการเขื่อนแม่วงก์” โดยมีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษายุทธวิธีการเคลื่อนไหวของขบวนการสิ่งแวดล้อมในการคัดค้านรายงานผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ โครงการเขื่อนแม่วงก์ 2) เพื่อศึกษาบริบททางสังคม การเมืองที่มีผลต่อการระดมทรัพยากรจากคนในสังคมและกลุ่มต่าง ๆ ในสังคม และ 3) เพื่อศึกษานัยสำคัญของการรณรงค์คัดค้านรายงานผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม โครงการเขื่อนแม่วงก์ต่อการเคลื่อนไหวของขบวนการทางสังคมโดยรวมในสังคมไทย ผลการวิจัยพบว่า ยุทธวิธีของขบวนการสิ่งแวดล้อมมีเนื้อหาครอบคลุมยุทธศาสตร์สามด้าน คือ การบริหารจัดการความรู้ สื่อสารสังคมและเรียกร้อง การจัดขบวนเดินเท้าระดมการสนับสนุนจากภาคส่วนต่าง ๆ และการ

รักษาระดับความตื่นตัวของสังคม โดยอาศัยยุทธวิธีการเคลื่อนไหวผ่านโลกออนไลน์และออฟไลน์ไปพร้อมกัน เน้นการแชร์ข้อมูลข่าวสารของการเคลื่อนไหวในโลกออนไลน์ และนำเสนอข้อมูลในเชิงวิชาการผ่านเครือข่ายของคณาจารย์เพื่อสร้างความน่าเชื่อถือ ขณะเดียวกันก็ใช้การเดินเท้าเป็นปฏิบัติการวาทกรรม ข้อสรุป คือ การประท้วงแบบไม่รุนแรง ได้รับการตอบรับเกินความคาดหมาย เนื่องจากเป็นยุทธวิธีที่เข้าถึงได้ง่ายของชนชั้นกลาง นอกจากนั้นยังหลีกเลี่ยงการใช้วิธีการเผชิญหน้า และปรับเป้าหมายการคัดค้านเชื่อมมาสู่ประเด็นปัญหาในการศึกษาผลกระทบ โดยกลุ่มอนุรักษพลังวิกฤตของการเมืองแบ่งฝ่ายให้เป็นโอกาส

รังรอง ทาบุญเมือง (2559) ศึกษาเรื่อง “ขบวนการเคลื่อนไหวเพื่อคัดค้านการสร้างโรงไฟฟ้าขยะ : กรณีศึกษาเครือข่ายลุ่มน้ำแม่ทา อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน” โดยมีวัตถุประสงค์

- 1) เพื่อศึกษายุทธวิธีการเคลื่อนไหวเพื่อคัดค้านการสร้างโรงไฟฟ้าขยะของเครือข่ายลุ่มน้ำแม่ทา
- 2) เพื่อศึกษาปัจจัยที่ทำให้การเคลื่อนไหวของเครือข่ายลุ่มน้ำแม่ทาคัดค้านการสร้างโรงไฟฟ้าขยะประสบความสำเร็จในการเคลื่อนไหว และ 3) เพื่อศึกษาผลกระทบที่เกิดจากการเคลื่อนไหวของเครือข่ายลุ่มน้ำแม่ทา ผลการวิจัยพบว่า ยุทธวิธีที่เครือข่ายลุ่มน้ำแม่ทาใช้ในขบวนการเคลื่อนไหวได้แก่ (1) การสร้างกลุ่มหรือความเป็นหมู่คณะในนาม “กลุ่มรักษ์แม่ทา” (2) การยื่นหนังสือและชี้แจงด้วยวาจากับหน่วยงานต่าง ๆ (3) กองทุนสนับสนุนการเคลื่อนไหว (4) การเคลื่อนไหวเชิงสัญลักษณ์ โดยมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบการส่งสารไปตามสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในขณะนั้น เพื่อให้ถึงผู้รับสารและเป็นประเด็นที่น่าสนใจให้ติดตาม (5) การจัดเวทีเสวนา “สานพลังเครือข่ายลุ่มน้ำแม่ทา” (6) การสื่อสารทางสังคม ไม่ว่าจะเป็นด้านสื่อมวลชนหรือสื่อสังคมออนไลน์ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการทำให้การเคลื่อนไหวของกลุ่มเครือข่ายลุ่มน้ำแม่ทาประสบความสำเร็จ และ (7) การนำทุนทางวัฒนธรรมเข้ามาสร้างการมีส่วนร่วมส่วนผลกระทบที่เกิดขึ้นหลังจากเกิดขบวนการเคลื่อนไหวนั้น นับว่าเป็นผลกระทบที่เกิดขึ้นในเชิงบวก เช่น การเกิดกลุ่มเครือข่ายเฝ้าระวังป้องกันด้านสุขภาพและสิ่งแวดล้อม เกิดกลุ่มการทำงานหรือกลยุทธ์ในการปกป้องฐานทรัพยากรของชุมชนให้คงอยู่ และมีส่วนช่วยกันในการเสนอและขอยุติโครงการบางโครงการที่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อชุมชนและสิ่งแวดล้อม เช่น กรณีโรงไฟฟ้าขยะ แม้ว่าหน่วยงานภาครัฐมองว่าเป็นทางเลือกที่ดีในการแก้ไขปัญหาขยะและพลังงาน แต่กระบวนการดำเนินงานของภาครัฐขาดการมีส่วนร่วมของชุมชน ซึ่งถือได้ว่าเป็นผู้ได้รับผลกระทบโดยตรงและความเหมาะสมของพื้นที่ที่ภาครัฐมองข้าม แต่กลับให้ความสำคัญในการผลิตพลังงานมากกว่าปัญหาเรื่องขยะที่เกิดขึ้นอย่างแท้จริง

รวรวัลย์ชัช โรจนพล และจุมพล หนิมพานิช (2556) ศึกษาเรื่อง “สิทธิชุมชนในการเคลื่อนไหวเพื่อการจัดการทรัพยากรที่ดิน ป่า และน้ำที่ยั่งยืน : กรณีศึกษาขบวนการเคลื่อนไหวทาง

สังคมแนวใหม่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ในช่วง 2531-2553” โดยมีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาการใช้สิทธิชุมชนตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 และ พ.ศ.2550 ของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแนวใหม่ ในการเคลื่อนไหวเพื่อนำไปสู่เป้าหมายในการจัดการทรัพยากร อาทิ ที่ดิน ป่า และน้ำ ที่ยั่งยืน 2) เพื่อศึกษากลยุทธ์หลักในการระดมทรัพยากรของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมดังกล่าว เพื่อนำไปสู่การกระทำร่วมกันของสมาชิกของขบวนการ 3) เพื่อศึกษาการใช้โอกาสทางการเมืองเชิงโครงสร้าง เพื่อให้ให้นักการเมืองและสังคมตระหนักถึงปัญหา และ 4) เพื่อศึกษาเครื่องมือในการต่อสู้ของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมดังกล่าวและวิธีการสร้างกรอบการจูงใจโดยใช้วาทกรรมหรือการใช้ถ้อยคำที่กระตุ้นให้ประชาชนหรือสมาชิกของขบวนการออกมาร่วมกันในการเคลื่อนไหว โดยการวิจัยนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสานระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณกับการวิจัยเชิงคุณภาพ ผลการวิจัยพบว่า (1) การใช้สิทธิชุมชนตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2550 ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก (2) กลยุทธ์หลักที่ใช้ในการระดมทรัพยากร 2 ลำดับแรก คือ กลยุทธ์ด้านเป้าหมายที่ขบวนการกำหนดไว้ทำให้คนเห็นว่ามีโอกาสสำเร็จมากเพียงพอ และกลยุทธ์ที่ทำให้คนเห็นถึงผลประโยชน์ที่จะเกิดร่วมกันของกลุ่มหรือของขบวนการ (3) การใช้โอกาสทางการเมืองเชิงโครงสร้างเพื่อช่วยให้นักการเมืองและสังคมตระหนักถึงปัญหาที่เกิดขึ้นยังอยู่ในระดับปานกลาง โดยขบวนการเคลื่อนไหวไม่ได้ให้ความสำคัญมากนักต่อความเข้มแข็งหรือความอ่อนแอของรัฐบาลในขณะนั้น และ (4) การใช้เครื่องมือในการต่อสู้โดยการสร้างวาทกรรมเพื่อจูงใจให้คนเข้าร่วมขบวนการยังอยู่ในระดับปานกลาง เนื่องจากแกนนำยังขาดความรู้ ความเข้าใจ ต่อสิ่งที่เรียกว่าวาทกรรมในฐานะเครื่องมือที่ใช้ในการจูงใจคนให้มาเข้าร่วมขบวนการเคลื่อนไหว

บทที่ 3

วิธีดำเนินการศึกษา

การวิจัยเรื่อง ขบวนการเคลื่อนไหวภาคประชาชนในการคัดค้านการสร้างบ่อขยะแบบฝังกลบ:กรณีศึกษาตำบลบางหิน อำเภอกะเปอร์ จังหวัดระนอง ผู้วิจัยใช้รูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) โดยศึกษาข้อมูลจากเอกสารและการวิจัยภาคสนามเป็นสำคัญ โดยมีวิธีการดำเนินการศึกษา ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
3. การเก็บรวบรวมข้อมูล
4. การวิเคราะห์ข้อมูล

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1 ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ คือ แกนนำชาวบ้าน ผู้นำชุมชน ประชาชนที่เข้าร่วมขบวนการเคลื่อนไหวในการคัดค้านการสร้างบ่อขยะแบบฝังกลบ ที่ดำเนินการสร้างในพื้นที่ หมู่ที่ 5 บ้านคลองทราย ตำบลบางหิน อำเภอกะเปอร์ จังหวัดระนอง และข้าราชการส่วนภูมิภาคที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการรับเรื่องร้องเรียน ร้องทุกข์ในขบวนการเคลื่อนไหวดังกล่าว

1.2 กลุ่มตัวอย่าง

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยแบ่งประชากรออกเป็น 4 กลุ่ม รวมทั้งหมด 13 คน ดังนี้

1.2.1 กลุ่มที่ 1 กลุ่มแกนนำชาวบ้าน จำนวน 3 คน

- 1) นายประจักษ์ วงษ์ลำดับ (แกนนำชาวบ้าน)
- 2) นายปรมินทร จอมเทพมาลา (แกนนำชาวบ้าน)
- 3) นายลูกมาน มะหำหมาด (แกนนำชาวบ้าน)

1.2.2 กลุ่มที่ 2 กลุ่มผู้นำชุมชนที่เข้าร่วมการเคลื่อนไหว จำนวน 3 คน

1) นายคล้า กกล้าศึก	(โต๊ะอิหม่าม)
2) นายจำเนียร สาลี	(ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 5)
3) นายอนุชา หาญจิตร	(ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 2)

1.2.3 กลุ่มที่ 3 กลุ่มประชาชนที่เข้าร่วมการคัดค้านการสร้างบ่อขยะแบบฝังกลบ

จำนวน 5 คน

1) นางสิริวรรณ สุริยงค์	(ประชาชนที่เข้าร่วมการเคลื่อนไหว)
2) นายคนทรส แสงสุวรรณ	(ประชาชนที่เข้าร่วมการเคลื่อนไหว)
3) นางเพ็ญโกศล แสงเผือก	(ประชาชนที่เข้าร่วมการเคลื่อนไหว)
4) นางสาวจินตนา หนูรักษ์	(ประชาชนที่เข้าร่วมการเคลื่อนไหว)
5) นางสุขใจ หาบุญ	(ประชาชนที่เข้าร่วมการเคลื่อนไหว)

1.2.4 กลุ่มที่ 4 กลุ่มข้าราชการส่วนภูมิภาค จำนวน 2 คน

1) นายอำนาจ เทพรักษ์	(สาธารณสุขอำเภอเกาะเปอร์)
2) นายมาณพ เรืองสวัสดิ์	(ปลัดอำเภอฝ่ายความมั่นคง)

2. เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

เครื่องมือที่ผู้วิจัยใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ แบบสัมภาษณ์ (interview) โดยสร้างขึ้นจากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

2.1 การศึกษาข้อมูลจากเอกสาร โดยศึกษาค้นคว้ารวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับแนวคิด ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแนวใหม่เพื่อใช้อธิบายเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ทฤษฎีการระดมทรัพยากรที่แกนนำชาวบ้านใช้ในการระดมประชาชนเข้าร่วมขบวนการเคลื่อนไหว แนวคิดเกี่ยวกับสิทธิชุมชน ความเป็นมาของชุมชนที่นำมาสู่ขบวนการเคลื่อนไหวในการคัดค้านการสร้างบ่อขยะแบบฝังกลบ จากสื่อออนไลน์ต่าง ๆ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยเรื่องนี้

2.2 การศึกษาภาคสนาม ผู้วิจัยจะลงพื้นที่ด้วยตนเองในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยใช้การสัมภาษณ์แบบเชิงลึก (In-depth interview) ซึ่งสร้างแบบสัมภาษณ์ผสมผสานกันระหว่างแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured interview) และแบบสัมภาษณ์ไม่มีโครงสร้าง (Unstructured interview) โดยสัมภาษณ์ข้อมูลจากแกนนำชาวบ้าน ผู้นำชุมชน ประชาชนผู้ที่มีส่วนร่วมโดยตรงในขบวนการเคลื่อนไหวคัดค้านการสร้างบ่อขยะแบบฝังกลบ และข้าราชการส่วนภูมิภาคผู้มีส่วน

เกี่ยวข้องในกระบวนการร้องเรียน ร้องทุกข์โดยโครงสร้างแบบสัมภาษณ์จะแบ่งออกเป็น 4 ประเด็นหลักๆ ดังนี้

ประเด็นที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์

ประเด็นที่ 2 รูปแบบการเคลื่อนไหวที่ขบวนการเคลื่อนไหวใช้ในการคัดค้านการ สร้างบ่อขยะแบบฝังกลบ

ประเด็นที่ 3 วิธีการระดมทรัพยากรของขบวนการเคลื่อนไหวภาคประชาชนในการคัดค้านการสร้างบ่อขยะแบบฝังกลบ ที่ทำให้ประชาชนเข้าร่วมขบวนการเคลื่อนไหว

ประเด็นที่ 4 สาเหตุที่ทำให้ขบวนการเคลื่อนไหวภาคประชาชนในการคัดค้านการสร้างบ่อขยะแบบฝังกลบประสบความสำเร็จในการเคลื่อนไหว

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสัมภาษณ์ จากกลุ่มตัวอย่าง รวมทั้งหมด 13 คน โดยใช้วิธีสุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ซึ่งมีวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

3.1 ข้อมูลและแหล่งข้อมูล

3.1.1 ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) ผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก แกนนำชาวบ้าน ผู้นำชุมชน ประชาชนผู้เข้าร่วมขบวนการเคลื่อนไหวการคัดค้านการสร้างบ่อขยะแบบฝังกลบ ที่สร้างขึ้นในพื้นที่หมู่ที่ 5 บ้านคลองทราย ตำบลบางหิน อำเภอกะเปอร์ จังหวัดระนอง และได้จากการสัมภาษณ์ข้าราชการส่วนภูมิภาคที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการรับเรื่องร้องเรียน ร้องทุกข์ในขบวนการเคลื่อนไหวดังกล่าว

3.1.2 ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) ศึกษาค้นคว้าแหล่งข้อมูลที่มีผู้รวบรวมไว้แล้วจากเอกสาร หนังสือ บทความ วารสารเกี่ยวกับแนวคิด ทฤษฎีต่าง ๆ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และสื่อสิ่งพิมพ์อินเทอร์เน็ต

3.2 การเก็บรวบรวมข้อมูล

3.2.1 ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับขบวนการเคลื่อนไหวภาคประชาชนในการคัดค้านการสร้างบ่อขยะแบบฝังกลบ

3.2.2 กำหนดประเด็นที่จะสร้างแบบสัมภาษณ์

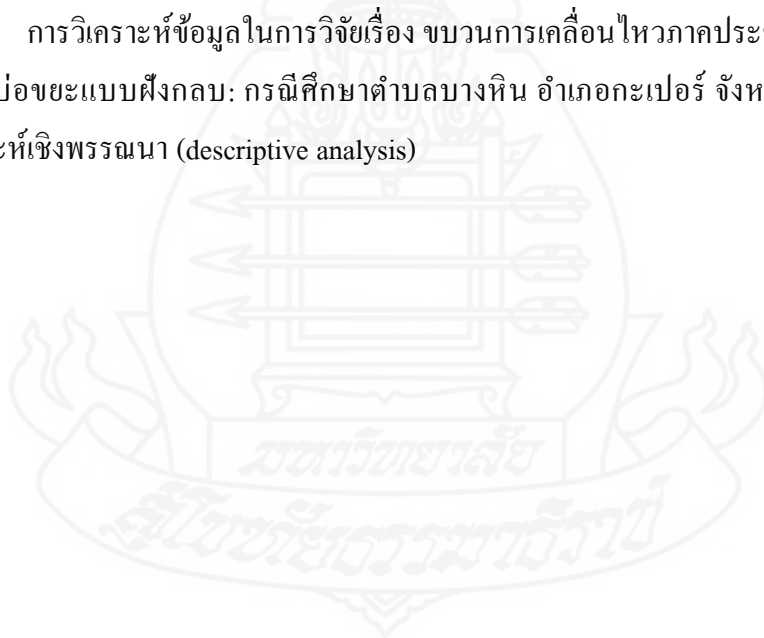
3.2.3 สร้างแบบสัมภาษณ์ โดยอาศัยประเด็นที่กำหนดขึ้นมา

3.2.4 นำแบบสัมภาษณ์เสนออาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อตรวจสอบความถูกต้อง

- 3.2.5 นำแบบสัมภาษณ์มาแก้ไข ปรับปรุง ตามข้อเสนอแนะของอาจารย์ที่ปรึกษา
- 3.2.6 ส่งแบบสัมภาษณ์ให้อาจารย์ที่ปรึกษาตรวจสอบอีกครั้ง ก่อนลงพื้นที่สัมภาษณ์ในภาคสนาม
- 3.2.7 จัดเตรียมแบบสัมภาษณ์ เพื่อลงพื้นที่สัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 13 ชุด
- 3.2.8 นัดหมายผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ล่วงหน้า โดยนัดสถานที่ วัน เวลาตามความสะดวกของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ เพื่อกำหนดวันลงพื้นที่
- 3.2.9 ลงพื้นที่สัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง
- 3.2.10 ตรวจสอบความครบถ้วนของเนื้อหาในแบบสัมภาษณ์
- 3.2.11 ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์ที่ได้รับการวิเคราะห์ข้อมูลแล้วและถอดความข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เพื่อจัดทำรูปแบบงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ต่อไป

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยเรื่อง ขบวนการเคลื่อนไหวภาคประชาชนในการคัดค้านการสร้างบ่อขยะแบบฝังกลบ: กรณีศึกษาตำบลบางหิน อำเภอกะเปอร์ จังหวัดระนอง ผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์เชิงพรรณนา (descriptive analysis)

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลงานวิจัยเรื่อง “ขบวนการเคลื่อนไหวภาคประชาชนในการคัดค้านการสร้างบ่อขยะแบบฝังกลบ: กรณีศึกษาตำบลบางหิน อำเภอกะเปอร์ จังหวัดระนอง” ผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือในการศึกษาวิจัย นอกจากนี้ยังมีการศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง หนังสือ บทความ และงานวิจัย โดยอาศัยแนวคิดและทฤษฎีเป็นกรอบในการวิเคราะห์ ซึ่งผู้วิจัยได้แบ่งผลการวิเคราะห์ข้อมูลออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

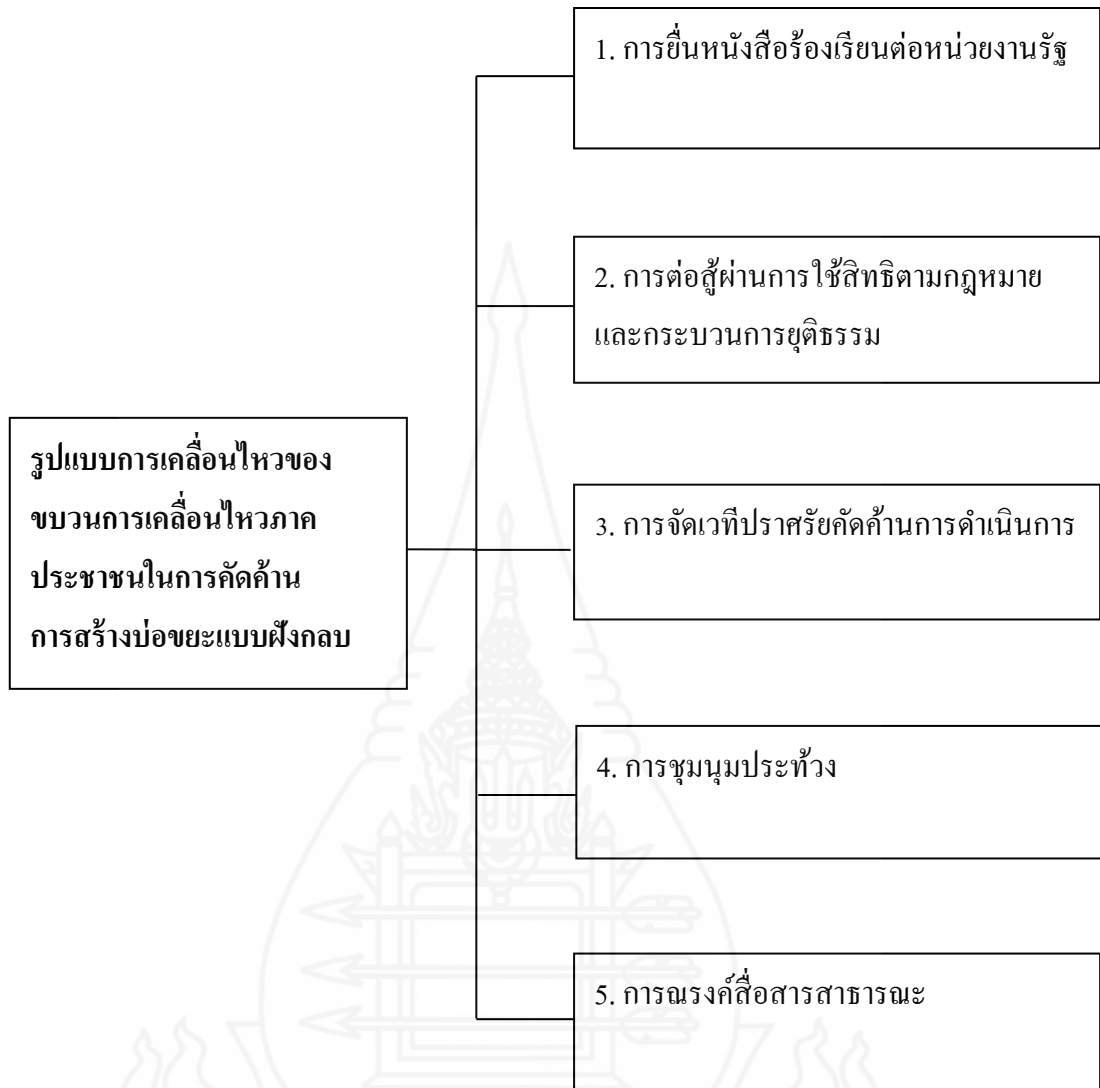
ตอนที่ 1 รูปแบบการเคลื่อนไหวของขบวนการเคลื่อนไหวภาคประชาชนในการคัดค้านการสร้างบ่อขยะแบบฝังกลบ ในตำบลบางหิน อำเภอกะเปอร์ จังหวัดระนอง

ตอนที่ 2 วิธีการระดมทรัพยากรของขบวนการเคลื่อนไหวภาคประชาชนในการคัดค้านการสร้างบ่อขยะแบบฝังกลบ ในตำบลบางหิน อำเภอกะเปอร์ จังหวัดระนอง

ตอนที่ 3 สาเหตุที่ทำให้ขบวนการเคลื่อนไหวภาคประชาชนในการคัดค้านการสร้างบ่อขยะแบบฝังกลบ ในตำบลบางหิน อำเภอกะเปอร์ จังหวัดระนองประสบความสำเร็จในการเคลื่อนไหว

ตอนที่ 1 รูปแบบการเคลื่อนไหวของขบวนการเคลื่อนไหวภาคประชาชนในการคัดค้านการสร้างบ่อขยะแบบฝังกลบ

จากการลงพื้นที่เก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 13 คน ในการคัดค้านการสร้างบ่อขยะแบบฝังกลบ ในตำบลบางหิน อำเภอกะเปอร์ จังหวัดระนอง ผู้วิจัยได้สรุปประเด็นรูปแบบการเคลื่อนไหวของขบวนการเคลื่อนไหวภาคประชาชนในการคัดค้านการสร้างบ่อขยะแบบฝังกลบ ได้ดังนี้

ภาพที่ 4.1 รูปแบบการเคลื่อนไหวกของขบวนการเคลื่อนไหวกภาคประชาชนในการคัดค้าน
การสร้างบ่อขยะแบบฝังกลบ

ที่มา : ผู้วิจัย

1.1 การยื่นหนังสือร้องเรียนต่อหน่วยงานรัฐ

บ่อขยะแบบฝังกลบในพื้นที่หมู่ที่ 5 ตำบลบางหิน อำเภอเกาะเปอร์ จังหวัดระนอง ได้เริ่มดำเนินการสร้างในปลายปี 2558 จากการประมุขงานของเทศบาลเมืองระนอง เพื่อจ้างบริษัทเอกชน ฝังกลบขยะที่เก็บได้ภายในเขตเทศบาลเมืองระนอง เพื่อรองรับนโยบายการแก้ไขปัญหาขยะมูลฝอยของทางคณะกรรมการความสงบแห่งชาติ ที่ให้มีการจัดหาที่ทิ้งขยะ หลังจากการประมุขงานห้างหุ้นส่วนจำกัด ทัศนียภาพการโยธาเป็นผู้ชนะการประมูล จึงได้จัดหาสถานที่ทิ้งขยะที่เก็บภายในเขตเทศบาลเมืองระนอง นั่นคือ ในพื้นที่หมู่ที่ 5 ตำบลบางหิน อำเภอเกาะเปอร์ จังหวัดระนอง ซึ่งสถานที่ดังกล่าวเดิมเป็นบ่อเลี้ยงกุ้ง และสวนป่าลุ่มบางส่วน โดยเจ้าของบ่อกุ้งได้ให้ห้างหุ้นส่วนจำกัดทัศนียภาพการโยธาเข้าในการทำเป็นบ่อฝังขยะ หลังจากนั้นรถขยะของเทศบาลเมืองระนองจึงนำขยะมาทิ้งในพื้นที่ตำบลบางหินทุกวัน โดยที่ชาวบ้านในพื้นที่ไม่ได้รับรู้ถึงการสร้างบ่อขยะแต่อย่างใด เมื่อเป็นเช่นนั้นประชาชนในพื้นที่ตำบลบางหินและประชาชนในพื้นที่ตำบลใกล้เคียงจึงเกิดความไม่พอใจในการก่อสร้างบ่อขยะดังกล่าว นำมาสู่เหตุการณ์การคัดค้านการสร้างบ่อขยะแบบฝังกลบเมื่อเดือนมกราคม ปี 2559 เนื่องจากชาวบ้านเกรงว่าจะเกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม สภาพพื้นที่ตั้งของบ่อขยะอยู่ติดกับป่าชายเลน รวมถึงอยู่ใกล้แหล่งน้ำกินน้ำใช้ของชาวบ้าน และที่สำคัญบ่อขยะอยู่ใกล้กับพื้นที่ชุ่มน้ำหรือแรมซาไซต์ ชาวบ้านมีความกังวลว่าในระยะยาวระบบบำบัดน้ำเสีย ขยะ รวมถึงกลิ่นของขยะจะส่งผลกระทบต่ออ่าวเกาะเปอร์ ซึ่งถือว่าเป็นแหล่งรายได้ที่สำคัญของชาวประมงพื้นบ้านในละแวกนี้ นอกจากนี้ยังพบว่าขั้นตอนการทำบ่อขยะแบบฝังกลบประชาชนไม่ได้มีส่วนร่วม ไม่มีการทำประชาคมหรือสอบถามความคิดเห็น ไม่ได้แจ้งหรือจัดทำประชาพิจารณ์เพื่อรับฟังความเห็นจากประชาชนในพื้นที่ก่อน ประชาชนในพื้นที่ตำบลบางหินและพื้นที่ใกล้เคียงจึงออกมารวมตัวกันออกมาเคลื่อนไหวระดับชุมชนในหลากหลายรูปแบบ เพื่อคัดค้านให้เอกชนผู้ดำเนินการสร้างบ่อขยะแบบฝังกลบระงับหรือยกเลิกโครงการ

สำหรับรูปแบบการเคลื่อนไหวในการคัดค้านการสร้างบ่อขยะแบบฝังกลบ ที่กลุ่มคัดค้านนำมาใช้ คือ การยื่นหนังสือร้องเรียนต่อหน่วยงานรัฐ ซึ่งเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามาแจ้งเรื่องร้องเรียน ร้องทุกข์ ในเรื่องที่ประชาชนได้รับความเดือดร้อน ไม่ได้ได้รับความเป็นธรรม เป็นการรับฟังความคิดเห็นของประชาชน และตรวจสอบการทำงานของหน่วยงานรัฐ เพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชนและทำให้ประชาชนได้รับความเป็นธรรมในการใช้ชีวิตมากขึ้น

จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ แกนนำชาวบ้าน ผู้นำชุมชนที่เข้าร่วมการเคลื่อนไหว และประชาชนที่เข้าร่วมการคัดค้าน ได้ให้ข้อมูลไปในทางเดียวกันว่าจากการรวมตัวเคลื่อนไหวคัดค้านการสร้างบ่อขยะในพื้นที่ตำบลบางหิน แกนนำได้มีการต่อสู้ในนามกลุ่ม โดยสร้างกลุ่มเพื่อคัดค้านบ่อขยะ ที่มีชื่อว่า “กลุ่มพิทักษ์อ่าวเกาะเปอร์” ซึ่งกลุ่มดังกล่าวได้มีการจดทะเบียนถูกต้องตามกฎหมาย ทำให้การต่อสู้คัดค้านเป็นรูปธรรมมากขึ้น ซึ่งแกนนำมองว่าการต่อสู้ในนามกลุ่มจะทำให้

การเคลื่อนไหวมีทิศทาง เป็นรูปเป็นร่างและมีความน่าเชื่อถือมากขึ้น ทำให้คนที่เข้ามาโจมตี สลายการคัดค้านบ่อขยะทำได้ยากขึ้น นอกจากนี้ยังทำให้การยื่นหนังสือไปยังหน่วยงานต่าง ๆ ทำได้ง่ายขึ้น โดยได้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ ดังนี้

“ตอนนั้นพอเราเห็นว่า มีผู้ใหญ่ช่วยเข้ามาช่วยคัดค้าน และก็มีผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน เราก็เลยที่เราได้จำนวนคนพอสมควร 7 คน ตำรวจก็ว่าเราควรทำให้เป็นรูปเป็นร่าง เดียวเขาจะว่าเราไม่มีตัวตน เราเลยตั้งกลุ่มขึ้นมาว่าใครเป็นประธาน วางโครงสร้าง ตั้งชื่อว่า กลุ่มพิทักษ์อ่าวกะเปอร์ เพราะการรวมกลุ่มแบบนี้ทำให้การต่อสู้ง่ายกว่าการต่อสู้เป็นบุคคล การทำเป็นกลุ่มคนดียากขึ้น พอตั้งเป็นกลุ่มพิทักษ์อ่าวกะเปอร์ เราก็ไปประชุมกันที่บ้าน โตะอิหม่าม เพื่อหาประธานกลุ่ม รองประธาน เลขาค่าเงินตามโครงสร้าง พี่ก็เสนอว่าด้วยวิวุฒิผู้ใหญ่ช่วยจะเป็นผู้นำ แต่แก่ปฏิเสธ แกเลยขอถอนตัว แกบอกว่าแกเป็นผู้ใหญ่บ้าน แต่พี่มองว่าผู้ใหญ่บ้านก็ช่วยกันต่อสู้ได้ เราสู้เพื่อชาวบ้าน ผู้ใหญ่นักกับผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านคนนึงเลยขอถอนตัว เขาไม่ร่วมรายชื่อด้วย ไม่ร่วมจดทะเบียนด้วย วันที่เราส่งรายชื่อเลยต้องเอาครูเล็ก ครูลีเข้ามาเพื่อให้ครบองค์ประกอบ” (นายปรมิตร จอมเทพมาลา แกนนำชาวบ้าน สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 7 มิถุนายน 2563)

“ตอนนั้นที่เราเข้าร่วม แกนนำเขามีการต่อสู้ในกลุ่มพิทักษ์อ่าวกะเปอร์ เป็นกลุ่มที่เกิดขึ้นจากเรื่องนี้นะ เท่าที่รู้ถ้าเราไม่มีกลุ่ม เวลาไปยื่นเรื่อง ยื่นหนังสืออะไร เขาก็จะไม่รับเรื่อง ถ้าไปยื่นแบบตัวบุคคลมันไม่มีความน่าเชื่อถือ เขาจึงต้องมีการจัดตั้งกลุ่มนี้ขึ้นมาเพื่อให้มีความน่าเชื่อถือมากขึ้น” (นางสิริวรรณ สุริยงค์ ประชาชนที่เข้าร่วมการเคลื่อนไหว สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 6 มิถุนายน 2563)

การยื่นหนังสือร้องเรียนต่อหน่วยงานต่าง ๆ ของขบวนการเคลื่อนไหวในการคัดค้านการสร้างบ่อขยะจึงเป็นการยื่นในนาม “กลุ่มพิทักษ์อ่าวกะเปอร์” โดยแกนนำจะเป็นผู้ยื่นหนังสือไปยังหน่วยงานรัฐทั้งหน่วยงานในเขตพื้นที่จังหวัดระนองและหน่วยงานนอกเขตพื้นที่จังหวัดระนอง ประกอบไปด้วยหน่วยงานต่าง ๆ ดังนี้

1.1.1 องค์การบริหารส่วนตำบลบางหิน

องค์การบริหารส่วนตำบลบางหินเป็นหน่วยงานแรกที่ทางกลุ่มผู้คัดค้านมีการยื่นหนังสือร้องเรียน เนื่องจากเป็นหน่วยงานรัฐในพื้นที่ซึ่งมีอำนาจหน้าที่ดูแลตำบลบางหินโดยตรง เพื่อให้ทางองค์การบริหารส่วนตำบลบางหินออกมายี่แจงในเรื่องที่เกิดขึ้น และมีคำสั่งยกเลิกโครงการสร้างบ่อขยะโดยวิธีการฝังกลบ โดยกลุ่มผู้คัดค้านมองว่าการคัดค้านการสร้างบ่อขยะเป็นหน้าที่ของนายกองค์การบริหารส่วนตำบลบางหินที่ต้องดำเนินการ เพราะโครงการบ่อขยะที่เกิดขึ้นขัดต่อกฎหมาย เหตุใดนายกองค์การบริหารส่วนตำบลบางหินจึงไม่ดำเนินการยกเลิกโครงการดังกล่าว และหากทางองค์การบริหารส่วนตำบลบางหินยังไม่ดำเนินการยับยั้งโครงการที่เกิดขึ้นกลุ่มผู้คัดค้านจะเข้าแจ้งความดำเนินการตามกฎหมาย ซึ่งผลจากที่ทางกลุ่มผู้คัดค้านยื่นหนังสือร้องเรียน องค์การบริหารส่วนตำบลบางหินในฐานะ

หน่วยงานรัฐในพื้นที่ ได้บ้ายเบี่ยงถึงเรื่องที่เกิดขึ้น มีการอ้างว่าเขาไม่ได้อนุญาตให้บริษัทเอกชนรายดังกล่าวเข้ามาดำเนินการสร้างบ่อขยะ เนื่องจากไม่มีกฎหมายเกี่ยวกับข้อบัญญัติการกำจัดสิ่งปฏิกูลของทางหน่วยงาน สอดคล้องกับเอกสารประกอบของกลุ่มพิทักษ์อ่าวกะเปอร์และคำสัมภาษณ์ ดังนี้

กลุ่มพิทักษ์อ่าวกะเปอร์ ได้ยื่นหนังสือร้องเรียนต่อองค์การบริหารส่วนตำบลบางหิน เมื่อวันที่ 10 มกราคม 2559 เพื่อให้องค์การบริหารส่วนตำบลบางหินมีคำสั่งยกเลิกโครงการกำจัดขยะมูลฝอยโดยวิธีฝังกลบของห้างหุ้นส่วนจำกัดกัญญาพัชรการ โยธา ที่ขัดต่อระเบียบและกฎหมาย เนื่องจากท่านเป็นผู้มีอำนาจสั่งการดังกล่าวตามพระราชบัญญัติสภาพตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ.2537 ส่วนที่ 2 และส่วนที่ 3 ว่าด้วยอำนาจหน้าที่ของนายกองค์การบริหารส่วนตำบล (2) สั่ง อนุญาต และอนุมัติเกี่ยวกับราชการขององค์การบริหารส่วนตำบล (7) คุ้มครองดูแล และบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และขอความอนุเคราะห์สำเนาโครงการฉบับเต็ม รวมถึงเอกสารแนบท้ายโครงการ (ไม่รวมเอกสารที่เป็นนิติบุคคลของห้างหุ้นส่วน) เพื่อเป็นข้อมูลประกอบการอธิบายชี้แจงและทำความเข้าใจถึงผลกระทบของโครงการดังกล่าวต่อชุมชน ท้ายนี้ การดำเนินการคัดค้าน ต่อต้านของกลุ่มพิทักษ์อ่าวกะเปอร์ต่อการดำเนินโครงการดังกล่าว แท้จริงแล้วเป็นหน้าที่ของท่านนายกองค์การบริหารส่วนตำบลโดยตรง โครงการดังกล่าวอยู่ในมือของท่าน ท่านรับรู้รับทราบก่อนพวกเรา เหตุใดท่านไม่ระงับ ยับยั้งยกเลิกโครงการเสียแต่แรก หรือท่านไม่รู้ว่โครงการดังกล่าวดำเนินการขัดต่อกฎหมาย หรือว่าอยู่ในระหว่างการตรวจสอบของท่าน วันนี้ทางกลุ่มของเราไม่สามารถรอได้อีกต่อไป จึงเรียนมายังท่านเพื่อโปรดดำเนินการตามข้อเสนอดังกล่าว ก่อนที่ทุกอย่างจะสายไป พ้นจากนี้เราจะเข้าแจ้งความดำเนินการตามกฎหมาย ตามลำดับ (เอกสารประกอบของกลุ่มพิทักษ์อ่าวกะเปอร์ ลงวันที่ 10 มกราคม 2559)

“ใน ส่วน อบต.บางหินหน่วยงานแรกที่เราร้องเรียนไป เขาก็บ้ายเบี่ยงว่าเขาไม่มีอำนาจ ไม่ได้อนุญาตให้บริษัทเข้ามาดำเนินการเลย เพราะเขาไม่มีกฎหมายเกี่ยวกับข้อบัญญัติขยะ” (นายปรมิตร จอมเทพมาลา แกนนำชาวบ้าน สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 7 มิถุนายน 2563)

1.1.2 ที่ว่าการอำเภอกะเปอร์

หลังจากการยื่นหนังสือร้องเรียนไปยังองค์การบริหารส่วนตำบลบางหินไม่ประสบความสำเร็จ ผลตอบกลับไม่เป็นที่พอใจ กลุ่มผู้คัดค้านจึงมีการยื่นหนังสือต่อหน่วยงานส่วนภูมิภาคในระดับอำเภอ เพื่อให้หน่วยงานลงพื้นที่ตรวจสอบสภาพปัญหาที่เกิดขึ้น ทางอำเภอกะเปอร์จึงมีการส่งเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องซึ่งเป็นปลัดอำเภอและสาธารณสุขมาตรวจสอบบ่อขยะพร้อมกับเชิญกลุ่มผู้คัดค้านเข้าร่วมประชุม หรือร่วมกันถึงปัญหาที่เกิดขึ้น ผ่านบทสัมภาษณ์ ดังนี้

“มียื่นที่ไปอำเภอ ทางอำเภอเขาก็ส่งเจ้าหน้าที่มีปลัดน้องเป็นปลัดป้องกัน พร้อมกับสาธารณสุขอำเภอตรวจสอบพื้นที่” (นายจำเนียร สาลี ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 5 สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 6 มิถุนายน 2563)

“หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับผมก็มีการยื่นหนังสือมาอำเภอ แคนนำปรมินทรเขมา ขึ้นเอง นายอำเภอก็เลยมีการเรียกหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมาประชุม หรือ เพื่อหาทางออกเรื่องนี้” (นายมาณฑป เรืองสวัสดิ์ ปลัดอำเภอฝ่ายความมั่นคง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 10 มิถุนายน 2563)

1.1.3 ศาลากลางจังหวัดระนอง

จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง พบว่า การยื่นหนังสือร้องเรียนต่อหน่วยงานรัฐในครั้งนี้ กลุ่มผู้คัดค้านมีการยื่นหนังสือไปยังศาลากลางจังหวัดระนอง เพื่อให้จังหวัดระนองชี้แจงรายละเอียดที่แท้จริงในการดำเนินการสร้างบ่อขยะแบบฝังกลบในพื้นที่ตำบลบางหิน พิจารณาว่าการสร้างบ่อขยะดังกล่าวไม่มีความเหมาะสมที่จะดำเนินการ ชาวบ้านได้รับความเดือดร้อน จังหวัดระนองจึงเชิญกลุ่มผู้คัดค้านพร้อมทั้งห้างหุ้นส่วนจำกัดกัญญาพัชรการ โยธาเข้าร่วมประชุมพร้อมกัน เพื่อหารือทางออกในการแก้ไขเรื่องนี้ ตามคำสัมภาษณ์ ดังนี้

“เราไปยื่นหนังสือที่ศาลากลางระนองให้เขารับรู้ว่าชาวบ้านเดือดร้อน หน่วยงานระดับบนต้องลงมาช่วยแก้ไขปัญหาให้ประชาชน” (นายคล้า กล้าศึก โต๊ะอิหม่าม สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 7 มิถุนายน 2563)

“จากที่เรายื่นหนังสือไปจังหวัดก็มีการเชิญผู้คัดค้านไปหาข้อสรุปร่วมกันนะว่าจะเอาอย่างไรกับเรื่องนี้ เรียกไปไกล่เกลี่ยกันทางบริษัทที่ทำโครงการบ่อขยะก็เข้าร่วมด้วย” (นายคนทรส แสงสุวรรณ ประชาชนที่เข้าร่วมการเคลื่อนไหว สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 6 มิถุนายน 2563)

1.1.4 สำนักนายกรัฐมนตรี

สำนักนายกรัฐมนตรี เป็นหน่วยงานราชการของรัฐบาลที่ขึ้นตรงต่อนายกรัฐมนตรี มีอำนาจหน้าที่ไม่เกี่ยวกับราชการทั่วไปของนายกรัฐมนตรีและคณะรัฐมนตรี ช่วยรับผิดชอบประสานงานแก้ไขปัญหาและอำนวยความสะดวกแก่ประชาชน ตลอดจนตรวจสอบข้อเท็จจริงในพื้นที่เพื่อแก้ไขปัญหา เรื่องร้องทุกข์ที่สำคัญ จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง ให้ข้อมูลว่าจากการยื่นหนังสือร้องเรียนไปยังสำนักนายกรัฐมนตรี หน่วยงานดังกล่าวได้ส่งเจ้าหน้าที่มายังจังหวัดระนอง และมีการเชิญประชาชนหรือทางออกร่วมกันที่ศาลากลางจังหวัดระนอง ผ่านบทสัมภาษณ์ ดังนี้

“ส่วนสำนักนายกรัฐมนตรีเขาก็เดินทางมาที่จังหวัด แล้วเชิญเราเข้าร่วมหารือในเรื่องนี้” (นายลูกมาน มะห์หมาด แคนนำชาวบ้าน สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 11 มิถุนายน 2563)

“จากที่เราส่งหนังสือไปสำนักนายกรัฐมนตรีเขาก็ส่งคนมาจากกรุงเทพ เขานัดเราไปที่ศาลากลาง มีบังหมาดจักษ์ พี่ พี่ไข่ ทราช ไปร่วมประชุมกันวันนั้น เขามาประชุมหลายเรื่อง แต่มีเรื่องบ่อขยะด้วย” (นางเพ็ญ โภคัย แสงเผือก ประชาชนที่เข้าร่วมการเคลื่อนไหว สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 7 มิถุนายน 2563)

1.1.5 สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติเป็นองค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ที่มีอำนาจหน้าที่ตรวจสอบและรายงานการกระทำหรือการละเลยการกระทำอันเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชน จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง พบว่า ทางกลุ่มผู้คัดค้านจะยื่นหนังสือในรูปจดหมายแบบลงทะเบียนส่งไปสำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ เพื่อให้หน่วยงานดังกล่าวช่วยเหลือแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น ผลจากการส่งหนังสือร้องเรียน สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติมีการส่งหนังสือตอบกลับอย่างชัดเจน พร้อมกับส่งเจ้าหน้าที่ลงมาตรวจสอบให้การช่วยเหลือกลุ่มผู้คัดค้าน จนในที่สุดทางศูนย์ดำรงธรรมจังหวัดระนองได้มีคำสั่งให้ยุติการดำเนินการฟ้องกลบขะผ่านบทสัมภาษณ์ดังนี้

“ส่วนหน่วยงานอื่นถ้าเป็นหน่วยงานภายนอกที่กรุงเทพเขาจะตอบรับมาดี โดยเฉพาะคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนที่เราส่งจดหมายร้องเรียนไป เขาให้การช่วยเหลือดีมาก มีการส่งหนังสือกลับมา ส่งคนมาตรวจสอบเป็นตัวกลางว่าจะยืดหยุ่นได้แค่ไหน จนทางอำเภอมีคำสั่งปิดบ่อขยะ” (นายประจักษ์ วงษ์ลำดับ แกนนำชาวบ้าน สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 4 มิถุนายน 2563)

“ขึ้นไปในส่วนกลางกรุงเทพตอนนั้นคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติก็ลงมาด้วย เพราะมันเป็นเรื่องราวใหญ่โตมาก ช่วงนั้นตั้งรับกันไม่ค่อยจะทัน แกนนำเขาจะยื่นกันเอง มีพี่ไข่มังหมาดักจักษ์ เขาก็มีทีมงานที่ช่วยทำเอกสารเขาอยู่” (นายอนุชา หาญจิตร ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 2 สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 6 มิถุนายน 2563)

1.1.6 หน่วยงานราชการอื่นๆ

นอกเหนือจากการยื่นหนังสือร้องเรียนที่ได้กล่าวมาข้างต้น ได้แก่ องค์กรบริหารส่วนตำบลบางหิน อำเภอกะเปอร์ จังหวัดระนอง สำนักนายกรัฐมนตรี สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ทางกลุ่มผู้คัดค้านยังมีการยื่นหนังสือไปส่วนราชการอื่น ไม่ว่าจะเป็น กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กรมป่าไม้ สำนักงาน ป.ป.ช. ประจำจังหวัดระนอง เพื่อให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทราบถึงปัญหาที่เกิดขึ้น จากการสัมภาษณ์ ดังนี้

“การยื่นหนังสือร้องเรียนหน่วยงานรัฐทุกหน่วยงาน เกี่ยวกับหน่วยงานที่รับผิดชอบ ก็มีกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและ ปปช. ศูนย์ดำรงธรรมของจังหวัดระนอง ที่อำเภอกะเปอร์ก็ยื่นไป อบต.บางหิน แล้วก็คณะกรรมการสิทธิมนุษยชน มีกรมป่าไม้ด้วยเราก็พยายามทำทุกทางที่เราทำได้ เผื่อจะมีหน่วยงานใดเขาเห็นใจเราว่าสิ่งที่เราทำมันถูก เข้ามาช่วยเหลือบ้าง” (นายประจักษ์ วงษ์ลำดับ แกนนำชาวบ้าน สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 4 มิถุนายน 2563)

“ตอนแรกทำหนังสือไปยังส่วนราชการต่าง ๆ ที่แรกที่ไปยื่นก็ อบต.บางหิน แล้วก็ มีอำเภอ จังหวัด สำนักงานสิทธิมนุษยชนก็ยื่นไป พี่พงษาเป็นคนช่วยติดต่อให้ ป.ป.ช.จังหวัดก็ยื่นไป ไป

ด้วยตัวเอง แล้วก็ศูนย์ดำรงธรรมจังหวัดไปบ่อยมากที่เขาปิดบ่อขยะก็มีหนังสือมาจากศูนย์ดำรงธรรมนี้
แระ เขามีหนังสือว่าให้ปิดบ่อขยะอย่างชัดเจน เราส่งทุกกระทรวงที่เกี่ยวข้องสำนักงานทรัพยากรธรรมชาติ
จังหวัดก็ยื่นไป เราพยายามทำให้ทางหน่วยงานเขาเห็นว่าเราได้รับผลกระทบ ขยะใครก็ไม่อยากมี”
(นางสิริวรรณ สุริยงค์ ประชาชนที่เข้าร่วมการเคลื่อนไหว สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 6 มิถุนายน 2563)

จากการยื่นหนังสือร้องเรียนต่อหน่วยงานรัฐทั้งในเขตพื้นที่จังหวัดระนองและ
นอกเขตจังหวัดระนอง กลุ่มตัวอย่างได้ให้ข้อมูลว่า การยื่นหนังสือร้องเรียนการสร้างบ่อขยะในครั้งนี้
หน่วยงานในเขตพื้นที่จังหวัดระนองแกนนำของกลุ่มจะเดินทางไปยื่นหนังสือร้องเรียนด้วยตนเอง
ส่วนหน่วยงานภายนอก ได้แก่ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ และสำนักนายกรัฐมนตรี ทางกลุ่ม
ผู้คัดค้านจะยื่นหนังสือในรูปจดหมายแบบลงทะเบียนส่งไป การยื่นหนังสือในครั้งนี้เป็นการยื่นหนังสือ
แบบกระจายไปยังหน่วยงานต่าง ๆ พร้อมกัน เพื่อจะได้รับการช่วยเหลือจากหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่ง
โดยไม่ร้อการยื่นหนังสือที่ละหน่วยงาน ซึ่งถือได้ว่าเป็นกลยุทธ์หนึ่งของกลุ่มผู้คัดค้าน โดยกลุ่มตัวอย่างมี
ความคิดเห็นที่ตรงกันว่าผลของการยื่นหนังสือร้องเรียนในครั้งนี้ หน่วยงานที่ให้การช่วยเหลือจะเป็น
หน่วยงานรัฐนอกเขตพื้นที่ตำบลบางหินไม่ใช่องค์การบริหารส่วนตำบลบางหิน ไม่ว่าจะ เป็น อำเภอ
กะเปอร์ จังหวัดระนอง คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ และสำนักนายกรัฐมนตรี โดยการส่ง
เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องเข้ามาตรวจสอบ เพื่อหาทางออกร่วมกันในเรื่องที่เกิดขึ้น จนในที่สุดเมื่อวันที่ 29
กรกฎาคม 2559 ทางศูนย์ดำรงธรรมจังหวัดระนองได้มีคำสั่งให้เทศบาลเมืองระนอง หยุดดำเนินการนำขยะ
ไปฝังกลบในพื้นที่หมู่ที่ 5 ตำบลบางหิน ให้องค์การบริหารส่วนตำบลบางหิน พิจารณาดำเนินการออก
คำสั่งระงับการดำเนินการฝังกลบขยะของห้างหุ้นส่วนจำกัดกัญญาพัชรการโยธา และให้ห้างหุ้นส่วน
กัญญาพัชรการโยธา หยุดดำเนินการนำขยะไปกำจัด โดยวิธีการฝังกลบในพื้นที่หมู่ที่ 5 ตำบลบางหิน
อำเภอกะเปอร์ จังหวัดระนอง และปรับสภาพพื้นที่กลับสู่สภาพเดิม จนทำให้เรื่องการคัดค้านบ่อขยะแบบ
ฝังกลบยุติลง สอดคล้องกับคำสัมภาษณ์ ดังนี้

“เราไม่ได้ยื่นหนังสือที่เดียวแล้วเราเขาตอบรับก่อน ก่อนที่เราจะไปยื่นที่ใหม่
เราทำพร้อม ๆ กัน ทำหมดทุกหน่วยงานที่รับผิดชอบ จนหน่วยงานภายนอกเขาเห็นว่าเดือดร้อนลงมา
ช่วยเหลือ” (นายประจักษ์ วงษ์ลำดับ แกนนำชาวบ้าน สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 4 มิถุนายน 2563)

“หนังสือที่เรายื่นส่วนใหญ่เราจะยื่นเป็นแบบลงทะเบียน ครั้งแรกเราก็ส่งแบบ
หว่านแห กระจายหลาย ๆ หน่วยงานพร้อม ๆ กัน แต่ในจังหวัดเราจะไปยื่นด้วยตัวเอง ก็มีอำเภอ ศูนย์ดำรง
ธรรมจังหวัด อบต.บางหิน จังหวัด ป.ป.ช. สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ไปยื่นด้วย
ตัวเอง จนอำเภอ จังหวัดคณะกรรมการสิทธิเขาลงมาตรวจสอบปิดบ่อขยะ” (นางสิริวรรณ สุริยงค์
ประชาชนที่เข้าร่วมการเคลื่อนไหว สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 6 มิถุนายน 2563)

ดังนั้นการยื่นหนังสือร้องเรียนต่อหน่วยงานรัฐ จึงเป็นรูปแบบการเคลื่อนไหวรูปแบบหนึ่งของขบวนการเคลื่อนไหวภาคประชาชนในคัดค้านการสร้างบ่อขยะแบบฝังกลบ ในตำบลบางหิน อำเภอกะเปอร์ จังหวัดระนอง ที่ทางกลุ่มผู้คัดค้านนำมาใช้ในการต่อสู้คัดค้านการสร้างบ่อขยะแบบฝังกลบ

1.2 การต่อสู้ผ่านการใช้สิทธิตามกฎหมายและกระบวนการยุติธรรม

ในปัจจุบันขบวนการเคลื่อนไหวที่เกิดขึ้นในสังคม เกิดจากการล่วงละเมิดสิทธิต่าง ๆ ของผู้อื่น โดยไม่ได้รับความยินยอม เหตุการณ์การคัดค้านที่เกิดขึ้นจึงสะท้อนให้เห็นว่าหากประชาชนไม่ได้รับความเป็นธรรมในการดำรงชีวิต ประชาชนย่อมมีสิทธิที่จะออกมาต่อสู้ผ่านการใช้สิทธิตามกฎหมายและกระบวนการยุติธรรม ที่จะช่วยให้ประชาชนได้รับความเป็นธรรมในการใช้ชีวิตมากขึ้น โดยจากการสัมภาษณ์สามารถแบ่งประเด็นการต่อสู้ผ่านการใช้สิทธิตามกฎหมายและกระบวนการยุติธรรม ออกเป็น 2 ประเด็นหลัก นั่นคือ การต่อสู้ผ่านการใช้สิทธิตามกฎหมาย และการต่อสู้ผ่านกระบวนการยุติธรรม โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1.2.1 การต่อสู้ผ่านการใช้สิทธิตามกฎหมาย

ในการคัดค้านการสร้างบ่อขยะแบบฝังกลบครั้งนี้ ขบวนการเคลื่อนไหวภาคประชาชนได้มีการต่อสู้ผ่านการใช้สิทธิตามกฎหมาย โดยใช้สิทธิตามที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 และ พ.ศ.2550 ได้กำหนดในเรื่องสิทธิชุมชน ซึ่งให้ความสำคัญชุมชนท้องถิ่น ในการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่นตนเอง โดยรัฐธรรมนูญได้ให้สิทธิแก่ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมกับหน่วยงานรัฐในการคุ้มครองทรัพยากรในพื้นที่ การที่หน่วยงานรัฐจะดำเนินการโครงการใดโครงการหนึ่ง ที่อาจส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมในชุมชน หน่วยงานรัฐจะต้องมีการศึกษาข้อมูลอย่างละเอียด ประเมินผลกระทบที่จะเกิดขึ้น ผ่านกระบวนการรับฟังความคิดเห็นจากประชาชนก่อน เนื่องจากในปัจจุบันการพัฒนาประเทศผ่านการดำเนินโครงการต่าง ๆ ที่มุ่งให้เกิดการพัฒนา นำมาซึ่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ทำให้สังคมเกิดปัญหาในด้าน ๆ ประชาชนในหลายพื้นที่จึงออกมารวมตัวเรียกร้องให้หน่วยงานรัฐเข้ามาแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น สิทธิชุมชนตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 และ พ.ศ.2550 จึงเป็นทางออกให้กับสังคม เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีสิทธิออกมาเรียกร้องถึงปัญหาที่เกิดขึ้น โดยอยู่ภายใต้กฎหมายกำหนด ช่วยเอื้อให้ประชาชนและชุมชน มีสิทธิในการเข้าไปมีส่วนร่วมในการรักษาทรัพยากรในพื้นที่ ซึ่งเป็นการสร้างความเข้มแข็งให้เกิดขึ้นในชุมชน

จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างที่เข้าร่วมขบวนการเคลื่อนไหวในการคัดค้านการสร้างบ่อขยะแบบฝังกลบ พบว่า ขบวนการเคลื่อนไหวที่เกิดขึ้นมีการต่อสู้ผ่านการใช้สิทธิตามกฎหมายอย่างถูกต้องในทุกกระบวนการเคลื่อนไหว โดยอ้างอิงการใช้สิทธิชุมชนตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 และ พ.ศ.2550 ผ่านมาตราต่าง ๆ ที่มีการรับรองสิทธิของประชาชนไว้อย่างชัดเจน เนื่องจาก

กลุ่มผู้คัดค้านมองว่ากระบวนการสร้างบ่อขยะแบบฝังกลบในครั้งนี้ มีการดำเนินการอย่างไม่ถูกต้อง ไม่ได้มีการทำประชาคมหรือสอบถามความคิดเห็นของประชาชนก่อนดำเนินการ ผ่านบทสัมภาษณ์ โดยแยกเป็นประเด็นตามมาตราต่าง ๆ ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 และ พ.ศ.2550 ดังนี้

1) การใช้สิทธิชุมชนตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ.2540 มาตรา 46 และรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2550 มาตรา 66 ที่กล่าวว่า ประชาชนมีสิทธิในการอนุรักษ์ มีส่วนร่วมในการจัดการ การบำรุงรักษาใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 ในมาตรา 46 และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2550 ในมาตรา 66 ได้มีการรับรองสิทธิของประชาชนไว้อย่างชัดเจนในการอนุรักษ์ และมีส่วนร่วมในการบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งจากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างได้ให้ข้อมูลว่า จากเหตุการณ์การสร้างบ่อขยะแบบฝังกลบประชาชนมีสิทธิที่จะออกมาเคลื่อนไหวในการอนุรักษ์ปกป้องทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ของตนเอง หากหน่วยงานรัฐไม่ดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมโดยที่กฎหมายไม่สามารถเอาผิดกับประชาชนได้ เนื่องจากขบวนการเคลื่อนไหวดังกล่าวเป็นการเคลื่อนไหวตามสิทธิรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยที่ได้กำหนดไว้ นอกจากนั้นยังพบว่าบริเวณโดยรอบที่มีการสร้างบ่อขยะอยู่ติดกับพื้นที่ชุ่มน้ำโลกหรือแรมซาไซด์ที่มีความสำคัญระหว่างประเทศ ประชาชนจึงมีสิทธิที่จะออกมาอนุรักษ์ เพื่อจะได้มีทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมใช้ไปสู่อุ่นลูกหลาน ซึ่งสอดคล้องกับคำสัมภาษณ์ ดังนี้

“ในการเคลื่อนไหวทุกขั้นตอนเราทำตามกฎหมายทั้งหมดครับ เรื่องแบบนี้ไม่มีใครอยากเสียของอยู่แล้ว เราต้องมีการศึกษากฎหมายให้แน่ชัด ก่อนที่จะออกมาเคลื่อนไหวว่าเราสามารถทำอะไรได้บ้าง ตอนเคลื่อนไหวผมก็ศึกษาจากรัฐธรรมนูญ 40 กับ 50 ผมว่าที่เขากำหนดไว้มันถูกต้อง ประชาชนสามารถออกมาปกป้องทรัพยากรธรรมชาติโดยที่กฎหมายไม่สามารถเอาผิดได้ ที่ผมออกมาเคลื่อนไหวก็ในฐานะที่ผมเดือดร้อน ไม่ใช่การเมือง เราเดือดร้อนถึงผลกระทบในเรื่องบ่อขยะ หลายหน่วยงานเขาก็บอกผมว่าคุณเคลื่อนไหวแบบนี้ไม่ได้นะ ผมบอกไปว่าผมมีสิทธิตามรัฐธรรมนูญในการเคลื่อนไหว ผมมีสิทธิในการปกป้องทรัพยากรพื้นที่ชุมชนของผม” (นายประจักษ์ วงษ์ลำดับ เกษนนำชาวบ้าน สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 4 มิถุนายน 2563)

“ผมคิดว่าถ้าหน่วยงานรัฐเขาไม่ดูแลทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ ประชาชนก็มีสิทธิออกมาอนุรักษ์ เพราะว่าตอนที่เขาจะอนุมัติพื้นที่ชุ่มน้ำแรมซาไซด์ตรงนี้ ก็มีหน่วยงานรัฐมาสำรวจว่าประชาชนเห็นด้วยไหมที่จะอนุรักษ์ตรงนี้ ผมคนหนึ่งก็ได้มีการเซ็นชื่อไปด้วย แล้วก็เห็นด้วยในการอนุรักษ์ทรัพยากรในบ้านเกิดของเรา จะได้มีไปถึงรุ่นลูก รุ่นหลาน” (นายลูกมาน มะหำหมาด เกษนนำชาวบ้าน สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 11 มิถุนายน 2563)

อย่างไรก็ตาม มีทางด้านประชาชนผู้เข้าร่วมการเคลื่อนไหว ให้แง่คิดไว้น่าสนใจในเรื่องการใช้สิทธิชุมชนตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ.2540 มาตรา 46 และรัฐธรรมนูญ พ.ศ.2550 มาตรา 66 ที่กล่าวว่า ประชาชนมีสิทธิในการอนุรักษ์ มีส่วนร่วมในการจัดการ การบำรุงรักษา ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยมองว่าการที่จะออกมาอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่นตนเอง มันเป็นเรื่องที่ประชาชนทุกคนที่อยู่ในพื้นที่นั้น ๆ ต้องปฏิบัติช่วยเหลือ สอดส่อง ไม่จำเป็นต้องมีกฎหมายมารับรอง ไม่มีใครที่รู้ปัญหาของสังคมนั้น ๆ ได้ดีเท่ากับประชาชนในพื้นที่

“ที่ว่าเป็นสิ่งที่ทุกคนต้องอยู่ในจิตสำนึกอยู่แล้ว มันเป็นเรื่องอัตโนมัติของคน ไม่จำเป็นต้องมีกฎหมายอะไรมารองรับ เราก็สมควรต้องอนุรักษ์อยู่แล้ว พื้นที่ของเราถ้าเราไม่ช่วยกันแล้วใครจะดูแล เรารู้เราเห็นอยู่แล้วว่าเกิดอะไรขึ้น เราก็ต้องช่วยกัน” (นางสาวจินตนา หนูรักษ์ ประชาชนผู้เข้าร่วมกันเคลื่อนไหว สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 7 มิถุนายน 2563)

2) การใช้สิทธิชุมชนตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ.2540 มาตรา 59 และรัฐธรรมนูญ พ.ศ.2550 มาตรา 67 ที่กล่าวว่า การดำเนินโครงการใดที่จะส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและประชาชนในพื้นที่หน่วยงานรัฐจะต้องชี้แจงให้ประชาชนทราบ มีการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนในพื้นที่ก่อนที่จะดำเนินโครงการ

จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง ในการใช้สิทธิชุมชนตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 มาตรา 59 และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2550 มาตรา 67 กลุ่มตัวอย่างให้ข้อมูลว่า ในการดำเนินการจัดทำโครงการใดโครงการหนึ่ง ไม่ว่าจะ เป็นโครงการที่เป็นประโยชน์ต่อประชาชนหรือเป็นภัยต่อประชาชน หน่วยงานรัฐต้องมีการชี้แจงรายละเอียดในการจัดทำโครงการนั้นให้ประชาชนทราบก่อนดำเนินการ แต่การจัดทำโครงการบ่อยๆแบบฝึกลงในตำบลบางหิน หน่วยงานรัฐไม่ได้มีการจัดทำประชาคมสอบถามความคิดเห็นประชาชนในพื้นที่ก่อนดำเนินการ ทางผู้นำชุมชนและผู้รู้เห็นในเรื่องนี้มีการจัดทำประชาคมแจ้ง จากการประชุมหมู่บ้านในวันที่ 8 พฤศจิกายน พ.ศ.2558 ในเรื่องการทำถนนทางเบี่ยงเข้าหมู่บ้าน ในหมู่ที่ 5 ตำบลบางหิน อำเภอเกาะเปอรัน จังหัดระนอง แล้วนำรายชื่อชาวบ้านที่เห็นด้วยกับการทำถนนทางเบี่ยงมาแอบอ้างว่าเป็นรายชื่อของประชาชนที่เห็นด้วยกับการจัดทำโครงการสร้างบ่อขยะ จึงทำให้ประชาชนรวมตัวเคลื่อนไหวคัดค้านโครงการดังกล่าว ซึ่งได้จากการสัมภาษณ์ดังนี้

“หน่วยงานรัฐเขาจะทำอะไรก็แล้วแต่ในพื้นที่ ในท้องถิ่นที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม หรือเป็นภัยต่อส่วนรวมก็ต้องปรึกษาถามความคิดเห็นชาวบ้านก่อน ให้ชาวบ้านเห็นชอบที่จะสร้างหรือไม่สร้างก็แล้วแต่ หน่วยงานรัฐต้องรับฟังประชาชนเป็นหลัก แต่โครงการนี้เขาไม่ได้ถามชาวบ้านเลย ไม่มีการทำประชาพิจารณ์ ที่ชาวบ้านเข้าประชุมวันนั้นเป็นการขอประชาพิจารณ์เรื่องทำถนนทางเบี่ยง ไม่ได้มีเรื่องการทำบ่อขยะ ภายหลังเขาก็เอาลายเซ็นที่ชาวบ้านเซ็นชื่อเรื่องการทำถนน ไปแอบอ้าง

ทำบ่อยๆ พอชาวบ้านรู้ชาวบ้านก็รับไม่ได้ออกมาเคลื่อนไหว” (นายลูกมาน มะห์หมาด แกนนำชาวบ้าน สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 11 มิถุนายน 2563)

“เป็นสิ่งที่รัฐควรทำ ไม่ควรละเลย บางที่เราในฐานะชาวบ้านเราก็ไม่ได้รู้เรื่องไปทั้งหมด หน่วยงานรัฐก็ต้องชี้แจง มันเป็นสิทธิของเราจะต้องรู้ โครงการบ่อยๆเขาก็อ้างว่าชี้แจงประชาชนแล้ว แต่มีมันมีอะไรแฝงอยู่ เขาว่าเขามีการทำประชามแล้ว มีรายชื่อชาวบ้านที่เห็นด้วย แต่พอมาสืบจริงๆ ประชามที่เขาทำเป็นประชามแฝง สวมรอย กำนันตอนนั้นแกอาจจะยึดทีมผู้รับเหมา เพราะเป็นพื้นที่ของแก” (นางสาวจินตนา หนูรักษ์ ประชาชนผู้เข้าร่วมกันเคลื่อนไหว สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 7 มิถุนายน 2563)

แต่จากการสัมภาษณ์ในมุมมองของผู้นำชุมชนที่เข้าร่วมการเคลื่อนไหวในการใช้สิทธิชุมชนตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ.2540 มาตรา 59 และรัฐธรรมนูญ พ.ศ.2550 มาตรา 67 ที่กล่าวว่า การดำเนินโครงการใดที่จะส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและประชาชนในพื้นที่ หน่วยงานรัฐต้องชี้แจงให้ประชาชนทราบ มีการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนในพื้นที่ก่อนที่จะดำเนินโครงการ ทางด้านผู้นำชุมชนให้ความเห็นว่าไว้อย่างน่าสนใจว่า การที่จะทำโครงการใดโครงการหนึ่ง ยกตัวอย่างเช่น การสร้างบ่อยๆแบบฝึกลบในพื้นที่หมู่ที่ 5 ตำบลบางหิน อำเภอกะเปอร์ จังหวัดระนอง ต้องมีการสอบถามความคิดเห็นประชาชนก่อนดำเนินการโดยไม่ได้สอบถามความคิดเห็นเฉพาะประชาชนในพื้นที่หมู่ที่ 5 ตำบลบางหินเพียงพื้นที่เดียว แต่จำเป็นต้องมีการทำประชามทั้ง 5 หมู่บ้านในตำบลบางหิน และมีการทำประชามไปยังตำบลกะเปอร์ซึ่งเป็นพื้นที่ใกล้เคียงที่ได้รับผลกระทบด้วย

“ข้อนี้ผมว่าจำเป็นมาก ๆ จำเป็นที่สุด โครงการนี้ก็เป็นการทำประชามแฝง ผมว่าหน่วยงานรัฐต้องมีการทำประชามให้แน่น ไม่ใช่เหตุผลเกิดที่หมู่ 5 ตำบลบางหิน มีการทำประชามเฉพาะคนในพื้นที่หมู่ที่ 5 ผมว่ามันต้องมีการทำประชามทั้งตำบล และต้องไปทำกับหมู่บ้านใกล้เคียงด้วย เพราะโครงการนี้มันได้รับผลกระทบทั้งหมด ยกตัวอย่างนะ หมู่ 5 ตำบลบางหินเป็นรอยต่อกับ หมู่ 3 ตำบลกะเปอร์ เราก็ต้องไปทำประชามที่ตำบลกะเปอร์ด้วย เพราะบ่อยๆมันส่งผลกระทบไปทั่ว น้ำที่ไหลลงทะเล ทะเลก็เป็นทะเลส่วนรวม น้ำที่ไหลลงทะเล คนกะเปอร์เขาก็ได้รับผลกระทบ” (นายจำเนียร สาลี ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 5 สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 6 มิถุนายน 2563)

3) การใช้สิทธิชุมชนตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ.2540 มาตรา 56 ที่กล่าวว่า ประชาชนมีสิทธิที่จะฟ้องหน่วยงานราชการเพื่อให้ปฏิบัติหน้าที่ในการรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ในการใช้สิทธิชุมชนตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 มาตรา 56 ที่กล่าวว่าประชาชนมีสิทธิที่จะฟ้องหน่วยงานราชการเพื่อให้ปฏิบัติหน้าที่ในการรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กลุ่มตัวอย่างได้ให้ข้อมูลในทิศทางที่ขัดแย้งกัน โดยกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ได้ให้ข้อมูลว่าประชาชนมีสิทธิที่จะฟ้องหน่วยงานรัฐ หากหน่วยงานรัฐไม่ทำหน้าที่รักษา

สิ่งแวดล้อมในพื้นที่ และในการคัดค้านครั้งนี้ กลุ่มผู้คัดค้านได้มีการฟ้องร้ององค์การบริหารส่วนตำบลบางหิน ซึ่งเป็นหน่วยงานรัฐในพื้นที่โดยตรงที่ละเลยการดูแลสิ่งแวดล้อม และผู้คัดค้านได้ฟ้องร้องนายกองค์การบริหารส่วนตำบลบางหินใน มาตรา 157 ที่ละเว้นหรือปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบจากการอนุญาตให้สร้างบ่อขยะ โดยไม่มีข้อบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับการกำจัดสิ่งปฏิกูล และมีการเชื่อมโยงกับการใช้สิทธิชุมชนตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ.2540 มาตรา 56 ที่กำหนดไว้ว่าประชาชนมีสิทธิที่จะฟ้องหน่วยงานราชการเพื่อให้ปฏิบัติหน้าที่ในการรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สอดคล้องกับการสัมภาษณ์ดังนี้

“ที่มองว่าเราสามารถฟ้องได้ครับ เรามีสิทธิ และเราก็ได้ฟ้องเขาไปแล้วด้วย ฟ้องไป ปปช. ละเว้นการปฏิบัติหน้าที่ มาตรา 157 เอาผิคนายกที่เขากระทำผิดอนุญาตให้สร้างบ่อขยะโดยไม่มีข้อบัญญัติ ถามว่าได้อะไรบ้าง ไม่มีเสียงตอบกลับมาเลย อบต.บางหินหน่วยงานรัฐในพื้นที่เราก็ได้ฟ้องไป แต่ก็ไม่ได้รับการตอบกลับอะไรมาเลย หน่วยงานที่ช่วยเราจะเป็นหน่วยงานนอก ๆ มากกว่า” (นายปรมิตร จอมเทพมาลา แกนนำชาวบ้าน สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 7 มิถุนายน 2563)

“เราก็สามารถฟ้อง อบต.บางหินได้ในฐานะหน่วยงานรัฐในพื้นที่ ที่ปล่อยปะละเลย เพราะเรื่องนี้อยู่ในการดูแลของเขา ผมว่าทำไมท่านอยู่เฉยไม่ดำเนินการแก้ไข ปล่อยให้บ่อขยะเข้ามาได้ยังไง ในเมื่อเขาเฉยผมว่าเราก็ฟ้องเขาได้ ถ้าเขาไม่ปฏิบัติหน้าที่ เราก็สามารถรวมตัว รวมมวลชนออกไปฟ้องเขาได้ ถ้าเขาไม่ทำ ไม่ดูแลปกป้องพื้นที่ เราก็จะช่วยปกป้องกันเอง ส่วนใหญ่คนที่ออกไปเรียกร้องก็เป็นคนที่เขาเดือดร้อนจริง ๆ ผมไม่กลัวเลยว่าจะแพ้หรือชนะ แต่เราในฐานะประชาชนในพื้นที่คนหนึ่งเราก็ไม่ควรนิ่งเฉย ต้องออกมาคัดค้าน” (นายคนทรส แสงสุวรรณ ประชาชนผู้เข้าร่วมการเคลื่อนไหว สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 6 มิถุนายน 2563)

แต่อย่างไรก็ตามจากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง พบว่าในประเด็นการใช้สิทธิชุมชนตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ.2540 มาตรา 56 ที่กล่าวว่า ประชาชนมีสิทธิที่จะฟ้องหน่วยงานราชการเพื่อให้ปฏิบัติหน้าที่ในการรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีกลุ่มตัวอย่างที่มีความคิดเห็นแตกต่างจากกลุ่มที่ทำการสัมภาษณ์ซึ่งได้แก่ ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 5 และปลัดอำเภอฝ่ายความมั่นคง โดยมีความเห็นว่า การสร้างบ่อขยะที่ผ่านมาทางองค์การบริหารส่วนตำบลไม่ได้มีความผิดในการละเลยในการปฏิบัติหน้าที่ กลุ่มผู้คัดค้านจะฟ้องร้องเอาผิดกับทางองค์การบริหารส่วนตำบลบางหินไม่ได้ เนื่องจากองค์การบริหารส่วนตำบลบางหินไม่ได้มีการอนุญาตให้ภาคเอกชนเข้ามาดำเนินการสร้างบ่อขยะ ประกอบกับในขณะนั้นทางองค์การบริหารส่วนตำบลบางหิน ไม่ได้มีข้อบัญญัติเกี่ยวกับการกำจัดสิ่งปฏิกูล ตามบทสัมภาษณ์ ดังนี้

“ผมเห็นด้วยนะว่าประชาชนเขาสามารถฟ้องหน่วยงานรัฐได้ ถ้าหน่วยงานไม่ได้ปฏิบัติหน้าที่ เพราะมันเป็นหน้าที่ของเขาโดยตรง ในการตรวจสอบ ดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม แต่ในกรณีการสร้างบ่อขยะ เราไม่สามารถไปฟ้องเอาผิดกับหน่วยงานรัฐเขาได้ เพราะ

โครงการนี้มันยังไม่ได้ก่อให้เกิดความเสียหายยังไม่มีน้ำรั่ว น้ำซึม ถือว่ายังไม่มีความผิด แต่ถ้าหากเขาทำไปแล้ว แล้วเกิดความเสียหาย ความผิดมันจึงจะเกิด ถูกดำเนินคดี ซึ่งโครงการนี้มันยังอยู่ในระหว่างช่องว่างที่จะผิดหรือไม่ผิด แต่หากมีการรั่วซึม สังกัดเหม็น ก็จะมีปัญหาทันที เพราะไม่ได้มีการทำประชาพิจารณา” (นายอนุชา หาญจิตร ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 2 สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 6 มิถุนายน 2563)

“เราก็ฟ้องได้ หาก อบต.เขาละเว้นหน้าที่ เลือกข้าง ไม่คำนึงถึงผลประโยชน์ของประชาชน เขาก็มีการฟ้องดำเนินคดีนายด้วย แต่เขาไม่เข้าใจว่าความผิดมันยังไม่เกิดเลย ทางอบต. ไม่ได้มีการอนุญาตให้เอกชนเข้ามาสร้างบ่อขยะ ประกอบกับอบต. เขาไม่ได้มีข้อบัญญัติขยะ เขาจะมีความผิดได้อย่างไร เขาก็เลยไปมีปัญหากับโรงพักว่าทำไมโรงพักไม่รับแจ้งความ” (นายมานพ เรื่องสวัสดิ์ ปลัดอำเภอฝ่ายความมั่นคง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 10 มิถุนายน 2563)

1.2.2 การต่อสู้ผ่านกระบวนการยุติธรรม

ตามความหมายของพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน กระบวนการยุติธรรม หมายถึง วิธีดำเนินการให้ความคุ้มครองสิทธิเสรีภาพและให้ความเป็นธรรมในทางกฎหมายแก่บุคคล โดยบุคลากร และองค์กรหรือสถาบันต่าง ๆ ซึ่งมีหน้าที่เกี่ยวข้องเช่น พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจ พนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ ทนายความศาล ศาลกระทรวงยุติธรรม และกรมราชทัณฑ์

ส่วนอีกความหมายหนึ่ง กระบวนการยุติธรรม หมายถึง การดำเนินการคดีเมื่อมีข้อพิพาทเกิดขึ้น ระหว่างผู้เสียหายร้องทุกข์ต่อเจ้าพนักงานมีการสืบสวนหาข้อเท็จจริงกับผู้กระทำผิด จนถึงการฟ้องร้องต่อศาล ทั้งในกรณีของคดีแพ่งและคดีอาญา (บ้านจอมยุทธ, ออนไลน์)

เหตุการณ์การเคลื่อนไหวคัดค้านการสร้างบ่อขยะในพื้นที่ตำบลบางหิน นอกจากกลุ่มผู้คัดค้านมีการต่อสู้ผ่านการใช้สิทธิตามกฎหมายอ้างอิงตามที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 และ พ.ศ.2550 ที่ได้กำหนดในเรื่องสิทธิชุมชน กลุ่มผู้คัดค้านยังมีการต่อสู้ผ่านกระบวนการยุติธรรม โดยมีการรวมตัวกันเพื่อยื่นฟ้องต่อศาลปกครองจังหวัดนครศรีธรรมราช เพื่อให้ศาลปกครองรับคดีในการพิจารณาตรวจสอบการดำเนินการโครงการบ่อขยะ แต่มีคำสั่งจากทางจังหวัดระนองให้ยุติปิดบ่อขยะ ทำให้เรื่องการคัดค้านยุติลง การเดินเรื่องไปยังศาลปกครองจังหวัดนครศรีธรรมราชจึงยุติลงด้วยผ่านบทสัมภาษณ์ ดังนี้

“เรื่องนี้เราก็มีการยื่นศาลปกครองไปนะ แต่เหมือนเรื่องจะยุติซะก่อน เราก็เลยไม่ได้เดินทางไป” (นายประจักษ์ วงษ์ลำดับ เกานำชาวบ้าน สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 4 มิถุนายน 2563)

“มีการยื่นศาลปกครองที่นครด้วย ตอนนั้นเรายื่นไปเลย ๆ แต่เรื่องมันจบเสียก่อน มีคำสั่งจากจังหวัดให้ปิดบ่อขยะ เราเลยไม่ได้ไป” (นายลูกมาน มะห์หมาด เกานำชาวบ้าน สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 11 มิถุนายน 2563)

1.3 การจัดเวทีปราศรัยคัดค้านการดำเนินการ

การจัดเวทีปราศรัยเป็นรูปแบบการเคลื่อนไหวรูปแบบหนึ่งที่กลุ่มผู้คัดค้านสร้างบ่อขยะแบบฝังกลบในตำบลบางหินนำมาใช้ในการเปิดพื้นที่สาธารณะ เพื่อให้ประเด็นในการคัดค้านสร้างบ่อขยะเป็นที่รู้จักทั้งคนในพื้นที่และนอกพื้นที่ โดยทางกลุ่มผู้คัดค้านจะใช้เวทีปราศรัยเป็นเวทีในการแลกเปลี่ยนความรู้ให้ประชาชนที่เข้าร่วมรับรู้ถึงสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่ ผลกระทบที่จะเกิดขึ้นในการสร้างบ่อขยะ และแนวทางในการแก้ไขร่วมกันเพื่อคัดค้านการสร้างบ่อขยะแบบฝังกลบให้สำเร็จ

การจัดเวทีปราศรัยคัดค้านการดำเนินการสร้างบ่อขยะได้เกิดขึ้นหลังจากเหตุการณ์ชุมนุมประท้วง ทางกลุ่มผู้คัดค้านได้มีการยื่นหนังสือไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ทราบถึงปัญหาที่เกิดขึ้นและหาแนวทางแก้ไขร่วมกัน แต่เมื่อครบระยะเวลาที่ทางกลุ่มผู้คัดค้านกำหนด ผลตอบกลับไม่เป็นที่พอใจ กลุ่มผู้คัดค้านจึงยกระดับโดยการจัดเวทีปราศรัยคัดค้านการดำเนินการสร้างบ่อขยะ ซึ่งการดำเนินการจัดเวทีดังกล่าวได้มีการขออนุญาตทางสถานีตำรวจนครบาลเอกราชอย่างถูกต้องตามกฎหมาย โดยมีการจัดบริเวณหน้าปากทางตรงกันข้ามทางเข้าบ่อขยะ ในพื้นที่หมู่ที่ 5 ตำบลบางหิน อำเภอเกาะเปอร์ จังหวัดระนอง ในช่วงเวลา 5 โมงเย็น ถึง 4 ทุ่มของทุกวัน เป็นระยะเวลา 15 วัน มีผู้เข้าร่วมฟังปราศรัยในแต่ละคืนโดยเฉลี่ยไม่ต่ำกว่า 200 คน โดยผู้ที่พูดบนเวทีจะประกอบไปด้วย แกนนำชาวบ้าน ข้าราชการ ครูเกษียณ นักวิชาการสิ่งแวดล้อม ผู้นำชุมชน และตัวแทนชาวบ้านทั้งที่เห็นด้วยและไม่เห็นด้วย ในประเด็นที่พูดบนเวที ก็สามารถพูดแลกเปลี่ยน นำเสนอความคิดเห็นของตนเองได้ ซึ่งในเรื่องนี้ผู้วิจัยมองว่าเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมการเคลื่อนไหวรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่ม และนอกจากที่ได้กล่าวมาข้างต้นในครั้งหนึ่งนายกองค์การบริหารส่วนตำบลบางหินได้เข้าร่วมปราศรัยบนเวที เพื่อพูดคุยถึงที่มาของโครงการและจะดำเนินการโครงการนี้ไปในทิศทางใด แต่ระหว่างการประชุมก็ได้รับการกดดันจากชาวบ้านตลอดการปราศรัย จนไม่สามารถพูดต่อไปได้ ผลจากการสัมภาษณ์มีความสอดคล้องกัน ดังนี้

“หลังจากที่เราไปชุมนุม เราก็มีการไปยื่นหนังสือตามหน่วยงานต่าง ๆ เรากำหนดว่าให้เวลาทางหน่วยงานเขา 15 วันนะ ถ้า 15 วันยังไม่ได้รับคำตอบหรือเขายังไม่หยุดมาทิ้งขยะ หรือคำตอบยังไม่เป็นที่พอใจของชาวบ้าน เราจะยกระดับแต่ตอนนั้นเราก็ไม่ได้บอกเขาว่าเราจะทำอะไร พอระยะเวลาครบตามที่เรากำหนด เรื่องก็เงียบ เราก็มีการปักป้ายเพิ่มขึ้น หาแนวร่วมมากขึ้น กระจายข่าวมากขึ้น แล้วเราก็ตั้งเวทีเลยครึ่งตรงหน้าทางเข้าบ่อขยะ เราจัดเวทีอยู่ประมาณ 2 อาทิตย์ ประมาณ บ่าย 3 โมง ก็จะมีการเตรียมกับข้าว กาแฟ พอตตอนเย็น 5 โมง ก็จะเริ่มพูดบนเวที คนที่ขึ้นพูดก็มีแกนนำหลัก ก็มีพี่ บังหมาดจักษ์ โต๊ะอิหม่าม ครูเล็ก ครูลี แล้วก็พี่น้องจักษุกลุ่มวัน โดตี้ ผู้ใหญ่นัย มีอยู่คืนหนึ่งนายกชาญก็ขึ้นเวทีด้วยนะ แล้วก็เลิกประมาณ 4 ทุ่มถึง 5 ทุ่ม เพราะเรามีการขอตั้งเวทีจากทางโรงพักอย่างถูกต้องเขาไม่ให้ใช้เครื่องเสียงเกิน 24 ชั่วโมง เราก็เลยกันไว้ครึ่ง ไม่ให้เกินเวลาที่เขากำหนด คนที่เข้าร่วมแต่ละคืน 200 - 500 คน น่าจะได้นะ” (นายปรมินทร์ จอมเทพมาลา แกนนำชาวบ้าน สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 7 มิถุนายน 2563)

“เวทีจัดบริเวณปากทางบ่อขยะ จัด 15 วัน 15 คืน อันนี้ผมจำได้แม่นครับ ผมเป็นคนจัดการเองทั้งหมดเลย เราก็มีรถแห่ขยายเสียงประชาสัมพันธ์ให้ชาวบ้านมาเข้าร่วม เวลาที่ช่วง 5 โมงเย็นถึง 4 ทุ่ม มันแล้วแต่ละคืนครับ ถ้ามีชาวบ้านนั่งฟังอยู่เยอะก็อาจจะพูดนานกว่านั้น คนที่เข้าร่วมเฉลี่ยต่อคืนก็ 200 คนขึ้นไปนะ บางคืนก็ถึง 500 คนครับ คนที่พูดก็จะมี โฆษกคนหนึ่งคนบางที ครูเล็ก ครูดี ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 2 ผมเองก็เคยขึ้นพูด พี่ไข่ โต๊ะอิหม่าม ผู้ใหญ่มอศจากกะเปอร์แต่แกไม่ได้ขึ้นพูดบนเวทีนะ แกจับไมค์พูดอยู่ข้างเวที เพราะแกเคยล่นวจาไว้แล้วว่าจะไม่ขึ้นไปพูดเรื่องนี้บนเวทีแต่ผมว่าก็เหมือนพูดบนเวทีนั่นแหละ แล้วจะมีตัวแทนชาวบ้าน ใครที่ว่าอยากจะมีความคิดเห็น จะเสนออะไรในเรื่องบ่อขยะทุกคนก็สามารถขึ้นเวทีได้เลยนะ แล้วก็คืนหนึ่งนายชาญขึ้นพูดแต่พูดได้ไม่นานชาวบ้านกดดัน แกก็เลยต้องลงจากเวที” (นายลูกมาน มะหำหมาด แกนนำชาวบ้าน สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 11 มิถุนายน 2563)

ส่วนในประเด็นเนื้อหาที่พูดบนเวทีปราศรัยครั้งนี้ จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างได้ให้ข้อมูลอย่างสอดคล้องกันว่า เนื้อหาหลักที่พูดบนเวทีจะประกอบไปด้วย สภาพปัญหาที่มาจากความไม่ถูกต้องของโครงการบ่อขยะ ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการสร้างบ่อขยะ การพูดกระตุ้นให้ประชาชนตื่นตัวเข้าร่วมการเคลื่อนไหว และแนวทางการแก้ไขร่วมกันในการต่อสู้ให้ประสบความสำเร็จ โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1.3.1 สภาพปัญหาที่มาจากความไม่ถูกต้องของโครงการบ่อขยะ

ในประเด็นเนื้อหาที่พูดบนเวทีปราศรัยคัดค้านการสร้างบ่อขยะ จากข้อมูลการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง พบว่า ทางกลุ่มแกนนำมีการนำเนื้อหาในเรื่องสภาพปัญหาที่มาของการสร้างบ่อขยะที่มีขั้นตอนการดำเนินการที่ไม่ถูกต้อง ไม่มีการทำประชาคมหรือสอบถามความคิดเห็นจากประชาชนในพื้นที่ก่อนดำเนินการ มีการทำประชาคมแฝงในเรื่องการทำถนนทางเบี่ยงเข้าหมู่บ้าน และนำรายชื่อประชาชนที่เห็นด้วยกับการทำถนนมาแอบอ้างในการสร้างบ่อขยะมาเป็นประเด็นในการอธิบายให้ประชาชนที่เข้าร่วมฟังการปราศรัยในครั้งนี้ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าการสร้างบ่อขยะในพื้นที่ตำบลบางหินไม่มีความโปร่งใสในการดำเนินการ สอดคล้องกับคำสัมภาษณ์ ดังนี้

“เราก็อธิบายให้เขาฟังว่าสภาพปัญหาบ่อขยะมาได้ยังไง มีขั้นตอนที่ไม่ถูกต้องไม่ได้ผ่านการประชาคมจากชาวบ้าน” (นายลูกมาน มะหำหมาด แกนนำชาวบ้าน สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 11 มิถุนายน 2563)

“โครงการบ่อขยะนี้มันมีที่มาไม่ถูกต้องอยู่แล้ว เขาพูดถึงที่ไปที่มาของบ่อขยะว่ามาได้ยังไงไม่ถามชาวบ้านก่อนดำเนินการ มีการทำประชาคมแฝงเท่ากับหลอกลวงชาวบ้าน เราจะยอมให้มีการสร้างบ่อขยะเกิดขึ้นในพื้นที่ได้อย่างไร” (นางสุขใจ หาบุญ ประชาชนที่เข้าร่วมการเคลื่อนไหว สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 5 มิถุนายน 2563)

1.3.2 ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการสร้างบ่อขยะ

จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ แกนนำชาวบ้าน ผู้นำชุมชน ประชาชนที่เข้าร่วมการเคลื่อนไหว และข้าราชการส่วนภูมิภาคให้ข้อมูลไปในทิศทางเดียวกันว่า เนื้อหาที่พูดบนเวทีปราศรัยคัดค้านการดำเนินการสร้างบ่อขยะ จะมีการพูดในเรื่องผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการสร้างบ่อขยะ เนื่องจากบริเวณโดยรอบที่มีการสร้างบ่อขยะอยู่ติดกับพื้นที่ชายฝั่งทะเล พื้นที่ป่าชายเลน พื้นที่ชุ่มน้ำโลก หรือแรมซาไซต์ที่มีความสำคัญระหว่างประเทศ หากมีการดำเนินการจะส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ชาวบ้านที่ประกอบอาชีพประมงชายฝั่งจะไม่มีแหล่งทำมาหากินต่อไป ตามบทสัมภาษณ์ ดังนี้

“ประเด็นในเรื่องผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม พี่จักษ์นี่ก่อนุรักษ์ก็ขึ้นพูดเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ แยกข้อมูลมาดีมาก อีกอย่างแกทำเรื่องนี้อยู่แล้วด้วยแกก็จะมีความรู้แน่นว่าหากมีบ่อขยะที่สร้างขึ้น โดยไม่ได้มาตรฐานจะส่งผลกระทบต่อพื้นที่ชายฝั่งป่าชายเลนอย่างไร อีกอย่างพื้นที่ตรงนี้อยู่ใกล้กับพื้นที่ชุ่มน้ำแรมซาไซต์ไม่ควรมีการสร้างเป็นบ่อขยะ ถ้าเกิดสร้างไปสัตว์ที่อยู่ในทะเลก็ตายหมด ชาวบ้านจะทำมาหากินอะไร” (นายลูกมาน มะห์หมาด แกนนำชาวบ้าน สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 11 มิถุนายน 2563)

“พูดเรื่องทรัพยากรของหมู่บ้านเรา ถ้ามีบ่อขยะชาวบ้านจะไม่มีที่ทำกินต่อไปในเมื่อน้ำทะเลเสีย ส่งกลิ่น กุ้ง หอย ปู ปลา ก็ไม่มีไม่มีอีกต่อไป บ้านเราก็จะเกิดมลพิษ เพราะบ่อขยะมันส่งผลกระทบมาก” (นางเพ็ญโกศัย แสงเผือก ประชาชนที่เข้าร่วมการเคลื่อนไหว สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 7 มิถุนายน 2563)

1.3.3 การพูดกระตุ้นให้ประชาชนตื่นตัวเข้าร่วมการเคลื่อนไหว

จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง พบว่า การจัดเวทีปราศรัยในครั้งนี้ยังมีการพูดกระตุ้นให้ชาวบ้านรับรู้ถึงปัญหาการจัดการขยะว่าประชาชนในพื้นที่ตำบลบางหิน ไม่ยอมรับขยะจากเทศบาลเมืองระนองที่นำมาทิ้งในพื้นที่หมู่ที่ 5 ตำบลบางหิน อำเภอกะเปอร์ จังหวัดระนอง ซึ่งเป็นการโหมน้ำวให้ประชาชนที่ร่วมฟังการปราศรัยคล้อยตามในสิ่งที่แกนนำพูด เกิดการตื่นตัวและตัดสินใจเข้าร่วมการเคลื่อนไหวคัดค้านในครั้งนี้ สอดคล้องกับคำสัมภาษณ์ ดังนี้

“ก็เป็นการพูดปลุกกระดมให้ชาวบ้านนั่งอยู่นาน ๆ เชิญชวนชาวบ้านเข้าร่วม อย่านให้เวทีมันเงียบ การคัดค้านครั้งนี้เราต้องร่วมด้วยช่วยกันถึงจะมีทางชนะ” (นายคนธรส แสงสุวรรณ ประชาชนที่เข้าร่วมการเคลื่อนไหว สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 6 มิถุนายน 2563)

“เขาพูดในเรื่องการจัดการขยะว่าเราจะไม่รับขยะจากข้างนอกมาทิ้งในบ้านเราพยายาม พูด โหมน้ำวชาวบ้านให้เข้าทีม พี่ว่าเป็นการพูดกระตุ้นชาวบ้านมากกว่า” (นางสาวจินตนา หนูรักษ์ ประชาชนผู้เข้าร่วมกันเคลื่อนไหว สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 7 มิถุนายน 2563)

1.3.4 แนวทางการแก้ไขร่วมกันในการต่อสู้ให้ประสบความสำเร็จ

นอกจากประเด็นเนื้อหาในเรื่องของสภาพปัญหาในการดำเนินการสร้างบ่อขยะที่ไม่ถูกต้อง ผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การกระตุ้นให้ประชาชนตื่นตัวเข้าร่วมการเคลื่อนไหวที่ได้กล่าวมาข้างต้น กลุ่มตัวอย่างได้ให้ข้อมูลว่า การจัดเวทีคัดค้านการดำเนินการในครั้งนี้ยังมีการกล่าวถึงแนวทางการแก้ไขร่วมกันในการต่อสู้ให้การคัดค้านประสบความสำเร็จ โดยให้ประชาชนช่วยกันเสนอความคิดเห็นในรูปแบบของตนเอง เพื่อหาทางออกร่วมกันให้การคัดค้านประสบความสำเร็จภายใต้กรอบกฎหมายกำหนด ตามคำสัมภาษณ์ ดังนี้

“หลักๆ ก็จะนำเสนอเรื่องผลกระทบในภาพรวมว่าบ่อขยะในชุมชนที่เกิดขึ้นแล้วเราจะต้องแก้ไขกันอย่างไร ให้เขาช่วยกันออกแบบความคิดว่าหากคุณมีความคิดเห็นดีกว่าผมเนี่ยสามารถนำเสนอได้เลย ขึ้นบนเวทีได้เลย ช่วยกันนำเสนอในรูปแบบของตัวเอง แต่มันก็มีคนคิดนอกกรอบแบบผิดกฎหมาย ประมาณว่าเราขยับยังไม่เรื่องดังใหญ่โตไปเลย ผมว่าเราจะทำแบบนี้ไม่ได้ เราอยู่ในจุดที่ต้องทำตามกฎหมาย ทำให้ถูกต้อง” (นายประจักษ์ วงษ์ลำดับ แกนนำชาวบ้าน สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 4 มิถุนายน 2563)

อย่างไรก็ตาม ในเรื่องประเด็นเนื้อหาที่พูดบนเวทีปราศรัย มีกลุ่มข้าราชการส่วนภูมิภาคให้ข้อมูลเพิ่มเติมว่าเนื้อหาที่พูดบนเวทีในการคัดค้านบ่อขยะครั้งนี้ยังมีการพูดถึงบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินการสร้างบ่อขยะ มีการพูดถึงเจ้าหน้าที่ของรัฐหรือผู้นำชุมชนบางคนที่มีส่วนได้รับผลประโยชน์จากการสร้างบ่อขยะเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย ซึ่งเป็นประเด็นนอกเหนือที่กลุ่มแกนนำชาวบ้าน ผู้นำชุมชนและประชาชนได้ให้ข้อมูลมา ดังนี้

“มีการพูดถึงเจ้าหน้าที่ของรัฐอาจจะมีผลประโยชน์ หรือผู้นำชุมชนบางคนอาจจะได้รับผลประโยชน์ในการทำบ่อขยะครั้งนี้ เขาก็โจมตีไปเรื่อย จริงไม่จริงอันนี้ผมก็ไม่รู้ นะครับ” (นายอำนาจ เทพรัักษ์ สาธารณสุขอำเภอเกาะเปตรี สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 9 มิถุนายน 2563)

“เขาจะพูดถึงคนผิด ผมเข้าไปฟังบ่อเพราะผมมีหน้าที่ที่ต้องเข้าไปดูแลอยู่แล้วครับ” (นายมานพ เรืองสวัสดิ์ ปลัดอำเภอฝ่ายความมั่นคง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 10 มิถุนายน 2563)

1.4 การชุมนุมประท้วง

ในปัจจุบันขบวนการเคลื่อนไหวคัดค้านที่เกิดขึ้นในสังคมไทย ไม่ว่าจะเป็น ขบวนการเคลื่อนไหวด้านสิ่งแวดล้อม ขบวนการสิทธิสตรี แสดงให้เห็นว่าภาคประชาชนเริ่มเข้ามามีบทบาทในการแสดงออกถึงการมีส่วนร่วมในการเคลื่อนไหวเรื่องต่าง ๆ มากขึ้น เมื่อประชาชนรู้สึกว่าคุณกกดขี่ข่มเหงไม่ได้รับความเป็นธรรม พวกเขาขอมิสิทธิที่จะออกมาเคลื่อนไหวในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การคัดค้านการเสนอข้อร้องเรียน การชุมนุมประท้วง การเดินขบวน เป็นต้น นำไปสู่การรวมกลุ่มขบวนการเคลื่อนไหวในการเรียกสิทธิ การคัดค้านปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมไทย พื้นที่หมู่ที่ 5 ตำบลบางหิน อำเภอเกาะเปตรี

จังหวัดระนองก็เป็นพื้นที่หนึ่งที่เกิดปัญหาการเคลื่อนไหวค้ำค้ำนการสร้างบ่อขยะแบบฝังกลบ โดยกลุ่มผู้คัดค้านมีการชุมนุมประท้วงไปยังสถานที่ต่าง ๆ พร้อมทั้งมีการยื่นหนังสือร้องเรียน เพื่อแสดงการต่อต้านการสร้างบ่อขยะแบบฝังกลบที่สร้างขึ้นในตำบลบางหิน กดคันหน่วยงานรัฐและภาคเอกชนให้ยกเลิกการดำเนินการ

จากการลงพื้นที่เก็บรวบรวมข้อมูลพบว่า กลุ่มผู้คัดค้านได้มีการรวมตัวชุมนุมประท้วงการสร้างบ่อขยะแบบฝังกลบ เมื่อทราบข่าวว่าเทศบาลเมืองระนองนำมาขยะมาทิ้งในพื้นที่ตำบลบางหิน โดยที่ประชาชนในตำบลบางหินไม่ได้รับรู้ถึงการสร้างบ่อขยะในครั้งนี้ กลุ่มผู้คัดค้านจึงรวมตัวกันไปสอบถามองค์การบริหารส่วนตำบลบางหิน หน่วยงานรัฐที่มีอำนาจหน้าที่ดูแลพื้นที่ตำบลบางหิน โดยตรงปรากฏว่าได้รับคำตอบว่าองค์การบริหารส่วนตำบลบางหินไม่ได้มีการอนุญาตให้ห้างหุ้นส่วนจำกัด ทัศนวิทย์การโยธาเข้ามาดำเนินการสร้างบ่อขยะ กลุ่มผู้คัดค้านจึงเกิดความไม่พอใจมีการรวมตัวชุมนุมประท้วงไปยังสถานที่ต่าง ๆ สรุปได้ ดังนี้

1.4.1 องค์การบริหารส่วนตำบลบางหิน

จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง พบว่า ในการคัดค้านการสร้างบ่อขยะ กลุ่มผู้คัดค้านมีการชุมนุมประท้วงไปยังองค์การบริหารส่วนตำบลบางหิน ซึ่งเป็นหน่วยงานรัฐในพื้นที่ซึ่งมีอำนาจหน้าที่ดูแลพื้นที่ตำบลบางหิน อำเภอเกาะเปอร์ จังหวัดระนองโดยตรง โดยกลุ่มผู้คัดค้านจะมีการนัดรวมตัวหน้าองค์การบริหารส่วนตำบลบางหิน และมีการเดินขบวนถือป้ายแสดงสัญลักษณ์ในการไม่เห็นด้วยในการสร้างบ่อขยะ เพื่อกดดันให้นายกององค์การบริหารส่วนตำบลบางหินออกมาชี้แจงในเรื่องดังกล่าวผ่านบทสัมภาษณ์ ดังนี้

“มีไปที่อบต.บางหิน ไปชุมนุมมีการถือป้ายไปด้วยนะ แสดงสัญลักษณ์ในการไม่เห็นด้วย เรานัดตั้งขบวนกันหน้า อบต. แล้วเดินเข้าไปสอบถามนายกถึงเรื่องที่เกิดขึ้น แต่เขาก็พยายามบ่ายเบี่ยง” (นางเพ็ญ โภคัย แสงเผือก ประชาชนที่เข้าร่วมการเคลื่อนไหว สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 7 มิถุนายน 2563)

“อบต.บางหินเป็นหน่วยงานแรกเลยล่ะ ที่เราไปชุมนุมประท้วง เราก็เข้าไปถามให้เขาออกมาชี้แจงว่าบ่อขยะมาได้ยังไง นายกในฐานะเจ้าของพื้นที่ต้องตอบได้ว่าบ่อขยะมาได้ยังไง” (นางสิริวรรณ สุริยงค์ ประชาชนที่เข้าร่วมการเคลื่อนไหว สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 6 มิถุนายน 2563)

1.4.2 ที่ว่าการอำเภอเกาะเปอร์

ส่วนหน่วยงานในระดับอำเภอ กลุ่มผู้คัดค้านจะมีการชุมนุมประท้วงไปยังที่ว่าการอำเภอเกาะเปอร์ โดยมีการรวมตัวบริเวณหน้าองค์การบริหารส่วนตำบลเกาะเปอร์ และมีการเดินเท้าไปยังที่ว่าการอำเภอเกาะเปอร์ เพื่อให้ทางอำเภอออกหนังสือระงับการนำขยะมาทิ้งในพื้นที่ตำบลบางหินตามคำสัมภาษณ์ ดังนี้

“พอชาวบ้านบอกต่อกันเราก็ไปประท้วงที่อำเภอไปตั้งขบวนหน้าอบต.กะเปอร์ แล้วเดินเท้าไปเป็นแถวเลย” (นางสุขใจ หาบุญ ประชาชนที่เข้าร่วมการเคลื่อนไหว สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 5 มิถุนายน 2563)

“อำเภอเราก็ไปครับ เราไปรวมตัวที่หน้า อบต.กะเปอร์ แล้วก็เดินเท้าไป มีการเดินขบวนเชิงสัญลักษณ์ในการกดดันว่าชาวบ้านไม่เห็นด้วยจริง ๆ ไปอำเภอกะเปอร์ ไปชุมนุมอยู่หน้า อำเภอกะเปอร์ เพื่อให้อำเภอออกหนังสือระงับในการขนขยะมาทิ้งที่นี่” (นายลูกมาน มะหำหมาด เกณนำ ชาวบ้าน สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 11 มิถุนายน 2563)

1.4.3 ศาลากลางจังหวัดระนอง

จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง พบว่า กลุ่มผู้คัดค้านเดินทางไปชุมนุมประท้วงที่ ศาลากลางจังหวัดระนองจำนวน 2 ครั้ง เมื่อทราบว่า มีหน่วยงานสำคัญ ๆ เดินทางมาศาลากลางจังหวัดระนอง เพื่อเปิดเวทีให้ประชาชนได้เสนอเรื่องร้องเรียน เช่น สำนักนายกรัฐมนตรี ทางกลุ่มผู้คัดค้านจึงมีการรวมตัวชุมนุมประท้วงไปเสนอเรื่องร้องเรียนดังกล่าว

“เราไปจังหวัด 2 รอบ ตอนที่หน่วยงานสำนักนายกรัฐมนตรีมาลงพื้นที่เปิดเวที เพื่อให้เห็นความคิดเห็นในส่วนประชาชนทั้งจังหวัด เขามาในหลายเรื่องนะ เราก็รวมตัวกันไปครับ” (นายคล้า กล้าศึก โต้ะอิหม่าม สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 7 มิถุนายน 2563)

“เราไปชุมนุมที่ศาลากลาง เมื่อมีหน่วยงานส่วนกลางเขามาลงพื้นที่ เราทราบเรื่องก็ เดินทางไปชุมนุมกัน เขาจะรับรู้ถึงปัญหาที่เกิดขึ้นว่าเราเดือดร้อน” (นายคนธรส แสงสุวรรณ ประชาชน ผู้เข้าร่วมการเคลื่อนไหว สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 6 มิถุนายน 2563)

1.4.4 สถานีตำรวจภูธรอำเภอกะเปอร์

สถานีตำรวจเป็นหน่วยงานที่ใกล้ชิดและสัมผัสกับปัญหาความเป็นอยู่และทุกข์สุข ของประชาชน การปฏิบัติงานของสถานีตำรวจจึงต้องคอยดูแล สอดส่องปัญหาที่เกิดขึ้น และลดความขัดแย้งในชุมชน เพื่อให้สังคมเกิดความสงบสุข จากเหตุการณ์คัดค้านการสร้างบ่อขยะแบบฝังกลบในพื้นที่ ตำบลบางหิน อำเภอกะเปอร์ จังหวัดระนอง กลุ่มผู้คัดค้านจึงมีการชุมนุมประท้วงบริเวณหน้าสถานี ตำรวจภูธรอำเภอกะเปอร์ เพื่อกดดันให้ร้อยเวรรับแจ้งความ มาตรา 157 นายกองตรีการบริหารส่วนตำบล บางหิน ที่มีการละเว้นหรือปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบ จนในที่สุดผู้กำกับสถานีตำรวจภูธรกะเปอร์ได้ออกมาต้อนรับกลุ่มผู้คัดค้านและสั่งการให้ร้อยเวรรับเรื่องแจ้งความ สอดคล้องกับคำสัมภาษณ์ ดังนี้

“มีไปชุมนุมตอนไปแจ้งความ มาตรา 157 ไปแจ้งความทางโรงพักเขาก็บ่ายเบี่ยงที่จะรับแจ้งความ เพราะแจ้งความนายก ตำรวจไม่กล้ารับเรื่อง ตอนนั้นชาวบ้านก็เลยรวมตัวกันไปกดดันให้ร้อยเวรรับแจ้งความ ผู้กำกับก็ออกมาต้อนรับสั่งให้ร้อยเวรรับแจ้งความ” (นายลูกมาน มะหำหมาด เกณนำ ชาวบ้าน สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 11 มิถุนายน 2563)

“ที่สถานีตำรวจกะเปอร์เราก็เดินทางไปครับ ไปแจ้งความเอาผิดนายกมาตรา 157 ที่ปล่อยให้มีการสร้างบ่อขยะในพื้นที่ได้อย่างไร” (นายปรมินทร์ จอมเทพมาลา แกนนำชาวบ้าน สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 7 มิถุนายน 2563)

1.4.5 หน้าปกทางเข้าบ่อขยะ

จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง พบว่า เมื่อกลุ่มผู้คัดค้านทราบว่าหน่วยงานที่รับผิดชอบจะเดินทางมาตรวจสอบที่บ่อขยะ และรถขยะจะนำขยะมาทิ้ง ทางกลุ่มผู้คัดค้านจะเดินทางไปชุมนุม เพื่อไปแสดงจุดยืนให้เห็นว่าชาวบ้านคัดค้าน ไม่ต้องการให้มีบ่อขยะเกิดขึ้นในพื้นที่ สอดคล้องกับคำสัมภาษณ์ ดังนี้

“มีการประท้วงไปที่บ่อขยะเวลาที่หน่วยงานที่รับผิดชอบมา เราก็ไปแสดงให้เห็นว่าเราคัดค้าน ชาวบ้านไม่ต้องการ ไปยืนยันด้วยตัวเองว่าเราปฏิเสธ แต่เราไม่ได้เข้าไปบุกรุกงานนะเราอยู่ในขอบเขต เราก็มีการรวมตัวกันที่บ้านน้องไข่แล้วเดินทางไปที่บ่อขยะ ว่าเรามีจุดยืน” (นายประจักษ์ วงษ์ลำดับ แกนนำชาวบ้าน สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 4 มิถุนายน 2563)

“ที่บ่อขยะก็ชุมนุมประท้วงที่บ่อขยะ มีการตั้งขบวนการหน้าบ้านแกนนำแล้วเดินเข้าไปบ่อขยะ เมื่อมีรถขนานำขยะมาทิ้ง หน่วยงานรัฐเดินทางมา” (นายอนุชา หาญจิตร ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 2 สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 6 มิถุนายน 2563)

แต่จากการสัมภาษณ์มีกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ แกนนำชาวบ้าน และผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 5 ได้แสดงความคิดเห็นให้เชิงไม่เห็นด้วยในการชุมนุมประท้วง ว่าเป็นการกระทำที่ค่อนข้างผิดกระบวนการ และมีความรุนแรงเกินไป ดังนี้

“ตอนนั้นที่เขารวมตัวไปศาลากลาง ผม แม่และพี่น้องผมจะไม่ได้ไปนะ เพราะผมสั่งห้ามเลยว่าไม่ต้องไป ผมมองว่าการไปแบบนี้เป็นการไปกดดันฝ่ายผู้ใหญ่ มันไม่ใช้การชุมนุมประท้วง โดยใช้มวลชน มันเหมือนเราไปข่มขู่เขา ตอนนั้นเขาก็เลยกล่าวหาผมว่าน่าจะมีการรับเงินจากฝ่ายนายทุนล่ะ ผมก็ไม่ได้พูดอะไรทำให้สิ่งที่ผมควรทำ จนเขาก็รู้ว่าเรายังช่วยการคัดค้านต่อไป” (นายลูกมาน มะห์หมาด แกนนำชาวบ้าน สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 11 มิถุนายน 2563)

“การเคลื่อนไหวชุมนุมผมว่ามันก็เป็นการช่วยให้เรื่องคัดค้านมีจุดยืนที่ชัดเจนนะ แต่มันผิดกระบวนการไปสักนิด โดยส่วนตัวผมเองก็ไม่ชอบการชุมนุม มันรุนแรงไป แต่ก็บางที่มันก็จำเป็น” (นายจำเนียร สาลี ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 5 สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 6 มิถุนายน 2563)

ภาพที่ 4.2 การรวมตัวเคลื่อนไหวของประชาชนไปยังบ่อขยะ

ที่มา: โรจนา บุญชูวงศ์, 2559

1.5 การณรงค์สื่อสารสาธารณะ

ขบวนการเคลื่อนไหวคัดค้านการสร้างบ่อขยะแบบฝังกลบมีการปลุกกระแสสังคมผ่าน การรณรงค์สื่อสารสาธารณะ ซึ่งเป็นวิธีการหนึ่งที่มีอิทธิพลในการรับรู้และทำให้ประชาชนเกิดความ ตื่นตัวต่อปัญหาที่เกิดขึ้น การรณรงค์สื่อสารจึงถือเป็นเครื่องมือที่สำคัญ ที่ใ้มน้ำใจทำให้ผู้ที่ได้รับ ข้อมูลข่าวสารเกิดความคล้อยตาม นำไปสู่การเข้าร่วมการคัดค้านในครั้งนี้ ยิ่งในยุคปัจจุบันเป็นยุคของ เทคโนโลยีการสื่อสาร ขบวนการเคลื่อนไหวในการคัดค้านการสร้างบ่อขยะแบบฝังกลบจึงมีการนำ การสื่อสารยุคใหม่เข้ามาร่วมใช้กับการสื่อสารแบบดั้งเดิม ที่ทำให้การติดต่อสื่อสารมีความสะดวกรวดเร็ว ประหยัดค่าใช้จ่าย ส่งผลให้ประเด็นเรื่องการคัดค้านการสร้างบ่อขยะแบบฝังกลบเป็นที่รู้จักทั้งคนในพื้นที่ ตำบลบางหินและนอกพื้นที่ตำบลบางหิน ประชาชนสามารถเข้าถึงข้อมูลการคัดค้านในครั้งนี้ ได้มากขึ้น โดยผู้วิจัยสรุปรูปแบบการรณรงค์สื่อสารสาธารณะได้ 6 รูปแบบ ดังนี้

1.5.1 การสื่อสารแบบปากต่อปาก

การสื่อสารแบบปากต่อปาก เป็นการสื่อสารแบบดั้งเดิมที่มีลักษณะไม่เป็นทางการ โดยการบอกต่อแบบปากต่อปากไปยังบุคคลอื่น ทำให้ข้อมูลข่าวสารมีการกระจายไปอย่างรวดเร็ว การสื่อสารแบบปากต่อปากจะมีความลึกซึ้งและมีอิทธิพลมากกว่าสื่ออื่น ๆ เพราะผู้ส่งสารจะถ่ายทอดอารมณ์ความรู้สึกได้ดีและละเอียดกว่าการสื่อสารในรูปแบบอื่น ประกอบกับการชักชวนที่มาจาก การถ่ายทอดออกมาจากความรู้สึกทำให้ผู้รับข้อมูลมีความคล้อยตามได้ง่าย สร้างความรู้สึกที่เป็นจริงมากกว่าการสื่อสารในรูปแบบอื่น จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างให้ข้อมูลอย่างสอดคล้องกันว่า ประชาชนรับรู้ข้อมูลข่าวสารในการคัดค้านการสร้างบ่อขยะแบบฝังกลบ จากการที่แกนนำเข้าไปพูดคุยกับชาวบ้าน โดยเริ่มจากการพูดคุยกับบุคคลใกล้ชิด เพื่อนำเสนอปัญหาที่เกิดขึ้น ทำให้ชาวบ้านเกิดการรับรู้ และเกิด การบอก ต่อไปยังบุคคลอื่นทำให้ประเด็นเรื่องการคัดค้านบ่อขยะเป็นที่รู้จักมากขึ้น สอดคล้องกับคำสัมภาษณ์ ดังนี้

“ครั้งแรกผมก็นำเสนอชาวบ้านเริ่มจากการเข้าไปคุยตัวต่อตัวก่อนจากบุคลากร ส่วนตัว พี่น้องพรรคพวก คนใกล้ชิด ว่าปัญหามันเกิดในตำบลเราแล้วนะ อธิบายให้เขาฟังว่ามันเกิดปัญหาแล้วแก้ไขไม่ได้ ถ้าพี่น้องเข้าใจผมถ้าคุณมีเวลาว่าง เป็นตัวแทนให้ผมที่ได้ใหม่เป็นลูกโซ่ ช่วยกันนำเสนอให้คนอื่นได้รับรู้ เขาก็รับปากช่วยกันขยายข่าว” (นายประจักษ์ วงษ์ลำดับ แกนนำชาวบ้าน สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 4 มิถุนายน 2563)

“มีการสื่อสารปากต่อปาก เพราะบ้านเราไม่ได้กว้างมากส่วนมากเลยใช้ปากต่อปาก ชาวบ้านคนไหนรู้ ก็ชักชวนพรรคพวกเข้าร่วม” (นางเพ็ญ โภคัย แสงเผือก ประชาชนที่เข้าร่วมการเคลื่อนไหว สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 7 มิถุนายน 2563)

1.5.2 การปักป้ายคัดค้าน

ทางกลุ่มผู้คัดค้านจะมีการระดมปักป้ายรณรงค์คัดค้านการสร้างบ่อขยะตลอด 2 ข้างทางถนนเพชรเกษม โดยจะเริ่มปักป้ายตั้งแต่หมู่ที่ 1 บ้านชาลิต ตำบลบางหิน จนไปถึงบ้านซิมิ ตำบลกะเปอร์ เพื่อสร้างความน่าสนใจให้ประชาชนที่สัญจรไปมาได้รับรู้ในปัญหาที่เกิดขึ้นจากการสัมภาษณ์ ดังนี้

“การรณรงค์ผ่านแผ่นป้ายนั้นแหละครับ เราไปติดทุกหมู่บ้านที่คิดว่ามีผลกระทบ ตั้งแต่ชาลิต บางหิน ไปถึงซิมิ ขึ้นแผ่นป้ายทุกหมู่บ้าน” (นายปรมินทร จอมเทพมาลา แกนนำชาวบ้าน สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 7 มิถุนายน 2563)

“มีการติดป้าย แต่จะอยู่ฝั่งบางหินไม่เอาบ่อขยะ เพื่อสื่อสารให้ประชาชนผ่านไปผ่านมาได้ทราบ” (นายอำนาจ เทพรัักษ์ สาธารณสุขอำเภอกะเปอร์ สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 9 มิถุนายน 2563)

1.5.3 การถือป้ายไวณิล

กลุ่มผู้คัดค้านจะมีการรณรงค์สื่อสารสาธารณะผ่านการถือป้ายไวณิลเพื่อใช้ในการแสดงออกเชิงสัญลักษณ์ในการไม่เห็นด้วยในการสร้างบ่อขยะ เมื่อไปชุมนุมประท้วงในสถานที่ต่าง ๆ สอดคล้องกับคำสัมภาษณ์ ดังนี้

“เวลาเดินขบวนจะมีการถือป้ายคัดค้านบ่อขยะ เเขาจะมีไวณิลแผ่นใหญ่ ๆ เดินถือไปตามหน่วยงานที่ไปประท้วง” (นายจำเนียร สาลี ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 5 สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 6 มิถุนายน 2563)

“ตอนไปประท้วงเราจะมีการถือป้ายบอกว่าเราไม่เห็นด้วยกับเรื่องนี้ ให้เขาเห็นว่าเราไม่ต้องการบ่อขยะ” (นางสุขใจ หานุกู ประชาชนที่เข้าร่วมการเคลื่อนไหว สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 5 มิถุนายน 2563)

1.5.4 การใช้รถกระจายเสียง

จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง พบว่า ในการคัดค้านครั้งนี้กลุ่มผู้คัดค้านมีการใช้รถกระจายเสียงเป็นสื่อพูดกระจายข่าวในบริเวณที่ชุมชน เพื่อนำเสนอข่าวให้ชาวบ้านทั้งในพื้นที่และพื้นที่ใกล้เคียงรับทราบถึงปัญหาที่เกิดขึ้น จากการสัมภาษณ์ ดังนี้

“มีเครื่องขยายเสียงติดรถ ผมก็พูดไมค์ไปด้วยไปพูดกระจายในที่ชุมชนในเรื่องปัญหาที่เกิดขึ้น อธิบายให้ชาวบ้านฟัง” (นายลูกมาน มะท่าหมาด แกนนำชาวบ้าน สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 11 มิถุนายน 2563)

“มีการใช้ไซเชี่ยลมีเดีย พวกเฟซบุ๊ก ไลน์ การบอกปากต่อปาก ตอนที่พวกเขาเข้ามาเขาก็มีการใช้รถกระจายเสียง มีการทำป้ายคัดค้าน” (นายมานพ เรืองสวัสดิ์ ปลัดอำเภอฝ่ายความมั่นคง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 10 มิถุนายน 2563)

1.5.5 การใช้สื่อสังคมออนไลน์

สื่อสังคมออนไลน์ หมายถึง สื่อดิจิทัลที่เป็นเครื่องมือในการปฏิบัติการทางสังคมเพื่อใช้สื่อสารระหว่างกันในเครือข่ายทางสังคม ผ่านทางเว็บไซต์และ โปรแกรมประยุกต์บนสื่อใด ๆ ที่มีการเชื่อมต่อกับอินเทอร์เน็ต โดยเน้นให้ผู้ใช้ทั้งที่เป็นผู้ส่งสารและผู้รับสารมีส่วนร่วมอย่างสร้างสรรค์ในการผลิตเนื้อหาขึ้นเอง ในรูปของข้อมูล ภาพ และเสียง (รักเกียรติ พันธุ์ชาติ, 2556, น.1)

สื่อสังคมออนไลน์ เป็นการสื่อสารยุคใหม่มีรูปแบบการสื่อสารข้อมูลที่มีการนำเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้อง โดยมีรูปแบบการสื่อสารที่หลากหลาย ทั้งในรูปแบบของการสร้างและการเผยแพร่ข้อมูล ปัจจุบันกระแสการใช้งานอินเทอร์เน็ตและโทรศัพท์ประเภทสมาร์ตโฟน และอุปกรณ์พกพา เช่น แท็บเล็ต ที่เพิ่มขึ้น ส่งผลให้การใช้งานสื่อสังคมออนไลน์เพิ่มขึ้นตามไปด้วย ทำให้การสื่อสารในยุคปัจจุบันมีความสะดวก รวดเร็วในการรับรู้ข้อมูลข่าวสารมากยิ่งขึ้น (รักเกียรติ พันธุ์ชาติ, 2556, น.3)

จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง พบว่า ในการใช้สื่อสังคมออนไลน์ แคนนำหลักได้ ใช้การสื่อสารผ่าน Facebook ในชื่อ ประมิตร จอมเทพมาลา ในการสื่อสารข่าวให้ชาวบ้านรับทราบ และนัดรวมตัวไปยังสถานที่ต่าง ๆ เนื่องจากแคนนำหลักคนดังกล่าวเป็นที่รู้จักของชาวบ้านเป็นอย่างมาก และได้รับการยอมรับในสังคม ทำให้ชาวบ้านเกิดความสนใจในประเด็นเนื้อหาที่โพสต์ใน Facebook และนอกจากนั้นยังมีการใช้ Line เป็นช่องทางในการสื่อสารกระจายข่าว ซึ่งผลจากการใช้สื่อออนไลน์ โดยเฉพาะ Facebook ได้รับการตอบรับจากประชาชนทั้งในพื้นที่และนอกพื้นที่เป็นอย่างดี ทำให้ประเด็นในเรื่องการคัดค้านเป็นที่รู้จักของประชาชนจำนวนมากทั่วทั้งจังหวัดระนอง รวมถึงหน่วยงานรัฐระดับจังหวัดทราบข่าวในเรื่องนี้ด้วย

“ที่ได้ผลมากที่สุดก็เฟซบุ๊ก ในชื่อ ประมิตร จอมเทพมาลา คือแกเป็นคนที่บ้านรู้จักเป็นอย่างมาก มีพรรคพวกเยอะ ผมเห็นว่าถ้าให้แกสร้างเฟซบุ๊กแล้วก็โพสต์เรียกร้องคัดค้าน ชาวบ้านที่เล่นเฟซบุ๊กจะได้รู้อย่างทั่วถึง โดยผมเป็นคนสร้างให้แกเองครับ แล้วผมก็เป็นคนเล่นเฟซบุ๊กให้แก แกเล่นไม่เป็น ผมก็ใช้เฟซบุ๊กในการอธิบายให้ชาวบ้านฟังว่าเกิดเหตุการณ์อะไรบ้าง มีอยู่ครั้งหนึ่งหน่วยงานเขาจะลงมาตรวจบ่อขยะอนุมัติให้เปิดบ่อขยะอย่างเป็นทางการ ผมโพสต์เฟซบุ๊กให้ช่วงตอนคำเพื่อนัดหมายให้ชาวบ้านมารวมตัวกัน โดยไม่ได้นัดหมายอย่างอื่นเลย ในตอนเช้าผลตอบรับดีเกินคาดครับชาวบ้าน 200-300 คนมารวมตัวกันหน้าบ้านโกไข่ ผมว่าถ้าไม่มีเฟซบุ๊กไม่รู้คนจะมากันขนาดนี้มัย การใช้เฟซบุ๊กมีผลมากเลยทางจังหวัดเขาก็รู้ข่าวเราจากช่องทางนี้” (นายลูกมาน มะท่าหมาด แคนนำชาวบ้าน สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 11 มิถุนายน 2563)

“ใช้เฟซบุ๊กเป็นหลักเลยนะ เวลาเขาโพสต์จะมีการแท็กคนเป็นร้อยคนทำให้เป็นจุดสนใจชาวบ้านรู้ข่าวมากขึ้น แล้วจะมีการสื่อสารทางไลน์ที่ช่วยกระจายข่าวอีกทางหนึ่ง” (นางสิริวรรณ สุริยงค์ ประชาชนที่เข้าร่วมการเคลื่อนไหว สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 6 มิถุนายน 2563)

1.5.6 การสื่อสารผ่านสื่อมวลชน

การสื่อสารผ่านสื่อมวลชน เป็นการติดต่อสื่อสาร โดยมีกระบวนการและรูปแบบอย่างเป็นทางการ เพื่อนำเสนอข่าวข้อมูลความเคลื่อนไหวต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมให้ประชาชนได้รับรู้ โดยอาศัยสื่อมวลชน เช่น หนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ รวมถึงสื่อใหม่อย่างอินเทอร์เน็ต เป็นเครื่องมือสาธารณะในการนำเสนอข่าวที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว ที่ทุกคนในสังคมสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารนั้นได้

หลังจากข่าวเรื่องการคัดค้านการสร้างบ่อขยะในพื้นที่ตำบลบางหิน อำเภอกะเปอร์ จังหวัดระนอง เป็นที่รู้จักแก่ประชาชนทั่วไป ทำให้นักข่าวท้องถิ่นในจังหวัดระนองลงพื้นที่มายังบ่อขยะบางหิน เพื่อนำเสนอข่าวที่เกิดขึ้นให้ประชาชนทั่วไปได้รับทราบ ได้แก่ เพจระนองแซนแนล โดยนายไอ้พรชัย, เพจร้อยจุดห้า อสมท ระนอง โดย โรจนา บุญชูวงศ์ และนอกจากนั้นยังมีการนำเสนอข่าวผ่าน

หนังสือพิมพ์ออนไลน์ ได้แก่ หนังสือพิมพ์ไทยรัฐออนไลน์ หนังสือพิมพ์ MGR Online และหนังสือพิมพ์มติชนออนไลน์ ซึ่งการนำเสนอข่าวผ่านสื่อมวลชนก็ถือได้ว่าเป็นการกระจายข่าวช่องทางหนึ่ง ที่ทำให้ประเด็นเรื่องการคัดค้านบ่อขยะในพื้นที่ตำบลบางหินเป็นที่รู้จักแก่ประชาชนทั่วไปมากขึ้น ผ่านบทสัมภาษณ์ ดังนี้

“หลังจากที่เรื่องนี้เริ่มกระจายไปมากขึ้นก็มียกข่าวท้องถิ่นมาทำข่าว พวกมติชนไทยรัฐ ช่อง 9” (นายประจักษ์ วงษ์ลำดับ เกานำชาวบ้าน สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 4 มิถุนายน 2563)

“หลัก ๆ แล้วมีนักข่าวพลเมืองเยอะ พอเกิดเหตุอะไรเขาก็มา นักข่าวท้องถิ่น โอ้พรชัยก็ลงมาทำข่าว” (นางสาวจินตนา หนูรัญย์ ประชาชนผู้เข้าร่วมกันเคลื่อนไหวก่อนไปหา สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 7 มิถุนายน 2563)

จากการให้ข้อมูลในเรื่องการสื่อสารผ่านสื่อมวลชน จึงมีความสอดคล้องกับการสร้างพื้นที่สื่อสารสาธารณะ ที่ปรากฏในการนำเสนอข่าวจากนักข่าวในช่องทางต่าง ๆ ดังนี้

1) เชนักข่าวท้องถิ่น

วันที่ 6 มกราคม พ.ศ.2559 เพจระนองแซนแนล “ระนอง-ชาวกะเปอร์ร้องไม่เอาบ่อขยะ” โดย นายโอ้ พรชัย

วันที่ 6 มกราคม พ.ศ.2559 เพจร้อยจุดห้า อสมท ระนอง “ชาวบ้านบางหิน อ.กะเปอร์ ร้องไม่เอาบ่อขยะ” โดย โรจนา บุญชูวงศ์ อสมท ราชงาน

2) หนังสือพิมพ์ออนไลน์

วันที่ 7 มกราคม พ.ศ.2559 หนังสือพิมพ์ไทยรัฐออนไลน์ “ชาวกะเปอร์ร้องไม่เอาบ่อขยะ”

วันที่ 11 มีนาคม พ.ศ.2559 หนังสือพิมพ์ MGR Online “ผู้ตรวจราชการสำนักนายกฯ เขต 7 ลงพื้นที่ จ.ระนอง ติดตามมาตรการสำคัญของภาครัฐ”

วันที่ 11 พฤษภาคม พ.ศ.2559 หนังสือพิมพ์มติชนออนไลน์ “กสม. ลงระนอง ตรวจบ่อขยะเถื่อน พบการรั่วไหลลงป่าชายเลน-ซึมแหล่งน้ำชุมชน”

นอกจากนี้จากการสัมภาษณ์ในประเด็นเรื่องการณรงค์สื่อสารสาธารณะ มีกลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นเกานำชาวบ้านให้ข้อมูลไว้อย่างน่าสนใจว่า การใช้เฟซบุ๊กทำให้หน่วยงานภาครัฐเขาไม่กล้าทำอะไรที่รุนแรงกับประชาชน และมีผลดีกว่าการรวมตัวชุมนุมประท้วง เนื่องจากเฟซบุ๊กมีการกระจายข่าวอย่างรวดเร็ว และทำให้คนรู้อย่างกว้างขวาง และสามารถทำให้ชาวบ้านเห็นภาพผลกระทบที่จะเกิดขึ้นชัดเจนกว่าการพูดเพียงอย่างเดียว จากการสัมภาษณ์ ดังนี้

“การโพสต์เฟซบุ๊กแต่ละครั้งทำให้หน่วยงานรัฐเขาไม่กล้ากับประชาชน มันรู้กว้าง และผมมองว่ามีผลดีมากกว่ามือบ่อก การก่อมือบ่อกแค่ชาวบ้านในโซนนี้ โซนเดียว การใช้

โซเซียลมีผลทั้งจังหวัด แล้วหน่วยงานรัฐเขาก็กลัวความวุ่นวาย ความเสียหาย เสียชื่อ ตอนนั้นเมื่อผมโพสต์ก็มีคนระดับใหญ่ ๆ โทรมาว่าให้ลบโพสต์ เพราะมีคนเข้ามาแสดงความคิดเห็น คำหน่วยงานต่าง ๆ เยอะมาก มันทำให้เขาไม่สามารถควบคุมเรื่องนี้ได้ อีกอย่างโซเซียลเราสามารถไปนำข้อมูลจากที่อื่นมาโพสต์ให้ชาวบ้านเห็นภาพได้ ถ้าทำแบบไม่มาตรฐานจะเกิดเหตุการณ์อะไรกับชุมชนของเราต่อไป” (นายลูกมาน มะหำหมาด แกนนำชาวบ้าน สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 11 มิถุนายน 2563)

ดังนั้น จากที่ได้กล่าวมาจะเห็นได้ว่ากลุ่มผู้คัดค้านมีการวิพากษ์วิจารณ์ถึงข้อเสียด้านการสื่อสารยุคใหม่และยุคเก่า ผู้วิจัยมองว่าการใช้การสื่อสารทั้งยุคใหม่และแบบดั้งเดิมผสมผสานกันจะทำให้แกนนำสามารถเจาะกลุ่มเป้าหมายทั้งผู้ที่เข้าถึงสื่อออนไลน์และผู้ที่ไม่สามารถเข้าถึงสื่อออนไลน์ ทำให้ประชาชนได้รับข้อมูลการคัดค้านในหลายช่องทางมากขึ้น

ตอนที่ 2 วิธีการระดมทรัพยากรของขบวนการเคลื่อนไหวภาคประชาชนในการคัดค้านการสร้างบ่อขยะแบบฝังกลบ ในตำบลบางหิน อำเภอกะเปอร์ จังหวัดระนอง

จากการคัดค้านการสร้างบ่อขยะดังกล่าว มีประชาชนทั้งในพื้นที่ตำบลบางหินและนอกพื้นที่ตำบลบางหินเข้าร่วมการเคลื่อนไหวคัดค้านเป็นจำนวนมาก โดยขบวนการเคลื่อนไหวได้มีวิธีการระดมประชาชนเข้าร่วมการเคลื่อนไหวในหลากหลายแนวทาง โดยผู้วิจัยสามารถสรุปวิธีการระดมทรัพยากรของขบวนการเคลื่อนไหวดังกล่าวได้ ดังนี้

ภาพที่ 4.3 วิธีการระดมทรัพยากรของขบวนการเคลื่อนไหวภาคประชาชนในการคัดค้านการสร้างบ่อขยะแบบฝังกลบ

ที่มา : ผู้วิจัย

2.1 การสร้างกลุ่มแกนนำ

ขบวนการเคลื่อนไหวเกิดจากการรวมกลุ่มของผู้คนที่หลากหลายทั้งประชาชนในพื้นที่ตำบลบางหินและนอกพื้นที่ตำบลบางหิน โดยการเคลื่อนไหวคัดค้านการสร้างบ่อขยะในครั้งนี้มีการสร้างกลุ่มแกนนำที่หลากหลายรูปแบบ เพื่อจูงใจให้ประชาชนเข้าร่วมขบวนการเคลื่อนไหว

จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง ไม่ว่าจะเป็น แกนนำชาวบ้าน ผู้นำชุมชน และประชาชนที่เข้าร่วมการเคลื่อนไหว ให้ข้อมูลอย่างสอดคล้องกันว่าขบวนการเคลื่อนไหวการคัดค้านการสร้างบ่อขยะแบบฟังก์กลมมีการสร้างกลุ่มแกนนำที่ประกอบไปด้วย แกนนำที่มีประสบการณ์ในการเคลื่อนไหวคัดค้าน แกนนำตามธรรมชาติซึ่งเป็นผู้ที่มีจุดมุ่งหมายเดียวกันที่ไม่ต้องการให้มีบ่อขยะเกิดขึ้นในพื้นที่ตำบลบางหิน แกนนำซึ่งเป็นผู้นำชุมชน และแกนนำที่สร้างขึ้นจากตัวแทนชาวบ้านที่ประกอบอาชีพประมง โดยมีรายละเอียด ดังนี้

2.1.1 แกนนำที่มีประสบการณ์ในการเคลื่อนไหวคัดค้าน

ขบวนการเคลื่อนไหวในการคัดค้านการสร้างบ่อขยะแบบฟังก์กลมในตำบลบางหิน อำเภอเกาะเปอร์ จังหวัดระนอง มีการสร้างกลุ่มแกนนำซึ่งเป็นผู้ที่มีประสบการณ์ในการเคลื่อนไหวคัดค้าน โดยเป็นแกนนำที่มีผลงานการคัดค้านการขุดโรงเรียนขนาดเล็กในสมัยนายกรัฐมนตรียิ่งลักษณ์ ชินวัตร และการต่อสู้คัดค้านการสร้างโรงงานน้ำมันปาล์ม ในพื้นที่ตำบลเกาะเปอร์ อำเภอเกาะเปอร์ จังหวัดระนอง ประสบความสำเร็จมาก่อน จากผลงานที่ปรากฏให้ชาวบ้านได้เห็น จึงทำให้ชาวบ้านมีความเชื่อมั่นในตัวแกนนำหลักคนดังกล่าวว่าสามารถทำให้การคัดค้านการสร้างบ่อขยะในครั้งนี้ประสบความสำเร็จ สอดคล้องกับคำสัมภาษณ์ ดังนี้

“เมื่อเกิดเรื่องนี้ก็มีคนแนะนำน้องลูกมานว่ามาหาพี่ ถ้าเรื่องไม่ถูกต้องพี่ผู้ อยู่ เพราะก่อนหน้านี้พี่เคยสู้เรื่องโรงเรียนที่เขาจะปิดเรื่องโรงเรียนขนาดเล็กและพี่ก็เคยคัดค้านโรงบิบน้ำมันปาล์มที่ตั้งแถวบางลำพู” (นายปรมินทร จอมเทพมาลา แกนนำชาวบ้าน สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 7 มิถุนายน 2563)

“ส่วน โโก ไข่ แกเคยมีผลงานมาแล้วในการคัดค้านการขุดโรงเรียน ประชาอุทิศสมัยนายกรัฐมนตรียิ่งลักษณ์ แกก็ไปต่อต้าน อีกครั้งหนึ่งตอนนั้นเขาจะทำโรงงานน้ำมันปาล์มที่บางลำพู โโก ไข่ก็ประท้วงจนเขายกเลิกโครงการ ทำให้ชาวบ้านมีความเชื่อมั่นในตัว แก หลักๆคือ เป็นคนที่พูดอะไรชาวบ้านก็เชื่อครับ” (นายลูกมาน มะท่าหมาด แกนนำชาวบ้าน สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 11 มิถุนายน 2563)

2.1.2 แกนนำตามธรรมชาติ

จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นสาธารณสุขอำเภอเกาะเปอร์ใต้ให้ข้อมูลว่า ขบวนการเคลื่อนไหวครั้งนี้ มีการสร้างกลุ่มแกนนำตามธรรมชาติ ซึ่งเป็นแกนนำที่ไม่ได้มีตำแหน่งใด ๆ ทางสังคม แต่มีจุดมุ่งหมายเดียวกันในการคัดค้าน คือ ไม่ต้องการให้มีบ่อขยะเกิดขึ้นในพื้นที่ตำบลบางหิน โดยเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถ แกนนำตามธรรมชาติจึงเป็นผู้ที่ช่วยชักจูงคนเข้าร่วมการเคลื่อนไหว ผ่านบทสัมภาษณ์ ดังนี้

“เรื่องนี้ในความเป็นจริงจะมีแกนนำโดยธรรมชาติอยู่แล้วนะ เหมือนของอำเภอเกาะเปอร์เราก็จะเห็นอยู่ประมาณ 4-5 คนที่เป็นแกนนำ ซึ่งถ้าหากแกนนำเหล่านี้พูดเรื่องอะไรชาวบ้านจะคล้อยตาม เขาก็จะคิดว่าพูดตรงกับชาวบ้านคนไหน สมมุติผลกระทบเรื่องธรรมชาติ กลุ่มชาวบ้านก็จะไปประมงเมื่อเขาไปพูดชาวบ้านก็จะเข้ามามีส่วนร่วมเห็นด้วยส่วนใหญ่จะเป็นคนที่มีความรู้ เลือคนทีพูดแล้วชาวบ้านเชื่อถือครับ” (นายอำนาจ เทพรัักษ์ สาธารณสุขอำเภอเกาะเปอร์ สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 9 มิถุนายน 2563)

2.1.3 แกนนำซึ่งเป็นผู้นำชุมชน

ผู้นำชุมชน เป็นผู้ที่เป็นตัวแทนของประชาชนมีสภาพทางสังคม โดยผู้นำชุมชนจะเป็นสื่อกลางสำคัญที่ช่วยประสานให้คนในชุมชนเกิดความร่วมแรงร่วมใจ รวมตัวกันเป็นหนึ่งเดียวเป็นกำลังสำคัญในการคัดค้านการสร้างบ่อขยะ ซึ่งจากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างพบว่า การคัดค้านการสร้างบ่อขยะแบบฝังกลบในพื้นที่ตำบลบางหินมีการสร้างกลุ่มแกนนำซึ่งเป็นผู้นำชุมชน ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 2 ตำบลบางหิน, ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 2 ตำบลบางหิน, ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 8 ตำบลเกาะเปอร์ และโต๊ะอิหม่ามผู้นำทางศาสนาอิสลาม ในพื้นที่ตำบลบางหิน ผู้นำชุมชนจากที่ได้อ้างมาข้างต้นล้วนแต่เป็นผู้ที่ชาวบ้านให้การยอมรับในสังคม ซึ่งจะส่งผลดีต่อขบวนการเคลื่อนไหวเป็นอย่างมาก เนื่องจากแกนนำประเภทนี้เป็นแกนนำที่ชาวบ้านให้การนับถือ มีความเชื่อมั่นและไว้วางใจ ส่งผลให้สามารถพูดจูงใจให้ชาวบ้านเข้าร่วมการเคลื่อนไหวในครั้งนี้ได้เป็นจำนวนมาก สอดคล้องกับคำสัมภาษณ์ ดังนี้

“เรามีการสร้างตัวแทนแต่ละหมู่จะเลือกคนที่เข้ากับชาวบ้านได้ ชาวบ้านนับถือ พูดแล้วชาวบ้านฟัง เหมือนผู้ใหญ่ช่วยผู้ใหญ่ 2 จะคิดว่าใครที่พอจะพูดได้ พูดแล้วมีน้ำหนัก” (นายคนทรส แสงสุวรรณ ประชาชนที่เข้าร่วมการเคลื่อนไหว สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 6 มิถุนายน 2563)

“วิธีการจะเป็นการคุยกับคนในชุมชนที่เขาับหน้าถือตา ระดับผู้นำไม่ว่าจะเป็น โต๊ะอิหม่าม แกนนำที่เขามีความตื่นตัวในเรื่องสิ่งแวดล้อมรับรู้ข้อมูลข่าวสารที่เร็วมีอยู่

หลายคนเหมือนกัน และผู้ใหญ่บ้านที่ทั้งของบางหินและกะเปอร์ที่พูดกับประชาชนได้ง่าย” (นายอนุชา หาญจิตร ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 2 สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 6 มิถุนายน 2563)

2.1.4 แกนนำที่สร้างขึ้นจากตัวแทนชาวบ้านที่ประกอบอาชีพประมง

นอกจากขบวนการเคลื่อนไหวในการคัดค้านการสร้างบ่อขยะแบบฝังกลบ มีการสร้างกลุ่มแกนนำที่มีประสบการณ์ในการเคลื่อนไหวคัดค้าน แกนนำตามธรรมชาติ แกนนำซึ่งเป็นผู้นำชุมชน ในการคัดค้านครั้งนี้ยังมีการสร้างกลุ่มแกนนำจากตัวแทนชาวบ้านที่ประกอบอาชีพประมง ซึ่งเป็นผู้ได้รับผลกระทบโดยตรงในการสร้างบ่อขยะ แกนนำประเภทนี้ จะสามารถชักชวนชาวบ้านที่เป็นชาวประมงเข้าร่วมการเคลื่อนไหวได้เป็นอย่างมาก เนื่องจากประชาชนในพื้นที่ตำบลบางหินร้อยละ 70 ประกอบอาชีพประมงชายฝั่ง จากการสัมภาษณ์ ดังนี้

“ในตอนเกิดขึ้นเรื่องแรก ๆ แกนนำมีพี่ไข่คนเดียวนะ ต่อมาก็หาคนที่มีความกล้าได้รับผลกระทบพี่ไข่ก็ชวนบังหมาดจักษ์ เพราะแกออกทะเลหาปลาในทะเลมีผลกระทบโดยตรง” (นางสิริวรรณ สุริยงค์ ประชาชนที่เข้าร่วมการเคลื่อนไหว สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 6 มิถุนายน 2563)

“อย่างผมคนหนึ่งก็เป็นแกนนำที่ทำอาชีพหาหินทางทะเลซึ่งได้รับผลกระทบ เมื่อมีการสร้างบ่อขยะ ปัญหาน้ำเสียมันเกิดขึ้น กุ้ง หอย ปู ปลา ที่หาหินกันตามปกติก็จะไม่สามารถหาหินได้อีกต่อไป แล้วเราจะทำอะไรกัน ชาวบ้านแถบตำบลบางหินร้อยละ 70 ต้องหาหินชายฝั่ง ตามป่าชายเลน เขาก็เข้ามาช่วยคัดค้าน” (นายประจักษ์ วงษ์ลำดับ แกนนำชาวบ้าน สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 4 มิถุนายน 2563)

นอกจากนี้กลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นสาธารณสุขอำเภอกะเปอร์ได้ให้ข้อมูลเพิ่มเติมมีความแตกต่างจากกลุ่มตัวอย่างแกนนำชาวบ้าน ผู้นำชุมชน และประชาชนที่เข้าร่วมการเคลื่อนไหวว่า การสร้างกลุ่มแกนนำในการเคลื่อนไหวครั้งนี้ นอกเหนือจากการสร้างกลุ่มแกนนำที่มีประสบการณ์ในการเคลื่อนไหวคัดค้าน แกนนำตามธรรมชาติ แกนนำผู้นำชุมชน และแกนนำจากตัวแทนชาวบ้านที่ประกอบอาชีพประมง ขบวนการเคลื่อนไหวในครั้งนี้ได้มีการสร้างแกนนำซึ่งเป็นข้าราชการเกษียณที่คนสังคมให้การยอมรับเข้าร่วมการเคลื่อนไหวในครั้งนี้ด้วย เพื่อสร้างแรงจูงใจให้ประชาชนเข้าร่วมการเคลื่อนไหวมากขึ้น โดยได้จากการสัมภาษณ์ ดังนี้

“เท่าที่พี่เห็นนะแกนนำส่วนใหญ่จะเป็นคนที่มีหน้ามีตาในสังคม เช่น ผู้นำชุมชน ข้าราชการเกษียณก็มีด้วย ส่วนใหญ่จะเป็นคนที่มีความรู้ เลือคนทีพูดแล้วชาวบ้านเชื่อถือครับ” (นายอำนาจ เทพรักษ์ สาธารณสุขอำเภอกะเปอร์ สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 9 มิถุนายน 2563)

อย่างไรก็ตามผู้นำชุมชนซึ่งเป็นผู้นำทางศาสนาอิสลามได้ให้ข้อมูลในมุมมองที่น่าสนใจว่า การสร้างบ่อขยะที่มีการปล่อยน้ำเสีย สิ่งปฏิกูลลงในแม่น้ำลำคลองและทะเล เป็นการกระทำที่ผิดหลักศาสนาอิสลามที่มีการบัญญัติไว้อย่างชัดเจน เมื่อผู้นำทางศาสนาพูดสอดแทรกหลักธรรมทางศาสนาผนวกเข้ากับการสร้างบ่อขยะที่มีสิ่งปฏิกูลไหลลงสู่ทะเลทำให้ประชาชนในพื้นที่หมู่ที่ 2 ตำบลบางหิน อำเภอกะเปอร์ จังหวัดระนอง ซึ่งมีประชาชนที่นับถือศาสนาอิสลามอยู่ในพื้นที่ค่อนข้างมากเกิดการตื่นตัวในเรื่องนี้ เนื่องจากการสร้างบ่อขยะในครั้งนี้ผิดหลักศาสนาอิสลามประชาชนจึงออกมาเคลื่อนไหวมากขึ้น ผ่านบทสัมภาษณ์ ดังนี้

“ในเรื่องนี้มีการสร้างกลุ่มแกนนำย่อย ๆ กระจายไปตามหมู่บ้าน รวมทั้งผมคนหนึ่งนะในฐานะผู้นำทางศาสนา ชาวบ้านจะเชื่อในตัวเราแล้วเรื่องนี้มันไม่ถูกต้องอยู่แล้วด้วย เวลาไปมัสยิดเราก็พูดให้ชาวบ้านฟังเอาหลักธรรมเข้าไปสอดแทรก โดยหลักธรรมทางศาสนาอิสลามมันมีอยู่แล้วห้ามทิ้งสิ่งปฏิกูลลงในแม่น้ำลำคลองและในทะเล หลักศาสนาได้กำชับไว้เลย แล้วในพื้นที่หมู่ 2 ชาวบ้านอิสลามเยอะ เขาก็จะรู้อยู่แล้วว่าสิ่งนี้ทำไม่ได้ บางคนเขาก็ไม่ได้อยากออกมา พอผมพูดสอดแทรกหลักธรรมทางศาสนาเขาก็จะออกมาคัดค้านมากขึ้นหลายสิ่งหลายอย่างมันเข้าเงื่อนงำของศาสนาอิสลาม เราก็ต้องช่วยกัน หลักศาสนาได้บัญญัติได้ชัดเจน” (นายคล้า กล้าศึก โตะอิหม่าม สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 7 มิถุนายน 2563)

ดังนั้นจะเห็นได้ว่า จากลักษณะการสร้างกลุ่มแกนนำของขบวนการเคลื่อนไหวในการคัดค้านการสร้างบ่อขยะแบบฝังกลบ ในพื้นที่ตำบลบางหิน อำเภอกะเปอร์ จังหวัดระนองที่ได้กล่าวมา ไม่ว่าจะเป็น แกนนำที่มีประสบการณ์ในการเคลื่อนไหวคัดค้านแกนนำตามธรรมชาติซึ่งเป็นผู้ที่มีจุดมุ่งหมายเดียวกันที่ไม่ต้องการให้มีบ่อขยะเกิดขึ้นในพื้นที่ตำบลบางหิน แกนนำซึ่งเป็นผู้นำชุมชน และแกนนำที่สร้างขึ้นจากตัวแทนชาวบ้านที่ประกอบอาชีพประมง แกนนำส่วนใหญ่จะเป็นผู้ที่ประชาชนให้ความเคารพนับถือ ใ้การยอมรับในสังคม ส่งผลให้สามารถพูดเชิญชวนระดมประชาชนเข้าร่วมการเคลื่อนไหว และทำให้มีผู้เข้าร่วมการเคลื่อนไหวครั้งนี้มากขึ้น

2.2 การสร้างฐานประชาชนในการสนับสนุนการเคลื่อนไหว

ฐานประชาชนหรือสมาชิกเข้าร่วมในการเคลื่อนไหวในการคัดค้านเป็นสิ่งที่ขบวนการเคลื่อนไหวให้ความสำคัญเป็นอย่างมาก เนื่องจากประชาชนเป็นผู้ที่สนับสนุนทรัพยากรแก่ขบวนการเคลื่อนไหวในหลายด้าน ไม่ว่าจะเป็น การให้ความร่วมมือในการเข้าร่วมการเคลื่อนไหว ประชาชนเป็นตัวแปรสำคัญที่ช่วยยืนยันความชอบธรรมว่าการดำเนินโครงการมีที่มาอย่างไรถูกต้อง

จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง พบว่า ขบวนการเคลื่อนไหวภาคประชาชนในการคัดค้านการสร้างบ่อขยะแบบฝังกลบ ในพื้นที่ตำบลบางหิน อำเภอเกาะเปอร์ จังหวัดระนอง มีวิธีการสร้างฐานประชาชนสนับสนุนการเคลื่อนไหวด้วย 2 วิธีการหลัก ได้แก่ การสร้างฐานประชาชนโดยการให้ความรู้เรื่องผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการสร้างบ่อขยะ และการสร้างฐานประชาชนจากแกนนำที่ชาวบ้านให้ความเคารพนับถือ ดังนี้

2.2.1 การสร้างฐานประชาชนโดยการให้ความรู้เรื่องผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการสร้างบ่อขยะ

ขบวนการเคลื่อนไหวที่เกิดขึ้นมีวิธีการสร้างฐานประชาชนสนับสนุนการเคลื่อนไหว โดยแกนนำที่มีประสบการณ์ในการเคลื่อนไหวคัดค้าน แกนนำตามธรรมชาติ แกนนำซึ่งเป็นผู้นำชุมชน และแกนนำที่ผู้ประกอบการอาชีพประมง จะเป็นผู้ให้ความรู้แก่ประชาชนในเรื่องผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการสร้างบ่อขยะ ทำให้ประชาชนกลัวผลกระทบที่จะเกิดขึ้นในอนาคต จึงออกมาปกป้องทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ตนเอง เนื่องจากประชาชนในพื้นที่มีผู้ที่ผู้ประกอบการอาชีพประมงเป็นจำนวนมากเกรงว่าหากปล่อยให้มีการสร้างบ่อขยะในพื้นที่ต่อไป จะส่งผลให้ระบบนิเวศอ่าวเกาะเปอร์เสื่อมโทรมไม่สามารถประกอบอาชีพทางชายฝั่งได้อีกต่อไป ผ่านบทสัมภาษณ์ ดังนี้

“เราอธิบายว่าหากผลกระทบเกิดขึ้น คนที่ได้รับความเดือดร้อนคือคุณโดยตรงนะไม่ใช่ผม คนที่หากินทางชายฝั่ง หากุ้ง หากปู หากปลาที่จะไม่สามารถหากินได้อีกต่อไป เราพูดให้เขาเห็นผลที่เขาจะได้รับในอนาคตเรื่องสิ่งแวดล้อม ถ้าโดยพื้นฐานของคนที่รักบ้านเกิดพอเราอธิบายผลกระทบ คนที่มีจิตใจรักบ้านเกิด มีจิตสาธารณะมันก็จะอธิบายง่าย” (นายปรมินทร จอมเทพมาลา แกนนำชาวบ้าน สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 7 มิถุนายน 2563)

“เขาก็พูดประเด็นสิ่งแวดล้อมที่จะมีผลกระทบตามมา ให้ชาวบ้านสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม” (นายมาณพ เรืองสวัสดิ์ ปลัดอำเภอฝ่ายความมั่นคง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 10 มิถุนายน 2563)

2.2.2 การสร้างฐานประชาชนจากแกนนำที่ชาวบ้านให้ความเคารพนับถือ

จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง ในการสร้างฐานประชาชนสนับสนุนการเคลื่อนไหว กลุ่มตัวอย่างได้ให้ข้อมูลว่า ขบวนการเคลื่อนไหวดังกล่าวได้มีวิธีการสร้างฐานประชาชนจากแกนนำที่ชาวบ้านให้ความเคารพนับถือ ไม่ว่าจะเป็น แกนนำที่ประชาชนให้การยอมรับในสังคม ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 2 ตำบลบางหิน ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 8 ตำบลเกาะเปอร์ ผู้นำทางศาสนาอิสลาม และข้าราชการเกษียณ ซึ่งการสร้างฐานประชาชนจากผู้ที่สังคมให้ความเคารพนับถือ ผู้วิจัยมีความคิดเห็นว่าเป็นเทคนิคในการระดมมวลชนที่สำคัญมาก เนื่องจากการสร้าง

ฐานประชาชนในลักษณะนี้ สามารถสร้างแรงจูงใจให้ประชาชนเข้าร่วมการเคลื่อนไหวคัดค้านครั้งนี้ได้จำนวนมาก เพราะเมื่อประชาชนในพื้นที่ให้ความเคารพนับถือบุคคลใดบุคคลหนึ่ง จะส่งผลให้ประชาชนมีความเชื่อใจในตัวบุคคลคนนั้น และเข้าร่วมสนับสนุนการเคลื่อนไหว นอกจากนี้ผู้วิจัยมองว่าบริบทสังคมในพื้นที่ตำบลบางหินและในพื้นที่ตำบลกะเปอร์ ซึ่งเป็นพื้นที่มีประชาชนเข้าร่วมการคัดค้านจำนวนมากเป็นบริบทสังคมในลักษณะท้องถิ่นที่ประชาชนมีความสัมพันธ์แบบระบบเครือญาติ ถ้อยทีถ้อยอาศัยซึ่งกันและกัน เมื่อมีญาติคนใดคนหนึ่งเข้าร่วมการเคลื่อนไหวจะสร้างแรงจูงใจให้ประชาชนท่านอื่นเข้าร่วมการเคลื่อนไหวด้วย สอดคล้องกับคำสัมภาษณ์ ดังนี้

“เราสร้างฐานประชาชนจากคนที่ชาวบ้านนับถือ เหมือนพี่ปริมินทร ชาวบ้านจะเชื่อมั่นในตัวแก เพราะแกมีผลงานการคัดค้านที่ประสบความสำเร็จจากหลายเหตุการณ์มาแล้ว โຕ๊ะอิหม่าม ก็เป็นคนในเวลาพูดอะไรชาวบ้านจะเชื่อถือ ส่วนผู้ใหญ่ยักษ์แก ครูดีก็สามารถชักชวนชาวบ้านมาร่วมการคัดค้านครั้งนี้ได้เยอะมาก” (นายลูกมาน มะท่าหมาด แกนนำชาวบ้าน สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 11 มิถุนายน 2563)

“บ้านเราเมื่อชาวบ้านเขานับถือใคร เขาก็จะเชื่อใจเป็นอย่างมาก ถ้าคนที่เขานับถือเข้าร่วมการเคลื่อนไหว เขาก็เข้าร่วมด้วย อยู่แบบความสัมพันธ์เครือญาติมันชักชวนเข้าร่วมได้ง่าย” (นายจำเนียร สาลี ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 5 สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 6 มิถุนายน 2563)

ส่วนประเด็นเรื่องประชาชนที่เข้ามาสนับสนุนการเคลื่อนไหวการคัดค้านการสร้างบ่อขยะครั้งนี้ จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างให้ข้อมูลไปในทิศทางเดียวกันว่าส่วนใหญ่ประชาชนที่เข้าร่วมการคัดค้านในครั้งนี้จะเป็นประชาชนในพื้นที่ตำบลบางหิน ตั้งแต่หมู่ที่ 1-5 ซึ่งประชาชนที่เข้าร่วมการคัดค้านจำนวนมากจะเป็นประชาชนในหมู่ที่ 2 และหมู่ที่ 5 ตำบลบางหิน และประชาชนในพื้นที่ตำบลกะเปอร์ หมู่ที่ 1 หมู่ที่ 3 และหมู่ที่ 8 นอกจากนี้ยังมีประชาชนจากพื้นที่อำเภอสุขสำราญเข้าร่วมการคัดค้านในครั้งนี้ด้วย แต่ในปริมาณที่ไม่มากเมื่อเทียบกับประชาชนในพื้นที่ตำบลบางหินและประชาชนในพื้นที่ตำบลกะเปอร์ ได้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ ดังนี้

“มีประชาชนของบางหิน ทั้ง 5 หมู่บ้านแต่หมู่ที่เข้าร่วมจำนวนมาก ก็จะเป็นหมู่ 2 กับ หมู่ 5 ที่ได้รับผลกระทบโดยตรง หมู่ 1 หมู่ 3 หมู่ 8 ของกะเปอร์เขาจะช่วยเราอยู่ภายนอก” (นายจำเนียร สาลี ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 5 สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 6 มิถุนายน 2563)

“คนที่เข้าร่วมจะมีหมู่ 8 ซิมิจากกะเปอร์ บางลำพู หมู่ที่ 3 เข้ามาช่วยเรา ส่วนใหญ่คนที่เข้าช่วยจะอยู่รอบอ่าวกะเปอร์ ฟังนาคา กำพวนก็มาเป็นรถกระบะนะ เขาเห็นเราทางเฟสบุ๊ก ส่วนที่บางหิน คนที่เข้าร่วมก็มีตั้งแต่ หมู่ที่ 1-5 รวมๆ กัน แต่ส่วนใหญ่เป็นคนหมู่ 2

กับหมู่ 5 พวกประกอบอาชีพริมทะเล” (นางสิริวรรณ สุริยงค์ ประชาชนที่เข้าร่วมการเคลื่อนไหวก่อนสัมภาษณ์เมื่อวันที่ 6 มิถุนายน 2563)

2.3 การสร้างเครือข่าย

การสร้างเครือข่าย เป็นวิธีการระดมทรัพยากรอย่างหนึ่งที่ทำให้ประชาชนเข้าร่วมการเคลื่อนไหวมามากขึ้น โดยใช้องค์กรเหล่านี้หนุนหรือเพิ่มศักยภาพขบวนการเคลื่อนไหวก่อข่ายจะเป็นการเชื่อมโยงกลุ่มคนหรือกลุ่มองค์กรที่มีความสมัครใจทำกิจกรรมร่วมกัน การเชื่อมโยงเครือข่ายจึงต้องมีการเข้าร่วมขบวนการเคลื่อนไหวก่อนหน้าเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่วางไว้ร่วมกัน

จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างแกนนำชาวบ้าน โตะอิหม่าม และประชาชนที่เข้าร่วมการเคลื่อนไหว ได้ให้ข้อมูลว่าการต่อสู้คัดค้านการสร้างบ่อขยะมีการสร้างเครือข่าย 2 เครือข่ายหลักๆ นั่นคือ เครือข่ายจากพื้นที่ใกล้เคียงในนามกลุ่มวันโตดี อำเภอกะเปอร์ จังหวัดระนอง และเครือข่ายอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมจากพื้นที่ห่างไกล อำเภอยะเมาะ จังหวัดชุมพร โดยมีรายละเอียด ดังนี้

2.3.1 เครือข่ายจากพื้นที่ใกล้เคียงในนามกลุ่มวันโตดี อำเภอกะเปอร์ จังหวัดระนอง

ระนอง

กลุ่มวันโตดี เป็นกลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่จัดตั้งขึ้นในอำเภอกะเปอร์ จังหวัดระนอง ภายใต้การดูแลของนายจักรพงษ์ ชูศรี ซึ่งดูแลเกี่ยวกับพืชน้ำพลับพลึงธารในอำเภอกะเปอร์ กลุ่มดังกล่าวได้จัดตั้งขึ้นก่อนเรื่องการคัดค้านการสร้างบ่อขยะแบบฝังกลบจะเกิดขึ้น โดยกลุ่มวันโตดีจะเข้ามาช่วยเหลือในการจัดทำเอกสารไปยังหน่วยงานต่าง ๆ คอยดูแลเรื่องสิ่งแวดล้อมในพื้นที่อำเภอกะเปอร์ หากพื้นที่ใดในอำเภอกะเปอร์มีปัญหาเรื่องสิ่งแวดล้อมกลุ่มดังกล่าวจะเข้ามาให้ความช่วยเหลือ เข้ามาเสริมการเคลื่อนไหวในบางกิจกรรมของขบวนการเคลื่อนไหว จากการสัมภาษณ์ ดังนี้

“มีเครือข่ายใกล้เคียงจากกลุ่มอนุรักษ์วันโตดี เป็นกลุ่มอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในอำเภอกะเปอร์ น้องเขาช่วยทำเอกสารเข้าร่วมกับเราด้วยตลอด” (นายคล้ากล้าศึก โตะอิหม่าม สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 7 มิถุนายน 2563)

“มีเครือข่ายของกลุ่มวันโตดีจากกะเปอร์ เขาช่วยเชิญชวนชาวกะเปอร์เข้าร่วมการเคลื่อนไหว” (นางเพ็ญโกศล แสงเผือก ประชาชนที่เข้าร่วมการเคลื่อนไหว สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 7 มิถุนายน 2563)

2.3.2 เครือข่ายอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมจากพื้นที่ห่างไกล อำเภอพะโต๊ะ จังหวัด

ชุมพร

เครือข่ายอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมจากอำเภอพะโต๊ะ จังหวัดชุมพรถือได้ว่าเป็นเครือข่ายสำคัญที่ให้การช่วยเหลือการคัดค้านการสร้างบ่อขยะจนสามารถยุติการสร้างบ่อขยะได้ โดยขบวนการเคลื่อนไหวการคัดค้านการสร้างบ่อขยะในพื้นที่ตำบลบางหิน ได้ดึงตัวนายพงษา ชูแนมหรือที่รู้จักกันในนาม สิบ นาคะเสถียรแห่งต้นน้ำพะโต๊ะ เข้ามาเป็นที่ปรึกษาของขบวนการเคลื่อนไหว เนื่องจากบุคคลดังกล่าวเป็นผู้ที่มีประสบการณ์ในการต่อสู้เรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สามารถประสานงานให้คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติลงมาตรวจสอบบ่อขยะในพื้นที่ตำบลบางหินได้จนเรื่องบ่อขยะต้องยุติลง และมีเป้าหมายเดียวกันคือ ปกป้องทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชน เครือข่ายอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอำเภอพะโต๊ะ จังหวัดชุมพร จึงเข้ามาช่วยเหลือเนื่องจากมีความเข้าใจในปัญหาที่เกิดขึ้น ช่วยพูดปราศรัยบนเวทีให้ความรู้แก่ประชาชนเรื่องผลกระทบที่จะเกิดขึ้นหากมีการสร้างบ่อขยะ จนทำให้ขบวนการเคลื่อนไหวคัดค้านครั้งนี้ประสบความสำเร็จ ผ่านการสัมภาษณ์ ดังนี้

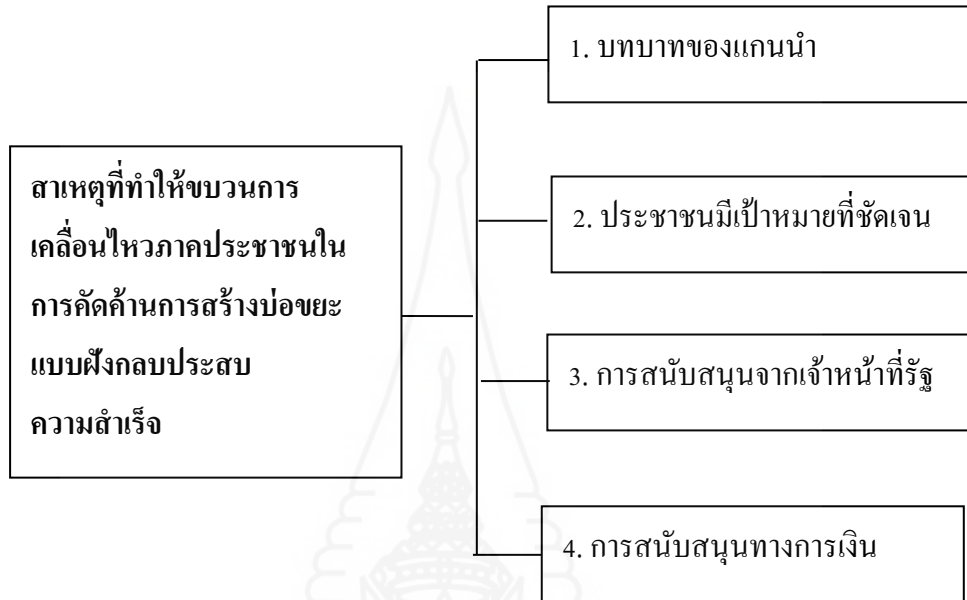
“เครือข่ายที่คอยช่วยเหลือเราจะเป็นกลุ่มของพี่พงษา ชูแนม แก่ทำเกี่ยวกับอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอยู่แล้ว เราเลยดึงแกเข้ามาเป็นที่ปรึกษา แกจะช่วยประสานงานให้คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนลงมาในพื้นที่” (นายลูกมาน มะหำหมาด แกนนำชาวบ้าน สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 11 มิถุนายน 2563)

“มีเครือข่ายจากพะโต๊ะของพี่พงษา ชูแนม เป็นเครือข่ายจากชุมพรที่คอยดูแลเรื่องสิ่งแวดล้อมเหมือนกัน เขาก็มาช่วยหลายอย่างมีขึ้นเวทีปราศรัยพูดให้ความรู้กับประชาชนด้วย แกจะเป็นสายวิชาการความรู้แน่น เขาเข้ามาช่วยเราจนต้องปิดบ่อขยะค่ะ” (นางสิริวรรณ สุริยงค์ ประชาชนที่เข้าร่วมการเคลื่อนไหว สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 6 มิถุนายน 2563)

ตอนที่ 3 สาเหตุที่ทำให้ขบวนการเคลื่อนไหวภาคประชาชนในการคัดค้านการสร้างบ่อขยะแบบฝังกลบ ในตำบลบางหิน อำเภอเกาะเปอร์ จังหวัดระนองประสบความสำเร็จในการเคลื่อนไหว

จากการให้ความร่วมมือในหลายๆ ฝ่าย ไม่ว่าจะเป็น แกนนำ ประชาชน เจ้าหน้าที่รัฐ และการได้รับสนับสนุนทางการเงิน ทำให้ขบวนการเคลื่อนไหวภาคประชาชนในการคัดค้านการสร้างบ่อขยะแบบฝังกลบ ในตำบลบางหิน อำเภอเกาะเปอร์ จังหวัดระนองประสบความสำเร็จในการ

เคลื่อนไหว สามารถยุติการสร้างบ่อขยะแบบฝังกลบได้ โดยผู้วิจัยสรุปประเด็นหลักที่ทำให้ ขบวนการเคลื่อนไหวในครั้งนี้ประสบความสำเร็จ ได้ดังนี้

ภาพที่ 4.4 สาเหตุที่ทำให้ขบวนการเคลื่อนไหวภาคประชาชนในการคัดค้านการสร้างบ่อขยะแบบฝังกลบประสบความสำเร็จ

ที่มา : ผู้วิจัย

3.1 บทบาทของแกนนำ

ขบวนการเคลื่อนไหวที่เกิดขึ้นในสังคม จะต้องมีส่วนนำการเมืองภาคประชาชน ซึ่งเรียกว่า แกนนำ โดยแกนนำจะเป็นตัวแทนของกลุ่มในการเคลื่อนไหวกับประเด็นปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม ช่วยร่วมกันคิด วางแผนขบวนการ และตัดสินใจในการเคลื่อนไหวว่าจะไปในทิศทางใด ขบวนการเคลื่อนไหวในสังคมที่ประสบความสำเร็จจึงต้องมีแกนนำที่มีบทบาทอย่างชัดเจนช่วยประสานงาน ตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ เพื่อให้ขบวนการดังกล่าวดำเนินการไปในทิศทางที่ได้วางแผน และบรรลุผลตามเป้าหมายที่วางไว้

สำหรับสาเหตุแรกที่ทำให้ขบวนการเคลื่อนไหวประสบความสำเร็จ ในประเด็นเรื่องบทบาทของแกนนำ กลุ่มตัวอย่างแกนนำชาวบ้าน และผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 5 ได้ให้ข้อมูลว่าในขบวนการเคลื่อนไหวแกนนำมีส่วนสำคัญที่ช่วยให้ขบวนการประสบความสำเร็จ โดยแกนนำจะ

เป็นผู้ที่วางแผนว่าในแต่ละวันสมาชิกมีหน้าที่อะไรบ้าง ติดตามการเคลื่อนไหวของหน่วยงานรัฐว่า เรื่องที่ร้องเรียนไปหน่วยงานใดมีตอบรับหรือเข้ามาช่วยเหลือบ้าง เพื่อให้ขบวนการเคลื่อนไหว เป็นไปอย่างมีกระบวนการ ประชาชนเดินตามอย่างมีเป้าหมายและเป็นไปในทิศทางที่ถูกต้อง จากการสัมภาษณ์ดังนี้

“แกนนำเป็นผู้ที่คอยควบคุมทิศทางการคัดค้านว่าจะไปในทางไหน คอยวางแผน คอยกระตุ้นชาวบ้าน ติดตามการเคลื่อนไหวของหน่วยงานรัฐให้ลงมาแก้ไขปัญหาในพื้นที่ และอีก อย่างแกนนำก็ต้องมีความเด็ดขาดในการตัดสินใจเรื่องต่าง ๆ วางตัวให้น่าเชื่อถือด้วย” (นายลูกมาน มะห์หมาด แกนนำชาวบ้าน สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 11 มิถุนายน 2563)

“เรื่องนี้มันไม่ถูกต้องตามกฎหมายอยู่แล้ว ไม่โปรงใสประชาชนเดือดร้อนไปทั่ว ตำบล แกนนำเขามีบทบาทตรงที่ว่าจัดให้การเคลื่อนไหวเป็นกระบวนการ ให้คนอยู่เป็นกลุ่มเป็น ก้อนไม่ให้แตกแยกกัน แต่จริง ๆ ชาวบ้านเขาไม่เอาอยู่แล้วเรื่องนี้ แกนนำช่วยจัดรูปแบบว่าคนนี้ คนนั้นทำอะไร มีหน้าที่อะไร เขามีหน้าที่จัดระเบียบให้การคัดค้านมีความต่อเนื่อง ให้คนอยู่ใน ความปลอดภัย ไม่ให้ถูกดำเนินคดีตามกฎหมาย” (นายจำเนียร สาลี ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 5 สัมภาษณ์เมื่อ วันที่ 6 มิถุนายน 2563)

ส่วนกลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นแกนนำชาวบ้าน ประชาชนที่เข้าร่วมการเคลื่อนไหว และ สาธารณสุขอำเภอเกาะเปอร์ มีความคิดเห็นที่แตกต่างกันว่าขบวนการเคลื่อนไหวที่ประสบ ความสำเร็จ เป็นผลมาจากแกนนำช่วยกระตุ้นให้ประชาชนเกิดความตื่นตัวว่าการสร้างบ่อขยะ ในครั้งนี้ส่งผลกระทบต่อชุมชน โดยแกนนำจะเป็นผู้สืบหาข้อมูลในเรื่องผลกระทบที่เกิดขึ้นไม่ว่า จะเป็น การถ่ายภาพ อัคคีคลิปวิดีโอในบริเวณการสร้างบ่อขยะ เพื่อนำเสนอให้ประชาชนเห็นภาพถึง ผลกระทบที่เกิดขึ้นจริงจากการสร้างบ่อขยะ ซึ่งการดำเนินการในลักษณะนี้ผู้วิจัยมองว่าจะทำให้ ประชาชนมีความมั่นใจในตัวแกนนำว่าสิ่งที่เขานำเสนอแก่ประชาชนเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นจริง มีหลักฐานในการนำเสนอที่ชัดเจน ส่งผลให้ประชาชนเกิดความเชื่อใจและเข้าร่วมการเคลื่อนไหว สอดคล้องกับคำสัมภาษณ์ ดังนี้

“เรื่องที่เกิดขึ้นแกนนำก็ให้ข้อมูลกับพี่น้องประชาชนในหมู่บ้าน ให้เขาเข้าใจถึง ปัญหา เรื่องที่เราแนะนำไม่มีข้อเท็จเลย เป็นเรื่องจริง เมื่อชาวบ้านฟังเขาก็เข้าใจตอบรับเราด้วย การเข้าร่วมครั้งนี้อย่างจริงใจ โดยที่เราในฐานะแกนนำต้องมีข้อมูลที่ชัดเจน ให้เขามองเห็นภาพที่ เป็นความจริง ถ้าไม่อย่างนั้นเขาไม่ร่วมมือกับเราหรอก เขาประกอบอาชีพตัดยางเขาจะรู้เรื่องนี้ได้ ยังไง ถ้าเราไม่มีข้อมูลให้เขาคิด เราพยายามคุยกับเขาให้เห็นภาพที่ชัดเจนถึงปัญหาที่เกิดขึ้น นี่เป็นสิ่ง สำคัญเลย” (นายประจักษ์ วงษ์ลำดับ แกนนำชาวบ้าน สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 4 มิถุนายน 2563)

“แกนนำมีส่วนมากมาช่วยเรื่องนี้ เขาเดินเรื่องไปทุกหน่วยงานเลย และพยายามหาข้อมูลที่เกิดขึ้นจริงมานำเสนอประชาชน ไปถ่ายภาพ อัปเดตคลิปให้เราเห็นภาพจริง ๆ เรื่องนี้มันอยู่ใกล้ป่าชายเลนชาวบ้านได้รับผลกระทบจริง ๆ มันถึงสำเร็จได้” (นางสิริวรรณ สุริยงค์ ประชาชนที่เข้าร่วมการเคลื่อนไหว สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 6 มิถุนายน 2563)

ส่วนในประเด็นที่เกี่ยวกับบทบาทของแกนนำอีกแง่มุมหนึ่ง จากแกนนำชาวบ้านและประชาชนที่เข้าร่วมการเคลื่อนไหว ให้ข้อมูลว่าความสำเร็จที่เกิดขึ้นจากขบวนการเคลื่อนไหวในครั้งนี้ เนื่องจากแกนนำมีอุดมการณ์และเป้าหมายในการคัดค้านที่ชัดเจน แสดงให้ประชาชนเห็นว่าเขามีความจริงจัง และจริงจังในการเคลื่อนไหว มีเป้าหมายในการคัดค้านที่ชัดเจนจึงทำให้ขบวนการดังกล่าวประสบความสำเร็จ ตามบทสัมภาษณ์ ดังนี้

“แกนนำมีความเด็ดขาด เรามีเป้าหมายชัดเจนว่าเรื่องนี้ต้องสำเร็จ โครงการนี้เราไม่เอานะ แม้ว่าเขาจะมาให้เงินเราว่าให้เราหยุดคัดค้าน เราก็ต้องมีความชัดเจนว่าไม่เอา ชุมชนสำคัญกว่า” (นายประจักษ์ วงษ์ลำดับ แกนนำชาวบ้าน สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 4 มิถุนายน 2563)

“แกนนำเขามีอุดมการณ์แน่วแน่ แข็งแกร่ง แล้วก็มีความจริงจังจริงจัง เขาเอาจริงกับเรื่องนี้มาก เราในฐานะประชาชนก็เกิดความมั่นใจว่าเรื่องคัดค้านบ่อยจะต้องสำเร็จแน่ค่ะ” (นางสุขใจ หาบุญ ประชาชนที่เข้าร่วมการเคลื่อนไหว สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 5 มิถุนายน 2563)

3.2 ประชาชนมีเป้าหมายที่ชัดเจน

ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมเป็นการเรียกร้องของกลุ่มคนจำนวนหนึ่งที่ต้องการเปลี่ยนแปลงสังคมไปในทิศทางที่ตนเองปรารถนา โดยกลุ่มคนเหล่านี้ได้มีการแสดงออกอย่างอิสระ เข้าร่วมเรียกร้องโดยมีการจัดระเบียบสังคมเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทิศทางที่ดีขึ้น ซึ่งแต่ละบุคคลจะมีระดับการมีส่วนร่วมในการเรียกร้องที่แตกต่างกัน แต่มีลักษณะร่วมของการเคลื่อนไหวทางสังคม คือ ผู้เข้าร่วมในขบวนการเคลื่อนไหวจะมีอุดมการณ์ที่ชัดเจน มีความตั้งใจที่จะให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในสังคม โดยมีอุดมการณ์ร่วมกันว่าขบวนการเคลื่อนไหวที่เกิดขึ้นจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในทิศทางที่ดีขึ้น

สำหรับสาเหตุที่ทำให้ขบวนการเคลื่อนไหวประสบความสำเร็จในประเด็นเกี่ยวกับประชาชนมีเป้าหมายที่ชัดเจน จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างทั้ง 4 กลุ่ม ได้แก่ แกนนำชาวบ้าน ผู้นำชุมชน ประชาชนที่เข้าร่วมการเคลื่อนไหว และข้าราชการส่วนภูมิภาค ให้ข้อมูลอย่างสอดคล้องกันว่า ขบวนการเคลื่อนไหวที่เกิดขึ้นประชาชนผู้เข้าร่วมขบวนการเคลื่อนไหวมีส่วนสำคัญที่สุดที่ทำให้การคัดค้านประสบความสำเร็จ เนื่องจากแกนนำของกลุ่มไม่สามารถต่อสู้เพียงลำพังได้ หากประชาชนไม่เข้าร่วมและให้การสนับสนุนในการเคลื่อนไหว ภาคประชาชนจึงเป็นทรัพยากรสำคัญในการยืนยันความชอบธรรมว่าเรื่องที่เกิดขึ้นไม่ถูกต้องตามกฎหมาย ความสำเร็จที่

เกิดขึ้นจึงมาจากประชาชนที่มีเป้าหมายชัดเจนในตัวเองอยู่แล้ว ว่าไม่ต้องการให้มีบ่อขยะเกิดขึ้นในพื้นที่ตำบลบางหิน ประชาชนกังวลในเรื่องผลกระทบที่จะเกิดขึ้นต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และเกรงว่าในอนาคตจะส่งผลกระทบต่อแหล่งทำมาหากินทางทะเล เมื่อพิจารณาถึงที่มาของการสร้างบ่อขยะยังพบว่าการดำเนินการไม่ได้มีการสอบถามความคิดเห็นของประชาชนก่อนดำเนินการ เป็นการนำขยะจากเทศบาลเมืองระนองมาทิ้งในพื้นที่ตำบลบางหิน โดยที่ประชาชนในพื้นที่ไม่ได้เป็นคนสร้างขยะดังกล่าว จึงเป็นเรื่องใหญ่สำหรับคนในตำบลบางหิน ประชาชนจึงออกมาเคลื่อนไหวคัดค้านไม่ต้องการสร้างบ่อขยะดังกล่าวผ่านบทสัมภาษณ์ ดังนี้

“ประชาชนเป็นตัวหลักของเรื่องนี้เลยที่ทำให้ประสบความสำเร็จ เราสู้คนเดียวไม่ได้ ไม่ว่าเราจะมีพลังขนาดไหน ถ้าเราไม่มีมวลชน ยืนอยู่ไม่ได้หรอก เรื่องนี้ประชาชนเขาไม่เอาด้วยอยู่แล้ว เขาไม่ต้องการให้มีบ่อขยะในหมู่บ้านเรื่องมันเลยไม่ยาก เราแค่ไปอธิบายความจริงให้เขาฟัง เขาก็เข้าใจเข้ามาช่วยเหลือเรา” (นายประจักษ์ วงษ์ลำดับ เกตน้าชาวบ้าน สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 4 มิถุนายน 2563)

“ไม่ว่าแกนนำจะเก่งยังไง หากประชาชนไม่เข้าร่วมก็ทำอะไรไม่ได้ ถ้าประชาชนเห็นด้วยกับบ่อขยะก็แพ้ แต่เรื่องนี้ประชาชนเป็นหลักอยู่แล้วว่าเขาไม่เอา ประชาชนเขามีเป้าหมายของตัวเองอยู่แล้วไม่ต้องการบ่อขยะ ไม่อยากให้มี ตำบลบางหินเราไม่เคยมีบ่อขยะเราสามารถบริหารจัดการขยะกันเองในครัวเรือนได้ ถ้าหากจำเป็นต้องมีบ่อขยะจริง ๆ ควรกำจัดขยะของคนในพื้นที่เราเอง ไม่ต้องนำขยะจากที่อื่นมากำจัด ความสำเร็จครั้งนี้เราไม่ยอมรับขยะจากที่อื่น” (นายจำเนียร สาลี ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 5 สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 6 มิถุนายน 2563)

สำหรับประเด็นในเรื่องประชาชนมีเป้าหมายที่ชัดเจน ยังมีกลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 5 ได้เสนอความคิดเห็นเพิ่มเติมว่า หากการสร้างบ่อขยะในครั้งนี้ เป็นการสร้างบ่อขยะเพื่อรองรับเป็นที่ทิ้งขยะของประชาชนในพื้นที่ตำบลบางหินเอง และเป็นการดำเนินการที่มีขั้นตอนและระบบบริหารจัดการขยะอย่างถูกต้อง ประชาชนในพื้นที่อาจจะยินยอมให้มีการสร้างบ่อขยะฝังกลบได้ โดยไม่มีเหตุการณ์การเคลื่อนไหวคัดค้านดังกล่าวเกิดขึ้น สอดคล้องกับการสัมภาษณ์ ดังนี้

“ไม่ว่าแกนนำจะเก่งยังไง หากประชาชนไม่เข้าร่วมก็ทำอะไรไม่ได้ ถ้าประชาชนเห็นด้วยกับบ่อขยะก็แพ้ แต่เรื่องนี้ประชาชนเป็นหลักอยู่แล้วว่าเขาไม่เอา ประชาชนเขามีเป้าหมายของตัวเองอยู่แล้วไม่ต้องการบ่อขยะ ไม่อยากให้มี ตำบลบางหินเราไม่เคยมีบ่อขยะเราสามารถบริหารจัดการขยะกันเองในครัวเรือนได้ ถ้าหากจำเป็นต้องมีบ่อขยะจริง ๆ ควรกำจัดขยะของคนในพื้นที่เราเอง ไม่ต้องนำขยะจากที่อื่นมากำจัด การเคลื่อนไหวเรื่องนี้ก็คงไม่เกิดขึ้น ความสำเร็จครั้งนี้

เราไม่ยอมรับขยะจากที่อื่น” (นายจำเนียร สาลี ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 5 สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 6 มิถุนายน 2563)

3.3 การสนับสนุนจากเจ้าหน้าที่รัฐ

การดำเนินนโยบายหรือการจัดทำโครงการใดโครงการหนึ่งของหน่วยงานรัฐหรือภาคเอกชน ซึ่งเห็นได้ชัดจากการสร้างบ่อขยะแบบฝังกลบ ในพื้นที่ตำบลบางหิน อำเภอกะเปอร์ จังหวัดระนอง ที่ไม่ได้สอบถามความคิดเห็นของประชาชนก่อนจะดำเนินโครงการหรือไม่มีการประเมินโครงการอย่างรอบด้าน อาจส่งผลให้ประชาชนเกิดความเดือดร้อน เมื่อประชาชนไม่ได้รับความเป็นธรรมในการดำเนินนโยบายหรือโครงการต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นของหน่วยงานรัฐหรือภาคเอกชน ประชาชนสามารถที่จะสะท้อนปัญหาหรือเสนอเรื่องร้องเรียนร้องทุกข์ไปยังหน่วยงานรัฐหรือเจ้าหน้าที่รัฐที่เกี่ยวข้องได้ เพื่อให้เข้ามาแก้ไขปัญหาให้ยุติลง ซึ่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 มีการรับรองสิทธิให้ประชาชนเสนอเรื่องร้องเรียนร้องทุกข์ไว้ในมาตรา 61 “บุคคลย่อมมีสิทธิเสนอเรื่องราวร้องทุกข์และได้รับแจ้งผลการพิจารณาภายในเวลาอันสมควร ทั้งนี้ตามที่กฎหมายบัญญัติ” ดังนั้นเจ้าหน้าที่รัฐซึ่งมีอำนาจหน้าที่ในการดูแลประชาชน จึงต้องให้การสนับสนุนในการช่วยเหลือประชาชนในการแก้ไขปัญหาที่ประชาชนได้ร้องเรียนมา เพื่อให้เรื่องร้องเรียนคลี่คลายในทางที่ดีขึ้น

จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ แกนนำชาวบ้าน และประชาชนที่เข้าร่วมการเคลื่อนไหว พบว่า เจ้าหน้าที่รัฐที่ให้การสนับสนุนในขบวนการเคลื่อนไหวในครั้งนี้ คือ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ซึ่งหน่วยงานดังกล่าวจะเป็นหน่วยงานหลักที่ติดตามและประสานงานในเรื่องที่เกิดขึ้น เพื่อหาทางออกให้กับประชาชน โดยทางกลุ่มผู้คัดค้านมีการส่งหนังสือร้องเรียนไปยังคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ซึ่งเป็นองค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ที่มีอำนาจหน้าที่ตรวจสอบและรายงานการกระทำหรือการละเลยการกระทำอันเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชน เนื่องจากโครงการบ่อขยะที่สร้างขึ้นมีการละเมิดสิทธิของประชาชน ส่งผลกระทบให้ประชาชนได้รับความเดือดร้อน คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนจึงมีการตั้งคณะกรรมการลงพื้นที่มาตรวจสอบบ่อขยะในพื้นที่ตำบลบางหิน มีการประชุมหารือในเรื่องที่เกิดขึ้น จนในที่สุดมีมติที่ประชุมว่าการสร้างบ่อขยะในพื้นที่ตำบลบางหินเป็นการละเมิดสิทธิของประชาชน และสั่งการให้ผู้ว่าราชการจังหวัดระนองประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ซึ่งมีอำนาจในการสั่งยุติบ่อขยะ หยุดดำเนินการบ่อขยะอย่างถาวร สอดคล้องกับคำสัมภาษณ์ ดังนี้

“ที่ว่าป็นคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ที่ทำเรื่องร้องเรียนไปว่าถูกละเมิดสิทธิ เขาก็เลยตั้งคณะกรรมการมาสอบสวนเรื่องนี้ว่ามีการละเมิดจริงไหม มีการละเว้นปฏิบัติหน้าที่ กระทบชาวบ้านโดยตรงต่อไปภาคหน้าหรือเกิดผลกระทบแล้วไหม จนสุดท้ายที่ประชุมเขา

ฟังขงมาว่ามีการละเมิด เขาจึงส่งเรื่องมาที่ห้องที่ก็คือ จังหวัดระนองผ่านทางผู้ว่าราชการจังหวัด ทางผู้ว่าราชการจังหวัดจึงส่งเรื่องมาที่ อบต.บางหินว่าให้ยกเลิกถาวร เรื่องจึงยุติลง หน่วยงานหรือ เจ้าหน้าที่รัฐที่ช่วยเหลือเราจริง ๆ ก็มีแค่ที่นี่ที่เดียว” (นายปรมินทร จอมเทพมาลา แกนนำชาวบ้าน สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 7 มิถุนายน 2563)

“คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติเป็นหลักครับที่สนับสนุนช่วยเหลือเรา เป็นคนตามเรื่องให้จากที่เราได้ร้องเรียนไป เขาจะติดตามให้เรา เป็นตัวแทนของชาวบ้าน เจ้าหน้าที่รัฐที่อื่นเขาไม่ค่อยให้ความร่วมมือกับชาวบ้านเท่าไรครับ” (นายลูกมาน มะท่าหมาด แกนนำชาวบ้าน สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 11 มิถุนายน 2563)

ในส่วนของการสนับสนุนจากเจ้าหน้าที่รัฐมีกลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นประชาชนที่เข้าร่วมการเคลื่อนไหว และผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 2 ให้ข้อมูลว่า ในการคัดค้านการสร้างบ่อขยะ เจ้าหน้าที่ที่ให้การสนับสนุนขบวนการเคลื่อนไหวไม่ได้มีเฉพาะคณะกรรมการสิทธิมนุษยชน ยังมีหน่วยงานของอำเภอเกาะเปอร์ หน่วยงานของจังหวัดระนองที่ให้การสนับสนุน แต่เป็นในเชิงของการให้คำปรึกษาในเรื่องกฎหมายที่เกี่ยวข้องที่ทางกลุ่มผู้คัดค้านสามารถดำเนินการได้ตามที่กฎหมายกำหนด และมีการส่งเจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบลงพื้นที่ที่ตรวจสอบปัญหาที่เกิดขึ้น เพื่อแก้ไขปัญหาให้กับประชาชน จากการสัมภาษณ์ ดังนี้

“หน่วยงานหลักที่ช่วยก็มีคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ และหน่วยงานของอำเภอ จังหวัด เขาก็ส่งเจ้าหน้าที่มาตรวจสอบลงมาดูที่บ่อขยะ เขาคงจะต้องทำตามหน้าที่ของเขา” (นางสุขใจ หาบุญ ประชาชนที่เข้าร่วมการเคลื่อนไหว สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 5 มิถุนายน 2563)

“เท่าที่ผมรู้ก็มีบ้างครับ มันก็ไม่เชิงว่าเป็นการสนับสนุนโดยตรงหรอกครับ เหมือนเราส่งหนังสือร้องเรียนไปแล้วหน่วยงานของรัฐได้ส่งเจ้าหน้าที่ของรัฐเข้ามาดูแลและมารับทราบปัญหามากกว่าครับ และจะเป็นในเรื่องของการไปขอคำปรึกษาจากเจ้าหน้าที่ที่รู้เรื่องกฎหมายครับ” (นายอนุชา หาญจิตร์ ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 2 สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 6 มิถุนายน 2563)

จากคำสัมภาษณ์จึงสอดคล้องกับการให้ข้อมูลของกลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นปลัดอำเภอฝ่ายความมั่นคง ได้ให้ข้อมูลว่าในการคัดค้านครั้งนี้หน่วยงานของอำเภอเกาะเปอร์มีส่วนในการสนับสนุนขบวนการเคลื่อนไหวดังกล่าว โดยการให้คำปรึกษาในเรื่องกฎหมายที่เกี่ยวข้องที่ทางกลุ่มผู้คัดค้านสามารถดำเนินการได้ตามที่กฎหมายกำหนด เนื่องจากการดำเนินการในเรื่องนี้มีความซับซ้อนและละเอียดกฎหมายที่กำหนดเกินกว่าที่กลุ่มผู้คัดค้านจะสามารถปรึกษาหารือกันเฉพาะภายในกลุ่มผู้คัดค้านเองได้ ทางแกนนำกลุ่มผู้คัดค้านจึงขอคำปรึกษาจากเจ้าหน้าที่ของรัฐ เพื่อให้มีความรู้ในตัวกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ผ่านบทสัมภาษณ์ ดังนี้

“ช่วงหลังเขาจะเข้ามาของคำปรึกษากับทางอำเภอ สาธารณสุขอำเภอ เราก็ยินดีให้คำปรึกษาเขาอย่างเต็มที่ มีการส่งเจ้าหน้าที่หน้าลง ไปตรวจสอบตามอำนาจหน้าที่ ผมมองในมุมของผมว่าเขาคงคิดว่าการดำเนินการเรื่องนี้มันมีขั้นตอน กระบวนการ กฎหมายที่เกี่ยวข้องมากกว่าที่เขาคิด เขาจึงเริ่มเข้าใจเลยเข้ามาปรึกษาผู้ที่รู้เรื่องในกฎหมายตัวนั้น โดยตรง ทำให้เขารู้เรื่องตัวกฎหมายมากขึ้น” (นายมานพ เรืองสวัสดิ์ ปลัดอำเภอฝ่ายความมั่นคง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 10 มิถุนายน 2563)

3.4 การสนับสนุนทางการเงิน

ขบวนการเคลื่อนไหวในการคัดค้านการสร้างบ่อขยะแบบฝังกลบที่เกิดขึ้นในพื้นที่ตำบลบางหิน อำเภอเกาะเปอร์ จังหวัดระนอง มีรูปแบบการต่อสู้ในหลากหลายแนวทาง เช่น การจัดเวทีปราศรัยคัดค้านการดำเนินการ การชุมนุมประท้วงโดยการถือป้ายไปยังหน่วยงานต่าง ๆ การปักป้ายคัดค้านบริเวณข้างทางให้ประชาชนทั่วไปได้รับทราบถึงปัญหา การใช้รถกระจายเสียงเพื่อกระจายข่าวให้ประชาชนทราบ ซึ่งการดำเนินการในรูปแบบดังกล่าวขบวนการจะมีค่าใช้จ่ายเกิดขึ้นในรูปของตัวเงิน ขบวนการจึงต้องได้รับความช่วยเหลือทางการเงินจากภาคส่วนต่าง ๆ เพื่อให้ขบวนการประสบความสำเร็จ

จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง พบว่า ขบวนการเคลื่อนไหวในการคัดค้านการสร้างบ่อขยะแบบฝังกลบในตำบลบางหิน อำเภอเกาะเปอร์ จังหวัดระนอง ได้รับการสนับสนุนทางการเงินในการระดมทุนจากภาคส่วนต่าง ๆ ในหลากหลายช่องทาง ทั้งในรูปตัวเงินและสิ่งของ ซึ่งผู้วิจัยสรุปประเด็นการสนับสนุนทางการเงินได้ ดังนี้

3.4.1 การสนับสนุนเงินทุนส่วนตัวจากแกนนำ

ขบวนการเคลื่อนไหวในครั้งนี้ได้รับการสนับสนุนการเงินจากเงินทุนส่วนตัวแกนนำปรมิตร จอมเทพมาลา ซึ่งถือได้ว่าเป็นเงินทุนหลักในการดำเนินการเคลื่อนไหว โดยพี่สาวของแกนนำคนดังกล่าวจะช่วยสนับสนุนอยู่เบื้องหลังจนทำให้ขบวนการเคลื่อนไหวประสบความสำเร็จ จากการสัมภาษณ์ ดังนี้

“หลักๆทุนส่วนตัวจากพี่นี่แหละ พี่สาวของพี่ลงมาช่วยเรื่องเงินหมดไปหลายแสนครับ” (นายปรมิตร จอมเทพมาลา แกนนำชาวบ้าน สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 7 มิถุนายน 2563)

“พี่ก็ช่วยในเรื่องเงินหมดไปเยอะเหมือนกัน แต่ส่วนใหญ่จะได้จากพี่ไข่ เพราะแกมีนายทุนจากพี่สาวของแก” (นางสิริวรรณ สุริยงค์ ประชาชนที่เข้าร่วมการเคลื่อนไหว สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 6 มิถุนายน 2563)

3.4.2 การสนับสนุนจากผู้ประกอบการบ่อกุ้ง

ในส่วนของ การจัดเวทีปราศรัยคัดค้านการดำเนินการ ผู้ที่จัดการค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นจากการจัดเวที ได้แก่ ผู้ประกอบการบ่อกุ้งในพื้นที่ตำบลบางหินที่คาดว่าจะได้รับผลกระทบจากการสร้างบ่อขยะ ผ่านบทสัมภาษณ์ ดังนี้

“ส่วนค่าจัดเวทีในแต่ละคืนผู้ประกอบการบ่อกุ้งในท้องถิ่น โชนบางหินที่คาดว่าจะได้รับผลกระทบก็ช่วยจ่ายให้เรา” (นายลูกมาน มะห์หมาด แกนนำชาวบ้าน สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 11 มิถุนายน 2563)

“มีผู้ประกอบการบ่อกุ้ง แต่เขาอยู่เบื้องหลังในเงินเรา ให้เราออกมาต่อสู้” (นายตล่ำ กล้าศึก โต๊ะอิหม่าม สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 7 มิถุนายน 2563)

3.4.3 การสนับสนุนจากผู้ประกอบการร้านค้าเอกชน

จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง ให้ข้อมูลว่า การคัดค้านในครั้งนี้มีร้านค้าเอกชนในอำเภอเกาะเปอร ในชื่อรุ่งโรจน์พาณิชย์ช่วยสนับสนุนขบวนการเคลื่อนไหวในรูปสิ่งของจำพวก ข้าวสาร น้ำมัน น้ำปลา น้ำดื่ม เนื่องจากขบวนการเคลื่อนไหวที่เกิดขึ้นมีการเตรียมอาหารเลี้ยงผู้ร่วมฟังการจัดเวทีปราศรัยตลอดระยะเวลา 15 วัน จึงจำเป็นต้องใช้ข้าวสาร เครื่องปรุงประกอบการจัดเลี้ยงผู้คนที่เข้าร่วมการปราศรัย ร้านรุ่งโรจน์พาณิชย์จึงเป็นผู้ประกอบการร้านค้าเอกชนรายสำคัญที่การสนับสนุนการเคลื่อนไหวการคัดค้านการสร้างบ่อขยะแบบฝักกลบ จากการสัมภาษณ์ ดังนี้

“ด้านการกินก็มีร้านค้าเอกชนในอำเภอเกาะเปอรที่จันทร์แรม สนับสนุนเรื่องข้าวสาร น้ำมัน น้ำปลา น้ำดื่ม น้ำแข็ง” (นายจำเนียร สาลี ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 5 สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 6 มิถุนายน 2563)

“จากผู้ประกอบการภาคเอกชนในพื้นที่เกาะเปอร สปอนเซอร์หลักอยู่ที่นี้ครับ” (นายมาณพ เรืองสวัสดิ์ ปลัดอำเภอฝ่ายความมั่นคง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 10 มิถุนายน 2563)

3.4.4 การสนับสนุนจากประชาชน

นอกจากการสนับสนุนทางการเงินจากภาคส่วนต่าง ๆ ที่ได้กล่าวมาข้างต้น ความสำเร็จที่เกิดขึ้นจากขบวนการเคลื่อนไหว ยังมาจากการได้รับสนับสนุนทางการเงินจากประชาชนที่ร่วมด้วยช่วยกัน ตามกำลังทางการเงินของแต่ละบุคคล จนทำให้การคัดค้านการสร้างบ่อขยะดังกล่าวประสบความสำเร็จ สอดคล้องกับคำสัมภาษณ์ ดังนี้

“อย่างอื่นเราก็ช่วยกันออกตั้งคนละ 5,000 คนละ 1,000 ตามกำลังทางการเงินของแต่ละคน” (นางเพ็ญ โภทัย แสงเผือก ประชาชนที่เข้าร่วมการเคลื่อนไหว สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 7 มิถุนายน 2563)

“ชาวบ้านก็ช่วยกันระดมทุนกันบ้างเล็ก ๆ น้อย ๆ ตามที่เขามี บางวันก็นำมะละกอ ผักสวนครัวที่เขามีไปช่วยประกอบอาหารเลี้ยงคนที่เวที” (นายอนุชา หาญจิต ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 2 สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 6 มิถุนายน 2563)

กล่าวโดยสรุป ขบวนการเคลื่อนไหวภาคประชาชนในการคัดค้านการสร้างบ่อขยะแบบฝังกลบ ในพื้นที่ตำบลบางหิน อำเภอกะเปอร์ จังหวัดระนอง เป็นเหตุการณ์ความขัดแย้งระหว่างหน่วยงานรัฐ โดยการดำเนินงานของภาคเอกชนที่มีการประมูลงานจากหน่วยงานรัฐ เพื่อรองรับนโยบายการแก้ไขปัญหาขยะมูลฝอยของรัฐบาล โดยจังหวัดระนองได้ให้ภาคเอกชนรายดังกล่าวจัดหาพื้นที่สำหรับเป็นสถานที่ทิ้งขยะมูลฝอยและสร้างบ่อขยะแบบฝังกลบ กับกลุ่มประชาชนผู้คัดค้านการสร้างบ่อขยะซึ่งไม่ต้องการให้มีการสร้างบ่อขยะในพื้นที่ตำบลบางหิน เนื่องจากการดำเนินการโครงการสร้างบ่อขยะไม่มีการทำประชาคมหรือสอบถามความคิดเห็นจากประชาชนในพื้นที่ก่อนดำเนินการ และด้วยบริเวณพื้นที่โดยรอบติดกับพื้นที่ป่าชายเลน และพื้นที่ชายฝั่งทะเลพื้นที่ชุ่มน้ำโลกหรือแรมซาไซค์ซึ่งไม่มีความเหมาะสมในการสร้างบ่อขยะ หากดำเนินการต่อไปจะส่งผลกระทบต่อแหล่งน้ำธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมพื้นที่ป่าชายเลน และพื้นที่ชายฝั่งที่เป็นแหล่งรายได้ที่สำคัญของประชาชนในพื้นที่ที่ประกอบอาชีพประมงชายฝั่ง จึงเป็นที่มาให้ประชาชนในพื้นที่ตำบลบางหินและพื้นที่ใกล้เคียงรวมตัวกันออกมาเคลื่อนไหวระดับชุมชนในหลากหลายรูปแบบเพื่อให้ระงับหรือยกเลิกโครงการดังกล่าว ไม่ว่าจะเป็น การยื่นหนังสือร้องเรียน เพื่อให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้ทบทวนถึงความเหมาะสมและผลกระทบที่จะเกิดขึ้น การต่อสู้ผ่านการใช้สิทธิตามกฎหมายและกระบวนการยุติธรรมตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 และพ.ศ.2550 มีการจัดเวทีคัดค้านการดำเนินการ การชุมนุมประท้วงไปยังสถานที่ต่าง ๆ ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และการรณรงค์สื่อสารสาธารณะ ซึ่งจากประเด็นรูปแบบการเคลื่อนไหวที่ได้กล่าวมา ผู้วิจัยมีความคิดเห็นว่ากลุ่มผู้คัดค้านได้ใช้วิธีการเคลื่อนไหวทั้งตามช่องทางระบบการเมืองปกติ และมีการใช้ช่องทางในการกดดันหน่วยงานรัฐและภาคเอกชน เพื่อให้ประเด็นเรื่องการคัดค้านการสร้างบ่อขยะเป็นที่รู้จักของประชาชนโดยทั่วไป เนื่องจากการดำเนินการสร้างบ่อขยะมีที่มาของโครงการไม่โปร่งใส หน่วยงานรัฐบางหน่วยงานและภาคเอกชนที่เข้ามาดำเนินการสร้างบ่อขยะต้องมีส่วนรู้เห็นในขั้นตอนการจัดทำโครงการที่ไม่ถูกต้อง กลุ่มผู้คัดค้านจึงไม่สามารถพึ่งพาหน่วยงานรัฐตามกระบวนการยื่นหนังสือร้องเรียน และการใช้สิทธิตามกฎหมายเพียงอย่างเดียวเท่านั้น การคัดค้านในเรื่องนี้จึงต้องมีการสร้างประเด็นเพื่อให้เป็นที่รู้จักต่อสาธารณชน ผ่านการจัดเวทีปราศรัย การชุมนุมประท้วง และการรณรงค์สื่อสารในช่องทางต่าง ๆ ทั้ง Facebook line การสื่อสารแบบปากต่อปาก รดกระจายเสียง การติดป้ายบริเวณถนนใหญ่ เพื่อให้ประชาชนทั่วไปได้รับรู้ถึงปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่และตอบสนองโดยเข้าร่วมการเคลื่อนไหว ส่งผล

ให้ประเด็นเรื่องการคัดค้านเป็นเรื่องใหญ่ในสังคม หน่วยงานที่เกี่ยวข้องไม่ว่าจะเป็นหน่วยในระดับอำเภอ ระดับจังหวัด คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ และสำนักนายกรัฐมนตรีมีการประชุมเพื่อพิจารณาความถึงเหมาะสมของโครงการนี้อีกครั้งหนึ่ง และหารือถึงแนวทางแก้ไขร่วมกันระหว่างภาคเอกชนกับกลุ่มผู้คัดค้านเพื่อหาทางออกในเรื่องที่เกิดขึ้นจนในที่สุดเมื่อวันที่ 29 กรกฎาคม 2559 ทางศูนย์ดำรงธรรมจังหวัดระนองได้มีคำสั่งให้ระงับการดำเนินการฝังกลบขยะและปรับสภาพพื้นที่กลับสู่สภาพเดิม จนทำให้เรื่องการคัดค้านบ่อขยะแบบฝังกลบยุติลงเป็นไปตามแนวทางที่ผู้คัดค้านต้องการ จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นแสดงให้เห็นว่าการที่หน่วยงานรัฐหรือภาคเอกชนจะดำเนินการโครงการใดโครงการหนึ่งที่อาจส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมในชุมชน หน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนจะต้องมีการศึกษาข้อมูลอย่างละเอียด ประเมินผลกระทบที่จะเกิดขึ้น และผ่านกระบวนการรับฟังความคิดเห็นจากประชาชนตามขั้นตอนที่ถูกต้อง ซึ่งจะช่วยลดความขัดแย้งในการคัดค้านจากภาคประชาชน

บทที่ 5

สรุปการศึกษา อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง ขบวนการเคลื่อนไหวภาคประชาชนในการคัดค้านการสร้างบ่อขยะแบบฝังกลบ: กรณีศึกษาดำบลบางหิน อำเภอกะเปอร์ จังหวัดระนอง เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมีวัตถุประสงค์ในการศึกษา ดังนี้

1. เพื่อศึกษารูปแบบการเคลื่อนไหวของขบวนการเคลื่อนไหวภาคประชาชนในการคัดค้านการสร้างบ่อขยะแบบฝังกลบ ในตำบลบางหิน อำเภอกะเปอร์ จังหวัดระนอง
2. เพื่อศึกษาวิธีการระดมทรัพยากรของขบวนการเคลื่อนไหวภาคประชาชนในการคัดค้านการสร้างบ่อขยะแบบฝังกลบ ในตำบลบางหิน อำเภอกะเปอร์ จังหวัดระนอง
3. เพื่อศึกษาสาเหตุที่ทำให้ขบวนการเคลื่อนไหวภาคประชาชนในการคัดค้านการสร้างบ่อขยะแบบฝังกลบ ในตำบลบางหิน อำเภอกะเปอร์ จังหวัดระนองประสบความสำเร็จในการเคลื่อนไหว

1. สรุปการศึกษา

จากการลงพื้นที่เก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัยเรื่อง ขบวนการเคลื่อนไหวภาคประชาชนในการคัดค้านการสร้างบ่อขยะแบบฝังกลบ: กรณีศึกษาดำบลบางหิน อำเภอกะเปอร์ จังหวัดระนอง ผู้วิจัยสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

1.1 รูปแบบการเคลื่อนไหวของขบวนการเคลื่อนไหวภาคประชาชนในการคัดค้านการสร้างบ่อขยะแบบฝังกลบในตำบลบางหิน อำเภอกะเปอร์ จังหวัดระนอง

จากการศึกษา พบว่าขบวนการเคลื่อนไหวภาคประชาชนในการคัดค้านการสร้างบ่อขยะแบบฝังกลบมีรูปแบบการเคลื่อนไหวทั้งหมด 5 รูปแบบด้วยกัน ได้แก่ 1) การยื่นหนังสือร้องเรียนต่อหน่วยงานรัฐ 2) การต่อสู้ผ่านการใช้สิทธิตามกฎหมายและกระบวนการยุติธรรม 3) การจัดเวทีปราศรัยคัดค้านการดำเนินการ 4) การชุมนุมประท้วง และ 5) การณรงค์สื่อสารสาธารณะ

1.1.1 การยื่นหนังสือร้องเรียนต่อหน่วยงานรัฐ

ขบวนการเคลื่อนไหวในการคัดค้านการสร้างบ่อขยะแบบฝังกลบ มีการยื่นหนังสือร้องเรียนต่อหน่วยงานรัฐในนามกลุ่มที่มีชื่อว่า “กลุ่มพิทักษ์อำเภอกะเปอร์” โดยแกนนำจะเป็นผู้ยื่นหนังสือไปยังหน่วยงานรัฐทั้งหน่วยงานในเขตพื้นที่จังหวัดระนองและหน่วยงานนอกเขตพื้นที่จังหวัดระนอง ซึ่งประกอบไปด้วยหน่วยงานต่าง ๆ ดังนี้

1) องค์การบริหารส่วนตำบลบางหิน เป็นหน่วยงานรัฐในพื้นที่ซึ่งมีอำนาจหน้าที่ดูแลตำบลบางหินโดยตรง เพื่อให้ทางองค์การบริหารส่วนตำบลบางหินออกมาชี้แจงในเรื่องที่เกิดขึ้น ซึ่งผลจากการยื่นหนังสือร้องเรียนขององค์การบริหารส่วนตำบลบางหินได้ไปยังเรื่องที่เกิดขึ้น มีการอ้างว่าเขาไม่ได้อนุญาตให้บริษัทเอกชนรายดังกล่าวเข้ามาดำเนินการสร้างบ่อขยะ เนื่องจากไม่มีกฎหมายเกี่ยวกับข้อบัญญัติการกำจัดสิ่งปฏิกูลของทางหน่วยงาน

2) ที่ว่าการอำเภอกะเปอร์ เพื่อให้อำเภอกะเปอร์ลงพื้นที่ตรวจสอบสภาพปัญหาที่เกิดขึ้น ทางอำเภอกะเปอร์จึงมีการส่งเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องซึ่งเป็นปลัดอำเภอและสาธารณสุขมาตรวจสอบบ่อขยะพร้อมกับเชิญกลุ่มผู้คัดค้านเข้าร่วมประชุมหารือร่วมกันถึงปัญหาที่เกิดขึ้น

3) ศาลากลางจังหวัดระนอง กลุ่มผู้คัดค้านมีการยื่นหนังสือไปยังศาลากลางจังหวัดระนอง เพื่อให้จังหวัดระนองชี้แจงรายละเอียดที่แท้จริงในการดำเนินการสร้างบ่อขยะแบบฝังกลบในพื้นที่ตำบลบางหิน พิจารณาว่าการสร้างบ่อขยะดังกล่าวไม่มีความเหมาะสมที่จะดำเนินการ จังหวัดระนองจึงเชิญกลุ่มผู้คัดค้านพร้อมทั้งห้างหุ้นส่วนจำกัดัญญาพัชรการโยธา เข้าร่วมประชุมพร้อมกัน เพื่อหารือทางออกในการแก้ไขเรื่องนี้

4) สำนักนายกรัฐมนตรี กลุ่มผู้คัดค้านได้มีการยื่นหนังสือไปยังสำนักนายกรัฐมนตรี ทางหน่วยงานดังกล่าวจึงมีการตอบรับโดยการส่งเจ้าหน้าที่มายังจังหวัดระนอง และมีการเชิญประชาชนหารือทางออกร่วมกันที่ศาลากลางจังหวัดระนอง

5) สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ กลุ่มผู้คัดค้านมีการยื่นหนังสือในรูปแบบจดหมายแบบลงทะเบียน ผลตอบรับจากการยื่นหนังสือร้องเรียนสำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติจึงมีการเจ้าหน้าที่ลงมาตรวจสอบให้การช่วยเหลือกลุ่มผู้คัดค้าน จนในที่สุดทางศูนย์ดำรงธรรมจังหวัดระนองได้มีคำสั่งให้ยุติการดำเนินการฝังกลบขยะ

6) หน่วยงานราชการอื่น ๆ นอกเหนือจากการยื่นหนังสือร้องเรียนไปยังหน่วยงานที่ได้กล่าวมาข้างต้น กลุ่มผู้คัดค้านยังมีการยื่นหนังสือไปยังกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กรมป่าไม้ สำนักงาน ป.ป.ช. ประจำจังหวัดระนอง เพื่อให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทราบถึงปัญหาที่เกิดขึ้น

1.1.2 การต่อสู้ผ่านการใช้สิทธิตามกฎหมายและกระบวนการยุติธรรม

จากเหตุการณ์การคัดค้านการสร้างบ่อขยะแบบฝังกลบ กลุ่มผู้คัดค้านมีการต่อสู้ผ่านการใช้สิทธิตามกฎหมายและกระบวนการยุติธรรมโดยแบ่งออกเป็น 2 ประเด็นหลัก นั่นคือ การต่อสู้ผ่านการใช้สิทธิตามกฎหมาย และการต่อสู้ผ่านกระบวนการยุติธรรม

1) การต่อสู้ผ่านการใช้สิทธิตามกฎหมาย ขบวนการเคลื่อนไหวในการคัดค้านการสร้างบ่อขยะแบบฝังกลบมีการต่อสู้ผ่านการใช้สิทธิตามกฎหมายอย่างถูกต้อง โดยอ้างอิงการใช้สิทธิชุมชนตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 และ พ.ศ.2550 โดยแยกเป็นประเด็นตามมาตราต่าง ๆ ดังนี้

(1) การใช้สิทธิชุมชนตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ.2540 มาตรา 46 และรัฐธรรมนูญ พ.ศ.2550 มาตรา 66 ที่กล่าวว่า ประชาชนมีสิทธิในการอนุรักษ์ มีส่วนร่วมในการจัดการ การบำรุงรักษา ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยกลุ่มผู้คัดค้านให้ความเห็นว่าจากเหตุการณ์การสร้างบ่อขยะแบบฝังกลบประชาชนมีสิทธิที่จะออกมาเคลื่อนไหวในการอนุรักษ์ปกป้องทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ของตนเอง หากหน่วยงานรัฐไม่ดูแลรักษาสิ่งแวดล้อม โดยที่กฎหมายไม่สามารถเอาผิดกับประชาชนได้ เนื่องจากขบวนการเคลื่อนไหวดังกล่าวเป็นการเคลื่อนไหวตามสิทธิรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยที่ได้กำหนดไว้

(2) การใช้สิทธิชุมชนตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ.2540 มาตรา 59 และรัฐธรรมนูญ พ.ศ.2550 มาตรา 67 ที่กล่าวว่า การดำเนินโครงการใดที่จะส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและประชาชนในพื้นที่ หน่วยงานรัฐจะต้องชี้แจงให้ประชาชนทราบ มีการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนในพื้นที่ก่อนที่จะดำเนินโครงการ ซึ่งจากการดำเนินการสร้างบ่อขยะแบบฝังกลบในพื้นที่ตำบลบางหิน อำเภอเกาะเปอรัง จังหวัดระนอง พบว่าโครงการดังกล่าวไม่ได้มีการจัดทำประชาคมสอบถามความคิดเห็นประชาชนในพื้นที่ก่อนดำเนินการ แต่มีการจัดทำประชาคมแฝงในเรื่องการทำถนนทางเบี่ยงเข้าหมู่บ้านแล้วนำรายชื่อชาวบ้านที่เห็นด้วยกับการทำถนนทางเบี่ยงมาแอบอ้างว่าเป็นรายชื่อของประชาชนที่เห็นด้วยกับการจัดทำโครงการสร้างบ่อขยะ

(3) การใช้สิทธิชุมชนตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ.2540 มาตรา 56 ที่กล่าวว่า ประชาชนมีสิทธิที่จะฟ้องหน่วยงานราชการเพื่อให้ปฏิบัติหน้าที่ในการรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งจากการคัดค้านในครั้งนี้กลุ่มผู้คัดค้านได้มีการฟ้องร้ององค์การบริหารส่วนตำบลบางหิน ซึ่งเป็นหน่วยงานรัฐในพื้นที่โดยตรงที่ละเลยการดูแลสิ่งแวดล้อม และผู้คัดค้านได้

ฟ้องร้องนายกองจัดการบริหารส่วนตำบลบางหินใน มาตรา 157 ที่ละเว้นหรือปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบจากการอนุญาตให้สร้างบ่อขยะ โดยไม่มีข้อบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับการกำจัดสิ่งปฏิกูล และมีการเชื่อมโยงกับการใช้สิทธิชุมชนตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ.2540 มาตรา 56

2) การต่อสู้ผ่านกระบวนการยุติธรรม กลุ่มผู้คัดค้านมีการยื่นฟ้องต่อศาลปกครองจังหวัดนครศรีธรรมราช เพื่อให้ศาลปกครองรับคดีในการพิจารณาตรวจสอบการดำเนินการโครงการบ่อขยะ แต่มีคำสั่งจากทางจังหวัดระนองให้ยุติปิดบ่อขยะ ทำให้เรื่องการคัดค้านยุติลง การเดินเรื่องไปยังศาลปกครองจังหวัดนครศรีธรรมราชจึงยุติลงด้วย

1.1.3 การจัดเวทีปราศรัยคัดค้านการดำเนินการ

การจัดเวทีปราศรัยเป็นรูปแบบการเคลื่อนไหวรูปแบบหนึ่งที่กลุ่มผู้คัดค้านสร้างบ่อขยะแบบฝังกลบในตำบลบางหินนำมาใช้ในการเปิดพื้นที่สาธารณะ โดยมีการจัดเวทีปราศรัยบริเวณหน้าปากทางตรงกันข้ามทางเข้าบ่อขยะ ในพื้นที่หมู่ที่ 5 ตำบลบางหิน อำเภอกะเปอร์ จังหวัดระนอง ซึ่งประเด็นเนื้อหาที่พูดบนเวทีปราศรัยในครั้งนี้ มีรายละเอียดดังนี้

1) สภาพปัญหาที่มาจากความไม่ถูกต้องของโครงการบ่อขยะ กลุ่มแกนนำจะนำประเด็นเนื้อหาการดำเนินการสร้างบ่อขยะที่มีขั้นตอนการดำเนินการที่ไม่ถูกต้อง ไม่มีการทำประชาคมหรือสอบถามความคิดเห็นจากประชาชนในพื้นที่ก่อนดำเนินการมาเป็นประเด็นในการอธิบายให้ประชาชนที่เข้าร่วมฟังในการปราศรัย

2) ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการสร้างบ่อขยะ การจัดเวทีปราศรัยในครั้งนี้มีการพูดในเรื่องผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการสร้างบ่อขยะ เนื่องจากบริเวณโดยรอบที่มีการสร้างบ่อขยะอยู่ติดกับพื้นที่ชายฝั่งทะเล พื้นที่ป่าชายเลน พื้นที่ชุ่มน้ำโลกหรือแรมซา ไรซ์ต์ที่มีความสำคัญระหว่างประเทศ หากมีการดำเนินการจะส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม และชาวบ้านที่ประกอบอาชีพประมงชายฝั่ง

3) การพูดกระตุ้นให้ประชาชนตื่นตัวเข้าร่วมการเคลื่อนไหว เพื่อให้ชาวบ้านรับรู้ถึงปัญหาการจัดการขยะว่า ประชาชนในพื้นที่ตำบลบางหินจะไม่ยอมรับขยะจากเทศบาลเมืองระนองที่นำมาทิ้งในพื้นที่หมู่ที่ 5 ตำบลบางหิน อำเภอกะเปอร์ จังหวัดระนอง ซึ่งเป็นการโน้มน้าวให้ประชาชนคล้อยตามในสิ่งที่แกนนำพูด เกิดการตื่นตัวและตัดสินใจเข้าร่วมการเคลื่อนไหวคัดค้าน

4) แนวทางการแก้ไขร่วมกันในการต่อสู้ให้ประสบความสำเร็จ การจัดเวทีคัดค้านการดำเนินการในครั้งนี้มีการเปิดโอกาสให้ประชาชนช่วยกันเสนอความคิดเห็นในรูปแบบของตนเอง เพื่อหาทางออกร่วมกันให้การคัดค้านประสบความสำเร็จภายใต้กรอบกฎหมายกำหนด

1.1.4 การชุมนุมประท้วง

หลังจากกลุ่มผู้คัดค้านรวมตัวไปสอบถามองค์การบริหารส่วนตำบลบางหิน ในเรื่องการสร้างบ่อขยะในพื้นที่ ผลตอบกลับได้รับคำตอบว่าองค์การบริหารส่วนตำบลบางหิน ไม่ได้มีการอนุญาตให้ห้างหุ้นส่วนจำกัด กัญญาพัชรการ โยธาเข้ามาดำเนินการสร้างบ่อขยะ กลุ่มผู้คัดค้าน จึงเกิดความไม่พอใจมีการรวมตัวชุมนุมประท้วงไปยังสถานที่ต่าง ๆ ดังนี้

1) องค์การบริหารส่วนตำบลบางหิน ซึ่งเป็นหน่วยงานรัฐในพื้นที่ซึ่งมีอำนาจหน้าที่ดูแลพื้นที่ตำบลบางหิน อำเภอเกาะเปอร์ จังหวัดระนองโดยตรง โดยกลุ่มผู้คัดค้านจะมีการนัดรวมตัวหน้าองค์การบริหารส่วนตำบลบางหิน และมีการเดินขบวนถือป้ายแสดงสัญลักษณ์ ในการไม่เห็นด้วยในการสร้างบ่อขยะ เพื่อกดดันให้นายกองค์การบริหารส่วนตำบลบางหินออกมาชี้แจงในเรื่องดังกล่าว

2) ที่ว่าการอำเภอเกาะเปอร์ กลุ่มผู้คัดค้านมีการรวมตัวบริเวณหน้าองค์การบริหารส่วนตำบลเกาะเปอร์ และมีการเดินเท้าไปยังที่ว่าการอำเภอเกาะเปอร์ เพื่อให้ทางอำเภอออกหนังสือระงับการนำขยะมาทิ้งในพื้นที่ตำบลบางหิน

3) ศาลากลางจังหวัดระนอง กลุ่มผู้คัดค้านจะเดินทางไปชุมนุมประท้วงเมื่อทราบว่า มีหน่วยงานสำคัญๆ เดินทางมาศาลากลางจังหวัดระนอง เพื่อเปิดเวทีให้ประชาชนได้เสนอเรื่องร้องเรียน

4) สถานีตำรวจภูธรอำเภอเกาะเปอร์ ขบวนการเคลื่อนไหวดังกล่าวมีการชุมนุมประท้วงบริเวณหน้าสถานีตำรวจภูธรอำเภอเกาะเปอร์ เพื่อกดดันให้ร้อยเวรรับแจ้งความ มาตรา 157 นายกองค์การบริหารส่วนตำบลบางหิน ที่มีการละเว้นหรือปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบ จนในที่สุดผู้กำกับการสถานีตำรวจภูธรเกาะเปอร์ได้ออกมาต้อนรับกลุ่มผู้คัดค้านและสั่งการให้ร้อยเวรรับเรื่องแจ้งความ

5) หน้าปากทางเข้าบ่อขยะ เมื่อกลุ่มผู้คัดค้านทราบว่าหน่วยงานที่รับผิดชอบ จะเดินทางมาตรวจสอบที่บ่อขยะ และรถขยะจะนำขยะมาทิ้ง ทางกลุ่มผู้คัดค้านจะเดินทางไปชุมนุม เพื่อไปแสดงจุดยืนให้เห็นว่าชาวบ้านคัดค้าน ไม่ต้องการให้มีบ่อขยะเกิดขึ้นในพื้นที่

1.1.5 การณรงค์สื่อสารสาธารณะ

ขบวนการเคลื่อนไหวคัดค้านการสร้างบ่อขยะแบบฝึกลบมีการปลุกกระแสสังคมผ่านการณรงค์สื่อสารสาธารณะ โดยนำการสื่อสารแบบดั้งเดิมผสมผสานกับการสื่อสารแบบยุคใหม่ เพื่อทำให้ประเด็นการคัดค้านเป็นที่รู้จักทั้งคนในพื้นที่ตำบลบางหินและนอกพื้นที่ตำบลบางหิน โดยมีรูปแบบการณรงค์สื่อสารสาธารณะ ดังนี้

1) การสื่อสารแบบปากต่อปาก ประชาชนผู้เข้าร่วมการเคลื่อนไหวคัดค้านให้ข้อมูลว่า รับรู้ข้อมูลข่าวสารในการคัดค้านการสร้างบ่อขยะแบบฝึกลบ จากการที่แกนนำเข้าไป

พูดคุยกับชาวบ้าน โดยเริ่มจากการพูดคุยกับบุคคลใกล้ชิด เพื่อนำเสนอปัญหาที่เกิดขึ้น ทำให้ชาวบ้านเกิดการรับรู้ และเกิดการบอกต่อไปยังบุคคลอื่นทำให้ประเด็นเรื่องการค้าค้ำบ่อขยะเป็นที่รู้จักมากขึ้น

2) การปักป้ายคัดค้าน กลุ่มผู้คัดค้านจะมีการระดมปักป้ายรณรงค์คัดค้านการสร้างบ่อขยะตลอด 2 ข้างทางถนนเพชรเกษม เพื่อสร้างความน่าสนใจให้ประชาชนที่สัญจรไปมาได้รับรู้ในปัญหาที่เกิดขึ้น

3) การถือป้ายไววนิล กลุ่มผู้คัดค้านจะมีการรณรงค์สื่อสารสาธารณะผ่านการถือป้ายไววนิล เพื่อใช้ในการแสดงออกเชิงสัญลักษณ์ในการไม่เห็นด้วยในการสร้างบ่อขยะ เมื่อไปชุมนุมประท้วงในสถานที่ต่าง ๆ

4) การใช้รถกระจายเสียง การคัดค้านครั้งนี้จะมีการใช้รถกระจายเสียงเป็นสื่อพูดกระจายข่าวในบริเวณที่ชุมชน เพื่อนำเสนอข่าวให้ชาวบ้านทั้งในพื้นที่และพื้นที่ใกล้เคียงรับทราบถึงปัญหาที่เกิดขึ้น

5) การใช้สื่อสังคมออนไลน์ แคนนำหลักได้ใช้การสื่อสารผ่าน Facebook ในชื่อ ประมิตร จอมเทพมาลา ในการสื่อสารข่าวให้ชาวบ้านรับทราบ และนัดรวมตัวไปยังสถานที่ต่าง ๆ เนื่องจากแคนนำหลักคนดังกล่าวเป็นที่รู้จักของชาวบ้านเป็นอย่างมาก และได้รับการยอมรับในสังคม นอกจากนั้นยังมีการใช้ Line เป็นช่องทางเสริมในการสื่อสารกระจายข่าวอีกช่องทางหนึ่งเพื่อสร้างการรับรู้แก่ประชาชน

6) การสื่อสารผ่านสื่อมวลชน หลังจากข่าวเรื่องการคัดค้านการสร้างบ่อขยะในพื้นที่ตำบลบางหิน อำเภอกะเปอร์ จังหวัดระนอง เป็นที่รู้จักแก่ประชาชนทั่วไป ทำให้นักข่าวท้องถิ่นในจังหวัดระนองลงพื้นที่มายังบ่อขยะบางหิน เพื่อนำเสนอข่าวที่เกิดขึ้นให้ประชาชนทั่วไปได้รับทราบ ได้แก่ เพจระนองแซนแนล โดย นายโอ้ พรชัย, เพจร้อยจุดห้า อสมท ระนอง โดย โรจนา บุญชูวงศ์ และนอกจากนั้นยังมีการนำเสนอข่าวผ่านหนังสือพิมพ์ออนไลน์ ได้แก่ หนังสือพิมพ์ไทยรัฐออนไลน์ หนังสือพิมพ์ MGR Online และหนังสือพิมพ์มติชนออนไลน์ ซึ่งการนำเสนอข่าวผ่านสื่อมวลชนก็ถือได้ว่าเป็นการกระจายข่าวช่องทางหนึ่ง ที่ทำให้ประเด็นเรื่องการคัดค้านบ่อขยะในพื้นที่ตำบลบางหินเป็นที่รู้จักแก่ประชาชนทั่วไปมากขึ้น

1.2 วิธีการระดมทรัพยากรของขบวนการเคลื่อนไหวภาคประชาชนในการคัดค้านการสร้างบ่อขยะแบบฝักกลบ ในตำบลบางหิน อำเภอกะเปอร์ จังหวัดระนอง

วิธีการระดมทรัพยากรที่ขบวนการเคลื่อนไหวในการคัดค้านการสร้างบ่อขยะแบบฝักกลบนำมาใช้ในการระดมประชาชนเข้าร่วมการเคลื่อนไหว ประกอบไปด้วย 1) การสร้างกลุ่มแกนนำ 2) การสร้างฐานประชาชนในการสนับสนุนการเคลื่อนไหว และ 3) การสร้างเครือข่าย

1.2.1 การสร้างกลุ่มแกนนำ

จากเหตุการณ์การคัดค้านการสร้างบ่อขยะในครั้งนี้ ขบวนการเคลื่อนไหวที่เกิดขึ้นมีการสร้างกลุ่มแกนนำที่หลากหลายรูปแบบ ดังนี้

1) แกนนำที่มีประสบการณ์ในการเคลื่อนไหวคัดค้าน ซึ่งเป็นแกนนำที่มีผลงานการคัดค้านการยุบโรงเรียนขนาดเล็กในสมัยนายกรัฐมนตรียิ่งลักษณ์ ชินวัตร และการต่อสู้คัดค้านการสร้างโรงงานน้ำมันปาล์ม ในพื้นที่ตำบลกะเปอร์ อำเภอกะเปอร์ จังหวัดระนอง ประสบความสำเร็จมาก่อน

2) แกนนำตามธรรมชาติ เป็นแกนนำที่ไม่ได้มีตำแหน่งใด ๆ ทางสังคม แต่มีจุดมุ่งหมายเดียวกันในการคัดค้าน คือ ไม่ต้องการให้มีบ่อขยะเกิดขึ้นในพื้นที่ตำบลบางหิน

3) แกนนำซึ่งเป็นผู้นำชุมชน ประกอบไปด้วย ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 2 ตำบลบางหิน, ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 2 ตำบลบางหิน, ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 8 ตำบลกะเปอร์ และโต๊ะอิหม่ามผู้นำทางศาสนาอิสลาม ในพื้นที่ตำบลบางหิน

4) แกนนำที่สร้างขึ้นจากตัวแทนชาวบ้านที่ประกอบอาชีพประมง ซึ่งเป็นผู้ได้รับผลกระทบโดยตรงในการสร้างบ่อขยะ เนื่องจากประชาชนในพื้นที่ตำบลบางหินร้อยละ 70 ประกอบอาชีพประมงชายฝั่ง

1.2.2 การสร้างฐานประชาชนในการสนับสนุนการเคลื่อนไหว

ฐานประชาชนถือได้ว่าเป็นทรัพยากรสำคัญที่ช่วยยืนยันความชอบธรรมว่าการดำเนินโครงการมีที่มาอย่างไม่ถูกต้อง ขบวนการเคลื่อนไหวภาคประชาชนในการคัดค้านการสร้างบ่อขยะแบบฝักกลบมีวิธีการสร้างฐานประชาชนสนับสนุนการเคลื่อนไหวด้วย 2 วิธีการหลักได้แก่

1) การสร้างฐานประชาชนโดยการให้ความรู้เรื่องผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการสร้างบ่อขยะ โดยแกนนำจะเป็นผู้ให้ความรู้แก่ประชาชนในเรื่องผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการสร้างบ่อขยะ ทำให้ประชาชนกลัวผลกระทบที่จะเกิดขึ้นในอนาคต จึงออกมาปกป้องทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ตนเอง

2) การสร้างฐานประชาชนจากแกนนำที่ชาวบ้านให้ความเคารพนับถือไม่ว่าจะเป็น แกนนำที่ประชาชนให้การยอมรับในสังคม ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 2 ตำบลบางหิน ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 8 ตำบลกะเปอร์ ผู้นำทางศาสนาอิสลาม และข้าราชการเกษียณ การสร้างฐานประชาชนในลักษณะดังกล่าวจะสร้างแรงจูงใจให้ประชาชนเข้าร่วมการเคลื่อนไหวคัดค้านครั้งนี้ได้จำนวนมาก

เพราะเมื่อประชาชนในพื้นที่ให้ความเคารพนับถือบุคคลใดบุคคลหนึ่ง จะส่งผลให้ประชาชนมีความเชื่อใจในตัวบุคคลคนนั้น และเข้าร่วมสนับสนุนการเคลื่อนไหว

1.2.3 การสร้างเครือข่าย

การสร้างเครือข่าย เป็นวิธีการระดมทรัพยากรอย่างหนึ่งที่ทำให้ประชาชนเข้าร่วมการเคลื่อนไหวมากขึ้น จากการต่อสู้คัดค้านการสร้างบ่อขยะในพื้นที่ตำบลบางหิน อำเภอเกาะเปอร์ จังหวัดระนอง พบว่ามีการสร้างเครือข่าย 2 เครือข่ายหลักๆ ด้วยกัน ดังนี้

1) เครือข่ายจากพื้นที่ใกล้เคียงในนามกลุ่มวัน โดดี้ อำเภอเกาะเปอร์ จังหวัดระนอง เครือข่ายดังกล่าวจะเข้ามาช่วยเหลือในการจัดทำเอกสารไปยังหน่วยงานต่าง ๆ คอยดูแลเรื่องสิ่งแวดล้อมในพื้นที่อำเภอเกาะเปอร์ หากพื้นที่ใดในอำเภอเกาะเปอร์มีปัญหาเรื่องสิ่งแวดล้อมดังกล่าวจะเข้ามาให้ความช่วยเหลือ เข้ามาเสริมการเคลื่อนไหวในบางกิจกรรมของขบวนการเคลื่อนไหว

2) เครือข่ายอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมจากพื้นที่ห่างไกล อำเภอพะโต๊ะ จังหวัดชุมพร เป็นเครือข่ายสำคัญที่ให้การช่วยเหลือการคัดค้านการสร้างบ่อขยะจนสามารถยุติการสร้างบ่อขยะได้ โดยขบวนการเคลื่อนไหวการคัดค้านการสร้างบ่อขยะในพื้นที่ตำบลบางหิน ได้ดึงตัวนายพงษา ชูเนม หรือที่รู้จักกันในนาม สิบ นาคะเสถียรแห่งต้นน้ำพะโต๊ะ เข้ามาเป็นที่ปรึกษาของขบวนการเคลื่อนไหว เนื่องจากบุคคลดังกล่าวเป็นผู้ที่มีประสบการณ์ในการต่อสู้เรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จนทำให้ขบวนการเคลื่อนไหวคัดค้านครั้งนี้ประสบความสำเร็จ

1.3 สาเหตุที่ทำให้ขบวนการเคลื่อนไหวภาคประชาชนในการคัดค้านการสร้างบ่อขยะแบบฝังกลบ ในตำบลบางหิน อำเภอเกาะเปอร์ จังหวัดระนองประสบความสำเร็จในการเคลื่อนไหว

ประเด็นหลักที่ทำให้ขบวนการเคลื่อนไหวในการคัดค้านการสร้างบ่อขยะแบบฝังกลบประสบความสำเร็จ ได้แก่ 1) บทบาทของแกนนำ 2) ประชาชนมีเป้าหมายที่ชัดเจน 3) การสนับสนุนจากเจ้าหน้าที่รัฐ และ 4) การสนับสนุนทางการเงิน

1.3.1 บทบาทของแกนนำ

แกนนำการเคลื่อนไหวเป็นบุคคลสำคัญที่ช่วยให้ขบวนการเคลื่อนไหวประสบความสำเร็จ โดยแกนนำจะเป็นผู้ที่วางแผนว่าในแต่ละวันสมาชิกมีหน้าที่อะไรบ้าง ติดตามการเคลื่อนไหวของหน่วยงานรัฐว่าเรื่องที่ร้องเรียนไปหน่วยงานใดมีตอบรับหรือเข้ามาช่วยเหลือบ้าง เพื่อให้ขบวนการเคลื่อนไหวเป็นไปอย่างมีกระบวนการ ประชาชนเดินตามอย่างมีเป้าหมายและเป็นไปในทิศทางที่ถูกต้อง นอกจากนั้นแกนนำจะเป็นผู้กระตุ้นให้ประชาชนเกิดความตื่นตัวว่าการสร้างบ่อขยะในครั้งนี้ส่งผลกระทบต่อชุมชน โดยจะสืบหาข้อมูลในเรื่องผลกระทบที่เกิดขึ้น

เพื่อนำเสนอให้ประชาชนเห็นภาพถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นจริงจากการสร้างบ่อขยะ และจากการที่แกนนำมีอุดมการณ์และเป้าหมายในการคัดค้านที่ชัดเจน แสดงให้ประชาชนเห็นว่าเรามีความจริงจังจริงจังใจในการเคลื่อนไหว มีเป้าหมายในการคัดค้านที่ชัดเจนจึงทำให้ขบวนการดังกล่าวประสบความสำเร็จ

1.3.2 ประชาชนมีเป้าหมายที่ชัดเจน

ความสำเร็จที่เกิดขึ้นของขบวนการเคลื่อนไหวภาคประชาชนในการคัดค้านการสร้างบ่อขยะแบบฝังกลบ ในพื้นที่ตำบลบางหิน อำเภอเกาะเปอร์ จังหวัดระนอง เป็นผลมาจากประชาชนที่มีเป้าหมายชัดเจนในตัวเองอยู่แล้ว ว่าไม่ต้องการให้มีบ่อขยะเกิดขึ้นในพื้นที่ตำบลบางหิน ประชาชนกังวลในเรื่องผลกระทบที่จะเกิดขึ้นต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และเกรงว่าในอนาคตจะส่งผลกระทบต่อแหล่งทำมาหากินทางทะเล ประชาชนจึงออกมาเคลื่อนไหวคัดค้านไม่ต้องการให้มีการสร้างบ่อขยะเกิดขึ้นในพื้นที่ตำบลบางหิน

1.3.3 การสนับสนุนจากเจ้าหน้าที่รัฐ

ขบวนการเคลื่อนไหวในการคัดค้านการสร้างบ่อขยะได้รับการสนับสนุนจากเจ้าหน้าที่รัฐ นั่นคือ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ซึ่งเป็นหน่วยงานหลักที่ติดตามและประสานงานในเรื่องที่เกิดขึ้น โดยตั้งคณะอนุกรรมการลงพื้นที่มาตรวจสอบบ่อขยะในพื้นที่ตำบลบางหิน มีการประชุมหารือในเรื่องที่เกิดขึ้น จนในที่สุดมีมติที่ประชุมว่าการสร้างบ่อขยะในพื้นที่ตำบลบางหินเป็นการละเมิดสิทธิของประชาชน และสั่งการให้ผู้ว่าราชการจังหวัดระนองประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ซึ่งมีอำนาจในการสั่งยุติบ่อขยะ หยุดดำเนินการบ่อขยะอย่างถาวร นอกจากนั้นการคัดค้านการสร้างบ่อขยะในครั้งนี้มีหน่วยงานของอำเภอเกาะเปอร์และหน่วยงานของจังหวัดระนองที่ให้การสนับสนุน ในการให้คำปรึกษาในเรื่องกฎหมายที่เกี่ยวข้องที่ทางกลุ่มผู้คัดค้านสามารถดำเนินการได้ตามที่กฎหมายกำหนด และมีการส่งเจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบลงพื้นที่ตรวจสอบปัญหาที่เกิดขึ้น เพื่อแก้ไขปัญหาให้กับประชาชน

1.3.4 การสนับสนุนทางการเงิน

ความสำเร็จอีกประการหนึ่งที่ทำให้ขบวนการเคลื่อนไหวดังกล่าวประสบความสำเร็จเป็นผลมาจากการได้รับการสนับสนุนทางการเงินในการระดมทุนจากภาคส่วนต่าง ๆ ในหลากหลายช่องทาง ทั้งในรูปแบบตัวเงินและสิ่งของ ซึ่งผู้วิจัยสรุปประเด็นการสนับสนุนทางการเงินได้ ดังนี้

1) การสนับสนุนเงินทุนส่วนตัวจากแกนนำ ขบวนการเคลื่อนไหวในครั้งนี้ได้รับการสนับสนุนการเงินจากเงินทุนส่วนตัวแกนนำปรมินทร์ จอมเทพมาลา ซึ่งถือได้ว่าเป็น

เงินทุนหลักในการดำเนินการเคลื่อนไหว โดยพี่สาวของแกนนำคนดังกล่าวจะช่วยสนับสนุนอยู่เบื้องหลังจนทำให้ขบวนการเคลื่อนไหวประสบความสำเร็จ

2) การสนับสนุนจากผู้ประกอบการบ่อกุ้ง ในส่วนของการจัดเวทีปราศรัยคัดค้านการดำเนินการ ผู้ที่จัดการค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นจากการจัดเวที ได้แก่ ผู้ประกอบการบ่อกุ้งในพื้นที่ตำบลบางหินที่คาดว่าจะได้รับผลกระทบจากการสร้างบ่อขยะ

3) การสนับสนุนจากผู้ประกอบการร้านค้าเอกชน การคัดค้านในครั้งนี้ได้รับการสนับสนุนจาก ร้านรุ่งโรจน์พาณิชย์ ซึ่งถือได้ว่าเป็นผู้ประกอบการร้านค้าเอกชนรายสำคัญในอำเภอเกาะเปอร์ ที่ให้การสนับสนุนการเคลื่อนไหวการคัดค้านการสร้างบ่อขยะแบบฝังกลบ

4) การสนับสนุนจากประชาชน นอกจากการสนับสนุนทางการเงินจากภาคส่วนต่าง ๆ ที่ได้กล่าวมาข้างต้นความสำเร็จที่เกิดขึ้นจากขบวนการเคลื่อนไหวในครั้งนี้ ยังมาจากการได้รับสนับสนุนทางการเงินจากประชาชนที่ร่วมด้วยช่วยกัน ตามกำลังทางการเงินของแต่ละบุคคล จนทำให้การคัดค้านการสร้างบ่อขยะดังกล่าวประสบความสำเร็จ

2. อภิปรายผล

จากการวิจัย เรื่อง “ขบวนการเคลื่อนไหวภาคประชาชนในการคัดค้านการสร้างบ่อขยะแบบฝังกลบ กรณีศึกษาตำบลบางหิน อำเภอเกาะเปอร์ จังหวัดระนอง ” พบว่า

ประเด็นที่ 1 ขบวนการเคลื่อนไหวที่เกิดขึ้นในพื้นที่ตำบลบางหินมีรูปแบบการเคลื่อนไหวทั้งหมด 5 รูปแบบ ได้แก่ การยื่นหนังสือร้องเรียนต่อหน่วยงานรัฐ การต่อสู้ผ่านการใช้สิทธิตามกฎหมายและกระบวนการยุติธรรม การจัดเวทีปราศรัยคัดค้านการดำเนินการ การชุมนุมประท้วง และการณรงค์สื่อสารสาธารณะ ซึ่งรูปแบบการเคลื่อนไหวที่ได้กล่าวมาสอดคล้องกับแนวคิดขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ของ ไชยรัตน์ เจริญสิน โอฟาร ซึ่งเป็นการเคลื่อนไหวเพื่อเปลี่ยนแปลงภายใต้กรอบทางสังคม โดยไม่ต้องการเข้าไปช่วงชิงอำนาจรัฐเหมือนในอดีต ขณะเดียวกันการเคลื่อนไหวดังกล่าวเป็นการเคลื่อนไหวของประชาชนคนธรรมดาในพื้นที่ตำบลบางหินและพื้นที่ใกล้เคียงที่ต้องการเปลี่ยนแปลงให้กฎกติกาหรือกฎเกณฑ์ของสังคมใหม่ โดยให้มีการเปิดโอกาสให้ทุกคนเข้าไปมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ โครงการใดโครงการหนึ่งที่จะส่งผลกระทบต่อตนเองในระยะยาว โดยมีความสมัครใจเพื่อผลประโยชน์สาธารณะ การเคลื่อนไหวเรียกร้องดังกล่าว ไม่ได้เรียกร้องผ่านกลไกรัฐ เนื่องจากพบว่าภาครัฐไม่สามารถจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้นได้ภาคประชาชนจึงต้องเข้ามาแก้ไขปัญหามาโดยการเรียกร้องด้วยตนเอง ในเรื่องปัญหาลี้กแควดล้อมก่อสร้างบ่อขยะแบบฝังกลบที่ส่งผลกระทบต่อประชาชนในพื้นที่ ซึ่งเป็นไปตาม

รูปแบบทิศทางการเคลื่อนไหวกว้างเมืองภาคประชาชน ตามที่เสกสรร ประเสริฐกุล (2548, น.174-181) ได้อธิบายไว้ นั่นคือ เป็นการประท้วงอำนาจรัฐและเรียกร้องให้ถ่ายโอนอำนาจที่รัฐเคยมีมาเป็นของประชาชน ซึ่งมักเกิดจากการตัดสินใจของรัฐที่ส่งผลกระทบต่อประชาชน โดยเฉพาะคนในท้องถิ่นในโครงการต่าง ๆ จนได้ข้อสรุปว่าควรให้ชุมชนเป็นผู้ตัดสินใจหรือเข้ามามีส่วนร่วมในโครงการ และจากผลการศึกษาที่ผู้วิจัยค้นพบในประเด็นรูปแบบการเคลื่อนไหวของขบวนการเคลื่อนไหวกว้างเมืองภาคประชาชนในการคัดค้านการสร้างบ่อขยะแบบฝังกลบ ในพื้นที่ตำบลบางหิน อำเภอเกาะเปอร์ จังหวัดระนอง ยังพบว่ามีความสอดคล้องกับผลการศึกษารอง ทาบุญเมือง (2559) ในการศึกษาเรื่อง “ขบวนการเคลื่อนไหวเพื่อคัดค้านการสร้างโรงไฟฟ้าขยะ : กรณีศึกษา เครือข่ายลุ่มน้ำแม่ทา อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน” ผลการวิจัยพบว่า ยุทธวิธีที่เครือข่ายลุ่มน้ำแม่ทาใช้ในขบวนการเคลื่อนไหว ได้แก่ 1) การสร้างกลุ่มหรือความเป็นหมู่คณะในนาม “กลุ่มรักษ์แม่ทา” 2) การยื่นหนังสือและชี้แจงด้วยวาจาจากหน่วยงานต่าง ๆ 3) กองทุนสนับสนุนการเคลื่อนไหว 4) การเคลื่อนไหวเชิงสัญลักษณ์ โดยมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบการส่งสารไปตามสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในขณะนั้น เพื่อให้ถึงผู้รับสารและเป็นประเด็นที่น่าสนใจให้ติดตาม 5) การจัดเวทีเสวนา “สานพลังเครือข่ายลุ่มน้ำแม่ทา” 6) การสื่อสารทางสังคม ไม่ว่าจะเป็นด้านสื่อมวลชนหรือสื่อสังคมออนไลน์ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการทำให้การเคลื่อนไหวของกลุ่มเครือข่ายลุ่มน้ำแม่ทาประสบความสำเร็จ และ 7) การนำทุนทางวัฒนธรรมเข้ามาสร้างการมีส่วนร่วมส่วนผลกระทบที่เกิดขึ้นหลังจากเกิดขบวนการเคลื่อนไหวนั้น นับว่าเป็นผลกระทบที่เกิดขึ้นในเชิงบวก เช่น การเกิดกลุ่มเครือข่ายเฝ้าระวังป้องกันด้านสุขภาพและสิ่งแวดล้อม เกิดกลุ่มการทำงานหรือกลยุทธ์ในการปกป้องฐานทรัพยากรของชุมชนให้คงอยู่ และมีส่วนช่วยกันในการเสนอและขอยุติโครงการบางโครงการที่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อชุมชนและสิ่งแวดล้อม เช่น กรณีโรงไฟฟ้าขยะ

นอกจากนี้รูปแบบการเคลื่อนไหวของกลุ่มผู้คัดค้านนำมาใช้เป็นไปตามแนวทางและยุทธวิธีการเคลื่อนไหวขบวนการทางสังคมที่ประกาศ ปันตบแต่ง ได้กล่าวไว้ นั่นคือ

1. ยุทธวิธีการขัดขวาง ทำทนายระบบการเมืองปกติ ขบวนการเคลื่อนไหวในการคัดค้านการสร้างบ่อขยะแบบฝังกลบ มีการคัดค้านกดดันหน่วยงานรัฐและภาคเอกชนที่ดำเนินการสร้างบ่อขยะในหลากหลายยุทธวิธี ได้แก่ การชุมนุมประท้วง เพื่อกดดันให้หน่วยงานรัฐและภาคเอกชนยกเลิกการดำเนินการสร้างบ่อขยะ การจัดเวทีปราศรัยคัดค้านการดำเนินการ เพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ให้ประชาชนโดยทั่วไปได้รับรู้ถึงสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่ตำบลบางหิน และการณรงค์สื่อสารสาธารณะในหลากหลายช่องทาง เช่น การสื่อสารแบบปากต่อปาก การปักป้ายคัดค้าน การใช้สื่อสังคมออนไลน์ เป็นต้น

2. ยุทธวิธีตามช่องทางระบบการเมืองปกติ แนวทางที่กลุ่มผู้คัดค้านนำมาใช้ ได้แก่ การยื่นหนังสือร้องเรียนต่อหน่วยงานรัฐ ไม่ว่าจะเป็น การยื่นหนังสือต่อองค์การบริหารส่วนตำบล บางหิน ที่ว่าการอำเภอเกาะเปอรัง ศาลากลางจังหวัดระนอง สำนักงานนายกรัฐมนตรี สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ และหน่วยงานราชการอื่น ๆ เพื่อให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้รับทราบถึงปัญหาที่เกิดขึ้นและออกมาย้ำแจ้งรายละเอียดในการสร้างบ่อขยะแบบฝังกลบ การต่อสู้ผ่านการใช้สิทธิตามกฎหมายและกระบวนการยุติธรรม โดยอ้างอิงตามแนวคิดสิทธิชุมชนที่ได้กำหนดไว้ใน รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 และ พ.ศ.2550 ที่มีการรับรองสิทธิของประชาชนผ่านมาตราต่าง ๆ ไว้อย่างชัดเจน เห็นได้ชัดที่สุดในการใช้สิทธิชุมชนตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ.2540 มาตรา 59 และรัฐธรรมนูญ พ.ศ.2550 มาตรา 67 ที่กล่าวว่า การดำเนินโครงการใดที่จะส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและประชาชนในพื้นที่ หน่วยงานรัฐจะต้องชี้แจงให้ประชาชนทราบ มีการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนในพื้นที่ก่อนที่จะดำเนินโครงการ ซึ่งจากการดำเนินโครงการสร้างบ่อขยะในพื้นที่ตำบลบางหิน อำเภอเกาะเปอรัง จังหวัดระนอง พบว่า กระบวนการสร้างบ่อขยะแบบฝังกลบในครั้งนี้ มีการดำเนินการอย่างไม่ถูกต้อง ไม่ได้มีการทำประชาคมหรือสอบถามความคิดเห็นของประชาชนก่อนดำเนินการซึ่งขัดกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 และ พ.ศ.2550 ที่มีการบัญญัติไว้

ประเด็นที่ 2 หากพิจารณาวิถีการระดมทรัพยากรของขบวนการเคลื่อนไหวภาคประชาชนในการคัดค้านการสร้างบ่อขยะแบบฝังกลบ ทั้งการสร้างกลุ่มแกนนำ การสร้างฐานประชาชนในการสนับสนุนการเคลื่อนไหว และการสร้างเครือข่าย เพื่อจูงใจให้ประชาชนทั้งในพื้นที่ตำบลบางหินและนอกพื้นที่เข้าร่วมการเคลื่อนไหวคัดค้านการสร้างบ่อขยะแบบฝังกลบ มีความสอดคล้องกับผลการศึกษาของกรองกาญจน์ การเนตร (2557) ในการศึกษาเรื่อง “วาทกรรมของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม : ศึกษากรณีขบวนการคัดค้านโครงการท่าเรือ อำเภอท่าศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช” ซึ่งผลการวิจัยในประเด็นการประกอบสร้างกลุ่มและการระดมทรัพยากรของขบวนการ พบว่า ขบวนการคัดค้านโครงการท่าเรือ มีการประกอบสร้างกลุ่มและการระดมทรัพยากร ได้แก่ 1) การสร้างแกนนำแบบหลากหลาย เช่น การที่กลุ่มประมงพื้นบ้านชาวมุสลิมจัดกิจกรรมทางศาสนาละหมาดสามัคคีเพื่อเป็นสัญลักษณ์ว่าผู้นำศาสนา 35 มัสยิด ทั้งในพื้นที่และบริเวณใกล้เคียงไม่ยอมให้มีการเกิดขึ้นของโครงการ การที่ศิลปินชาวจังหวัดนครศรีธรรมราช ประพันธ์เพลงที่มีเนื้อหาคัดค้านต่อต้านบริษัทเจ้าของโครงการ ด้วยลักษณะการเคลื่อนไหวจึงไม่มีใครหรือคนกลุ่มใดเป็นขบวนการโดยตลอด และมีการปรากฏภาพของแกนนำธรรมชาติ ซึ่งเป็นบุคคลที่สั่งสมความรู้และประสบการณ์ในการเคลื่อนไหวมาได้ระยะหนึ่ง รวมถึงผู้ที่มีภาวะผู้นำ

2) การสร้างเครือข่ายแบบใกล้ชิดและเครือข่ายแบบห่างไกล เช่น เครือข่ายจากอำเภอสิชลมาช่วย

แสดงพลังในการคัดค้านโครงการก่อสร้างท่าเรือ ส่วนเครือข่ายที่อยู่ห่างไกลออกไปนั้น เช่น เครือข่ายภาคประชาชนในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เครือข่ายภาคประชาชนต่อกรณีนิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุด จังหวัดระยอง 3) การสร้างฐานกำลังคนในการเคลื่อนไหว ซึ่งการประกอบสร้างในช่วงแรก ลุงแดง (นามสมมุติ) ปัญญาชนในชุมชนเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการระดมทรัพยากรจากพื้นที่อื่น และเป็นจุดเริ่มต้นของการระดมทรัพยากรมนุษย์

จากการวิเคราะห์ลักษณะวิธีการระดมทรัพยากรของขบวนการเคลื่อนไหวภาคประชาชนในการคัดค้านการสร้างบ่อขยะแบบฝังกลบที่ได้กล่าวมาข้างต้น จึงเป็นไปตามแนวคิดทฤษฎีการระดมทรัพยากร ของ Kendall ที่ได้อธิบายในงานเขียนของมณีมัย ทองอยู่ (2557, น.52) ว่าขบวนการทางสังคมจะให้ความสำคัญกับความสามารถของสมาชิกในขบวนการในการระดมทรัพยากรและระดมคนเพื่อให้สามารถบรรลุเป้าหมายของขบวนการ ทฤษฎีการระดมทรัพยากรมีฐานคติเบื้องต้นว่าปัจเจกบุคคลเป็นผู้มีเหตุผล และขบวนการทางสังคมเป็นกิจกรรมที่มุ่งสู่เป้าหมาย ทฤษฎีนี้ นำทฤษฎีการเลือกอย่างมีเหตุผล (rational choice theory) มาใช้ในการอธิบายขบวนการทางสังคม โดยมองว่าปัจเจกบุคคลจะชั่งน้ำหนักระหว่างต้นทุนและผลได้ของการเข้ามามีส่วนร่วมในขบวนการและจะตัดสินใจกระทำเมื่อคาดว่าผลได้จะสูงกว่าต้นทุน ทฤษฎีการระดมทรัพยากรเสนอว่าในขบวนการทางสังคมจะมีกลุ่มแกนนำเป็นผู้วางยุทธศาสตร์ในการนำพลังที่ยังไม่ถูกใช้มาใช้ มีการระดมเงินทองและผู้สนับสนุน ได้รับความสนใจจากสื่อมวลชน สร้างพันธมิตรกับผู้มีอำนาจ และสร้างองค์กรขึ้นมา

ส่วนในประเด็นกลไกการเข้าถึงทรัพยากรมณีมัย ทองอยู่ (2557, น.74-77) ซึ่งได้แบ่งกลไกที่ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมสามารถเข้าถึงทรัพยากร ก่อนที่ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมจะนำทรัพยากรใด ๆ มาใช้มีความสอดคล้องการผลการวิจัยที่ผู้วิจัยค้นพบ คือ

1. การระดมจากผู้สนับสนุน (aggregation) หมายถึง กลไกการรวบรวมทรัพยากรที่กระจัดกระจายอยู่ตามปัจเจกชนต่าง ๆ ให้มารวมเป็นหนึ่งเดียวกัน ก่อนจะถูกนำมาจัดสรรโดยนักเคลื่อนไหว การระดมทรัพยากรจากผู้สนับสนุนซึ่งเป็นผู้ที่ได้รับประโยชน์โดยตรงจากขบวนการและผู้สนับสนุนเชิงอุดมการณ์ จะถูกนำมาใช้เพื่อดำเนินการให้บรรลุวัตถุประสงค์ร่วมกันของขบวนการ มีความสอดคล้องกับการสร้างฐานประชาชนในการสนับสนุนการเคลื่อนไหวในการคัดค้านการสร้างบ่อขยะในพื้นที่ตำบลบางหิน ที่มีการรวบรวมประชาชนหรือสร้างฐานประชาชน โดยการให้ความรู้ในเรื่องผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการสร้างบ่อขยะ ทำให้ประชาชนกลัวผลกระทบที่จะเกิดขึ้นในอนาคต จึงออกมาปกป้องทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ตนเอง และการสร้างฐานประชาชนจากแกนนำที่ชาวบ้านให้ความเคารพนับถือ เมื่อประชาชนใน

พื้นที่ให้ความเคารพนับถือบุคคลใดบุคคลหนึ่ง จะส่งผลให้ประชาชนมีความเชื่อใจในตัวบุคคลคนนั้น และเข้าร่วมสนับสนุนการเคลื่อนไหว

2. การผลิตเอง (self-production) หมายถึง กลไกที่ SMO หรือผู้นำขบวนการที่สร้างมูลค่าเพิ่มให้แก่ทรัพยากรที่ได้ระดมมาเข้านำไปใช้ หรือได้รับจากผู้อุปถัมภ์ กลไกพื้นฐานของการเข้าถึงทรัพยากรประเภทนี้คือ การผลิตเองจากภายในขบวนการ ขบวนการทางสังคมอาจสร้างผลผลิตทางวัฒนธรรม เช่น กรอบแนวทางในการสร้างกิจกรรมรวมหมู่ กลวิธีการดำเนินกิจกรรมดนตรี วรรณกรรม ตราสัญลักษณ์ขององค์กร เพื่อดำเนินกิจกรรมหรือการรณรงค์ต่าง ๆ นอกจากนี้ ขบวนการยังมีการก่อตั้งองค์กรการเคลื่อนไหว (SMO) สร้างเครือข่าย และสร้างพันธมิตรมีการสร้างและพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ด้วยการจัดฝึกอบรม มีการจัดวางตำแหน่งเพื่อสร้างผู้นำรุ่นต่อไป ซึ่งมีความสอดคล้องกับผลการศึกษาวินิจฉัยเรื่อง ขบวนการเคลื่อนไหวภาคประชาชนในการคัดค้านการสร้างบ่อขยะแบบฝังกลบ ในพื้นที่ตำบลบางหิน อำเภอกะเปอร์ จังหวัดระนอง ที่ขบวนการเคลื่อนไหวมีการสร้างเครือข่ายทั้งเครือข่ายในพื้นที่ใกล้เคียงในนามกลุ่มวันโตรี อำเภอกะเปอร์ จังหวัดระนอง และเครือข่ายอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมจากพื้นที่ห่างไกล อำเภอพะโต๊ะ จังหวัดชุมพร คอยช่วยเหลือสนับสนุนขบวนการเคลื่อนไหว

3) การอุปถัมภ์ (patronage) หมายถึง การที่ทรัพยากรถูกมอบให้แก่ SMO โดยปัจเจกบุคคลหรือองค์กรซึ่งมีความชำนาญในการอุปถัมภ์ ไม่ว่าจะเป็น การอุปถัมภ์ด้านการเงิน ผู้อุปถัมภ์ที่อยู่นอก SMO จะให้เงินจำนวนมากแก่ SMO แต่โดยทั่วไปมักจะดำรงสิทธิในการควบคุมการใช้จ่ายเงิน และอาจมีการสร้างอิทธิพลขึ้นในการทำงานและการตัดสินใจเชิงนโยบาย สัญญาการทำงานกับภาครัฐ การให้เงินทุนสนับสนุนจากมูลนิธิ และการบริจาคเงินจำนวนมากจากภาคเอกชนเป็นรูปแบบการอุปถัมภ์ที่เห็นกันทั่วไป นอกจากนี้ การอุปถัมภ์อาจจะมาในรูปของทรัพยากรมนุษย์ เช่น การให้ยืมบุคลากรมาเป็นการชั่วคราว หรือการอุปถัมภ์ด้านธรรมจริยา เช่น การมอบรางวัลต่าง ๆ เป็นต้น ซึ่งมีความสอดคล้องกับผลการวิจัย เรื่องขบวนการเคลื่อนไหวในการคัดค้านการสร้างบ่อขยะฝังกลบ คือ จากการดำเนินการในการคัดค้าน ไม่ว่าจะมีการปักป้ายคัดค้านการจัดเวทีปราศรัย จะมีค่าใช้จ่ายเกิดขึ้นในรูปตัวเงิน ขบวนการจึงต้องมีผู้อุปถัมภ์คอยช่วยเหลือสนับสนุนทางการเงินจากภาคส่วนต่าง ๆ เพื่อให้ขบวนการประสบความสำเร็จ ทั้งการสนับสนุนเงินทุนส่วนตัวจากแกนนำ การสนับสนุนจากผู้ประกอบการบ่อกึ่ง การสนับสนุนจากผู้ประกอบการร้านค้าเอกชน และการสนับสนุนทางการเงินจากประชาชน

ประเด็นที่ 3 สาเหตุที่ทำให้ขบวนการเคลื่อนไหวประสบความสำเร็จ เกิดจากความร่วมมือในหลาย ๆ ฝ่าย ไม่ว่าจะเป็น 1) บทบาทของแกนนำ ผู้ซึ่งวางแผนการเคลื่อนไหวในแต่ละวัน ติดตามผลการยื่นหนังสือร้องเรียนต่อหน่วยงานรัฐ สืบหาข้อมูลในเรื่องผลกระทบที่เกิดขึ้น และ

การที่แก่นนำมีอุดมการณ์และเป้าหมายในการคัดค้านที่ชัดเจนจึงส่งผลให้ขบวนการดังกล่าวประสบความสำเร็จ 2) การที่ประชาชนมีเป้าหมายที่ชัดเจน นั่นคือ ไม่ต้องการให้มีการสร้างบ่อขยะในพื้นที่ตำบลบางหิน 3) การสนับสนุนจากเจ้าหน้าที่รัฐ โดยได้รับการสนับสนุนจากคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ หน่วยงานของอำเภอเกาะเปอร์ และหน่วยงานของจังหวัดระนอง และ 4) การสนับสนุนทางการเงิน จากภาคส่วนต่าง ๆ ทั้งการสนับสนุนเงินทุนส่วนตัวจากแก่นนำ การสนับสนุนจากผู้ประกอบการบ่อกึ่ง การสนับสนุนจากผู้ประกอบการร้านค้าเอกชน และการสนับสนุนจากประชาชน จนทำให้การคัดค้านการสร้างบ่อขยะในครั้งนี้ประสบความสำเร็จเมื่อพิจารณาจะเห็นได้ว่ามีความสอดคล้องกับการวิเคราะห์ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมผ่านทฤษฎีการระดมทรัพยากรของไมเคิล ลิปสกี (Michael Lipsky) ในงานเขียนของสมชัย ภัทรธนานันท์ (2560, น.45) Lipsky ได้ชี้ให้เห็นว่าการประท้วงของเหล่าบรรดาคนจนไม่ได้ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในนโยบายของรัฐโดยตรง พวกเขาจำเป็นต้องระดมพลังบุคคลที่สามมาสนับสนุน การสนับสนุนอย่างแข็งขันของสาธารณชนได้กลายเป็นแรงกดดันต่อนักการเมือง นำไปสู่การปรับนโยบายให้ตอบสนองต่อความต้องการของคนจน ดังนั้นการประท้วงจึงเป็นเครื่องมือในการสร้างแรงสนับสนุนจากพันธมิตรผู้ซึ่งมีอิทธิพลในสังคม โดย Lipsky พบว่าการประท้วงเพียงลำพังของคนจนส่วนใหญ่่มักไม่ประสบความสำเร็จ หากแต่การประสบความสำเร็จเป็นผลมาจากการเข้าถึงทรัพยากร เช่น ผู้นำที่มีความสามารถ ผู้เข้าร่วมที่มั่นคงเด็ดเดี่ยว และการสนับสนุนทางการเงิน

3. ข้อเสนอแนะ

3.1 ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

3.1.1 การที่หน่วยงานรัฐหรือภาคเอกชนจะดำเนินการ โครงการใดโครงการหนึ่งที่อาจส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมในชุมชน หน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนจะต้องมีการศึกษาข้อมูลอย่างละเอียด ประเมินผลกระทบที่จะเกิดขึ้น มีการศึกษาบริบทสภาพพื้นที่ที่จะดำเนินการศึกษาวิถีชีวิตของชุมชน และการดำเนินโครงการต้องผ่านกระบวนการรับฟังความคิดเห็นจากประชาชนตามขั้นตอนที่ถูกต้อง ซึ่งจะช่วยลดความขัดแย้งในการคัดค้านจากภาคประชาชน

3.1.2 ประชาชนควรศึกษาเรื่อง “สิทธิชุมชน” ที่ได้กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย เพื่อให้รู้ว่าตนเองมีสิทธิในการออกมาเรียกร้องปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนเรื่องใดบ้างตามที่กฎหมายได้กำหนดไว้ ซึ่งเป็นทางออกให้ชุมชนเข้าไปมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาชุมชนของตนเอง ตามที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยได้รับรองสิทธิของประชาชนไว้อย่างชัดเจน

3.1.3 จากผลการวิจัย เรื่องขบวนการเคลื่อนไหวภาคประชาชนในการคัดค้านการ สร้างบ่อขยะแบบฝังกลบ ในพื้นที่ตำบลบางหิน อำเภอเกาะเปอร์ จังหวัดระนอง จะพบว่า ขบวนการ เคลื่อนไหวที่เกิดขึ้นมีการรณรงค์สื่อสารสาธารณะ เพื่อให้ประเด็นเรื่องการคัดค้านสร้างบ่อขยะเป็น ที่รู้จักต่อสาธารณชน โดยนำการสื่อสารแบบดั้งเดิม ได้แก่ การสื่อสารแบบปากต่อปาก การปักป้าย คัดค้าน การถือป้ายไวพจน์ การใช้รถกระจายเสียง และการสื่อสารผ่านสื่อมวลชน ผสมผสานกับการ สื่อสารแบบยุคใหม่ ได้แก่ การใช้สื่อสังคมออนไลน์ จึงทำให้ประเด็นเรื่องการคัดค้านเป็นที่รู้จักแก่ ประชาชนเป็นจำนวนมาก ขบวนการเคลื่อนไหวที่เกิดขึ้นในพื้นที่อื่นสามารถนำแนวทางการ เคลื่อนไหวในพื้นที่ตำบลบางหิน ไปปรับใช้ให้เหมาะสมกับกรณีปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่ของตนเอง

3.2 ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

3.2.1 การวิจัยในครั้งนี้นำผู้วิจัยแบ่งกลุ่มตัวอย่างออกเป็น 4 กลุ่ม รวมทั้งหมด 13 คน ได้แก่ กลุ่มแกนนำชาวบ้าน กลุ่มผู้นำชุมชน กลุ่มประชาชน และกลุ่มข้าราชการส่วนภูมิภาค หากมี การวิจัยในครั้งต่อไป ควรมีการเพิ่มจำนวนกลุ่มตัวอย่างที่หลากหลายมากกว่านี้ เพื่อให้การวิจัยมี ความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

3.2.2 การวิจัยในครั้งต่อไปควรศึกษาในประเด็นปัญหาและอุปสรรคของ ขบวนการเคลื่อนไหวดังกล่าว เพื่อให้ประเด็นที่ต้องการจะศึกษามีความครอบคลุมมากขึ้น

3.2.3 การวิจัยในครั้งนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ หากนำไปใช้ในการวิจัยครั้ง ต่อไปควรมีการวิจัยแบบผสมผสาน โดยนำการวิจัยเชิงคุณภาพผสมผสานกับการวิจัยเชิงปริมาณ ซึ่ง จะทำให้การตอบคำถามการวิจัยมีความชัดเจน ได้คำตอบในหลากหลายแง่มุมส่งผลให้การวิจัยมี ความน่าเชื่อถือ

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กาญจนา แก้วเทพ. (2539). การพัฒนาเครื่องมือชี้วัดคุณภาพชีวิตและสังคม : ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมในการร่วมกันกำหนดเครื่องชี้วัดคุณภาพชีวิตและสังคม. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- กิตติศักดิ์ ชลศิริ. (2556). สิทธิชุมชนในการจัดการป่าชุมชนของชุมชนเวียงคั่ง ตำบลเวียง อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่. (วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, เชียงใหม่.
- เกษียร เตชะพีระ. (2554). “การเมืองภาคประชาชน” ใน งานวิจัยของเสกสรรค์วารสารสถาบันวัฒนธรรมและศิลปะ 12(2) มกราคม-มิถุนายน 2554. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- กฤษฎา บุญชัย. (2542) สังเคราะห์จากวงเสวนา “ฐานคิดและยุทธศาสตร์สิทธิชุมชนในสายธารโลกาภิวัตน์” กรุงเทพฯ : คณะกรรมการประสานงานองค์กรพัฒนาเอกชน (กป.อพช.).
- กรองกาญจน์ การเนตร. (2557). วาทกรรมของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม : ศึกษากรณีขบวนการคัดค้านโครงการท่าเรือ อำเภอท่าศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช. (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- ขรรค์เพชร ชายทวีป. (2552). ผู้ทรงสิทธิชุมชนตามรัฐธรรมนูญ. (วิทยานิพนธ์นิติศาสตร์มหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพฯ.
- จักรวาล วรรณวงศ์. (2547). ขบวนการเคลื่อนไหวทางสิ่งแวดล้อมเมือง: กรณีศึกษาคณะกรรมการประสานงานอนุรักษ์แม่ปิงและสิ่งแวดล้อม. (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, กรุงเทพฯ.
- จุมพล หนีมพานิช. (2550). “การเมืองภาคประชาชน : ลักษณะ บทบาท ความสำคัญและผลที่มีต่อการเมืองไทย” ใน วารสารสถาบันวัฒนธรรมและศิลปะ 9(1) กรกฎาคม-ธันวาคม 2550 มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- จุมพล หนีมพานิช. (2561). แนวทางสังคมวิทยาการเมือง. ใน ประมวลสาระชุดวิชาการวิเคราะห์การเมือง (หน่วยที่ 7). นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

- ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. (2540). *ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่/ขบวนการเคลื่อนไหวประชาสังคมในต่างประเทศ : บทสำรวจพัฒนาการสถานภาพและนัยเชิงความคิด/ทฤษฎีต่อการพัฒนาประชาธิปไตย*. กรุงเทพมหานคร : ศูนย์วิจัยและผลิตตำรามหาวิทยาลัยเกริก.
- ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. (2545). *ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่*. กรุงเทพมหานคร : วิทยา.
- โคม ไกรปกรณ์. (2548). *ขบวนการสิ่งแวดล้อมในสังคมไทยระหว่าง พ.ศ. 2525-2535 ศึกษาการเคลื่อนไหวคัดค้านโครงการเขื่อนน้ำโจน เขื่อนแก่งกรุง และเขื่อนปากมูล*. (อักษรศาสตรุษฎีบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- เทพนคร วรรณมหาชัย. (2559). *ยุทธวิธีของขบวนการเคลื่อนไหวทางสิ่งแวดล้อมในการคัดค้านรายงานวิเคราะห์ผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ โครงการเขื่อนแม่วงก์*. (วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- นภาพร อติวานิชยพงศ์. (2549). *เอกสารประกอบการบรรยาย เรื่องทฤษฎีทางสังคมศาสตร์และการพัฒนาการศึกษาสังคมไทยแนวขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม*. ใน *วิชาทฤษฎีทางสังคมศาสตร์ รหัสวิชา บอ.601*. สาขาการศึกษาและการพัฒนาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สำนักบัณฑิตอาสาสมัคร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- นราพร อินทร์แดนดอน. (2556). *ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมเพื่อสิทธิชุมชน : ศึกษากรณีการเคลื่อนไหวของเครือข่ายประชาชนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ*. (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพฯ.
- นฤดม ทิมประเสริฐ. (2554). *กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของสิทธิชุมชนในการจัดทำข้อบัญญัติท้องถิ่นทางทะเล: กรณีศึกษาองค์การบริหารส่วนตำบลท่าศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช*. (วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, กรุงเทพฯ.
- นฤพันธ์ คิ้ววิเศษ. (2561, 3 พฤษภาคม). *Social Movements การเคลื่อนไหวทางสังคม*. สืบค้นจาก <https://library.mju.ac.th/pr/?p=5969>.
- นิตยา โพธิ์นอก. (2557). *ชุมชนกับสิทธิในทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม*. (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพฯ : สำนักวิจัยและพัฒนา สถาบันพระปกเกล้า.
- นิธิ เอียวศรีวงศ์. (2552). *รากหญ้าสร้างบ้าน ชนชั้นกลางสร้างเมือง*. (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มติชน.

- นิธิ เอียวศรีวงศ์. (2561, 7 พฤษภาคม). *การเมืองภาคประชาชน*. สืบค้นจาก <https://th.wikipedia.org/wiki/>.
- โนบุทากะ คูเซ. (2545). *พหุสัมพันธ์ขององค์กรในขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม: ศึกษากรณี ขบวนการคัดค้านการสร้างโรงไฟฟ้าหินกรูดและบ่อนอก*. (วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- บ้านจอมยุทธ. (2563, 4 สิงหาคม). *กระบวนการยุติธรรมของไทย*. สืบค้นจาก https://www.baanjommyut.com/library_2/extension-3/human_society/19.html.
- ปิยชาติ ศิลปะสุวรรณ. (2557). *บทความวิชาการ ขยะมูลฝอยชุมชน ปัญหาใหญ่ที่ประเทศกำลังเผชิญ*. กรุงเทพฯ : สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา.
- ประภาส ปิ่นตบแต่ง. (2552). *กรอบการวิเคราะห์การเมืองแบบทฤษฎีขบวนการทางสังคม*. (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพฯ : มุลนิธิไฮนริค เบิลล์ สำนักงานภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้.
- ประเวศ วะสี. (2563, 3 เมษายน). *การเปลี่ยนแปลงไปสู่สิ่งใหม่ที่ดี โอกาสอันยิ่งใหญ่ของประเทศ ไทย*. สืบค้นจาก <https://mgronline.com/daily/detail/9510000112867>.
- ผาสุก พงษ์ไพจิตร และคณะ. (2543). *ลูกขี้หนู : ขบวนการประชาชนร่วมสมัย*. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- ผาสุก พงษ์ไพจิตร. (2545). “ว่าด้วยขบวนการทางสังคมและเมืองไทย” ใน *ผาสุก พงษ์ไพจิตรและคณะ. บทบรรณาธิการ. วิถีชีวิต วิถีสู้ ขบวนการประชาชนร่วมสมัย*. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ตรีศวิน (ซิลค์เวอร์บุคส์).
- เผชิญ ธรรมสร้างกูร. (2563, 28 เมษายน). *ปัญหาการกำจัดขยะต้องจัดการเชิงบูรณาการ ตอนที่ 2*. สืบค้นจาก <https://www.gotoknow.org/posts/604969>.
- ไพสิฐ พานิชกุล. (2547). *สิทธิชุมชน ปัญหาและพัฒนาการทางความคิด*. บทความจากมหาวิทยาลัยเที่ยงคืน.
- ภราดร สุทธิสารกร. (2555). *บทบาทการเมืองภาคประชาชนที่มีต่อองค์การบริหารส่วนตำบลหนองย่างทอย อำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์*. (วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราชา, นนทบุรี.
- ภาณุภัทร จิตเที่ยง. (2560). *เหรียญสองด้านของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม เจาะลึก Social Movement กับ ภาณุภัทร จิตเที่ยง*. สืบค้นจาก <https://thematter.co/social/two-side-of-socialmovement/>.

- ภักดี จิตต์หวมด. (2546). *ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของชาวไทยมุสลิม : ศึกษากรณีองค์กรต่อต้านสงครามในอัฟกานิสถาน 2544-2545*. (วิทยานิพนธ์สังคมวิทยา มหาวิทยาลัยมหิดล ไม่ได้ตีพิมพ์). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- ภัทร ยืนยง. (2557). *การวิเคราะห์กระบวนการเรียนรู้ของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติลุ่มน้ำสาขาดอนบนของประเทศไทย*. (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- ภัทรสมน รัตนางกูร. (2563, 63 พฤษภาคม). *ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม มุมมองบริบททฤษฎีขบวนการทางสังคมใหม่*. สืบค้นจาก <http://phatrasamon.blogspot.com/2010/01/new-social-movement-nsm.html>.
- มณีมัย ทองอยู่. (2557). *แนวคิดทฤษฎีทางสังคมวิทยาว่าด้วยขบวนการทางสังคม*. ขอนแก่น : ศูนย์วิจัยพหุศาสตร์สังคมลุ่มน้ำโขง. มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- มนตรา พงษ์นิล. (2559). “การเมืองภาคประชาชนในสังคมไทยก่อนและหลังทศวรรษ 2540: อุดมการณ์ความสัมพันธ์ต่อรัฐและความเป็นพลเมือง” ใน *วารสารสังคมศาสตร์* 28(1) มกราคม-มิถุนายน 2559.
- มัทนา โกสุมภ์. (2549). *กระบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของการเมืองภาคประชาชน ในกรณีสวนสัตว์กลางคืนจังหวัดเชียงใหม่*. (วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, เชียงใหม่.
- รจนา คำดีเกิด. (2554). *การศึกษาความตื่นตัวด้านสิทธิชุมชนในการบริหารจัดการและปกป้องทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของคนลุ่มน้ำโขง จังหวัดอุบลราชธานี จากโครงการไฟฟ้าพลังน้ำเขื่อนบ้านกุ่ม*. (วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, กรุงเทพฯ.
- รักเกียรติ พันธุ์ชาติ. (2556). *สื่อสังคมออนไลน์ : แนวทางการนำมาประยุกต์ใช้กับหน่วยงานรัฐ*. สำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหม.
- รังรอง ทาบุญเมือง. (2559). *ขบวนการเคลื่อนไหวเพื่อคัดค้านการสร้างโรงไฟฟ้าขยะ: กรณีศึกษาเครือข่ายลุ่มน้ำแม่ทา อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน*. (การวิจัยสาขาวิชาบัณฑิตอาสาสมัคร). , กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540. สืบค้นจาก https://library2.parliament.go.th/giventake/content_thcons/16cons2540.pdf.

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550. สืบค้นจาก

<https://www.ombudsman.go.th/10/documents/law/Constitution2550.pdf>.

ลิขิต ชีรเวคิน. (2563, 7 เมษายน). การเมืองภาคประชาชน-นิยามและความหมาย. สืบค้นจาก

<https://web.facebook.com/notes/tanond-jullavech/>.

เลิศชาย ศิริชัย และคณะ. (2546). *สิทธิชุมชนท้องถิ่นภาคใต้*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์นิติธรรม.

วรวัลย์ ไรจนพล, และจุมพล หนิมพานิช. (2556). *สิทธิชุมชนในการเคลื่อนไหวเพื่อการจัดการ*

ทรัพยากรที่ดิน ป่า และน้ำที่ยั่งยืน: กรณีศึกษาขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแนว

ใหม่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. (รายงานผลการวิจัย). นนทบุรี:

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.

วิภาดา เอี่ยมคง. (2553). *ผลสะท้อนของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของผู้ที่มีความหลากหลาย*

ทางเพศในสังคมไทย. (วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์).

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.

วิเชิต ทวีกุล. (2548). *การเมืองภาคประชาชน : การเคลื่อนไหวของชาวบ้านในเครือข่ายกลุ่มเกษตร*

ภาคเหนือ พ.ศ.2530-2547. (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์).

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, เชียงใหม่.

วิเชียร บุราณรักษ์. (2558). *ขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองภาคประชาชน ศึกษากรณี:*

กลุ่มอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมจังหวัดอุดรธานี. (วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้

ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, เชียงใหม่.

วุฒิพงษ์ บัวซ้อย. (2559). *รูปแบบการเมืองภาคประชาชนว่าด้วยเรื่องที่ดินทำกิน*. (ดุสิตนิพนธ์

ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (รัฐศาสตร์) ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยรามคำแหง, กรุงเทพฯ.

ศรัณยู หมั่นทรัพย์. (2558). *บทเรียนการเมืองภาคประชาชนของเครือข่ายประชาชนภาคตะวันออกเฉียง*

กรุงเทพฯ : สถาบันพระปกเกล้า.

สงกรานต์ สารคุณ. (2553). *การเมืองภาคประชาชนจากความคิดเห็นของนิสิตปริญญาโทรัฐศาสตร์*

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (รัฐศาสตร์)

ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, กรุงเทพฯ.

สมชัย ภัทรชนนันท. (2560). *ทฤษฎีขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมและการประท้วงทางการเมือง*.

(พิมพ์ครั้งที่ 2). นนทบุรี : สำนักพิมพ์อินทนิล.

สวิตตา ตีรณวัฒนากุล. (2557). *การปรับเปลี่ยนแนวคิดเกี่ยวกับสิทธิชุมชนของกลุ่มอัยการเมืองน่าน*.

(วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, เชียงใหม่.

- สายัญ จิตตา. (2553). *กระบวนการสร้างการเมืองภาคประชาชนของเทศบาลตำบลชัยสมอทอด อำเภอบึงสามพัน จังหวัดเพชรบูรณ์*. (วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมธิราช, นนทบุรี.
- สันติ จีระพันธ์. (2539). *ความขัดแย้งในแนวคิดระหว่างรัฐกับสังคมในเรื่องสิทธิของประชาชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในประเทศไทย*. (วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- สันติ ตั้งรพีพากร. (2563, 2 พฤษภาคม). *วิวัฒนาการการเมืองภาคประชาชนของประเทศไทย (ว่าด้วยการเมืองภาคประชาชนและขบวนการการเมืองภาคประชาชน)*. สืบค้นจาก <https://mgronline.com/daily/detail/9510000078480>.
- สัมพันธ์ อัมพุช. (2545). *ขบวนการเคลื่อนไหวของชุมชนในการจัดการผลกระทบจากการใช้ถ่านหินลิกไนต์ในโรงบ่มใบยาสูบ : กรณีศึกษาย่านคอนไชยป่าแถม ตำบลลอย อำเภอบึงจังหวัดพะเยา*. (การศึกษาค้นคว้าอิสระศิลปศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, เชียงใหม่.
- สุปรียา ขำเมือง. (2549). *การระดมทรัพยากรในการจัดกิจกรรมของนักศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์*. (วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพฯ.
- สุกัญญา สมอนา. (2555). *ขบวนการเคลื่อนไหวต่อต้านเหมืองแร่ในภาคอีสาน*. (วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ขอนแก่น.
- เสกสรรค์ ประเสริฐกุล. (2548). *การเมืองภาคประชาชนในระบอบประชาธิปไตย*. (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์อมรินทร์.
- เสน่ห์ จามริก. (2542). *สิทธิชุมชนและอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม*, เอกสารสัมมนาประกอบเวทีเสวนาสหสิทธิชุมชนในสายโลกาภิวัตน์ คณะกรรมการประสานงานองค์กรพัฒนาเอกชน.
- สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ. (2558). *บทความประธาน กสม. “ขบวนการสิทธิมนุษยชน : กรณีขบวนการสิ่งแวดล้อมและขบวนการสตรี”*. สืบค้นจาก <http://www.nhrc.or.th/News/Information-News/>.
- สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ. (2558). *รายงานการศึกษาวิจัย เรื่องสิทธิชุมชนและผลกระทบจากโครงการพัฒนาภาคใต้*. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ.
- สำนักงานราชบัณฑิตยสภา. (2550). *กระบวนการ กับ ขบวนการ*. สืบค้นจาก <http://www.royin.go.th/?knowledges>.

- สำนักงานราชบัณฑิตยสถาน. (2554). ชุมชน. สืบค้นจาก <http://www.royin.go.th/dictionary/>.
- สำนักงานราชบัณฑิตยสถาน. (2554). สิทธิ (27 มิถุนายน 2554). สืบค้นจาก <http://www.royin.go.th/?knowledges>.
- สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (2555). สิทธิชุมชนตามรัฐธรรมนูญ. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.
- สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (2562). การจัดการขยะมูลฝอยในประเทศไทย. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.
- อัยการ วสนาท. (2558). การมีส่วนร่วมของชุมชนสงฆ์ตามบทบัญญัติว่าด้วยสิทธิชุมชน มาตรา 66 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ศึกษาเฉพาะกรณี โครงการพุทธอุทยาน. (วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, กรุงเทพฯ.
- อานันท์ กาญจนพันธ์. (2542). พลวัตของชุมชนในการจัดการทรัพยากรกระบวนทัศน์และนโยบาย. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนวิจัยการสนับสนุน (สกว).
- อานันท์ กาญจนพันธ์. (2544). มิติชุมชน: วิธีคิดท้องถิ่นว่าด้วยสิทธิ อำนาจ และการจัดการทรัพยากร. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว).
- อุเชนทร์ เชียงเสน. (2561). การเมืองภาคประชาชน. (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มติชน.
- เอกพล เสียงดั่ง. (2550). ผลสะท้อนจากการต่อสู้ของขบวนการคนจนและคนด้อยอำนาจในสังคมไทยตั้งแต่ปี 2531-2549. (วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- เอกพลณัฐ ณัฐพัชร์นันท์. (2556). “พลวัตภายในแนวการวิเคราะห์ขบวนการทางสังคม” ใน วารสาร สังคมศาสตร์ 43(1) มกราคม-มิถุนายน 2556. คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ภาคผนวก

มหาวิทยาลัย

สกลนครราชภัฏ

แบบสัมภาษณ์

งานวิจัยเรื่อง : ขบวนการเคลื่อนไหวภาคประชาชนในการคัดค้านการสร้างบ่อขยะแบบฝังกลบ:

กรณีศึกษาตำบลบางหิน อำเภอกะเปอร์ จังหวัดระนอง

แบบสัมภาษณ์ : ใช้เก็บข้อมูลจากแกนนำชาวบ้าน ผู้นำชุมชน ประชาชนผู้เข้าร่วมขบวนการเคลื่อนไหวภาคการคัดค้านการสร้างบ่อขยะแบบฝังกลบ และข้าราชการส่วนภูมิภาค โดยมีประเด็นดังต่อไปนี้

ประเด็นที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์

1.1 ชื่อ-นามสกุล.....

1.2 ที่อยู่.....

1.3 สถานภาพทางสังคม.....

1.4 วันที่สัมภาษณ์.....

ประเด็นที่ 2 รูปแบบการเคลื่อนไหวของขบวนการเคลื่อนไหวภาคประชาชนในการคัดค้านการสร้างบ่อขยะแบบฝังกลบ

2.1 ท่านคิดว่าขบวนการเคลื่อนไหวภาคประชาชนในการคัดค้านการสร้างบ่อขยะแบบฝังกลบ มีรูปแบบการเคลื่อนไหวแบบใดบ้าง

.....
.....
.....
.....
.....

2.2 ท่านคิดว่าขบวนการเคลื่อนไหวดังกล่าวมีรูปแบบการยื่นหนังสือร้องเรียนต่อหน่วยงานรัฐอย่างไร มีการยื่นหนังสือร้องเรียนไปยังหน่วยงานใดบ้าง แต่ละหน่วยงานมีการตอบกลับอย่างไรบ้าง ใครเป็นคนยื่นหนังสือ

.....
.....
.....
.....
.....

2.3 ท่านคิดว่าขบวนการเคลื่อนไหวภาคประชาชนในการคัดค้านการสร้างบ่อขยะแบบฝังกลบมีการต่อสู้ผ่านการใช้สิทธิตามกฎหมายและกระบวนการยุติธรรมอย่างไรบ้าง

.....

.....

.....

.....

.....

2.3.1 ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรในการใช้สิทธิชุมชนตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ.2540 มาตรา 46 และรัฐธรรมนูญ พ.ศ.2550 มาตรา 66 ที่กำหนดว่า ประชาชนมีสิทธิในการอนุรักษ์ มีส่วนร่วมในการจัดการ การบำรุงรักษา ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

.....

.....

.....

.....

.....

2.3.2 ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรในการใช้สิทธิชุมชนตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ.2540 มาตรา 56 ที่กำหนดว่า ประชาชนมีสิทธิที่จะฟ้องหน่วยงานราชการเพื่อให้ปฏิบัติหน้าที่ในการรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

.....

.....

.....

.....

.....

2.3.3 ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรในการใช้สิทธิชุมชนตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ.2540 มาตรา 59 ที่กำหนดว่า ประชาชนมีสิทธิที่จะได้รับข้อมูล คำชี้แจงจากหน่วยงานราชการ ก่อนที่จะดำเนินโครงการใดโครงการหนึ่งที่จะส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและต่อประชาชนในพื้นที่

.....

.....

.....

.....

.....

2.3.4 ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรในการใช้สิทธิชุมชนตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ.2540 มาตรา 61 ที่กล่าวว่า ประชาชนมีสิทธิเสนอเรื่องราวร้องทุกข์และหน่วยงานราชการ จะต้องแจ้งผลเรื่องราวที่ร้องทุกข์ให้ประชาชนทราบ

.....

.....

.....

.....

.....

2.3.5 ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรในการใช้สิทธิชุมชนตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ.2550 มาตรา 67 ที่กล่าวว่า การดำเนินโครงการใดที่จะส่งผลกระทบต่อชุมชน หน่วยงานรัฐ จะต้องมีการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนในพื้นที่ก่อนที่จะดำเนินโครงการ

.....

.....

.....

.....

.....

2.4 ขบวนการเคลื่อนไหวที่เกิดขึ้นมีการจัดเวทีปราศรัยอย่างไร จัดขึ้นในบริเวณใด ในช่วงเวลาใด มีการจัดเวทีประมาณกี่เดือน ใครเป็นคนพูดบนเวที ส่วนใหญ่ประเด็นที่พูดบนเวทีมีประเด็นอะไรบ้าง ประชาชนเข้าร่วมมากน้อยเพียงใด

.....

.....

.....

.....

.....

2.5 ท่านคิดว่าขบวนการเคลื่อนไหวมีการชุมนุมประท้วงอย่างไรบ้าง มีการชุมนุมประท้วงในสถานที่ใดบ้าง ในการชุมนุมแต่ละครั้งมีผู้เข้าร่วมการชุมนุมมากน้อยเพียงใด

.....

.....

.....

.....

.....

2.6 ท่านคิดว่าขบวนการเคลื่อนไหวดังกล่าว มีการรณรงค์และสื่อสารอย่างไรที่ทำให้ประเด็นเรื่องการค้าค้านการสร้างบ่อขยะแบบฝังกลบเป็นที่รู้จักของสาธารณชน และมีการรณรงค์และสื่อสารในรูปแบบใด ช่องทางใดบ้าง

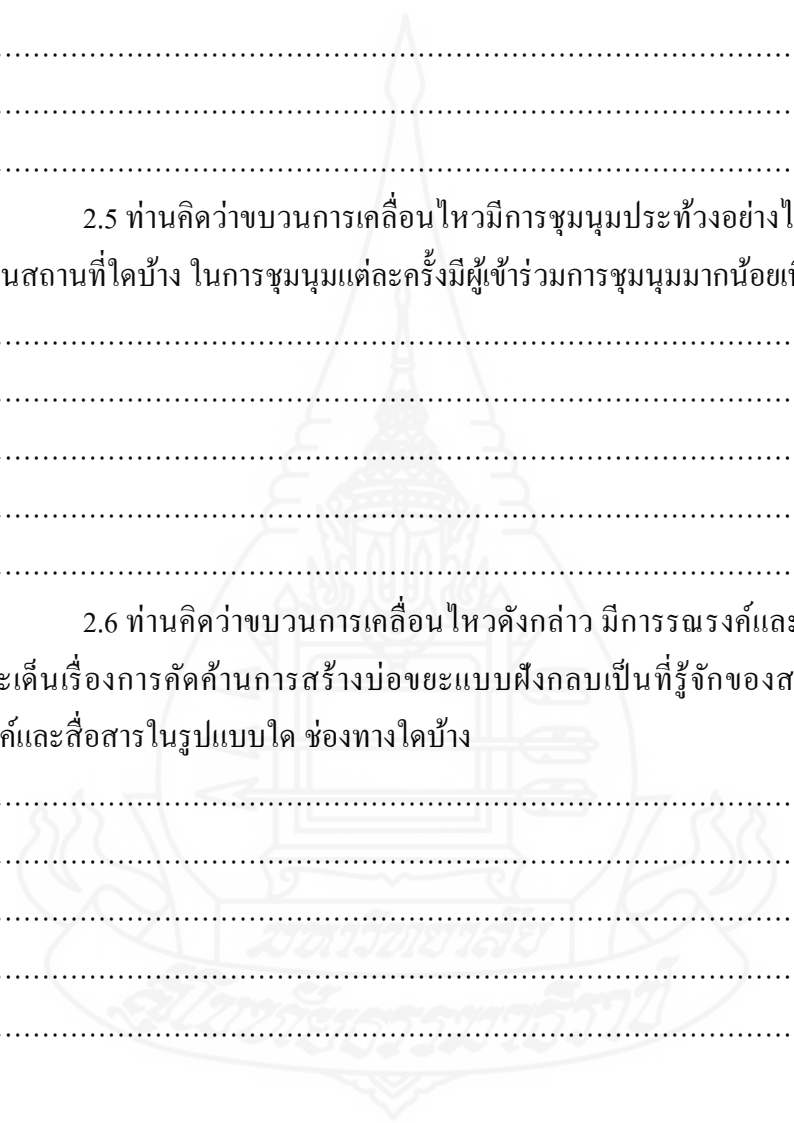
.....

.....

.....

.....

.....

**ประเด็นที่ 3 วิธีการระดมทรัพยากรของขบวนการเคลื่อนไหวภาคประชาชนในการคัดค้าน
การสร้างบ่อขยะแบบฝังกลบ**

3.1 ท่านคิดว่าขบวนการเคลื่อนไหวดังกล่าว มีวิธีการใดบ้างที่ทำให้ประชาชนเข้า
มามีส่วนร่วมในการเคลื่อนไหว

.....
.....
.....
.....
.....

3.2 ท่านคิดว่าขบวนการเคลื่อนไหวดังกล่าวมีการสร้างกลุ่มแกนนำอย่างไรที่จูงใจ
ให้ประชาชนเข้าร่วมขบวนการเคลื่อนไหว

.....
.....
.....
.....
.....

3.3 ท่านคิดว่าขบวนการเคลื่อนไหวดังกล่าวมีวิธีการสร้างฐานประชาชนอย่างไรที่
ทำให้ประชาชนอยากจะเข้ามามีส่วนร่วม สนับสนุนการคัดค้านการสร้างบ่อขยะแบบฝังกลบ มีคน
จากพื้นที่อื่นมาเข้าร่วมขบวนการเคลื่อนไหวด้วยไหม

.....
.....
.....
.....
.....

3.4 ท่านคิดว่าขบวนการเคลื่อนไหวดังกล่าวมีการสร้างเครือข่ายอย่างไร ที่ทำให้ประชาชนเข้าร่วมในขบวนการเคลื่อนไหวมากขึ้น มีการสร้างเครือข่ายจากที่ใดบ้าง

.....

.....

.....

.....

.....

ประเด็นที่ 4 สาเหตุที่ทำให้ขบวนการเคลื่อนไหวภาคประชาชนในการคัดค้านการสร้างบ่อขยะแบบฝังกลบประสบความสำเร็จ

4.1 ท่านคิดว่าสาเหตุที่ทำให้ขบวนการเคลื่อนไหวดังกล่าวประสบความสำเร็จมีอะไรบ้าง

.....

.....

.....

.....

.....

4.2 ท่านคิดว่าแกนนำมีส่วนอย่างไรหรือมีบทบาทอย่างไรที่ทำให้ขบวนการเคลื่อนไหวประสบความสำเร็จ

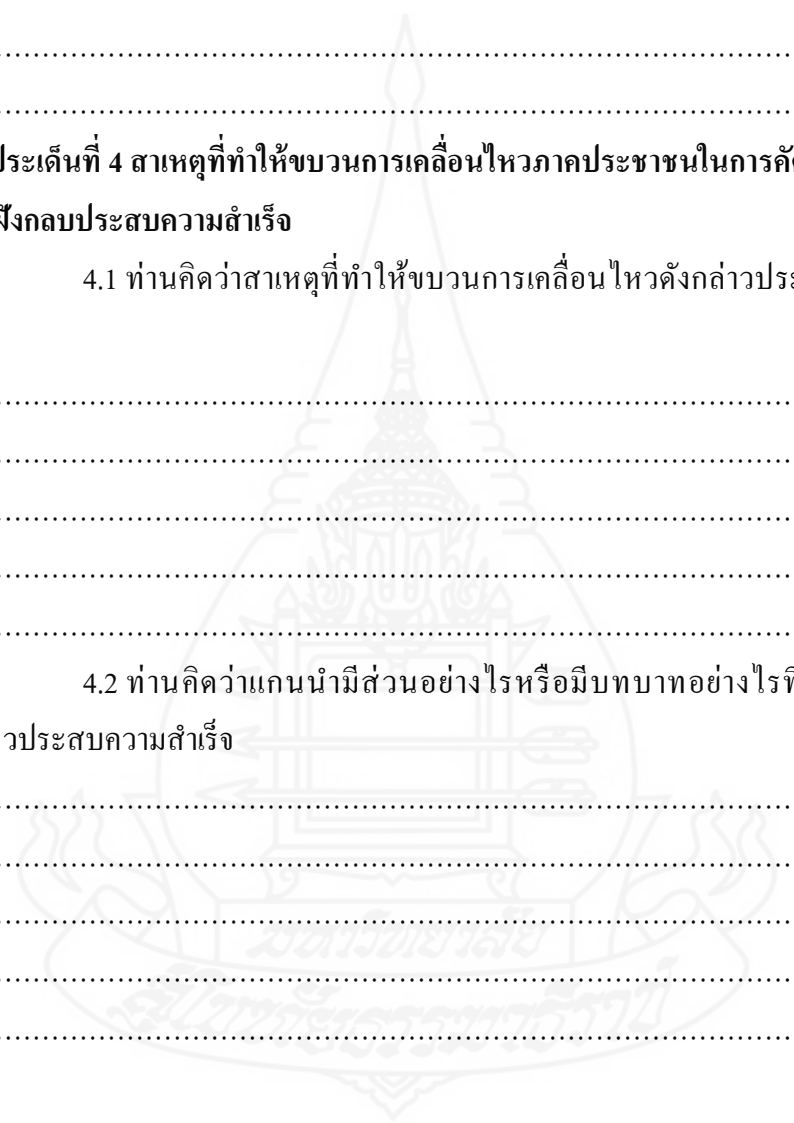
.....

.....

.....

.....

.....

4.3 ท่านคิดว่าประชาชนผู้เข้าร่วมขบวนการเคลื่อนไหว มีส่วนอย่างไรที่ทำให้
ขบวนการเคลื่อนไหวดังกล่าวประสบความสำเร็จ ประชาชนมีเป้าหมายอย่างไรในการเคลื่อนไหว
ครั้งนี้

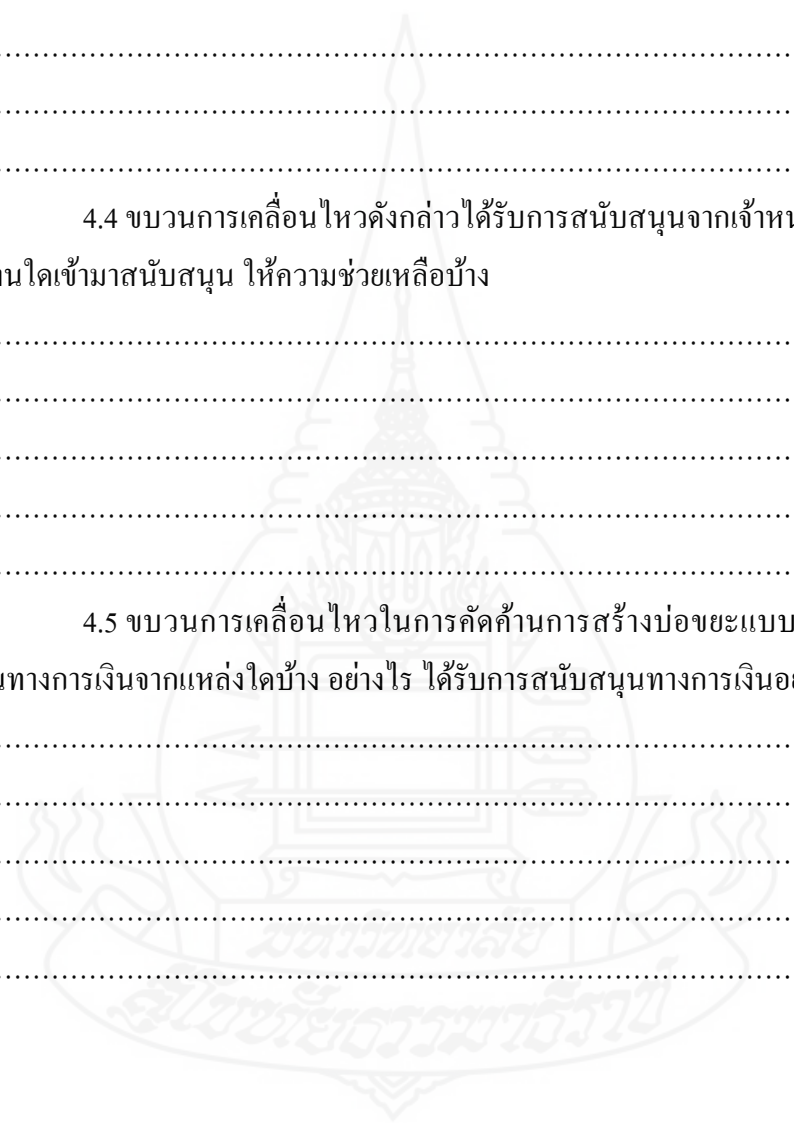
.....
.....
.....
.....
.....

4.4 ขบวนการเคลื่อนไหวดังกล่าวได้รับการสนับสนุนจากเจ้าหน้าที่รัฐอย่างไรบ้าง
มีหน่วยงานใดเข้ามาสนับสนุน ให้ความช่วยเหลือบ้าง

.....
.....
.....
.....
.....

4.5 ขบวนการเคลื่อนไหวในการคัดค้านการสร้างบ่อขยะแบบฝังกลบได้รับการ
สนับสนุนทางการเงินจากแหล่งใดบ้าง อย่างไร ได้รับการสนับสนุนทางการเงินอย่างต่อเนื่องไหม

.....
.....
.....
.....
.....

ประวัติผู้ศึกษา

ชื่อ	นางสาวกนกวรรณ รัตนวิทย์
วัน เดือน ปีเกิด	22 พฤศจิกายน 2536
สถานที่เกิด	อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช
ประวัติการศึกษา	เศรษฐศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ปีการศึกษาที่จบ 2559
สถานที่ทำงาน	องค์การบริหารส่วนตำบลบางหิน อำเภอกะเปอร์ จังหวัดระนอง
ตำแหน่ง	นักวิเคราะห์นโยบายและแผนปฏิบัติการ

